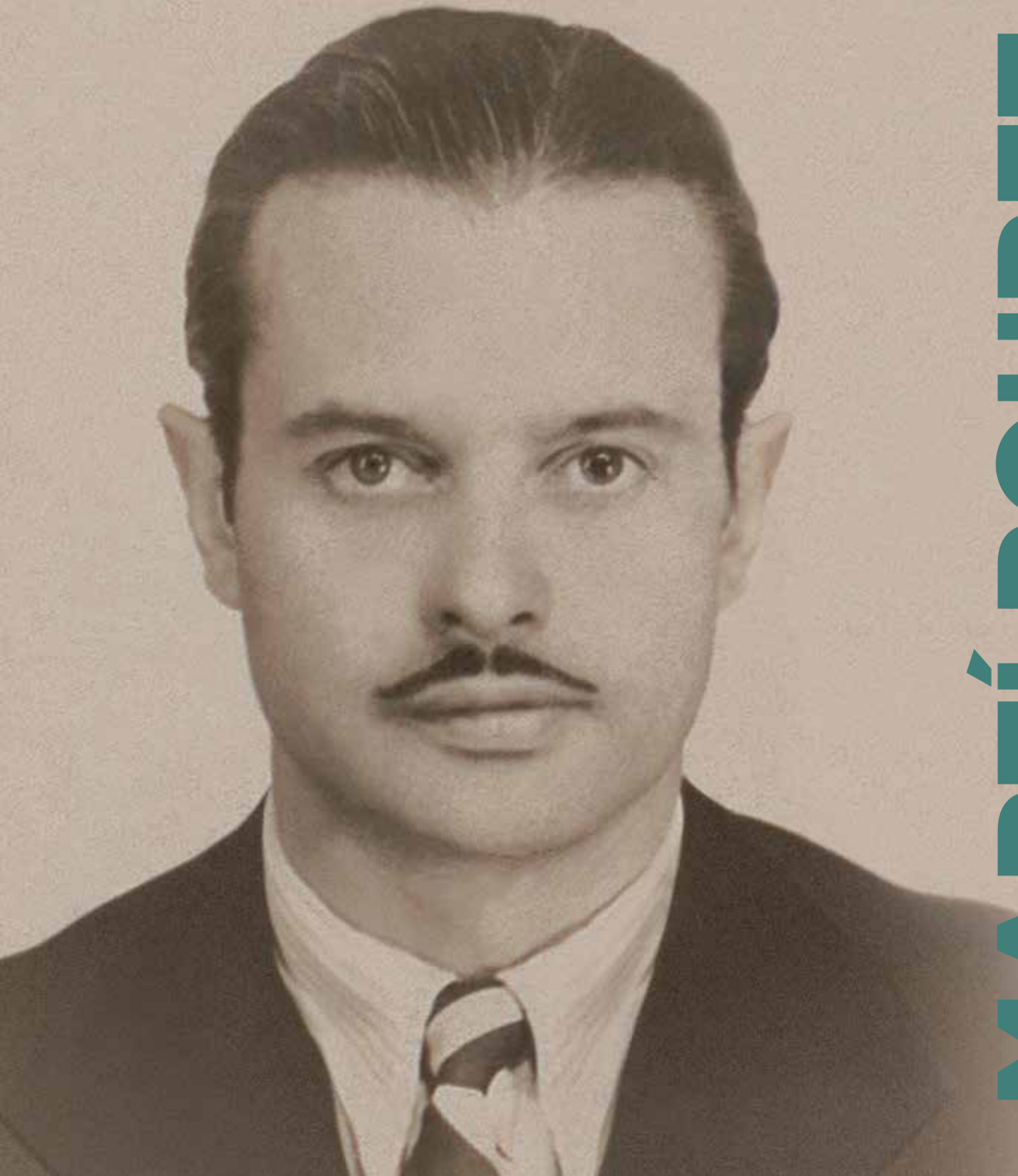

MARTÍ ROURET

L'ESCALA, MÓRA D'EBRE, BARCELONA, MÈXIC

RAFEL BRUGUERA

Coberta

1944

Martí Rouret,
diputat del Parlament de Catalunya
exiliat a Mèxic.

AGN

MARTÍ ROURET

L'ESCALA, MÓRA D'EBRE, BARCELONA, MÈXIC

MARTÍ ROURET

L'ESCALA, MÓRA D'EBRE, BARCELONA, MÈXIC

RAFEL BRUGUERA

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

BARCELONA, DESEMBRE DE 2019

*«Als meus ulls, Martí Rouret
fou un empordanès típic,
és a dir, inquiet, federal, simpàtic,
abrandat i amb un toc de tramuntana.
Mestre de minyons, amant de l'esport i el teatre,
de la tertúlia i la cançó popular,
fou també un lletraferit.»¹*

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

historia@irla.cat

EDITOR

JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL

JOAN ALMACELLAS

CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

SOFIA LOZANO

DISSENY ORIGINAL

JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ

GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN

978-84-09-16570-4

DIPÒSIT LEGAL

B-26843-2019

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de la xarxa telemàtica o d'internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Martí Rouret : l'Escala, Móra d'Ebre, Barcelona, Mèxic

Bibliografia. - Conté: Martí Rouret : l'Escala, Móra d'Ebre, Barcelona, Mèxic / Rafel Bruguera - El meu gra de sorra : trenta-set poemes i seixanta-set articles / Martí Rouret
ISBN 9788409165704

I. Bruguera i Batalla, Rafel, 1956- Martí Rouret II. Rouret, Martí, 1902-1968. Obres. Seleccions III. Fundació Josep Irla

1. Rouret, Martí, 1902-1968 2. Polítics - Catalunya - Biografia 3. Republicanisme - Catalunya - Història - S. XX

32Rouret, Martí

929Rouret, Martí

329.23(460.23)(091)

821.134.1-1"19"

821.134.1-4"19"

Sumari

PRÒLEG. Una biografia perdurable.....11
JOSEP-LLUÍS CAROD-ROVIRA

MARTÍ ROURET,
L'ESCALA, MÓRA D'EBRE, BARCELONA, MÈXIC
RAFEL BRUGUERA

1. L'Escala. Infància i formació 13
Entorn familiar 13
Formació 21
Activista cultural 25

2. De l'Escala a Móra d'Ebre..... 29
El Centre Instructiu Democràtic i *La Riuada* 29
L'Ideal de l'Ebre..... 39

3. De l'escola a la política..... 45
La Diputació Provisional de la Generalitat..... 45
Un binomi impossible..... 58
Diputat al Parlament i dirigent d'ERC..... 61
Alcalde i regidor.....73
Els Fets d'Octubre de 1934..... 79
Represa de l'activitat política i parlamentària..... 81

4. La Guerra Civil. Mà dreta de Companys.....107
Conseller de Sanitat.....107
Sotssecretari de la Presidència 111
A contracor i per fidelitat, fugaç comissari general d'Ordre Públic.....113
Retorn a la Sotssecretaria de la Presidència..... 117
La Fatarella, els Fets de Maig i el judici al POUM..... 123
L'Escala al cor 127
L'espia franquista.....131

El Parlament durant la Guerra Civil.....	131
Maçó	137
L'evacuació de Barcelona.....	141
5. L'expatriat.....	149
França. La constatació d'un retorn impossible	149
Mèxic. L'inexorable i definitiu exili.....	159
L'Orfeó Català, el teatre i els Jocs Florals	185
Relació amb Tarradellas	189
L'enyorança per la pàtria	205
L'adeu de Martí Rouret.....	211
La recuperació d'una figura històrica	219
Epíleg. Un breu epíleg més que res emotiu.....	223
JOSÉ MARÍA MURIÀ ROURET	
 EL MEU GRA DE SORRA	
TRENTA-SET POEMES I SEIXANTA-SET ARTICLES	
MARTÍ ROURET	
Poemes	232
Articles diversos.....	253
Articles polítics.....	299
 Fons documentals i gràfics.....	337
Bibliografia.....	339
Índex onomàstic	343

Barcelona,
5 de setembre de 1936

Martí Rouret
secretari general
d'Esquerra Republicana
de Catalunya
i conseller de Sanitat
de la Generalitat
de Catalunya.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

PRÒLEG

Una biografia perdurable

JOSEP-LLUÍS CAROD-ROVIRA

FILÒLEG I ESCRIPTOR

El primer cop que vaig sentir el nom de Martí Rouret va ser en boca d'Artur Bladé, els anys setantes. Durant molt de temps, vaig estar convençut que era un polític de les Terres de l'Ebre, atesa la gran influència que hi tingué a les dues comarques no litorals. Per mi va ser tota una sorpresa la descoberta que, en realitat, era un empordanès de soca-rel, ja que la seva implicació en la vida política, cultural i social ebrenca va ser plena, vital, sincera. Mestre i polític, com el Marcel·lí Domingo amb qui tant va rivalitzar al sud del Principat, exercí la docència a Ascó, Móra d'Ebre, Corbera i Tortosa, i impulsà *La Riuada* i *L'ideal de l'Ebre*, periòdics de referència del catalanisme republicà a la Terra Alta i la Ribera d'Ebre.

Membre d'Esquerra Republicana —el seu únic partit—, entre els 29 anys i els 36, ocupà càrrecs d'una responsabilitat enorme, en plena joventut: diputat a la Diputació Provisional de la Generalitat; diputat al Parlament de Catalunya; regidor i batlle-gestor de Móra d'Ebre; secretari del grup parlamentari d'ERC; membre de la direcció d'emergència del partit durant el bienni negre, amb bona part dels dirigents empresonats; conseller de Sanitat a l'inici de la guerra; sotssecretari de la Presidència de la Generalitat amb Lluís Companys, en un càrrec pensat a mida per a ell i prova de la confiança personal que li mereixia al president, amb qui despatxava diàriament; comissari general d'Ordre Públic, després de l'intent de complot de novembre contra Companys; representant de la Generalitat en els fets de la Fatarella; cap de la majoria parlamentària, etc.

El treball rigorós, minuciós i ben documentat de Rafel Bruguera té el mèrit de descobrir-nos un Martí Rouret d'una alta volada política, de manera que es tracta d'un dels personatges més destacats i, alhora, menys coneguts d'aquells anys republicans, anys de passió política, creativitat cultural i plenitud nacional. Amb aquest llibre —i el que li dedicà també Salomó Marquès en la seva faceta de mestre—, Rouret se'ns fa present amb tota intensitat.

Poc s'imaginava, el juny de 1937, quan participava en l'homenatge de gratitud al poble, el govern i el president de Mèxic, que aquesta esdevindria la seva segona pàtria, hi viuria exiliat 26 anys, n'obtindria la nacionalitat el 1953 i que acabaria els seus dies a la capital federal. Aquell «*horitzó blau*» que sempre va somiar, amb la nau hissant veles d'esperança amb els exiliats a bord, mai no va arribar al port desitjat. Ara hi arriba, la seva memòria, amb la solidesa de les biografies perdurables.

L'Escala, circa 1910

Una vista de la vila que va veure créixer Martí Rouret.

JOSEP ESQUIROL / RBB

L'Escala. Infància i formació

1

Entorn familiar

Martí Rouret i Callol va néixer el 30 de març de 1902 al municipi alt empordanès de l'Escala. Era fill de Josep Rouret i Ros i d'Emília Callol i Tutau i fou el segon de quatre germans: Josep (L'Escala, 1898 - Barcelona, 1941), Martí, Anna (morí a l'Escala el 1905, als 10 mesos) i Anna (L'Escala, 1907 - Guadalajara, Mèxic, 1979).

El pare havia nascut a Barcelona el 1862. Consta com a comerciant en els certificats de naixement dels fills, tot i que sabem que havia treballat a l'Espanya Industrial de la capital catalana. El 1892 ostentava el càrrec de bibliotecari de la junta directiva del Centre Empordanès de Barcelona, del carrer Dufort, entitat presidida pel doctor Frederic Viñas. Morí essent els fills petits i la mare, nada a l'Escala el 1879 —es portaven 17 anys—, obrí una botiga de roba al poble. Inicialment s'establiren al número 27 del carrer del Tint —actualment Maranges—, a casa dels avis paterns, Antoni Rouret i Manegat i Anna Ros i Dalfau, on infantà Martí. Els altres tres germans naixeren al carrer de Santa Màxima, a casa dels avis materns, Martí Callol i Juli, flequer de professió i Gràcia Tutau i Sarret. L'avi, Antoni Rouret i Manegat, havia estat alcalde de l'Escala el 1867, i el germà d'aquest avi, Miquel Rouret i Manegat, propietari i majorista de fruits colonials, en va ser regidor el 1856 i alcalde el 1865, precedint Antoni.

Josep Rouret —el germà gran d'en Martí—, va ser mobilitzat el 1922 per anar a la Guerra del Rif. Cursà el magisteri però fou funcionari de presons. El seu primer destí va ser el març de 1925 a la presó de Figueres com a oficial. El 1928 va ser destinat a la de Cartagena. L'agost de 1930 prenia possessió a la presó de Calahorra. El 1931 passà a excedència forçosa per dedicar-se un temps a l'ensenyament. Va ser agregat interí del grup de lletres i de la càtedra de francès a l'Institut Local de segona ensenyança i posteriorment ajudant del catedràtic. Per mitjà d'una carta que remeté a Marcel·lí Domingo el setembre de 1931 sabem que estava matriculat als cursets d'ingrés al magisteri que s'havien organitzat a Logronyo, però desconeixem si acabà presentant-s'hi.

El 1933 aprovà les oposicions a cap de Servei de Presons i reingressà al servei actiu, essent destinat a la Colònia Penitenciària del Dueso de Santoña. Les se-

L'Escala, circa 1910

D'esquerra a dreta: Josep Rouret —el seu germà—, Rafel Torres —un amic d'infància que seria alcalde d'ERC de l'Escala durant la Guerra Civil— i Martí Rouret.

AHE

güents destinacions serien, el 1934, la presó cel·lular de Barcelona i la Central de Chinchilla; el maig de 1935 era nomenat, en qualitat de comissió de serveis, cap de Serveis de la Presó Provisional del Coto de San Nicolàs de Gijón, i al cap d'uns mesos a la Presó Preventiva de la mateixa ciutat, on romania quan esclatà la Guerra Civil. La situació bèl·lica a Astúries es complicava per moments i marxà al País Basc, on comptava aconseguir destí a la presó bilbaïna de Larrinaga per recomanació del seu germà. Són diverses les missives i telegrams creuats en aquest sentit entre Martí Rouret, José de Arechalde, secretari de Justícia del Govern Basc, Manuel de Irujo, ministre sense cartera del govern de la República i delegat d'Euskadi a Catalunya, i Joan Garcia Oliver, ministre de Justícia. Finalment, el desembre de 1936, aconseguí el nomenament de subdirector de la presó provisional que s'havia habilitat al convent carmelita del Carmelo de Begoña, al barri bilbaí de Santutxu, on sabem que tenia una paga de 500 pessetes mensuals.

Gairebé en paral·lel, un decret del 16 de desembre de 1936 signat pel conseller de Justícia de la Generalitat, Andreu Nin, creava un establiment correccional al castell de San Ferran de Figueres amb l'objectiu de complir-hi les condemnes imposades pels Tribunals Populars de Catalunya i Josep Rouret n'era nomenat director interí. Però anar de Bilbao a Barcelona era molt difícil perquè el País Basc havia quedat aïllat de la resta del territori controlat per la República. L'única manera de fer-ho era anar en vaixell de Bilbao a Baiona i, des de França, entrar a Catalunya. Novament el seu germà va fer gestions i utilitzà les seves influències i bona relació amb el Govern Basc per aconseguir l'embarcament, però les dificultats es multiplicaven. En aquest context, Manuel de Irujo remetia des de Barcelona, el 29 de desembre de 1936, el següent telegrama a Bilbao:

*«José Rouret está en esa [Bilbao] esperando embarcar para Bayona por tener que encargarse de función importante en Generalidad STOP Su hermano Comisario Seguridad amigo nuestro me lo recomienda con interés STOP Tenemos verdadero deseo de complacerle facilitándole pronto embarco».*²

Entrat el 1937 encara restava a Bilbao. Un altre telegrama remès per Telsforo de Monzón, conseller de Governació basc, a Martí Rouret confirmava que finalment s'havia concedit autorització a Josep Rouret per embarcar rumb a Baiona, però que

*«[...] inconvenientes encuentra ahora provienen seguramente Cruz Roja Internacional pues con motivo intercambio desde fecha indicada solo ha salido un buque pasaje Francia».*³

Circa 1900

Josep Rouret i Ros,
pare de Martí Rouret.

AHE

1948

Emília Callol i Tutau,
mare de Martí Rouret.

AGN

2 CDMH. PS-Barcelona, 315.

3 Ibidem.

L'Escala, setembre de 1915

Equip de futbol del Col·legi Ave Maria.

Martí Rouret és el primer per la dreta dels asseguts.

JOSEP ESQUIROL / AHE

Finalment, el 20 de gener de 1937 aconseguia embarcar rumb a Baiona i el 20 de febrer prenia possessió del càrrec de director interí del correccional del castell de Figueres.

Els avatars que patí Josep Rouret durant la guerra, tant a Gijón i Bilbao com posteriorment a Figueres, els explica ell mateix en la documentació de l'expedient que se li instruí acabada la guerra en aplicació de la Llei de depuració de funcionaris públics. Després de ser separat provisionalment del servei, el 29 de maig de 1939 en una declaració jurada afirmava que fou destituït de director de la presó de Gijón i en el seu lloc es nomenà per part del Comitè de Guerra «*un su-jeto de la CNT*».⁴

Al cap d'uns dies l'obligaren a sol·licitar el reingrés.

Després de ser detingut i desposseït del càrrec de director de la presó de Gijón, va aconseguir autorització, el novembre de 1936, per traslladar-se a Girona.

Li havien saquejat la casa (correspondència, fotos i altres documents que podien ser comprometedors per a la seva integritat).

Va poder sortir de Gijón el 29 de novembre de 1936 i es traslladà a Bilbao per intentar embarcar rumb a Baiona per després, des de França, anar al seu poble, l'Escala.

L'aleshores director de la presó del Carmelo, a Bilbao, i amic seu, Martínez Carrasco, director de la presó de Zamora quan declara, li demanà que es quedés de subdirector fins a poder embarcar. A Bilbao s'assabentà del seu nomenament a Figueres.

El 4 de gener de 1937 es trobava a l'esmentada presó de Bilbao quan es produí l'intent d'assalt i incendi de la mateixa. Varen poder salvar la vida dels 1.500 reclusos.

El 20 de gener de 1937 va poder salpar rumb a Baiona.

El mes següent, el febrer, prenia possessió del Correccional de Figueres.

Va poder evitar el daltabaix que hagués produït a Figueres l'aviació «*roja*» a últims de gener de 1938, al bombardejar l'estació del ferrocarril a la mateixa hora que havien de pujar al tren quaranta-dos militars bes-

canviats que es dirigien a «*la España Nacional*»; després d'haver gestionat secretament la conducció dels beneficiaris a la frontera, per carretera en omnibus, d'on sortiren dues hores després del bombardeig de l'estació; mesura que va ser presa d'antuvi pel declarant vistes les poques garanties que per a l'intercanvi facilitava el «*Gobierno marxista*». El declarant es posà al front de l'expedició com a garantia de seguretat de la seva entrada a França.

Traslladà a la presó de la ciutat [Figueres], on podien ser convenientment protegits, sota la seva responsabilitat i sense cap ordre superior, cent detinguts, la majoria militars que es trobaven al Penal del Castell de Sant Ferran, en ocasió d'haver-se allotjat al castell «*elementos de las brigadas internacionales, gudarís y otros componentes del ejército rojo*»,⁵ els quals havien manifestat públicament els seus desitjos d'atemptar contra la vida dels detinguts.

El 14 d'abril de 1938 va ser detingut i empresonat pel Servicio de Información Militar (SIM), acusat d'alta traïció i espionatge pel seu tracte preferent amb els presos franquistes.

Va estar detingut a la txeca del Tibidabo, la presó de Montjuïc, la Model de Barcelona i la de Girona.

El 4 de juny de 1938 va ser posat en llibertat.

Desertà, passant a França i després a la «*España Nacional*», per tal d'incorporar-se a files el 24 de gener de 1939 —lleva de 1919—, entrant per Irún i havent estat als camps de concentració de Sant Sebastià, València de Don Juan i León, fins que convenientment avalat sortí l'abril passat, presentant-se el 26 d'aquell mes al:

«*Ilmo. Sr. Jefe del Servicio Nacional de Prisiones en Vitoria, quien le indicó la conveniencia de presentarse al Sr. Delegado del Servicio de Prisiones en esta Ciudad, haciéndolo al obtener el salvoconducto expedido en Valladolid para su entrada en Barcelona [...]*»⁶

Adjunt a aquesta declaració jurada, acompanyava el nom de diversos testimonis que podien corroborar el

4 AGMN. Expedient de Josep Rouret i Callol.

5 Ibidem.

6 Ibidem.

L'Escala, setembre de 1915

Els primers alumnes del Col·legi Ave Maria.

A la façana apareix gravada la llista dels reis de les dinasties espanyoles.

Martí Rouret és el nen dret a la porta, davant de l'ajudant del mestre.

JOSEP ESQUIROL / CEDRHE

que manifestava i adjuntava diferents escrits, declaracions i informes favorables, entre altres, de mossèn Pere Torrent i Crous, de representants de Falange de Gijón, Figueres, Barcelona i Girona, de diversos militars que havia ajudat quan era responsable a les presons de Barcelona i Figueres i del delegat del Socors Roig Internacional a Barcelona.

L'endemà mateix, 30 de maig, compareixia i declarava davant el tribunal. Es ratificava en l'exposat en la declaració jurada i, sabedor que el tribunal coneixia l'existència del seu germà, afegia que tenia un germà que era sotssecretari de la Presidència de la Generalitat i que l'única cosa que Martí Rouret va fer en favor seu va ser:

«[...] cuando un tribunal de urgencia lo juzgó donde se le pedía pena de muerte, en la capital de Gerona, acusándosele de alta traición y espionaje, no fallándose el asunto por haber desertado el declarante a Francia, cuando fué movilizada su quinta.»⁷

El 19 de juliol següent se li formulava el plec de càrrecs:

«1º.- Haber marchado desde Asturias a Cataluña, pasando por Francia, durante el Movimiento Nacional, sin haberse pasado a la zona Nacionalista.

2º.- Haber sido secretario de su hermano, que desempeñaba el cargo de Subsecretario de la Presidencia de la Generalidad de Cataluña.»⁸

El 29 d'agost, Josep Rouret presentava, des de Pi-paona de Ocón, el corresponent plec de descàrrecs:

«Al 1er cargo:

El hecho de no pasarse el declarante a la zona Nacional y reintegrarse a la zona roja en Enero de 1937, fué un acto ejecutado de propio intento y con plenitud de conciencia, por haber creído siempre que, dada la índole de su cargo, podía prestar y cree haber prestado a la

causa Nacional mejores servicios de los que podía ofrecer desde la zona Nacionalista. Puede corroborar este criterio la actuación del interesado en múltiples situaciones, después de haber tratado como a hermanos a los Caballeros detenidos y haber logrado devolver a la España del Caudillo, sanos y salvos, a todos los que estuvieron bajo la jurisdicción del declarante, exponiendo algunas veces su vida por ellos, que en este caso, era exponerla por la causa nacional, por Dios y por España; quedando al declarante la satisfacción de su gran deber cumplido.

En aquellos momentos había que desterrar consultas e indecisiones y optar por la ejecución de actos a favor de la causa. La actividad del interesado, decidida y consciente, iba condensada en un lema: "Servir a España desde la zona roja". Si no se juzgara acertada la determinación que tomó el que suscribe, téngase presente que se realizó con la mejor intención y con el máximo de voluntad al servicio de la España Nacionalista.

Al 2º cargo:

Con respecto al mismo, puede haber habido un error de información, puesto que el hermano del que suscribe tenía a su servicio un secretario femenino que sustituyó a otro masculino que se incorporó a filas en Marzo de 1938 [Artur Bladé]. Ambos pertenecían a partidos políticos, no ocurriendo lo propio al declarante ya que por no pertenecer a ningún partido ni sindical no hubiera podido actuar de secretario.

Ahora bien, pudiera haber dado lugar a dicha información el hecho siguiente:

Habiendo sido detenido y encarcelado por el S.I.M. el que suscribe, en 14 de Abril de 1938 por el delito de "Alta Traición y Espionaje", hallándose prestando sus servicios de Director del Correccional de Figueras y puesto en prisión atenuada en su domicilio el 9 de junio siguiente por el Juez afecto al Tribunal de Espionaje nº 2, a favor de cuyo Tribunal se inhibió el de Urgencia de Gerona (que solicitaba pena de muerte), es de suponer que la resolución del referido Juez no complaciera a los elementos del S.I.M. que efectuaron el encarcelamiento del dicente, ya que pocos días después de estar en prisión atenuada, y en repetidas ocasiones sucesivas, varios elementos de aquella nefasta policía, con el cor-

7 Ibidem.

8 Ibidem.

Torroella de Montgrí, març de 1916

Excursió del Col·legi Ave Maria a Santa Caterina i castell del Montgrí.

Martí Rouret és el tercer per l'esquerra dempeus, amb gorra i bufanda.

VALENTÍ FARGNOLI / AHE

respondiente amparo oficial, procedieron a la búsqueda del declarante.

La actividad e intenciones del S.I.M. daban que temer, ya que se tomaban, con harta frecuencia, la justicia por su mano. Entonces fue cuando el hermano del que suscribe y solamente con el fin de controlar mi seguridad personal me aconsejó pasara la mayor parte del día en las proximidades de su despacho oficial, en el local anejo a la Subsecretaría (que desempeñaba él), y que además de utilizarse para espera de visitas estaba destinado al trabajo de las mecanógrafas.

Para legalizar en lo posible mi reiterada presencia en el referido local y para no inspirar recelos a funcionarios ni dar lugar a denuncias, que tanto abundaban, de los esbirros del S.I.M. se me agregó al personal de dicha secretaría, de cuyo departamento me ausentaba bien entrada la noche ya que por estar la ciudad sin luz se podía ir por la calle con relativo desahogo, no obstante, generalmente no pernoctaba dos noches seguidas en el mismo lugar.

El verdadero motivo, pues, de la estancia del que suscribe en aquel departamento oficial, era para asegurar la mayor garantía de su seguridad personal.

Existe un verdadero antagonismo entre el estar semi-escondido y el actuar de secretario desde el lugar donde se expedía gran número de correspondencia, firmándose mucha de ella “por orden” o “por ausencia”.»⁹

Malgrat tot, el 4 de setembre de 1939 era separat definitivament del servei i una ordre del 10 de novembre de 1941, signada pel director general de presons, Esteban Bilbao Eguía, confirmava aquesta separació definitiva.¹⁰ El cas és, però, que Josep Rouret havia mort en un hospital de Barcelona uns mesos abans, el 23 de juny de 1941, a conseqüència d'una greu malaltia. Tenia només 42 anys. El seu germà Martí es trobava exiliat a França i, òbviament, no va poder acudir al sepeli. En la guerra i la postguerra, Josep Rouret havia estat represaliat pels dos bàndols.

9 Ibidem.

10 Ibidem.

La germana petita de Martí Rouret, Anna, casada el 1934 amb l'escriptor i poeta Josep Maria Murià i Romaní, treballà a la Generalitat com a càrrec eventual de confiança. Es refugià a l'Escala amb el seu fill Guifré el desembre de 1938 davant la imminent i inevitable ocupació de Barcelona pels franquistes. Es trobaven a casa de la seva mare el 23 de gener de 1939, quan l'aviació italiana al servei de Franco bombardejà el poble causant quinze víctimes mortals. Casa seva també rebé l'impacte de la metralla. El seu marit s'exilià a França al cap de pocs dies sense poder passar pel poble a recollir-los. L'agost següent, Anna Rouret i el seu fill, de tres anys, travessarien clandestinament el Pirineu a peu per reunir-se a Montalbán amb el seu espòs. El 1942 s'exiliarien a Mèxic. Anna va ser la directora de la papereria Barcino, que regentava el seu marit, i una de les ànimes del Centre Català de Guadalajara, a l'estat de Jalisco. El 1959, amb passaport mexicà, realitzà una estada a l'Escala. Moriria el 1979 a Mèxic. Al seu enterrament assistiren altes personalitats federals i de l'estat, de les institucions culturals i acadèmiques de Jalisco i una nombrosa representació dels catalans de Guadalajara i de la Ciutat de Mèxic.

Formació

Martí Rouret cursà els primers estudis a l'escola pública de nens de l'Escala. El setembre de 1915 —tenia tretze anys— es traslladà a la de l'Ave Maria del carrer del Progrés —actualment de l'Ave Maria—, tot just inaugurada. Es tractava d'un col·legi privat per a nens, fundat per Josep Ximinis i Guri —conegut amb el sobrenom de Pepet Pata—, que seguia el sistema pedagògic del pare Manjón, Escuelas del Ave Maria, d'inspiració humanista-cristiana. El 1921 l'Ajuntament arrendà l'edifici per traslladar-hi l'escola pública de nens, que amenaçava ruïna. Aquest col·legi funcionà fins la inauguració de l'escola del Pedró, bastida durant la República i inaugurada el setembre de 1936.

Gràcies a una beca que li aconseguí mossèn Pere Torrent i Crous, vicari de l'Escala el 1916 i amic de la família —Rouret el portaria a treballar, per protegir-lo, a la presidència de la Generalitat durant la Guerra Civil—,

L'Escala, 29 de juny de 1919

L'equip de futbol de l'Ateneu Art i Cultura que jugà amb la Unió Esportiva Figueres, perdent per 2 a 3.

L'Ateneu Art i Cultura vestia amb samarreta blaugrana, que posteriorment adoptaria el FC L'Escala.

Martí Rouret, dempeus, al centre, amb casquet.

JOSEP ESQUIROL / FGC

Martí va poder continuar els estudis, entre 1917 i 1920, a l'internat del Santuari de Santa Maria del Collell, prop de Banyoles. Els alumnes s'examinaven a l'Institut General i Tècnic de Girona. Excel·lent estudiant com demostren les seves notes, el 1918 i 1919 guanyà premis en els certàmens literari-catequístics que s'organitzaven anualment al col·legi.¹¹ El 1921 assistí a les classes de llengua i literatura catalana promogudes per l'Ajuntament de Girona i que impartia mossèn Jordà:

«En esta Normal de Maestros se han celebrado ya los exámenes de las clases de Lengua y Literatura catalanas que con tanta competencia dirige nuestro estimado amigo el Rdo. Dr. Jordá.

Formaban el tribunal, el alcalde doctor Coll, el concejal señor de Camps, el presidente de la comisión delegada de la "Protectora" Rdo. Dr. Pou y el profesor.

Terminados los exámenes, y por haberse ausentado antes el señor alcalde, el concejal señor de Camps pronunció un elocuente discurso demostrando la importancia de aquella cátedra instituída por el Ayuntamiento, y puso de manifiesto la fuerza cultural y patriótica del habla catalana.

Terminó felicitando efusivamente al profesor, alumnos y a la representación de la "Asociació Protectora".

Los alumnos examinados son:

Gramática Catalana.—José Vila, José Clará, Sebastián Corredor, Antolín Tarrats, Ernesto Albert, Francisco Estela, Enrique Costa, Martín Rouret, Luis Tassis, Agustín Vigo, Francisco Pareta y Manuel Tolosa.

Literatura Catalana.— José Roch, José Vila, Enrique Costa, Martín Rouret, Luis Tassis, Agustín Vigo y Manuel Tolosa.»¹²

Aquell mateix any ingressà a l'Institut de Girona, on obtingué el grau de batxillerat:

«En els exàmens extraordinaris efectuats el pròxim passat setembre, han acabat els seus estudis de Batchi-

11 *Butlletí del Santuari de Santa Maria del Collell*, 1 d'abril de 1918, p. 183; 1 d'abril de 1919, p. 258.

12 «Información general. De enseñanza», *Diario de Gerona*, 3 de juny de 1921, p. 3.

llerat els joves escalencs En Martí Rouret Callol, En Lluís Tasis Parnau, En Genís Puig Solés i En Ramon Balagué.

També ha enllestit els seus estudis de Magisteri el jove Enric Costa Puig.»¹³

Continuà els estudis de mestre a l'Escola Normal de Barcelona, on obtingué el títol el 12 d'agost de 1923.

Martí realitzà les pràctiques de magisteri a l'escola pública de nens de Lloret de Mar, que dirigia el mestre Esteve Carles. El 1921 començava a treballar a les Escoles Parroquials de mossèn Pere Torrent, també a Lloret de Mar.¹⁴ El 1924 guanyava un premi en el certamen literari del Collell¹⁵ i era contractat a l'escola del Sindicat Agrícola d'Ascó.¹⁶ El curs 1925-26 tornaria a l'Empordà, concretament al centre privat Liceu Monturiol de Figueres, d'on marxaria a l'inici de curs del 1926 per continuar la seva professió al Centre Instruccioniu Democràtic de Móra d'Ebre:

«Per a substituir la vacant que el senyor Rouret deixa en el quadro de professors del Liceu "Monturiol", ha estat nomenat el senyor [Darwin] Ballester, també de l'Escala, digne successor del primer i de gran valor pedagògica, ja que ha fet la carrera amb matrícula d'honor en quasi totes les assignatures.»¹⁷

Les seves darreres destinacions serien Corbera d'Ebre, el 1931; l'escola del Pòsit de Pescadors de Tortosa, el 1932, on seria acusat d'haver obtingut la feina per influència política i, el 1933 i ja com a funcionari, a l'escola del Catllar.¹⁸ Aleshores ja estava dedicat en cos i ànima a la política i no prengué possessió de la plaça.

13 «Estudis», *Costa Brava*, 15 d'octubre de 1921, p. 6.

14 *Butlletí del Santuari de Santa Maria del Collell*, 1 de gener de 1922, p. 466.

15 *Butlletí del Santuari de Santa Maria del Collell*, 1 de març de 1924, p. 25.

16 *Butlletí del Santuari de Santa Maria del Collell*, 1 de setembre de 1924, p. 721.

17 *La Veu de l'Empordà*, 2 d'octubre de 1926, p. 6.

18 *La Vanguardia*, 1 de maig de 1934, p. 10.

REVISTA QUINZENAL

LITERATURA • CIÈNCIES • ARTS • CRÒNICA LOCAL

PREUS DE SUSCRIPCIÓ
5 P.TES. L'ANY

UN NÚMERO SOLT 25 CTS.

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Carrer PI i MARGALL, 19
LA ESCALA

NO ES RETORNEN ELS ORIGINALS

TOTA LA CORRESPONDÈNCIA
A LA REDACCIÓ

— LA ESCALA: Llibreria COSTA BRAVAPI i Margall, 19 —

Llocs de Venda: — GIRONA: Viuda de J. Franquet, Plateria — FIGUERES: Abdon Batet, Llibreria Ingeniers, 3

SUMARI:

Comentaris, per Scipió. — La fi de l'avi Quilet, per Joan Ballesta. — Poemes a Victoria, per Alfons Fernández Burgas. — Una tarda del senyor Airadó, per E. Isern Da'mau. — La Festa dels focs Florals. — Comiat, per J. Juanola. — Posta de Sol, per Jordi Romeu. — Gent de casa. — Costums nostrades, per Martí Rouret Callol. — Nostra vila, per L'Humil Cantaire. — Rejoventment, per Javier Vilanova. — De tot arreu, per B. — Crònica local.

Any 3

Núm. 50

Sabateria de Hèlix Ballesta

Carrer d'Enric Serra (abans Major) La Escala

Gran assortit de calçat de tota mida per a home, dona i criatures.

Últimes novetat per a la temporada d'estiu: Borcegues negres i de color per a home.

Sabates blanques Mercedes, Bebé i Saló.

Sabates Saló de xarol de color. Última moda.

Elegància. — Economia. — GRAN ASSORTIT DE SANDÀLIES

31 d'agost de 1921

Portada d'un exemplar
de Costa Brava
amb l'anunci d'un article
de Martí Rouret
al sumari.
AHE

Activista cultural

En paral·lel a la seva formació acadèmica i l'inici de la carrera docent, Rouret s'implicà decididament i activa en les activitats culturals, esportives i festives de l'Escala. Va ser membre del grup coral i musical Xin-Xon, de l'Ateneu Víctor Català i de l'Agrupació Teatral La Cargolera, vinculada a la parròquia. Excel·lent futbolista, primerament formà part de l'equip de l'Ateneu Víctor Català i en posterioritat de l'Ateneu Art i Cultura, arribant finalment al «La Escala F.C.», del qual arribà a ser-ne el capità. Jugava de migcampista. També participaria en alguns encontres amb el Girona i la selecció provincial.

El 1919, un grup d'inquiets amics fundava la revista quinzenal *Costa Brava*. En el «pòrtic» del primer exemplar expressaven amb poètiques frases les il·lusions i inquietuds que els movien:

«Portats per la força de la nostra joventut, i amarats els nostres cossos de les salabrors del Mediterrani que en aquest ample golf de Roses entra terra endins fins a besar, amb besos alhora apacibles, alhora furients, les últimes despulles de l'antiga Empòrium, venim a la palestra amb tota l'empenta i vigorositat de la nostra ànima netament empordanesa, i al començar nostra tasca, ens és plaent saludar-vos a tots: públic i prempsa.

COSTA-BRAVA ve doncs a la vida portada dels més bons desitjos i els més nobles intents. Allunyats de tota política, tant sols tindrem per nort i guia, la defensa dels interessos de la nostra ben aimada vila escalenca, a l'ensem que cantarem amb notes vibrants i sonores les belleses de la pàtria petita; i si la nostra obra mereix l'apreci de tothom i triomfem, serveixin els llores per a teixir la garlanda amb què guarnir el front sens màcula d'aquesta, nostra vila, que aixecada al bell cim d'un munt de roques milenàries, aguanta indomable els embats furiosos de la forta tramontana, i veu caure a sos peus impotents les ones desbocades de la mar revoltada que es torna brumera al estrellar-se en sos durs fonaments.»¹⁹

El màxim inspirador, líder i director de la publicació era el polifacètic Joan Ballesta i Molinas, conegut popularment amb el sobrenom de «Joanet Calafat»; escriptor, poeta i dramaturg autodidacte, el qual, durant la República, aniria a viure a Girona convertint-se en el líder comarcal d'Esquerra Republicana de Catalunya i director del diari del partit, *Acció Ciutadana*, així com membre del Comitè Executiu nacional del partit. Els primers mesos de la guerra abandonaria ERC per esdevenir fundador del PSUC i director de *Front*, el seu òrgan d'expressió a Girona. Fou el darrer alcalde de Girona —substituint Pere Cerezo— pocs dies abans de l'entrada de les

31 d'agost de 1921

Caricatura de Martí Rouret
publicada a *Costa Brava*.

AHE

¹⁹ *Costa Brava*, 15 d'agost de 1919, p. 1.

L'Escala, circa 1920

Secció teatral masculina La Cargolera. D'esquerra a dreta: dempeus, Joan Gou, Salvador Cros, Josep Carreras, Josep Donjó i Ernest Mercader; asseguts, Joan Ballesta, Joaquim Simon, Pere Bruguera, mossèn Llorenç Roca i Fèlix Ballesta; assegut al terra, Martí Rouret.

JOSEP ESQUIROL / FB

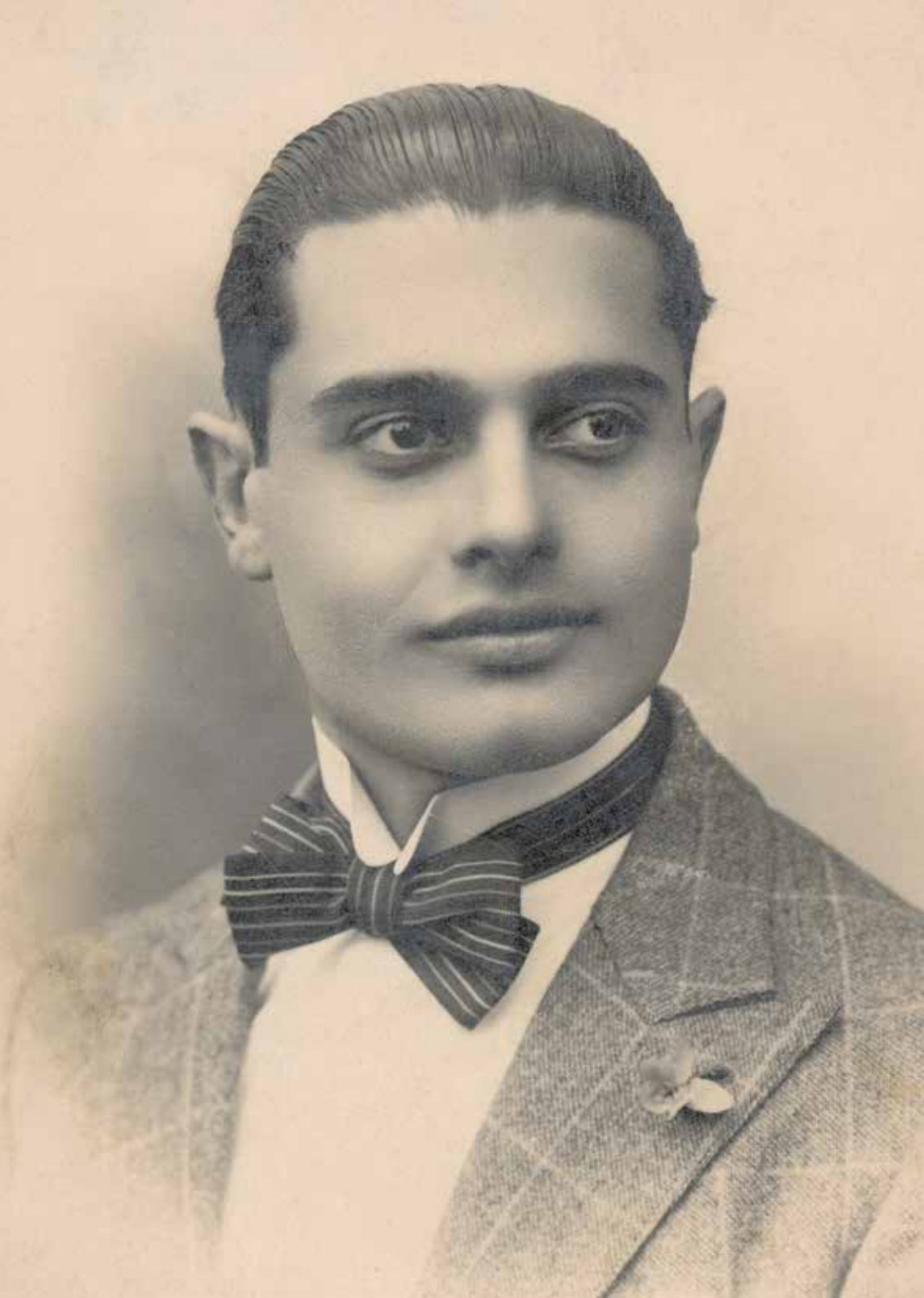
tropes franquistes a la ciutat, el 4 de febrer de 1939.²⁰ Completaven el consell de redacció de *Costa Brava* els veterans Josep Esquirol —fotògraf—, Adolf Tasis —fuster i músic— i els joves Francesc Xavier Hospital, Lluís Tasis —fill d'Adolf— i Martí Rouret. Tasis i Rouret compartiren estudis al Col·lell, batxillerat a Girona i magisteri a Barcelona. Lluís Tasis moriria el 1937 a Cadaqués —on feia de mestre—, assassinat per un grup incontrolat de la FAI.²¹

En els Jocs Florals de l'Escala celebrats el 21 d'agost de 1921, organitzats en commemoració del segon aniversari de *Costa Brava*, Rouret era premiat amb l'escrit «Els lletreros». El quinzenal deixaria de publicar-se el març de 1922.

---

20 Més informació sobre Joan Ballesta a: Rafel BRUGUERA et al. *Joan Ballesta «Calafat», un escalenc alcalde de la Girona republicana*.

21 Més informació sobre Lluís Tasis a: Rafel BRUGUERA. *Escalencs assassinats durant la Guerra Civil*.

Circa 1921

Martí Rouret,
mestre d'escola
en pràctiques
a Lloret de Mar.
JOSEP VILÀ / AHE

De l'Escala a Móra d'Ebre

2

El Centre Instructiu Democràtic i La Riuada

Martí Rouret recalà a Móra d'Ebre el 1926 per fer-se càrrec del Centre Instructiu Democràtic (CID), conegut popularment com «La Democràcia»; una escola laica fundada el 1913 per la Joventut Democràtica. El CID traspassava les fronteres de l'estricta formació educativa. Era un centre d'agitació cultural que comptava amb un espaiós teatre, cafè, terrassa i diverses dependències on s'organitzaven tota mena d'activitats culturals i recreatives. El primer president va ser Ramon Montlleó:

«Les escoles, estan dotades amb material modern i el sistema d'ensenyança és el que la moderna pedagogia aconsella pel seus resultats positius. Gràcies a aquests mètodes i al bon zel del professor En Martí Rouret s'han comprovat aquests resultats per l'èxit assolit en la darrera exposició.»²²

L'escalenc es convertí ràpidament en el màxim exponent del Centre, que en el decurs dels anys següents aniria canviant de nom de la seva mà: Centre Instructiu Democràtic, Centre Republicà Radical Socialista i, finalment, Centre Republicà d'Esquerra. L'escola del CID encaixava perfectament amb la concepció que Rouret tenia de l'ensenyament: laic, actiu i participatiu. Membre dels corrents de renovació pedagògica imperants en aquell temps i seguidor de la metodologia de Freinet, impulsà i consolidà un ampli ventall d'activitats: excursions, foment de la llengua i l'escriptura catalanes, teatre, música, aprenentatge de sardanes... El CID volia ser, i esdevingué, forniment de la cultura catalana, tant a nivell local com en el conjunt de la comarca de la Ribera d'Ebre. El curs següent es convertia en director i empresari de l'escola:

«El rectorado [de la Universitat de Barcelona] ha aprobado el expediente incoado por don Francisco Campos Inglés, presidente del "Centro Instructivo

22 La Riuada, 25 d'agost de 1927, p. 6.

Barcelona, 1923

Martí Rouret,
amb dos companys
d'estudis de l'últim curs
de magisteri.

AHE

Democrático" de Mora de Ebro, solicitando autorización para el cambio de empresario de la escuela establecida en aquel Centro, así como para el cambio de local de la misma y de director a favor del maestro don Martín Rouret Callol.»²³

Aquell mateix 1927 impulsà i dirigí la publicació del quinzenal *La Riuada*, amb un patró molt similar al que havia cofundat vuit anys abans a l'Escala. El primer exemplar aparegué l'1 de juliol. Altres membres de la primerenca redacció foren Artur Bladé i Desumvila, Josep Piñol, Francesc Regné, Pere Culumé i Ferran Solé, que utilitzava el pseudònim de Jordi Montseny. La revista, àdhuc els temes locals i comarcals, disposava de col·laboradors més o menys habituals com Octavi Saltor, Salvador Roca, Josep Ruaix, Miquel Tost, Josep Maria Ripollès...; com també molts amics i coneguts de l'Escala als quals Rouret sol·licitava col·laboració: Víctor Català, Genís Puig Solés, Lluís Tasis i Parnau, Joan Ballesta Molinas «Calafat», Darwin Ballester i Suñé, Dolors Bofill, Francesc Estela Caballé, els germans Rafel i Lluís Sureda Paradís o el seu propi germà, Josep. També hi escriuri en els que serien futurs parents seus, els germans Josep Maria i Anna Murià. A part de Víctor Català, la revista reproduïa articles de figures destacades de la cultura i la literatura del nostre país com Àngel Guimerà, Josep Carner, Josep Maria López-Picó, Antoni Rovira i Virgili, Ignasi Iglésias...

Pel que fa a Caterina Albert, el Museu-Arxiu Víctor Català de l'Escala conserva la correspondència que Rouret remeté a l'escriptora en petició de col·laboració. Són cinc cartes manuscrites datades entre 1927 i 1931. En la primera, del 19 de maig del 1927, li diu:

*«Sra. Na Caterina Albert
La Escala*

Distingida Sra.: Sempre amb el bon intent de fer obra pàtria arreu on les circumstàncies em portin a desplegar mes activitats, he aconseguit aplegar un estol de joves amics, tots d'aquestes terres, un xic verges encara, de part d'ençà de l'Ebre, amb la cooperació dels quals

intentaré portar-hi a la cap la divulgació de la nostra prestigiosa literatura a l'ensem que conreuar-hi la nostra no menys formosa i estimada parla, tenint per finalitat el que siguin ben conegudes una i altre i així cada dia més estimades, tot plegat en bé i profit de la meua estimadíssima Catalunya.

Per assolir tal propòsit, entre altres coses hem projectat la publicació d'una revista quinzenal que serà escampada per tota aquesta comarca, havent-nos promès llur col·laboració algunes de les més valuoses firmes del camp de les nostres lletres, entre les quals tots desitgem contar-hi la de V. tan coneguda, valuosa i estimada.

Per la meua part i confiant en la seva bondat crec que V. no deixarà d'honorar la nostra revista amb alguna de ses bellíssimes composicions que, ja no cal dir, mereixerà lloc preeminent en les columnes de la mateixa i l'infinit agraïment de la redacció en pes, molt especialment el de son fervent admirador q.s.m.b.»²⁴

El primer editorial de *La Riuada*, titulat «El nostre esclat», és molt revelador de l'esperit que inspirava als promotors i en el qual hi observem evidents paral·lelismes amb el primer de *Costa Brava*:

«Talment com esclata una poncella a l'escalf del bes suau d'un raig de sol primaveral, desclou avui ses fulles LA RIUADA a l'escalf del foc sagrat de l'entusiasme avivat, constantment, en nostres cors per la flama eterna del sant amor a l'ideal. En fer-ho volem que siguin nostres primers mots de franca i atenta salutació envers les autoritats locals, públic en general i premsa tota, especialment el germà gran de la comarca, el periòdic quinzenal «El Llamp» de Gandesa.

Des d'avui endavant LA RIUADA serà el portaveu de tot allò que atenyi a Móra d'Ebre i sa Comarca i un instrument de divulgació cultural, científica, literària i artística en tot quan puguin les nostres voluntats enrobustides per l'entusiasme i apuntalades pel constant encoratjament dels nombrosos amics de la nostra obra. En les columnes de nostra revista hi trobaran sempre

23 «De enseñanza nacional», *La Vanguardia*, 25 de maig de 1927, p. 26.

24 Irene MUÑOZ. *Epistolari de Víctor Català* (Vol. II), p. 232-233.

Mora d'Ebre, circa 1927

L'edifici del Centre Instructiu Democràtic, d'estil modernista, fou bastit amb l'esforç de tots els socis. Disposava de sala cafè, escoles, teatre, sala de billars, terrassa...

un ferm puntal i un franc acolliment totes les causes justes, nobles i enlairades, perquè'ls ideals que'ns inspiren en tot moment són ideals de sana justícia i més pulcra llibertat, engendradors de la virtut sencera, de la bondat perfecta i del benestar universal.

Tant de bo que'l perfum que escampi arreu la revista nostrada sigui tant intens i delicat com el de la poncella que's desclou en acaronar-la el raig de sol primaveral i tant de bo també que LA RIUADA, tot just nascuda, no es marceixi jamai com malauradament succeeix amb la poncella esdevinguda flor, que'n faltar-li l'aigua es coll-torça i mort òrfena de la protecció d'unes mans amoroses que apaguin llur set, sadollant-la d'aigua fresca un i altre dia».²⁵

Rouret també publicaria col·laboracions, especialment poemes, en altres rotatius com la revista satírica *El Galacho*, *El Autonomista*, *Revista d'Olot* o *La Dona Catalana*, la primera revista de moda i de la llar de Catalunya.

El 2 de gener de 1928 —estava a punt de complir 26 anys— es casava a l'església parroquial de Sant Pere de l'Escala amb una jove de 17 anys de Lloret de Mar, Josefa Soler i Blay. El 2 de novembre següent naixia a Móra d'Ebre la primera i única filla del matrimoni, Neus.

A part de la seva activitat com a mestre i capdavanter de *La Riuada*, Rouret s'implicà fermament en les activitats del CID i del municipi. Jugà amb l'equip de futbol local fins al 1928. Va ser president de l'Agrupació Excursionista La Picossa i impulsà el teatre, on també actuava la seva esposa. Una de les obres que representaren fou *El Bruixot de les Rocales*, una rondalla lírica en un acte i tres quadres, amb lletra de Joan Ballesta «Calafat» i música de Pere Mercader i Andreu, dos bons amics de l'Escala. Per una informació apareguda a *La Riuada* hem deduït que també havia estat president del club de futbol local. El quinzenal del 30 de maig de 1930 informa d'un homenatge que es va retre al FC Barcelona. Rouret pronuncià el discurs, feu lliurament d'una placa al representant del Barça, senyor Domènech, i rebé d'aquest una insígnia de l'enti-

1927

Anunci de les Escoles del Centre Instructiu Democràtic, dirigides per Martí Rouret, publicat a *La Riuada*.

ACRE

²⁵ *La Riuada*, 1 de juliol de 1927, p. 3.

REVISTA QUINZENAL

EL NOSTRE ESCLAT

Talment com esclata una poncella al escalf del bes suau d'un raig de sol primaveral, desclou avui ses fulles LA RIUADA al escalf del foc sagrat de l'entusiasme avivat, constantment, en nostres cors per la flama eterna del sant amor a l'ideal. En fer-ho volem que siguin nostres primers mots de franca i atenta salutació envers les autoritats locals, públic en general i premsa tota, especialment el germà gran de la comarca, el periodíc quinzenal "El Llamp," de Gandesa.

Des d'avui endavant LA RIUADA serà el porta-veu de tot allò que atenyi a Mora d'Ebre i sa Comarca i un instrument de divulgació cultural, científica literaria i artística en tot quan puguin les nostres voluntats enrobustides per l'entusiasme i apuntalades pel constant encoratjament dels nombrosos amics de la nostra obra. En les columnes de nostra revista hi trovarán sempre un ferm puntal i un franc aculliment totes les causes justes, nobles, i enlairades perquè'ls ideals que'ns inspiren en tots moments son ideals de sana justícia i més pulcra llibertat engendradora de la virtut sensera, de la bondat perfecta, i del benestar universal.

Tant de bó que'l perfum que escampi arreu la revista nostrada sigui tant intens i delicat com el de la poncella que's desclou en acarollarla el raig de sol primaveral i tant de bó també que LA RIUADA, tot just nascuda, no es merceixi jamai com malauradament succeeix amb la poncella esdevinguda flor, que'n faltar-li l'aigua es coll-torça i mort òrfena de la protecció d'unes mans amoroses que apaguin llur set, sadollant-la d'aigua fresca un i altre dia.

LA REDACCIO.

1 de juliol de 1927

Primer exemplar
de *La Riuada*
una publicació impulsada
per Martí Rouret
a Móra d'Ebre.
ACRE

tat barcelonina. La promoció de la sardana va ser una altra activitat que captivà Rouret, en aquest cas amb la complicitat de la seva germana Anita, entusiasta balladora, que passava temporades a casa del seu germà, especialment durant les vacances.

El 1928, amb la poesia «Melangia d'octubre», obtenia un premi dotat amb 50 pessetes i recomanació de publicació en el concurs literari organitzat per la revista *L'Avi Muné*, de Sant Feliu de Guíxols. L'any següent presidiria la comissió organitzadora de l'homenatge que Móra d'Ebre rendí a Antoni Rodríguez i Hernández, conegut amb el pseudònim de «Julio Antonio», un insigne escultor fill del poble que morí a Madrid el 1919, amb només trenta anys. Es descobrí una placa i s'inaugurà un bust de l'homenatjat —una matrona que corona amb llorers el cap de l'artista—, obra del també escultor morenc Santiago Costa; tot plegat costejat per subscripció popular. Rouret pronuncià un solemne i emotiu discurs davant els familiars de «Julio Antonio». Amb motiu d'aquest esdeveniment, publicà un poema titulat «Al Monument als herois de la Independència de Tarragona»:

*«L'heroi retut el cap decanta,
damunt del llit las, dessangrat
i una matrona d'ulls de santa,
amb gest indòmit s'ageganta
alçant l'heroi extenuat.*

*Oh, la inefable meravella
d'infondre vida al bronze obscur!*

*Quin goig al cor i a la parpella
d'esguardar-ho sots d'aquella estrella
tinguent al fons el mar d'atzur.»²⁶*

La *Riuada* s'havia caracteritzat durant la dictadura de Primo de Rivera per la defensa explícita d'un catalanisme transversal, l'ús de la llengua i el foment de la sardana. Alguns editorials són prou eloqüents: «Llegir i escriure en català», «Parla la teva llengua», «Nous ho-

ritzons», «Llegim companys!»...; com també per la reivindicació de figures com Enric Prat de la Riba, Àngel Guimerà o Joan Puig i Ferrater. Amb la caiguda de la dictadura, el 28 de gener de 1930, i l'inici d'una certa obertura amb el govern del general Dámaso Berenguer —període conegut com la «dictablanda»—, el quinzenal abandonaria gradualment aquesta aparent neutralitat i començaria a publicar notícies i opinions de caire polític. A l'editorial del 15 de febrer de 1930, «Concepte de les dictadures», de Rouret, s'hi llegeix:

«Un conscient anàlisi de les diverses actuacions dictatorials, registrades en la Història dels pobles, és suficient per a cerciorar-nos del flagell que les Dictadures representen per les nacionalitats on gallegen.

[...]

Les Dictadures, refusant la força de la raó i recolzant-se excessivament en la raó de la força, absorbeixen els màxims poders de les nacions i, enlairant dictadors persones que, pel sol fet d'acceptar aquell càrrec, generalment ja es qualifiquen, ultratgen els drets i llibertats dels ciutadans que es dignifiquen protestant del règim dictatorial i lluitant en pro dels ideals llibertaris, i cometen amb ells tota classe d'arbitrarietats i àdhuc monstrositats.

[...]

Emmordassant la premsa, es tanquen els ulls i les oïdes al poble. Amb l'amenaça i el càstig, sempre injust, els dictadors es posen més o menys al marge de justes i digníssimes conspiracions. Tot això els hi permet una més folgada realització dels seus plans dubtosos... o qui sap si massa clars.

Entretant, els temps passen i el poble mancat d'una sòlida preparació, allunyat per tantes muralles de la cosa pública, s'habituà al jou i esplaià les seves naturals activitats i entusiasmes en manifestacions buides d'enlairat sentit ideològic, en estridències poca-soltes i ridícoles i a voltes fins i tot perniciosos.

[...]

Les joves generacions que viuen sota l'absolutisme dictatorial, senten apuntar l'alba de la seva llibertat, comencen a tenir consciència de la llibertat pròpia; però la vida política i social és per a tothom engrillonada amb múltiples i dures restriccions i ni tan sols deixa albirar,

26 *Diario de Tarragona*, 15 de setembre de 1929, p. 1.

Poblet, 12 de juny de 1927

Martí Rouret amb un grup d'alumnes del Centre Instructiu Democràtic en una excursió al Monestir de Poblet.

Davant la porta de la capella dels Germans, a la qual s'accedeix des del sobreclaustre.

Entre els alumnes hi ha Teresina Solé, Víctor Minguillon, Anita Pujol, Roseta Brandi i Júlia Algueró.

en ells, aquest fenomen propi de la joventut i, naturalment, s'atrofia, es degenera. Seran generacions sense caràcter, sense personalitat, sense ideals enlairats ni fortitud d'esperit per a mantenir-los i superar-los, posat que els tinguessin.

[...]

La divulgació de l'educació i la cultura serà el vertader crepuscle de les Dictadures. El retrobament de la dignitat de la pròpia llibertat, en els individus i en els pobles, en seu enfonsament complet.

El dia que els homes i els pobles sentim plenament la dignitat de la llibertat llur, assolida per l'educació i la cultura, úniques armes de les veritables revolucions, no solament s'enderrocaran eternament les Dictadures, sinó que, amb elles, baixaran al fossar de l'oblit totes les tiranies i absolutismes, per a no gallejar mai més, enlloc.

*Sols llavors la llibertat serà la flor que perfumarà tots els ambients de la humanitat i presidirà tots els actes de la vida individual i col·lectiva dels homes».*²⁷

La revista també inseria l'article «La mort del directori», de S. Roca i Roca. En el següent número, del 20 de març, l'editorial d'Artur Bladé versava sobre «L'hora de situar-se» i s'estrenava la secció local «La política». El 7 d'abril, l'editorial portava per títol «La veu dels màrtirs», de Rouret, i en les pàgines interiors s'informava dels acords presos per l'Ajuntament de Móra d'Ebre, d'un acord de «les dones de Móra d'Ebre» i, especialment, d'un telegrama adreçat al president del govern espanyol en el marc de la campanya que s'estava duent a terme arreu de Catalunya per reclamar l'amnistia als condemnats per delictes polítics i socials durant la dictadura primoriverista i la revisió dels processats de l'organització Bandera Negra per la seva participació en el Complot de Garraf. Aquest grup, de caràcter secret i militar creat el maig de 1925 dins d'Estat Català, havia planejat un cop per enderrocar la dictadura. La campanya tingué el seu èxit i els processats serien finalment amnistiats. En el número del 24 d'abril s'anunciava una conferència de Joan Puig i Ferrater, «Cultura és llibertat» —que finalment no es va dur a

terme per indisposició del conferenciant— i s'hi publicaven articles com «Atur forçós», «Una representació sense força de veritat», «Manifest de la Unió Socialista de Catalunya» o «Ridiculitzar estaments». L'editorial del 15 de maig, signat per Artur Bladé, era prou explícit: «República-Catalunya?» i es llençava una crida pública instant a tots els pobles de la comarca a crear centres i comitès republicans. També s'hi publicaven articles com el manifest «Als joves de Catalunya» o «El règim social», i en la secció local es parlava d'«Una agrupació republicana» i d'una «Assemblea republicana». Finalment, en l'edició del 5 de juny —el darrer que hem pogut consultar— s'informava de la suspensió d'una conferència d'Àngel Samblancat per ordre governativa, s'hi podia llegir una crònica intitolada «Les properes eleccions», l'article «Què fan les esquerres del nostre Districte?», signat amb el pseudònim Sever i, especialment «La política i l'interès», de Bladé. L'editorial, per la seva banda, reclamava l'amnistia per a tots els presos polítics i socials:

«US CAL SABER...

i recordar que, en les ergàtules d'Espanya i fronteres enllà, encara hi viu un dolor intens i colpidor: és el dolor dels presos socials i polítics, als quals el Govern ha deixat d'escoltar, no tenint per a ells la mateixa norma de conducta que ha tingut per altres presos polítics, avui alliberats ja.

CIUTADANS:

*associem-nos tot seguit a la protesta que de tot arreu brolla, contra aquesta conducta dels Governants i fem per aquests presos i exiliats tot el que calgui, si volem ostentar dignament el títol d'humans.»*²⁸

Paral·lelament, Rouret començava la seva activitat de proselitisme i compromís polític des d'un punt de vista públic. Aquell any recorregué els pobles de la comarca convocant reunions i organitzant conferències i mitings amb l'objectiu d'impulsar la creació de centres republicans, a partir dels quals fundà la Federació Republicana Socialista de la Ribera d'Ebre i la Terra Alta.

27 «Concepte de les dictadures», *La Riuada*, 15 de febrer de 1930, p. 1 i 3.

28 «Us cal saber», *La Riuada*, 5 de juny de 1930, p. 1.

Aquest compromís polític de *La Riuada*, amb una clara orientació d'esquerres, republicana i catalanista; com també la projecció pública del seu director, no eren ben vistos per una part dels membres de la redacció i, molt especialment, pels directius del Centre Instructiu Democràtic, la majoria propers al poder local i partidaris de Marcel·lí Domingo, cabdill indiscutible del republicanisme a la zona des de principi de segle. I sorgiren les primeres escletxes i tibantors entre els membres del rotatiu i «La Democràcia».

El 5 de juny sortia la darrera *La Riuada* des d'un punt de vista consecutiu i ininterromput. Ressorgiria l'1 d'octubre, encara amb Rouret com a director i amb subtítol nou: «periòdic català d'esquerres». Després de comprovar que la direcció del Centre Instructiu Democràtic retirava la confiança a Rouret i els seus partidaris —entre els quals Artur Bladé— pel nou rumb que havien adoptat, aquests abandonaven la publicació. Encara sortirien alguns números més de forma esporàdica, però *La Riuada*, moribunda, desaparegué.

L'Ideal de l'Ebre

En abandonar *La Riuada*, Rouret i els seus addictes buscaren soplug al cafè del Pitxirri, un petit local que disposava d'un teatret i, des d'allà, impulsaren la creació d'una nova publicació, *L'Ideal de l'Ebre*. El febrer de 1931 veia la llum el primer exemplar. Era un quinzenal que es reclamava successor de l'anterior, fins al punt que els primers números tenien doble numeració: 75/1, 75/2..., essent el primer la continuació de *La Riuada* i el segon la nova; però ja amb un marcat caire polític: republicà, federal, d'esquerres i amb un creixent contingut obrerista i sindicalista. El primer exemplar, de l'1 de febrer de 1931, ho deixava prou clar:

«La nostra finalitat és laborar purament i simple per la consecució de la República.

*Els nostres ideals són mantenir per sobre de les misèries i baixeses humanes, la llibertat i la justícia.»*²⁹

L'editorial, signat per Martí Rouret, justificava el naixement de la revista:

«En aquest primer número de L'IDEAL DE L'EBRE, creiem un deure ineludible el donar una franca i ampla explicació als llegidors, col·laboradors, subscriptors, anunciants i amics en general, de LA RIUADA, suara extingida, a l'engendrar el present periòdic.

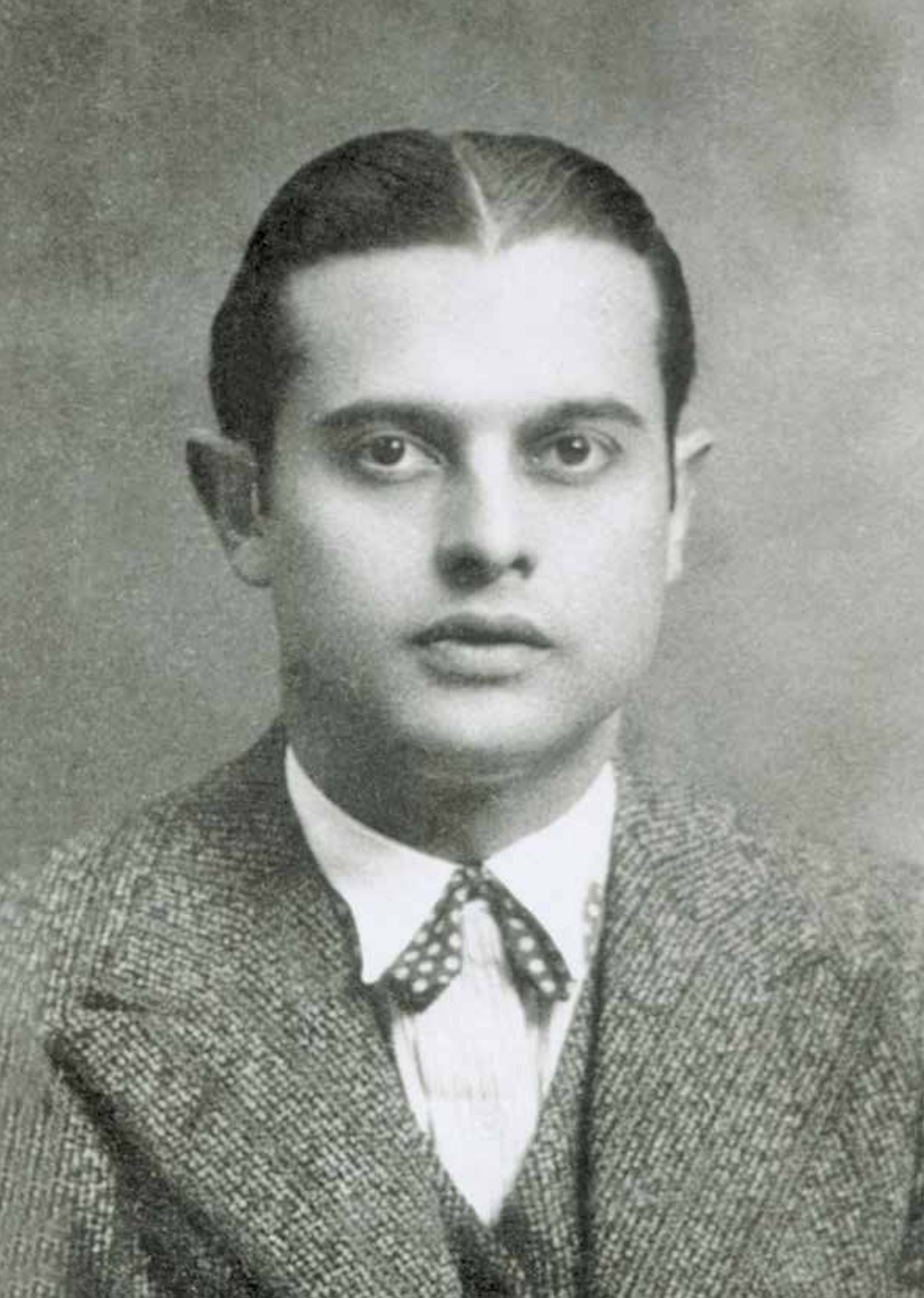
Cal dir-los a tots, en primer lloc, que, si bé LA RIUADA ha desaparegut, L'IDEAL DE L'EBRE manté viu l'ideari esquerrà d'aquell periòdic, car L'IDEAL DE L'EBRE és, com LA RIUADA, un periòdic d'esquerra, per ideari i per sentiment, i és, així mateix, un periòdic català, amb les dues úniques diferències següents: primera, que admet col·laboració en castellà, cosa que tenia per norma no acceptar LA RIUADA, i segona, que no integren la redacció alguns dels companys que la integraven, els quals han estat substituïts (per dimissió) per d'altres que han entrat a formar-ne part, sota la denominació actual.

Ara bé, ¿per què, encara que tan lleus, aquests canvis, aquestes variacions?

—Això o plegar—; aquesta és la contestació, aquest és el dilema; i, abans de plegar, preferible, cent voltes, això; aquesta lleu variació, de pura forma, únicament.

I és que cal dir ben clarament, amics, que LA RIUADA, des de que es titulava periòdic català d'esquerra estava assetjada per enemics diversos que minaven l'existència del nostre portaveu, emprant tots els mitjans, lícits i no lícits, que estaven a llur alcanç, uns suprimint l'anunci i instigant l'amic més afí a què fes el mateix, d'altres negant-se rodonament a pagar-lo, els demás retirant-nos llur subscripció i, àdhuc els que tenien l'obligació quasi de portar-li, si menys no, caliu moral, per respondre a la ideologia que diuen tenir, l'abandonaven en els moments més difícils i feien causa comú amb l'enemic, amb enemics de tan poca delicadesa moral, que han fet transcendir el despit que envers el periòdic esquerrà sentien, fins al terreny purament particular i personal, sense la més minsa espurna de raó, ni de dret. Esperem, però, que es faci la llum i ja veurem la confusió de les consciències tenebroses. El nostre major goig és posseir una ànima sense fel, on no hi cap la més pàl·lida ombra de rancúnia ni d'odi per a ningú, àdhuc per aquells que mereixerien ésser els nostres enemics, malgrat que

29 *L'Ideal de l'Ebre*, 1 de febrer de 1931, p. 1.

Circa 1930

Martí Rouret,
mestre d'escola
a Móra d'Ebre.

AGA

nosaltres no vulguem considerar-los-hi.

Apart això, el text de LA RIUADA, tot en català, no gaudia pas, dissortadament, de la simpatia majoritària, ans al contrari, la majoria, l'absoluta majoria local i de la comarca, prefereix el periòdic castellà o, si menys no, bilingüe (fenomen molt propi d'un es comarques frontereres en l'aspecte idiomàtic). Per altra banda, el retrobament espiritual que hom pot observar en molt altres indrets de Catalunya, més catalans per estar més prop del cor de la nostra terra, ací, la majoria, no el sent ni molt ni poc, tal com vertaderament deu sentir-se i, davant d'una major facilitat de lectura i comprensió del castellà, per un hàbit adquirit ja en l'escola, i per la quasi absoluta desconexió del català modern, hom sent la preferència per aquella parla que, malgrat l'abstenció i tot, a honor a la veritat, hem de dir que merescué sempre el més alt respecte i consideració de tots els companys redactors de LA RIUADA.

És fàcil de comprendre, doncs, per les dues raons anteriorment exposades, que un periòdic estrictament català, i amb major motiu si és d'esquerra, no tingui vida en aquestes comarques, si no hi ha un mantenedor perpetu, com el que gaudeixen d'altres periòdics comarcals, veïns del nostre.

L'IDEAL DE L'EBRE, periòdic d'esquerra, periòdic francament republicà, periòdic català amb col·laboració castellana, tindrà ara més amples horitzons, car tindrà obertes les portes de l'Aragó i més franquejables les de la Catalunya Nova, pel seu bilingüisme, assolint així, segurament, una sòlida vida econòmica. ¿Què més voldríem nosaltres, sinó que el plet català, que el nostre vernacle, sobretot, gaudís ací, com en altres llocs de Catalunya, de l'absoluta simpatia i adhesió de la totalitat del poble? Més, ja ho hem dit abans, el caràcter fronterer de la nostra comarca, en l'aspecte idiomàtic, no pot donar, per ara i tant, res més del que dona i encara bastant-li molt.

Resumint, doncs, sàpiga tothom, des d'aquest moment, que L'IDEAL DE L'EBRE és un periòdic esquerrà, al qual s'ha imposat la missió de batallar, en els actuals moments, per allò que avui constitueix als països ibèrics la causa preferent, suprema: LA REPÚBLICA, al servei de la qual estan, des d'ara, el periòdic, els seus homes i tots aquells que amb nosaltres els uneix una comunitat d'ideari i de sentiments.

No podem donar per acabat aquest primer editorial, sense despedir-nos d'aquells que fins el darrer moment han estat els nostres vertaders amics, tot dient-los-hi que el nostre major goig serà, que no vulguin trencar ara aquesta relació sostinguda des de tant temps, per mitjà de les planes de LA RIUADA, sinó, per contrari, que vulguin continuar-la i estrènyer-la més i més, per mitjà de les planes de L'IDEAL DE L'EBRE, periòdic republicà, portaveu dels grups republicans de les riberes del nostre riu, que avui fa la seva aparició, acompanyant-lo a dolls l'entusiasme i les millors i més nobles intencions del grup editor i de tots els companys, que per ideari i per sentiments, ens ajuden i al costat nostre militen.»³⁰

Per ampliar l'abast territorial i captar més lectors, prengueren una decisió dràstica i, fins a cert punt, contradictòria amb els plantejaments que havien sostingut. *L'ideal de l'Ebre* es convertia en una rotatiu bilingüe. Així, en el consell de redacció hi havia un redactor en cap dels textos en català i un altre pels escrits en castellà. Tanmateix, inserien anuncis com: «No admetem subscriptors que no estiguin identificats amb el nostre ideari. Quan els nostres mitjans ho permetin, regalarem l'edició» o «Ciudadà: A les eleccions properes o llunyanes el teu sol candidat és: LA REPÚBLICA». També obrien espais per donar cabuda a notícies i informacions de caire obrer i sindicalista, especialment de la Societat Obrera i del Sindicat Únic d'Oficis Varies-CNT. L'objectiu era evident: eixamplar l'abast social dels seus plantejaments polítics.

La pluralitat, tant ideològica com temàtica que havia caracteritzat *La Riuada*, desapareixia i el nou quinzenal es convertia, clarament i oberta, en un òrgan d'adoctrinament i de combat partidista. Primerament aparegué amb el subtítol «*Periòdic republicà*», per passar més endavant «amb el número 9, del 15 de juny de 1931» a «*Portaveu de la Federació Republicana Federal Socialista de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre, adherida a Esquerra Republicana de Catalunya*».

L'objectiu principal de *L'ideal de l'Ebre* era, doncs, la creació i consolidació de grups republicans a tots els

30 Martí ROURET. «"L'ideal de l'Ebre" i "La Riuada"», *L'ideal de l'Ebre*, 1 de febrer de 1931, p. 1.

Mora d'Ebre, circa 1927

Martí Rouret amb els seus alumnes del Centre Instructiu Democràtic.

AHE

pobles de la comarca. L'editorial del 15 de març, signat per Artur Bladé i titulat «Pro Federació Republicana del Districte de Gandesa», donava compte de l'assemblea celebrada pocs dies abans, dels punts aprovats i dels pobles representats, i llançava una crida als absents per incorporar-s'hi:

«iRepublicans! Felicitem-nos-en. La nostra Federació es pot considerar ja com una cosa feta. La reunió celebrada el dia 8 dels corrents a Gandesa amb aprovació dels cinc punts essencials:

Primer: Fomentar i educar l'esperit republicà dels nostres pobles.

Segon: Sostenir el portaveu de la futura Federació, L'IDEAL DE L'EBRE.

Tercer: Donar als treballadors una defensa contra el caciquisme.

Quart: Actuar quan convingui en eleccions, i

Quint: Constituir de fet i de dret la nostra Federació, demostrant d'una manera clara i evident l'èxit obtingut. Tots els que aquell dia ens aplegarem com a delegats dels pobles respectius —Gandesa, Móra d'Ebre, Benissanet, Batea, Horta, Caseres, Vilalba, etc.— es pot dir que portàvem amb nosaltres la verdadera ànima del nostre districte.

[...]

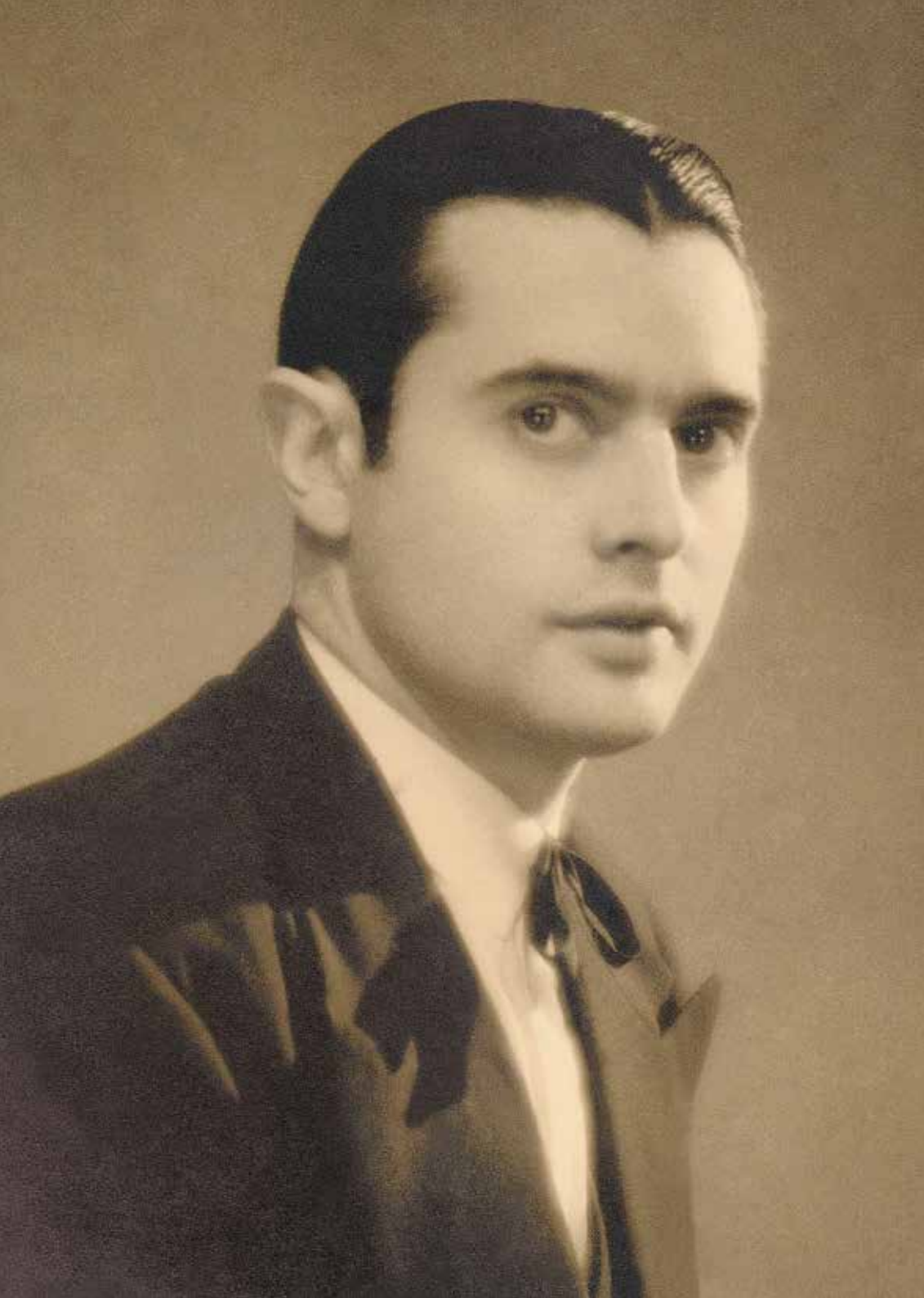
IREPUBLICANS! Ciutadans de FLIX, ASCÓ, ARNES, FATARELLA, MIRAVET, PINELL, POBLA i tots els pobles del Districte. Nosaltres no podem creure que el vostre esperit sigui tan mort, que les vostres forces cíviques siguin tan migrades, que us deixi indiferents la nostra crida. Els pobles ja agrupats GANDESA, MÓRA D'EBRE, BENISSANET, BATEA, VILALBA, BOT, HORTA, CASERES, us saluden i us demanen la vostra abraçada cordial per a poguer constituir més àmpliament la nostra Federació Republicana del Districte de Gandesa, que ha d'ésser la via de la fraternitat i la igualtat dels homes pels camins de llibertat que Catalunya i Espanya han emprès per la consecució de la REPÚBLICA FEDERAL IBÈRICA.»³¹

També s'inseria una àmplia ressenya, en castellà, del contingut d'aquesta assemblea, sota el títol «Hacia la Federación de Grupos Republicanos del Distrito de Gandesa».

El grup liderat per Rouret havia pres la decisió d'incorporar-se al combat polític i enfrontar-se a l'hegemonia que en el camp de l'esquerra i el republicanisme ostentaven els partidaris de Marcel·lí Domingo. La lluita entre ambdues corrents esdevindria dura i aferrissada al llarg dels mesos i anys següents.

31 Artur BLADÉ. «Pro Federació Republicana del Districte de Gandesa», *L'ideal de l'Ebre*, 15 de març de 1931, p. 1.

1932

Martí Rouret,
diputat
a la Diputació provisional
de la Generalitat.

AHE

De l'escola a la política

3

La Diputació Provisional de la Generalitat

El 19 de març de 1931, transcorregut tan sols un mes de la sortida al carrer de *L'ideal de l'Ebre*, es fundava Esquerra Republicana de Catalunya al Foment Republicà de Sants a partir de la confluència de les organitzacions Estat Català, de Francesc Macià; el Partit Republicà Català de Lluís Companys; el grup de *L'Opinió* de Joan Lluhí i diverses entitats d'àmbit local i comarcal, entre les quals la que representava Martí Rouret. Francesc Macià n'era elegit president per aclamació.

Les eleccions municipals del 12 d'abril següent donaren la victòria a Catalunya —triomf en principi inesperat— al nou partit. Es posava fi, d'aquesta manera, a l'hegemonia política de la Lliga. Al cap de dos dies, el 14, Macià proclamava «*la República Catalana com a Estat de la Federació Ibèrica*», poques hores abans que a Madrid es proclamés la Segona República Espanyola. El dia 17, Macià arribava a un acord amb els ministres Fernando de los Ríos, Marcel·lí Domingo i Lluís Nicolau d'Olwer, membres del govern provisional espanyol, per tal que la República Catalana fos rebatejada amb el nom de Generalitat de Catalunya, recuperant d'aquesta manera l'esperit de la denominació medieval de la Diputació del General.

Aquesta Generalitat provisional era presidida pel propi Macià i composta per un consell o govern, una assemblea de representants dels municipis —Assemblea de la Diputació Provisional de la Generalitat— i uns comissaris —delegats del govern— encarregats dels serveis pertanyents fins aleshores a les dissoltes diputacions provincials. També s'establia el Palau de la Diputació, a la Plaça de Sant Jaume de Barcelona, com la seu de la Generalitat.

Les eleccions, de segon grau, entre els regidors dels municipis catalans per designar els quaranta-cinc membres de l'Assemblea de la Diputació Provisional de la Generalitat, es convocaren pel 24 de maig de 1931. Al districte de Gandesa s'enfrontaren dues candidatures, ambdues republicanes: la de Martí Rouret, promoguda per la Federació de Grups Republicans, amb el suport de la majoria d'agrupacions locals però no amb el de «La Democràcia» de Móra d'Ebre ni del govern local presidit per Francesc Campos, i la d'Adolf Cabús, candidat

marcel·linista. Cabús disposà del suport de Domingo, que s'implicà personalment en la campanya; de Ramon Nogués i Biset, comissari delegat de la Generalitat a Tarragona, i del figuerenc Ramon Noguera i Comet, governador civil de Tarragona.

Un clar exemple de la crispació i bel·ligerància existents entre els dos sectors republicans, la constatem al rotatiu *Tarragona Federal* del 22 de maig de 1931, només dos dies abans de la celebració de la votació. Aquella mateixa setmana s'havien constituït, d'una banda, la Federació Republicana Federal Socialista del districte de Gandesa i, d'altra i en paral·lel, el Centre Republicà Radical Socialista de Gandesa, sota la batuta de Domingo. La Federació Republicana Federal Socialista del districte de Gandesa havia quedat legalment constituïda una vegada aprovats els estatuts per part del Govern Civil. Abastava setze municipis: Arnes, Batea, Benissanet, Bot, Caseres, Corbera d'Ebre, la Farella, Gandesa, Horta de Sant Joan, Móra d'Ebre, Móra la Nova, Miravet, la Pobla de Massaluça, el Pinell de Brai, Riba-roja d'Ebre i Vilalba dels Arcs. El Comitè quedava format per Francesc Sánchez i Pedrero (president), Tomàs Alcoberro (vicepresident), Artur Bladé (secretari), Antoni Jiménez i López (vicesecretari), Martí Rouret (comptable) i Emili Pedrola (tresorer). També s'acordà sol·licitar formalment l'ingrés a ERC.

Dos dies abans, el 20 de maig, Rouret feia saber oficiosament a Domingo l'imminent creació de la Federació:

«Plau-me comunicar-vos oficiosament que, després de tres mesos de lluitar-hi intensament, havem pogut constituir la FEDERACIÓ REPUBLICANA FEDERAL SOCIALISTA DE LA TERRA ALTA I LA RIBERA, adherida a l'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA, del Directori de la qual formeu part, junt amb el nostre il·lustre President Macià.

Ens ha calgut posar a prova tot el nostre esperit i jove entusiasme (vostre germà Joan, no us diria menys) per a sortir amb la nostra, perquè aquestes comarques es pot ben dir que estaven totalment abandonades i a mercè del més hipòcrita i vergonyant dels caciquismes. S'ha fet, però, força feina i bona i la Federació donarà els seus fruits, a no tardar.

El passat dia 10 reunírem a Gandesa els 15 pobles que actualment integren la Federació i per unanimitat tingueren a bé designar-me per anar en candidatura en les properes eleccions a Diputats provisionals de la Generalitat, la qual cosa us comunico amb plena satisfacció i per a notificar-vos que, triomfant o no la nostra candidatura de la Federació, estarem sempre al costat vostre i de l'il·lustre patrici Macià, per a servir a la LLIBERTAT i a la PÀTRIA.

En breu rebrà el Directori del Partit l'adhesió oficial que, en nom de la Federació, farà la Presidència de la mateixa.

Per la Llibertat i la República Federal Socialista, sempre a les vostres ordres.»³²

Evidentment, a Domingo no li va fer gens de gràcia aquesta carta, que degué considerar una provocació. Al cap de dos dies responia lacònicament:

«Mi querido amigo:

Con mucho gusto leo su grata carta de fecha 20 de los corrientes y doy a Vd. las gracias por sus noticias.

Atentamente le saluda.»³³

En alguns partits judicials de Catalunya s'hagueren d'ajornar o tornar a repetir les eleccions per diverses circumstàncies. Fou el cas del districte de Gandesa, on en el decurs de la votació l'urna va ser destruïda:

«Davant el temor de ser derrotats, els partidaris de Rouret [...] van optar per la via directa, trencant les urnes i invalidant les eleccions

[...] El temps guanyat [entre la primera i la segona votació] havia servit als partidaris de Rouret per guanyar nous recolzaments al districte, aconseguint així la victòria.»³⁴

32 CDMH. PS-Madrid, 315, exp. 38. Carta de Martí Rouret a Marcel·lí Domingo [Móra d'Ebre, 20 de maig de 1931].

33 CDMH. PS-Madrid, 315, exp. 38. Carta de Marcel·lí Domingo a Martí Rouret [Madrid, 22 de maig de 1931].

34 David TORMO. «Federalistes contra nacionalistes: les eleccions a la Diputació Provisional de la Generalitat a la Terra Alta (1931),

Artur Bladé concreta més:

«Se'ns posà costa amunt i veient la possibilitat de perdre, Antonio Jiménez va trencar l'urna.»³⁵

La versió dels protagonistes, però, és aquesta:

«El primer acuerdo político tomado por la Federación y que consistía en su intervención en las elecciones para diputados provisionales a la Generalidad de Cataluña, ha tenido un desenlace imprevisto.

La urna establecida en el colegio electoral de Gandesa ha sido destruída, rota, deshecha por la acción del pueblo que ha triturado con ella el nombre de Adolfo Cabús, que se presentaba como presunto aspirante al acta, apelando a artimañas y procedimientos antidemocráticos, haciendo uso del nombre del Gobernador y del Comisario de la Generalidad para presionar la voluntad de los Alcaldes y concejales, consiguiendo mediante ofrecimientos absurdos hacerles desistir del acuerdo que anteriormente habían tomado de votar a Martín Rouret, candidato de la Federación.

La rotura de la urna ha evitado que algunas secciones faltaran a su deber y con ello tal vez la desmoralización de un organismo creado en los momentos de mayor peligro durante la dictadura del famoso Berenguer y a costa de muchos sacrificios. La magnífica lección dada por el pueblo de Gandesa a Cabús y sus protectores es muy digna de tenerse en cuenta para venideras actuaciones.»³⁶

En el decurs dels quinze dies de «pròrroga» fins a l'elecció definitiva, Rouret desplegà una intensa campanya per captar nous vots. *L'Ideal de L'Ebre* es convertí en la seva eina principal. La primera decisió va ser nomenar un nou consell de redacció, del qual quedaven exclosos —o dimitien— els marcel·linistes partidaris de Cabús. A principi de 1932 els escindits fundarien *La Ribera*, periòdic catalanista republicà.

35 Josep SÀNCHEZ CERVELLÓ; Josep SOLÉ. *Móra d'Ebre, 1875-1936. Economía, sociedad i política*, p. 241.

36 «Federación Republicana Federal Socialista del partido de Gandesa», *L'Ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 2.

L'1 de juny, en plena «segona fase» de la campanya, es podia llegir a la portada de *L'Ideal de l'Ebre*:

«En les eleccions del passat diumenge el caciquisme intentava aplastar la voluntat del poble. Recordeu-ho bé, regidors republicans, per a quan l'elecció torni a celebrar-se».³⁷

Els elements díscols també eren depurats de la Joventut d'ERC:

«Un verdadero lastre constituía para esta agrupación la permanencia en sus filas de determinado sector que obstaculizaba toda actividad y sabotaba todas las iniciativas. Afortunadamente y después de grandes esfuerzos se ha conseguido por medio de expulsiones y bajas obligadas de algunos socios republicanos de hoy y antiguos upetistas de antes, que recobre la agrupación su verdadera característica y se disponga a actuar a favor de las ideas republicanas, con todo entusiasmo.

En Junta General han sido aprobados los reglamentos por unanimidad y se acordó ingresar en la Federación Republicana Federal Socialista del partido.

También han sido aplicadas sanciones disciplinarias, desautorizando y acordando la expulsión de los concejales que se señalan a continuación, por la labor que estos han realizado durante las elecciones de diputados a la Generalidad contra el candidato de la Federación.

Los concejales expulsados y desautorizados son los siguientes:

Francisco Campos Inglés.

José Borrás.

Víctor Minguillón Iusa y

Manuel Coll.

Asimismo se ha acordado la expulsión de Joaquín Alguero, actual concejal del Ayuntamiento de Tarragona, por su actitud antidemocrática adoptada en una de las reuniones celebradas a petición de este mismo ciudadano.

Fue nombrada la Junta Directiva, recayendo los cargos en los siguientes compañeros:

37 *L'Ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 1.

Presidente: Bautista Boronat.

Secretario: Martín Rouret.

Administrador: Salomón Sanahuja.

Vocales: Manuel Martí, Agustín Ardevol y Emilio Aparici.

Otro de los acuerdos tomados fué el de organizar para fecha próxima un acto público para explicar lo ocurrido desde el principio de la organización de esta entidad hasta el día de la elección de Diputados a la Generalidad en Gandesa.»³⁸

L'aparició inesperada de Cabús en campanya, quan creien que la candidatura de Rouret seria l'única que es presentaria, va dur Artur Bladé a publicar la següent proclama contra el seu rival:

«És certament indignant el cas del partit de Gandesa respecte a les eleccions de diputats provisionals de la Generalitat, eleccions que no es pogueren portar a terme per la intervenció del poble, que no poguent resistir l'arbitrarietat a que se'l volia sotmetre, clogué l'acte electoral d'una manera inesperada i contundent. El candidat senyor Cabús, contra qui la protesta anava dirigida, s'haurà convençut a hores d'ara que el partit de Gandesa no és tan fàcil d'enganyar com al senyor Cabús i als seus protectors devia semblar. Els procediments emprats per aquest senyor volien ésser, eren, millor dit, un retorn als procediments electorals de la Monarquia. El senyor Cabús, presentant-se pels Ajuntaments com a candidat encasellat pel senyor Governador i pel senyor Comissari de la Generalitat a Tarragona, senyor Nogués Biset, havia trobat una manera massa fàcil per convèncer a aquells que per manca de cultura política i consciència cívica són encara una presa senzilla a l'abast de qualsevol poca vergonya.

Además, ¿quina mena de republicà més estranya deu ésser el senyor Cabús? Car no considerant suficient l'oficialitat amb que es revestia, va recórrer els pobles amb un domini tan gran de la tècnica electoral més romanesca que el coix de Guadalajara li hauria enveja. Així per exemple: A Batea els prometé l'aigua necessària de

la que avui careixen. A Miravet els assegurà que per la seva influència treurien al metge i al secretari. A Benisanet es presentà acompanyat per dos dels més conspicus elements de la ex Unió Patriòtica. A Gandesa es féu escriure cartes de recomanació pel més desacreditat cacic d'aquella ciutat. I a algun poble, no poguent convèncer la majoria republicana, és féu acompanyar pel senyor Rector, per tal d'emportar-se'n almenys els de la minoria. I tot això, és clar, per la major glòria de Déu i de la República. És indubtable que si persisteix per aquest camí, el senyor Cabús arribarà a ésser una de les llumbreres més legítimes de la política mundial.

No obstant, aquesta vegada el senyor Cabús s'haurà desenganyat igual que aquells qui creien el partit de Gandesa una propietat particular a la disposició de senyors poc escrupolosos.

El partit de Gandesa ja ha proclamat per boca de la seva Federació Republicana Federal Socialista, que no és ni serà feude ni monopoli de ningú. Els pobles del nostre partit, desperts i vigilants, portant a l'avantguarda la seva Federació, desafien a tot el que vulgui sotmetre la seva voluntat al desig opressor del nou caciquisme disfressat amb gorra frígia.

La Federació R.F.S., adherida a l'Esquerra de Catalunya, lluitarà pel seu ideari amb tot el braó de la seva força juvenívola i sana, i exigeix la intervenció més directa en tot el que es refereixi a la vida política del partit. No vol encasellats, no vol cunerisme, no vol imposicions. Contra tot això ens revelarem sempre amb totes les armes de que disposem. La voluntat del poble és la voluntat de la Federació. Que ho sàpiga el senyor Cabús... i els demés.»³⁹

Per la seva banda, la redacció del rotatiu publicava aquesta nota:

«PROTESTEM!!!

És amb el pit ple de justa indignació, que alcem el crit al cel protestant enèrgicament de les calúmnies, difamacions i roïns atacs personals que, per part d'un sector reaccionari i vil del nostre poble, han estat diri-

38 «Juventud de Izquierda Republicana de Cataluña. Mora de Ebro», *L'ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 1.

39 Artur BLADÉ. «El Sr. Cabús i el partit de Gandesa», *L'ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 1.

gits a tota la Redacció de L'IDEAL DE L'EBRE i companys de la FEDERACIÓ REPUBLICANA DEL DISTRICTE, no sabem encara per quins motius, car no n'existeixen, i ignorant amb quins bastards propòsits.

Tenim la consciència més neta i tranquil·la que la de tots els desgraciats que ens acusen, i estem a la disposició de qualsevol ciutadà honrat, imparcial i digne que vulgui fiscalitzar, detall per detall, i donant-li tota classe de dades, la nostra obra político-social, cultural i cívica, en benefici de les reivindicacions i dignificació del poble i de la comarca que, amb la seva amistat i confiança, ens distingeix i ens honra, i fóra el nostre goig més gran l'encarar-los noblement amb tot aquell que creient-se amb raó d'acusar-nos (els que ens acusen ja saben que ho fan sense raó i sols perseguint intencions obscurantistes) vulgui fer-ho en l'hora i lloc que desitgi i com més públic millor; a plena llum i a plena veu.

[...]

Repetim, doncs, que protestem i ho fem enèrgicament i que es recordin bé els vils i covards que volen atropellar-nos i aniquilar la nostra obra depuradora i altament ciutadana i honrada, que la nostra educació i la nostra paciència també té límits i que procurin no acabar-nos-la, en bé de tots plegats i del mateix poble, car nosaltres, ni que els vils calumniadors diguin lo contrari, som gent d'ordre, treball i progrés, i aquesta afirmació fins avui la tenim més demostrada i evidenciada que tothom i ja no cal dir que infinitament més que els pertorbadors reaccionaris que, tal volta per gelosies pròpies d'anormals, intenten detractar-nos, però que no ho logran, pesi a qui pesi, i costi el que costi.»⁴⁰

El governador civil, Ramon Noguer i Comet, i el comissari de la Generalitat a Tarragona, Ramon Nogués i Biset, tampoc s'escapoliren de les dures crítiques dels correligionaris de Martí Rouret. Hagueren de llegir la següent carta oberta:

«Que en el partido de Gandesa existe una Federación Republicana Federal Socialista creada sus secciones cuando existía el peligro que representaba la Dictadu-

ra y que actualmente está compuesta de 16 Agrupaciones republicanas, que son las únicas que existen en todo el partido.

Que esta federación tomó el acuerdo de presentar candidato para Diputado a la Generalidad de Cataluña y fue unánimemente aprobado para este cargo el compañero Martín Rouret Callol.

Que días antes del señalado para las elecciones se presentó inopinadamente en el partido un sujeto llamado Adolfo Cabús, sin mandato ni representación de ningún partido político y solo como delegado del Gobernador y en nombre del Comisario de la Generalidad se dedicó a coaccionar a los concejales y alcaldes que ya tenían acordado votar al candidato de la Federación.

Que no tuvo inconvenientes para su propaganda electoral usar los mismos procedimientos que los caciques rurales de abolengo.

Que reunió a curas y elementos indeseables para obtener votos en aquellos sitios donde no pudo encontrar la colaboración de los verdaderos republicanos.

Que por este motivo fué rota la urna de Gandesa.

Y que por bien y salud de la República, interesa que este individuo no vuelva por el partido de Gandesa ni con la recomendación de los Apóstoles.»⁴¹

Finalment, Martí Rouret també hi digué la seva. S'adreçà als republicans del districte amb aquestes paraules:

«Companys:

L'elecció inacabada del dia 24 de maig, per a Diputats de la Generalitat de Catalunya, celebrada a Gandesa, ha vingut a demostrar-nos palesament que, contra la Federació Republicana Federal Socialista del nostre districte, s'ha mobilitzat com una allau devastadora el caciquisme tradicional d'aquestes comarques, de tota la vida condemnades per ell a no poder usar plenament els propis drets i llibertats ciutadanes.

Els vells cacics i els aspirants a cacics, esgrimint les males armes de sempre, intentaren lluitar contra la Fe-

40 «Protestem!!!», *L'ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 1.

41 «El Sr. Gobernador civil de la provincia y el Comisario de la Generalidad de Cataluña. Deben saber», *L'ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 1.

Barcelona, 9 de juny de 1931

Reunió de constitució de la Diputació provisional de la Generalitat —al Palau de la Generalitat— presidida per la Mesa d'edat, formada per Josep Maria Serrallera, Pere Coromines, Albert Bastardas, Joan de Garganta i Josep Andreu i Abelló. Entre els diputats i alts càrrecs del Govern s'hi reconeixen: Francesc Ferreras i Duran, Laureà Dalmau, Josep Puig Pujades, Jaume Carner, Josep Irla, Ramon Nogués i Biset, Salvador Vidal i Rosell, Pere Comas, Manuel Carrasco i Formiguera, Joan Casanovas, Lluís Companys, Martí Rouret, Joan Lluís Pujol i Font, Joan Rebull, Pere Lloret, Domènec Pinyana, Pere Mias, Josep Maria Espanya...

JOSEP MARIA SEGARRA / ANC

deració amb el fi de destruir-la, d'aniquilar-la, perquè ella és la verdadera organització democràtica del poble, ansiós de fer prevaldre d'una vegada i per sempre tots els seus drets cívics en contra del caciquisme, el cunisme i l'encasellat que, de nou, anava a fer presa de les nostres massa resignades comarques.

La Federació, però, portà a cap una gesta que, si bé és de lamentar l'haver-hi de recórrer, hom ha de convenir que era precisa per a què els fomentadors i patrocinadors dels vells procediments compreguessin que el nostre districte no mereix ésser tractat com abans, que s'ha fet ja major d'edat i vol acabar definitivament amb els caciquismes, sien de dreta o bé d'esquerra, per a implantar el règim de les vertaderes democràcies sinceres i eliminar d'una vegada l'arcaic procediment dels privilegis, sempre innoble, vergonyós i ofensiu pels homes plenament convençuts d'un ideal i conscients dels seus deures i drets polítics.

És altament satisfactòria, i diu molt en bé d'ells mateixos i de la Federació, l'actitud de la major part de les agrupacions federades, les quals, ben capacitades del que la Federació representa políticament, saberen fer honor al compromís federatiu, votant la pròpia candidatura.

És de lamentar, en canvi, la poca consistència ideològica i federativa d'algun altre grup que, davant de la pressió i coacció innobles dels adversaris, no saberen reaccionar i col·locar-se al seu respectiu lloc que, com a grup federat, li pertocava.

Vagi per aquelles agrupacions la nostra més cordial i sincera felicitació, per la dignitat política que saberen demostrar en un moment de prova com el que se'ls hi presentà [...], mentre ens cal reconvenir a les altres, invitant-les a que prenguin amb més alta consideració i formalitat els acords federatius, del contrari seria incompatible la seva actuació amb l'actuació i principis de la Federació i, ben a desgrat nostre, tindríem d'aplicar els correctius que el reglament federatiu senyala.

Davant la repetició de l'elecció que, segons sembla, serà dintre breus dies, no hem de fer altra cosa que recordar a tots els grups federats la importància que per la vida de la Federació representa aquesta primera elecció a la qual es pren part i els deures que amb ella tenim contrets tots aquells que, repugnant els caciquis-

mes de tota mena, ens havem federat per a derrocar d'una vegada i per a sempre els absolutismes i personatismes polítics i per a implantar en lloc d'ells, la voluntat sobirana del poble, que és la república sublim de les veritables democràcies, dels procediments sincers i dels ideals nobles i enlairats.

Companys de la FEDERACIÓ REPUBLICANA FEDERAL SOCIALISTA de la TERRA ALTA I LA RIBERA DE L'EBRE, ara més que mai: Visca la voluntat sobirana del poble! Visca la Federació!»⁴²

Sorprenentment, o potser no tant després de les crítiques rebudes i veure perillar el càrrec de comissari de la Generalitat —el nomenament depenia de Macià i el seu candidat, òbviament, era Rouret—, Ramon Nogués i Biset anunciava la seva neutralitat en el procés. La vigília de la segona votació els partidaris de Rouret organitzaren un acte a Gandesa, en el qual comptaren amb el suport de l'excalcalde republicà de Reus, Jaume Simó i Bofarull, aleshores governador civil de Girona. D'aquesta manera intentaven neutralitzar el suport a Cabús del figuerenc i governador de Tarragona, Ramon Noguer i Comet.

Tot plegat explica molt clarament la pugna existent entre els dos sectors del republicanisme d'esquerres tarragoní. D'una banda els partidaris de Martí Rouret, ja integrats clarament a Esquerra Republicana de Catalunya però encara amb la denominació autònoma de Federació Republicana Federal Socialista, i d'altra, els de Marcel·lí Domingo. El primer, com a capdavanter dels centres republicans fundats al llarg de 1930 i 1931, no reconeixia l'autoritat de Domingo, com tampoc la de Nogués i Biset, representant del marcel·linisme a les terres tarragonines, el qual, malgrat viure a la ciutat de Tarragona, disposava de gran influència a Móra d'Ebre, on havia nascut el 1891 i, molt especialment, en el Centre Instructiu Democràtic, del qual n'havia estat fundador. Es tractava més d'una lluita personal pel control del territori que no pas estrictament ideològica.

42 Martí ROURET. «A tots els grups republicans adherits a la Federació Republicana Federal Socialista del districte de Gandesa», *L'ideal de l'Ebre*, 1 de juny de 1931, p. 2.

Les votacions al districte de Gandesa es repetiren el 7 de juny i la victòria recaigué finalment en Martí Rouret, que obtingué 77 vots enfront els 69 de Cabús, el candidat marcel·linista d'Acció Republicana Catalana. L'editorial de la següent edició de *L'ideal de l'Ebre* es vantava de l'ajustada, però victòria al cap i a la fi, aconseguida:

«Més d'una vegada hem afirmat amb tota convicció que quan el poble vol, quan el poble disposa, no hi ha cap força ni cap obstacle que pugui més que la voluntat del poble.

El triomf del nostre company Rouret Callol en les passades eleccions del dia 7 dels corrents és una asseveració rotunda a la nostra afirmació. Les imposicions de tota mena, que s'utilitzaren per a impedir el triomf del nostre amic, —que és ensems el triomf de la Federació— no serviren per res enfront de la voluntat popular. Aquesta va saber manifestar-se per sobre tots els obstacles creats per a barrar-li el pas i es proclamà valentament contra el candidat que amb pretensions indecoroses d'encasellat anava a fer revivre en el nostre districte èpoques indignes que no poden retornar.

Hem dit que el triomf de l'amic Rouret era també el triomf de la Federació. Més que contra ell, la lluita anava contra aquesta, perquè éssent una força popular, netament democràtica i amb tendències socialitzants, és una nosa per a tots aquells que voldrien que el poble fos encara aquell poble mansoi i aborregat d'abans, que bastava el desig d'uns quants subjectes vestits de senyor que, des de qualsevol casinet o passejant per la Rambla de Tarragona feien i desfeien al seu caprici, disposant de la vida política del Districte sense tenir en compte per a res la seva voluntat ni les seves necessitats. Això s'ha acabat en les nostres contrades. D'elles que no pensi disposar-ne ningú més. La Federació R.F.S. del partit de Gandesa ha donat d'una faisó contundent una lliçó política a tots els qui malgrat dir-se democràtes, no són més que cacics republicans de nova trunca i tan repulsius com els de la Monarquia. Contra ells lliurarem sempre que calgui la batalla, per desemmascarar-los i mostrar-los a la vindicta pública.

La Federació no s'ha de dormir sobre els llorers del primer triomf. Ha de continuar vigilant i despertar per

escometre impetuosament, sempre que calgui, contra el que vulgui atemptar a la seva voluntat, i ha de proclamar ben fort que els pobles tenen dret a elegir lliurement els seus representants per sobre de totes les imposicions.

iPobles liberalíssims de la Federació Republicana Socialista del partit de Gandesa! La victòria de Rouret és la victòria vostra! Tots ens en podem felicitar. Tots podem estar-ne satisfets. La nostra voluntat és ja invencible, i si sabem continuar pels camins d'aquesta emancipació política, que nosaltres tan dignament hem conquerit, no dubteu ni un moment que arribarem també a conquerir aquella altra emancipació social que serà el compliment de les nostres aspiracions.»⁴³

Tanmateix el quinzenal anunciava que Rouret abandonava la direcció del rotatiu i el cedia a un dels seus fidels seguidors, Antoni Jiménez i López —el que trenca l'urna—, un emigrant andalús que havia recalat a Móra d'Ebre com a viatjant d'una marca d'instruments musicals:

«De acuerdo con lo que disponen nuestros estatutos interiores, ha dejado de pertenecer a la redacción de nuestro periódico, nuestro querido compañero Martín Rouret Callol por haber sido elegido Diputado a la Generalidad de Cataluña y ser incompatible todo cargo oficial con la libertad de acción y crítica que nos compete realizar.»⁴⁴

Com a comiat, el nou diputat signava l'editorial del següent número, que sortia al carrer després de cinc mesos de silenci, fent una fèrria defensa de la unitat de les forces progressistes i d'esquerres enfront el perill d'un hipotètic front de dretes, que denunciava:

«Amb la pujada d'Azaña a la presidència del Govern de la República, les Constituents espanyoles han accentuat francament el seu matís d'esquerra.

43 «El triomf de la Federació», *L'ideal de l'Ebre*, 15 de juny de 1931, p. 1.

44 «El Ideal del Ebro», *L'ideal de l'Ebre*, 15 de juny de 1931, p. 2.

Aquesta orientació esquerrana del Parlament, ha tingut la virtut d'inflar més i més la reacció, i fins les dretes republicanes han devingut receloses i comencen a blasmar de la República, i parlen d'una revisió de la Constitució, abans d'estar totalment i definitivament aprovada.

Per assolir aquesta revisió, i qui sap si per a quelcom pitjor per a la República i favorable al règim caigut, les dretes, de bracet amb la reacció, treballen activament per a la formació d'un front únic, el qual, en moment oportú, donaria el cop de gràcia, no ja a la Constitució que s'està aprovant, sinó a la mateixa República.

Contra aquest front únic integrat per tota la fauna reaccionària: monàrquics, jesuïtes, burgesos, capellans, frígios, upetistes, troglodites, etc., etc., cal que els homes sincerament esquerrans hi oposin el front únic i indivisible de l'Esquerra.

Cal que els prohoms dels partits esquerrans, ben unificats fins ara, no oblidin que una fragmentació de l'Esquerra seria la ruïna i la mort de la República, perquè una Esquerra desunida no podria resistir l'empenta de tota la carcassa reaccionària, constituïda en bloc i en peu de guerra.

Per tal que la unió de l'Esquerra es mantingui entre llurs militants, convé no desorientar-nos des de dalt amb manifestacions més o menys precises de constitució de nous partits esquerrans, sinó que, des de dalt, han de rebre en tot moment la sensació d'aquesta unió estreta i sòlida, per a plantar cara eficientment a les dretes reaccionàries, si el cas arribava.

Cal que dels capdavaners dels partits unificats a l'Esquerra en surtin freqüentment manifestacions ben clares i explícites d'unificació i confiança mútua, com les que suara ha fet molt oportunament Marcel·lí Domingo a propòsit de la seva visita a Macià.

S'ha expressat així el Ministre d'Instrucció Pública: "El senyor Macià i jo estem sempre en contacte, encara que no ens veiem gaire. Sigui per mitjà del senyor Gassol, o per telèfon, o per carta, el que tenim que dir-nos ens ho direm. La visita del senyor Macià no té cap transcendència. És natural que membres d'un mateix Partit i amb una ideologia política comuna, i tenint per norma l'aprovació de l'Estatut, jo parli al senyor Macià del que és la tasca ministerial i la parlamentària. Hem

parlat, doncs, de política. Però no és una novetat. Serà millor dir que hem continuat parlant de política." etcètera, etc.

Aquelles manifestacions tan clares i terminants, en ço que a la unificació de l'Esquerra es refereix, convé que el poble no les passi per alt i s'uneixi estretament, perquè la vida i l'eficàcia de la República està, en aquests instants, en la força de les Esquerres i la força d'aquestes està únicament en la seva absoluta i total unificació, dintre d'un sol partit que no deixi d'escoltar en tot moment la veu revolucionària del poble que el dia 14 d'abril es llançà al carrer, per a proclamar la República que avui tenim.»⁴⁵

El 3 de juliol de 1931, Martí Rouret escrivia a Víctor Català, que es trobava al seu pis del carrer València de Barcelona, i li agraïa la lletra de felicitació que l'escriptora l'hi havia remès uns dies abans per la seva elecció com a diputat:

«Apreciada Sra. Albert: L'activitat política de tots aquests dies, tant com les meves moltes ocupacions habituals, m'han fet correspondre amb massa retràs a la seva amable lletra del 10-6-31. Mai, però, aquesta tardança voldrà dir que no agraeixi amb tota l'ànima la seva afectuosa felicitació, la primera, precisament, de totes les rebudes de compatricis, per haver estat elegit diputat per a la Generalitat de Catalunya.

Cregui, Sra. Albert, que la meua actuació, com a membre de la corporació esmentada, malgrat d'ésser escassíssims els meus mèrits, anirà totalment d'acord amb els meus fermes i catalaníssims sentiments d'amor a la terra i a l'ànima de la nostra pàtria i d'acord, també, amb les meves conviccions amplament lliberals i democràtiques.

I no obli mai que, tant en el si de la Generalitat com fora d'ella, pot comptar sempre amb la més distingida i respectuosa amistat i admiració del seu afm. c. i s.»⁴⁶

45 Martí ROURET. «L'Esquerra Unificada», *L'ideal de l'Ebre*, 8 de novembre de 1931, p. 1.

46 Irene MUÑOZ. *Op. cit.*, p. 237.

L'objectiu principal dels diputats provisionals de la Generalitat fou la redacció d'un projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Al cap de dos dies de l'elecció es reunia per primera vegada l'assemblea a la sala de sessions del Palau de la Generalitat. La mesa d'edat quedava conformada per Josep Maria Serrallera —el de més edat— i Josep Andreu i Abelló —el més jove. Rouret en formaria part juntament amb personalitats que esdevindrien claus i rellevants en el panorama polític català d'aquella dècada de 1930, com Lluís Companys, Rafael Campalans, Antoni Xirau, Manuel Serra i Moret, Francesc Farreras i Duran, Jaume Aiguader, Josep Antoni Trabal o els gironins Josep Irla, Laureà Dalmau i Josep Puig Pujades. ERC n'ostentava la majoria. L'endemà, el president Macià es dirigia als diputats. Les idees centrals del discurs foren: que les decisions dels diputats s'havien de basar en l'amor que tot home ha de sentir per tot altre home, i la cordialitat que tot poble ha de sentir per tot altre poble; que calia que restés ben clara la voluntat de Catalunya sense donar cap pas enrere; que no hi podia haver cap català que gosés refusar la defensa de la voluntat del país, ja que no es tractava d'elegir la forma de govern, cosa opinable, sinó la reclamació de la sobirania que ens fou arrabassada el 1714; que calia contribuir amb l'Estatut a la formació d'una Confederació de Nacionalitats Ibèriques; i, finalment, apel·la a treballar amb entusiasme i escoltar «el seny racial».⁴⁷

La sessió finalitzà amb la formació d'una Ponència o Comissió que havia de redactar el projecte d'Estatut. Quedà integrada pel president Macià, els consellers de la Generalitat, el president de l'Assemblea de Diputats, Jaume Carner, i onze diputats: Jaume Bofill i Mates, Rafael Campalans, Lluís Companys, Pere Coromines, Josep Dencàs, Martí Esteve, Pere Mias, Domènec Pinyana, Josep Puig Pujades, Josep Maria Serrallera i Antoni Xirau. Les deliberacions de la Ponència tingueren lloc al santuari de la Mare de Déu de Núria, per això l'Estatut és conegut com «l'Estatut de Núria».

A partir d'aquest moment, Rouret no parà de refermar la seva posició a través de constants i successives

aparicions en reunions i mítings. Al llarg de l'estiu participà en nombrosos actes en pro de l'Estatut. Acompanyant el president Francesc Macià i el conseller de Cultura, Ventura Gassol, protagonitzà un periple propagandístic per multitud de pobles del Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. *Tarragona Federal* informava de la seva dissertació al municipi de Caseres:

«A la Plaça Popular es va congregar una gran multitud per a assistir al míting organitzat per la Federació Republicana Federal Socialista.

[...]

Seguidament pren la paraula el ciutadà Martí Rouret. Saluda al poble i és molt aplaudit. Parla dels perjudicis que la casa Borbònica ha portat a la nostra aimada Espanya; diu que Felip V. va ésser el primer monarca que va privar de llibertats al poble espanyol i principalment a Catalunya. Ataca durament al període dictatorial, parla de l'actuació de Martínez Anido i té frases de dura condemna pels governants d'aquella època, que estaven sotmesos als capricis d'un general que sempre va anteposar a la força de la raó, la raó de la força, perseguint amb ensanyament criminal a l'obrer que lluitava noblement per un millorament social.

Després parla de Catalunya i entona un cant d'amor a la nostra terra, es refereix a l'Estatut que ha d'anar a les Constituents i fa ressaltar que serà una cosa democràtica capaç de satisfer les aspiracions de Catalunya, la que vol viure en plena comunitat i harmonia amb els demés pobles ibèrics.

També parla extensament de les escoles i diu, que en arribar a un poble desseguit es veu que l'església és l'edifici millor, doncs bé, els republicans de veritat volem que l'edifici millor sigui l'escola i l'església que sigui com vulgui (Fou molt aplaudit).»⁴⁸

L'Opinió, per la seva banda, en deia:

«Tots els parlaments foren de propaganda republicana d'esquerra, essent molt aplaudits tots els oradors, especialment el company Rouret Callol, diputat pel dis-

47 Joan MARTÍ I ARTIGAS. «L'Estatut i la Diputació provisional de la Generalitat», *Avui*, 10 de setembre de 1976, p. 7.

48 «Informació comarcal. De Caseras», *Tarragona Federal*, 19 de juny de 1931, p. 8.

tricta a la Generalitat de Catalunya, qui féu un bell parlament en el qual posà de manifest les anomalies, atropells i perills de la monarquia, lloà els avantatges de la República i acabà tractant el problema de les reivindicacions de Catalunya, escoltant llargues ovacions.»⁴⁹

El dia 25 de juliol, Martí Rouret compartia un multitudinari míting a la plaça de braus de Tarragona amb Francesc Macià, Josep Andreu i Abelló i Marcel·lí Domingo. I l'1 d'agost, el dia abans del referèndum, signava un manifest de la «Federació Republicana Federal Socialista del partit de Gandesa adherida a Esquerra Republicana de Catalunya»⁵⁰ juntament amb el president i el secretari de la Federació, Francesc Sánchez i Pedrero i Artur Bladé, on s'apel·lava al vot afirmatiu a l'Estatut:

«Amics i Ciutadans: ¡El dia 2 d'agost votarem l'Estatut de Catalunya! I en aquesta hora decisiva per a la nostra Pàtria, no podia mancar el salut d'aquesta Federació, perquè ella, amb vosaltres, companys amics d'ideal, ha estat en jornades de lluita, la veu més clara de la nostra Ciutadania i l'esforç que més ha contribuït al redreçament cívic i espiritual de les nostres estimades contrades. Podem ja dir ara, que arribem al punt final de la ruta que tots els homes lliures i conscients de Catalunya i Espanya van emprendre per a la consecució de la República, que és com dir la consecució de la Llibertat. I aquesta Llibertat tan somiada és la que nosaltres, catalans i republicans, hem de consagrar el dia 2 d'agost, al refrendar amb tot l'entusiasme l'Estatut de Catalunya.

La jornada que s'apropa no és jornada de lluita. És la continuïtat tranquil·la del nostre ideal gloriós. És la plasmació en un fet viu i bategant de les nostres més cares il·lusions. És seguir els eternals postulats de democràcia i llibertat que després de conquerir aquesta, per a tothom, vol conquerir també la llibertat dels pobles de Catalunya i els altres d'Ibèria, per a encimbellar-los amb una República Federal que és com dir República de Fraternitat i Civilització. I serà d'aquesta manera per

l'obra magna de l'Estatut, que s'estranyarà més i més l'abraçada cordial de Catalunya amb els nostres germans d'Espanya, reafirmant la mútua comprensió que des de l'enderrocament de l'obstacle que s'hi oposava, ha presidit tan bellament.

Per l'Estatut, retrobarem la nostra història que després de culminar en les gestes heroïques dels avantpassats, va ésser soterrada per aquell Felip de trista memòria, precursor maleït de la tirania borbònica que nosaltres hem hagut de sofrir.

I ha d'esser, finalment, el nostre Estatut, el tribut d'admiració i homenatge que tots els ciutadans devem a l'avi Macià, heroi excels de les nostres glòries i llibertats. ¿Qui es quedarà endarrere i no voldrà seguir aquest postulat? ¿Quin català i ciutadà conscient pot oposar-s'hi? ¿Qui no pensarà amb la responsabilitat d'aquest moment històric? Perquè, endemés, si no bastaven les raons d'idealitat i sentiment exposades, hi ha en l'Estatut de Catalunya un contingut d'efectivitat tan gran per a tots nosaltres que fóra un vertader crim, i faria suposar una evident follia, si hi hagués algun català pel sol fet d'ésser-ho, siguin les que vulguin les seves idees polítiques, que no volgués aportar el seu concurs per a l'aprovació de l'Estatut.

Llegiu l'Estatut. Mediteu-lo. Analitzeu el seu articulat i fixeuvos només en els paràgrafs magnífics de seny i ponderació que li serveix de preàmbul. Diu: "El nostre poble vol que l'escola sigui profundament transformada segons els mètodes emprats per les nacions més avançades, en la qual l'infant aprengué a ésser un bon ciutadà i l'amor purifiqués en ell el sentiment de solidaritat humana del ròssec que hi deixen les diferències socials". I afegeix més avall: "El poble de Catalunya, no com una aspiració exclusiva, sinó com una redempció de tots els pobles d'Espanya, voldria que la joventut fos alliberada de l'esclavatge del servei militar". Prohibim doncs i condemnem en la nostra constitució, les guerres ofensives i com a fórmula, la més eficaç per a la consagració d'aquest principi, declarem que cap ciutadà no podrà ésser compeltat a prestar el servei militar part d'allà de les fronteres de la Pàtria. ¿Hi haurà algun ciutadà, sigui català o no ho sigui, hi haurà algun home conscient, que després de ben percatat de la transcendència d'aquesta part mínima del programa que enclou

49 «Catalunya. Caseras», *L'Opinió*, 25 de juny de 1931, p. 6.

50 *Tarragona Federal*, 1 d'agost de 1931, p. 7.

Barcelona, 2 d'octubre de 1932

1r Congrés Nacional Extraordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya,
celebrat al Palau de la Metal·lúrgia.

Intervenció de Ricard Palacín. A la mesa, d'esquerra a dreta: Jaume Aiguader, Manuel Galés,
Ernest Ventós, Maria Teresa Gibert, Joaquim Bilbeny, Lluís Companys, Francesc Macià, Joan Casanovas,
Nicolau Battestini, Martí Rouret i x.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

l'Estatut, estigui disposat en contra d'ell?

Amics i companys: Republicans, Ciutadans. Hem dit que la jornada del 2 d'agost no ho era de lluita. Més aviat per nosaltres és un jorn de festa. La festa de les nostres ànimes amarades de ciutadania i de civisme. Anirem el dia 2 dignes i joiosos a dipositar el nostre vot en pro de l'Estatut de Catalunya que és ensem l'Estatut de la República. Perquè, si per indiferència o per qualsevol motiu, ens inhibíssim de complir el nostre deure sagrat, no fórem dignes de viure en una terra com la nostra, i en un règim modern, on són els nostres actes i l'impuls de la nostra espiritual llibertat qui els ha d'informar.

El dia 2 d'Agost Catalunya ens preguntarà: Respondrem iSÍ!

¡PER LA PÀTRIA, PER LA REPÚBLICA!»⁵¹

L'Estatut obtindria el plebiscit per amplíssima majoria en el referèndum celebrat el 2 d'agost. El resultat al conjunt de Catalunya —les dones encara no podien votar— va ser de 595.205 vots afirmatius i 3.286 negatius. Pel que fa al districte de Gandesa, també foren espectaculars, tant en participació com en vots afirmatius, arribant a superar el 80 i 90% a molts municipis. *Tarragona Federal* atribuïa l'èxit a Rouret:

«Tot el districte de Gandesa pot dir-se que s'ha sumat esplendorosament a l'Estatut. El nostre amic Sr. Rouret, representant del districte a la Generalitat, pot vantar-se de l'èxit assolit.»⁵²

Les Corts espanyoles l'aprovarien, una vegada retallat, més d'un any després, el 9 de setembre de 1932.

El 28 de juny de l'any anterior s'havien celebrat eleccions a Corts Constituents de la Segona República. La victòria recaigué en la conjunció de forces republicanes i socialistes. A Catalunya, ERC obtingué un excel·lent resultat, amb 31 escons. Rouret felicitava Macià per carta i aquest el regreïava el 7 de juliol:

«Distingit amic:

51 Ibídem.

52 «Al districte de Gandesa», *Tarragona Federal*, 4 d'agost de 1931, p. 5.

He rebut la vostra afectuosa lletra felicitant-me pel triomf que hem obtingut en les eleccions per a Diputats a les Corts Constituents. Us agraeixo vivament els vostres mots amables i cregueu que aquesta nova prova de confiança que ens ha dat el poble de Catalunya no servirà sinó per a estimular-nos a intensificar encara, si és possible, la fe amb que treballem pel definitiu triomf de la nostra causa.»⁵³

El setembre del 1931, Rouret s'interessava davant Macià per la reobertura de la Societat Obrera de Móra d'Ebre, clausurada durant la dictadura de Primo de Rivera. El president responia el dia 17:

«Benvolgut amic:

En rebre la vostra lletra recomanant-me l'assumpte de la Societat Obrera de Móra d'Ebre, me'l vaig prendre com a meu, ja que també m'interessa, per tractar-se d'elements obrers.

He fet prop del senyor Noguer i Comet, Governador de la província de Tarragona, les gestions oportunes, per tal que s'ordini la reobertura de dita Societat, esperant que no trigarà a fer-se.

Ja us tindrè al corrent del que se'm comuniqui.»⁵⁴

El desembre, en un acte a Móra d'Ebre, Rouret recordava el primer aniversari de «l'assassinat dels herois màrtirs de Jaca, Galán i García Hernández».⁵⁵ L'Opinió deia:

«[...] el diputat de la Generalitat pel districte, senyor Rouret Callol, que posà de relleu la gran gesta dels heroics capitans. Recordà altres màrtirs de la Llibertat, entre ells Francesc Ferrer Guàrdia, i presentà finalment la vida d'aquests homes immortals com exemples a imi-

53 ANC. Fons personal Francesc Macià i Llussà. Carta del president Francesc Macià a Martí Rouret [Barcelona, 7 de juliol de 1931].

54 ANC. Fons personal Francesc Macià i Llussà. Carta del president Francesc Macià a Martí Rouret [Barcelona, 17 de setembre de 1931].

55 «Actes de propaganda a la comarca de "La Ribera"», *L'Opinió*, 20 de desembre de 1931, p. 2.

tar en les lluites humanes pels grans ideals.»⁵⁶

Els excel·lents resultats en les comtesses electorals i el dinamisme desenvolupat consolidaren definitivament el lideratge i postulats de Rouret en bona part de la província de Tarragona. A les darreries del 1931, amb vint-i-nou anys, havia reeixit en les seves ambicions polítiques.

En el 1r Congrés Nacional d'ERC, celebrat el febrer de 1932, Rouret era elegit membre del Comitè Executiu Central. La Federació Republicana Federal Socialista del districte de Gandesa s'incorporaria definitivament a l'estructura interna d'ERC el 10 de juny de 1932, en el decurs del Primer Aplec del partit de la Ribera d'Ebre i Terra Alta. Al cap de pocs dies es constituïa la comarcal d'Esquerra Republicana de Catalunya a la Ribera d'Ebre.

Un binomi impossible

Rouret compaginava la creixent activitat política que desenvolupava amb la d'ensenyant al CID, això sí, amb total desconfiança i, fins i tot, hostilitat per part de la direcció del Centre, que finalment aconseguí desfer-se del mestre. Aprofitant el decret del 6 de maig de 1931 del ministre d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo, que instaurava l'ensenyament laic i la creació de centres públics a les poblacions que no en disposessin, la Junta Directiva de «La Democràcia» acordava el tancament de les seves escoles laiques. Amb aquesta argücia aconseguien despatxar Rouret i li feien pagar la «traïció». Era acomiadat i quedava sense feina.

El curs següent aconseguí plaça a les escoles de Corbera d'Ebre, on tampoc s'estalvià seriosos problemes:

«A Corbera d'Ebre s'ha produït un gros escàndol. Tot el poble en manifestació s'ha dirigit a l'Ajuntament, protestant que el mestre senyor Martí Rouret, fa més

d'un any que té abandonada l'escola.

El senyor alcalde calmà els ànims promentent que cursaria la protesta a les autoritats acadèmiques.»⁵⁷

La queixa de l'alcalde també es feia pública:

«L'Ajuntament de Corbera d'Ebre, s'ha queixat al governador i al cap d'Instrucció pública, queixa que també ha passat a l'autoritat corresponent, de que el mestre Martí Rouret, fa mig any que té abandonada l'escola, el que ha estat causa d'una forta protesta per part dels pares de família d'aquell poble.»⁵⁸

La reacció de Rouret no es va fer esperar. Remeté una carta al governador Noguer i Comet i aquest rectificava públicament:

«El senyor Noguer i Comet ha rebut una carta del senyor Martí Rouret, mestre interí de Corbera d'Ebre, pregant-li rectifiqui una notícia publicada de que ell tingui abandonada l'escola, puig que té permís per absentar-se per la seva condició de cursillista i a l'esmentada escola hi té un suplent.

Com que la notícia sortí del Govern, el senyor Noguer i Comet pregà als periodistes que publiquessin la rectificació.»⁵⁹

Efectivament, Rouret es trobava a Barcelona realitzant el curset d'accés a la carrera docent. El curs havia estat suspès el novembre de l'any anterior i una representació dels alumnes, Rouret inclòs, s'havia traslladat a Madrid per entrevistar-se amb el ministre Marcel·lí Domingo. El curs es reprengué al cap d'uns mesos. Aquest incident de Corbera d'Ebre també cal emmarcar-lo en els enfrontaments entre les dues vessants del republicanisme tarragoní.

El curs 1932-33, Martí Rouret era contractat a l'escola del Pòsit de Pescadors de Tortosa. Els marcel·linistes es queixaren d'aquest nomenament per ha-

57 «Gasetilla», *Diari de Tarragona*, 26 de juny de 1932, p. 6.

58 «Local», *La Veu de Tarragona*, 26 de juny de 1932, p. 5-6.

59 «Govern Civil», *Diari de Tarragona*, 5 de juliol de 1932, p. 3.

56 Ibidem.

ver-lo obtingut, segons ells, per pressions polítiques i en detriment d'un aspirant proper als seus interessos. El 22 de setembre de 1932, l'alcalde marcel·linista de Tortosa, Joan Benet, escrivia al ministre Domingo:

«Querido Marcelino: Me refiero al contenido de tu carta fecha 17 del corriente en la que me pides informes referentes al telegrama que adjunto devuelvo.

Ya nada en este sentido puede hacerse, nos han ganado la mano como en otros casos, nuestros adversarios.

Ya tienes carta mía informándote sobre el particular y contestando a una petición que te hizo el maestro, Juan Llanes, de modo, que ya entonces estaba hecho el nombramiento.

Lo mismo que pide a ti el Presidente del Pósito de Pescadores en este telegrama me lo pidieron a mí y yo por no perder tiempo y no producirte más molestias recomendé también a D. David Ferrando al Inspector Provincial de 1ª Enseñanza y este ha conseguido el nombramiento para D. Martín Rouret Callol, que es encarnizado enemigo de Ramón Nogués y como consecuencia nuestro. Me informaron ayer en Tarragona que éste debe su nombramiento al célebre Galés.

*Puedes, por lo tanto contestar al telegrama diciendo que cuando ellos lo han pedido ya había tomado posesión D. Martín Rouret Callol, del cargo de maestro de la escuela del Pósito de Pescadores de Tortosa.»*⁶⁰

Al cap d'una setmana, el dia 27, el ministeri es posava en contacte amb el president del Pòsit:

«Muy Sr. mío y amigo:

En ausencia del Sr. Ministro y por encargo expreso del mismo, acuso recibo a su telegrama en el que pide sea nombrado Maestro para regentar la Escuela de Pósitos de esa localidad Don David Ferrando, lamentando D. Marcelino muy de veras no haber podido hacer nada en este asunto, por cuanto al recibir su telegrama ya había tomado posesión de dicho cargo D.

60 CDMH. PS-Madrid, Fons maçoneria, lligall 377, expedient 11. Carta de l'alcalde de Tortosa, Joan Benet, a Marcel·lí Domingo [Tortosa, 22 de setembre de 1932].

*Martín Rouret Callol.»*⁶¹

Un darrer exemple de la dura pugna entre les dues corrents, radicalment enfrontades, del republicanisme tarragoní i l'estratègia que havia de dur a terme ERC per convertir-se en l'hegemònica, és el següent document intern d'ERC. No està datat ni signat, però creiem que correspon al 1932:

«Situació política

Hi ha a tota la província una extensa opinió esquerrana que fins ara ha beneficiat al Marcel·linisme.

I el Marcel·linisme pacta arreu amb els vells cacics. A la capital, amb l'Anselm Guasch. Als poblets amb el que sigui. Hereda aixís davant dels elements populars l'adversió a la política negoci i als gàngsters que especulen favors de la justícia o l'administració (Hisenda, Obres públiques, Govern Civil, Comissaria, etc.)

L'Esquerra Republicana de Catalunya compta capdalment amb les següents forces organitzades:

- 1.- La Comarcal de l'Ebre (Móra - Rouret)*
- 2.- La Comarcal del Baix Camp. (Foment Reus)*
- 3.- La Comarcal de Montblanc (Poblet - Folch)*

A Tarragona la Joventut del Centre Federal s'ha adherit a l'Esquerra. El Centre manté encara la lluita contra el marcel·linisme guasquista.

A Vendrell, Valls, Falset i Tortosa els nombrosos elements fastiguejats del marcel·linisme passen al B.O.C. o als altres partits radicals.

Manca recollir aquesta opinió en centres d'Esquerra.

Per a l'organització no n'hi ha prou amb actes de propaganda.

Cal una organització a base d'acció política contínua, orientada reflexivament i que mantingui els llocs estratègics en poder de l'Esquerra.

*Aquests dos llocs són, no cal dir-ho, capdalment, el Govern Civil i la Comissaria.»*⁶²

El 10 de juliol es convocà junta general ordinària de

61 CDMH. PS-Madrid, Fons maçoneria, lligall 377, expedient 11. Carta del Ministeri d'Instrucció Pública al president del Pòsit de Pescadors de Tortosa [Madrid, 27 de setembre de 1932].

62 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan. Exili (1939-1977). Informe de situació política [1932?].

la Societat Obrera de Móra d'Ebre. S'acordà realitzar gestions per a la compra de l'edifici i es nomenà una ponència encarregada de formular les bases d'unificació de l'Ateneu i la Joventut Federal dins la Societat. D'aquesta manera es dissolia l'Ateneu i la Joventut Federal passava a convertir-se en una secció política de la Societat: «[...] que no pugui afectar ni comprometre per a res els interessos morals i materials de la Societat Obrera».⁶³ Rouret era designat representant de la Joventut Republicana en la ponència.

El 21 d'agost Rouret participava en un míting al Teatre Tarragona al costat de Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona i dels diputats a Corts Joan Lluhí i Antoni Maria Sbert. L'*Opinió* informava puntualment de l'al·locució de Rouret:

«Hi ha, en aquests moments, per totes les terres d'Ibèria [...] l'ambient de Catalunya i els seus anhels, l'angúnia i inquietud revolucionària que existia abans del 12 d'abril, perquè hi havia una gran majoria del poble que vivia un règim d'afront i opressió, i hi havia, en canvi, una Catalunya que vivia explotada per aquesta majoria del poble. Posteriorment i amb el fet revolucionari, continuava vivint amb la mateixa tessitura el poble escarnit pels mateixos que no sortien del país ni després d'haver estat destronat el rei.

És per això que el poble alçà la veu, car no estava satisfet.

Jo també era un d'aquests descontents, perquè veia que els governs de la República no donaven satisfacció als anhels del poble, que l'havia implantat. Des del dijous, però, que el Parlament va votar l'expropiació de finques rústegues d'aquells que, descaradament, havien continuat escarnint el poble, puc dir ja que la República ha entrat a la seva etapa veritable: això és, una República del poble, de la gent que treballa, no d'aquella colla de farsants que, per l'excés de tolerància que hom ha tingut amb ells, volien portar-la pels camins que ells volien.

La República, doncs, ha començat una nova era, i ara és quan el poble ha de mostrar els seus afanys de sentit esquerrista, per tal que no pugui produir-se una al-

tra "sanjurjada".

*En nom de l'Esquerra, jo us convido a fer obra d'esquerra, que és la que fa aquest Partit, que té obertes les portes a tots els progressos, i el programa del qual constitueix l'ànima del nostre Partit.»*⁶⁴

Les dues grans passions de Martí Rouret, el magisteri i la política, s'havien convertit, per diverses circumstàncies, en incompatibles i antagòniques. I, finalment, optà, o simplement es trobà abocat, per la darrera. Aquest mal regust amb què abandonà la docència potser explica en part que, a diferència de molts mestres catalans i espanyols, mai es plantejaria seriosament exercir el magisteri a l'exili mexicà.

Domingo i Rouret, malgrat les disputes per l'hegemonia política en el camp de l'esquerra i el republicanisme tarragonins, aparentaven, almenys des d'un punt de vista formal i personal, una certa normalitat. El 30 de juny de 1931, en ser elegit diputat a Corts, Rouret felicitava Domingo en una carta manuscrita amb membret de diputat per Gandesa a la Generalitat:

*«Benvolgut D. Marcel·lí: Plau-me felicitar-lo cordialment pel brillant triomf assolit, juntament amb tots els companys de l'Esquerra Republicana, en les eleccions del passat diumenge.»*⁶⁵

La resposta arribava a Rouret al cap d'una setmana:

*«Benvolgut amic: Rebuda la seva amable lletra del 30 de juny, plau-me manifestar-li la meua gratitud per la seva coral felicitació, fent tota mena de vots per a que en les Constituyens encertem a assolir altre triomf per a nostres idearis, als que tributarem totes les activitats.»*⁶⁶

El 16 de setembre del mateix any, el diputat per Gan-

63 «Societat obrera», *L'ideal de l'Ebre*, 15 de juliol de 1932, p. 1.

64 «Els grans actes d'afirmació d'Esquerra Republicana de Catalunya», *L'Opinió*, 23 d'agost de 1932, p. 14.

65 CDMH. PS-Madrid, 315, exp. 38. Saluda de Martí Rouret a Marcel·lí Domingo [Móra d'Ebre, 30 de juny de 1931].

66 CDMH. PS-Madrid, 315, exp. 38. Saluda de Marcel·lí Domingo a Martí Rouret [Madrid, 3 de juliol de 1931].

desa enviava al ministre còpia d'una instància del seu germà gran, Josep Rouret, en la qual reclamava la concessió de 1.500 pessetes anuals com a complement al càrrec d'ajudant del catedràtic de Logronyo i que havia estat desestimada pel Ministeri. La carta acaba amb una amable felicitació i mostres d'admiració, estima i total adhesió, però hi afegeix un matís no menor:

«[...] dintre d'Esquerra Republicana de Catalunya, del Directori de la qual vostè tan dignament forma part.»⁶⁷

El ministre li respongué que no es podia atendre la petició. La següent i darrera missiva que hem pogut consultar porta data del 24 de febrer de 1936, en motiu del triomf electoral del Front d'Esquerreres a Tarragona i el retorn de Marcel·lí Domingo al front del ministeri d'Instrucció Pública:

«Estimat i distingit amic:

*La meua enhorabona més cordial pel triomf electoral que us ha donat la representació parlamentària de Tarragona i per haver retornat a regir, en aquesta nova etapa republicana, la cartera d'I.P. en el Gabimet Azaña, que acaba de constituir-se.»*⁶⁸

El ministre responia Martí Rouret al cap de quatre dies:

«Mi distinguido amigo:

*He recibido su afectuosa carta de 24 del actual, en la que me felicita por el triunfo obtenido en las elecciones, y por mi designación para la cartera de Instrucción Pública. Expreso a V. mi profundo reconocimiento por su atención.»*⁶⁹

Diputat al Parlament i dirigent d'ERC

67 CDMH. PS-Madrid, 315, exp. 38. Saluda de Martí Rouret a Marcel·lí Domingo [Móra d'Ebre, 16 de setembre de 1931].

68 CDMH. PS-Madrid, 240. Saluda de Martí Rouret a Marcel·lí Domingo [Barcelona, 24 de febrer de 1936].

69 CDMH. PS-Madrid, 240. Saluda de Marcel·lí Domingo a Martí Rouret [Madrid, 28 de febrer de 1936].

El govern provisional de la Generalitat presidit per Macià convocà les primeres eleccions al Parlament de Catalunya el 25 d'octubre de 1932, les quals tindrien lloc el 20 de novembre. Hi podien participar tots els homes majors de vint-i-cinc anys. S'havien d'escollir 85 diputats, repartits en cinc demarcacions: Barcelona-ciutat (24), Barcelona-circumscripció (19), Girona (14), Lleida (14) i Tarragona (14). El sistema electoral escollit fou el mateix que regia per les Corts espanyoles, conegut com a majoritari per districtes, amb reserva de minories; de tal manera que l'elector disposava d'un nombre múltiple de vots d'uns 3/4 dels diputats a elegir en la seva circumscripció —una mena de llistes obertes on, a part del candidat que ocupava el primer lloc, la resta de la llista anava per ordre alfabètic. A la pràctica, aquest sistema propiciava que la candidatura guanyadora obtingués aquestes 3/4 parts dels escons —el que es coneix com majoria— i el segon partit la resta —minoria. Es tractava d'un sistema clarament bipartidista, en el qual la resta de candidatures tenien molt poques possibilitats d'aconseguir representació. S'elegien 68 diputats de majoria i 17 de minoria. A la demarcació de Tarragona, la candidatura d'ERC anava coalitzada amb Unió Socialista de Catalunya i el Partit Republicà Radical Autònom i l'encapçalava Ventura Gassol. La candidatura de Lleida estava comandada per Francesc Macià i entre els candidats hi figurava Josep Companys, germà de Lluís. La de Barcelona-ciutat també estava encapçalada per Macià, la de Barcelona-circumscripció per Lluís Companys i la de Girona tenia com a candidats més destacats a Josep Irla i Antoni Xirau.

Rouret va desplegar una intensa campanya. Acompanyà Macià, per exemple, el dia 6 de novembre a Móra d'Ebre on, segons *El Correo de Tortosa*, el jove candidat afirmà que Marcel·lí Domingo era «un mal català».⁷⁰ Les eleccions depararen una aclaparadora victòria a la coalició republicano-socialista encapçalada per Esquerra Republicana de Catalunya, que aconseguí les majories a les cinc circumscripcions, amb 68 dels 85

70 «Picotazos», *El Correo de Tortosa*, 19 de novembre de 1932, p. 2.

Visca l'Esquerra Republicana de Catalunya! Visca Francesc Macià!!

Aquests són els crits que com auguri de victòria i amb vibracions d'alel·luia ressonen joiosament d'un cap a l'altra de la nostra terra. Aquests són els crits que floreixen a la boca de tots els catalans com expressió concreta dels llurs sentiments i de la llur voluntat.

Cridant visca l'Esquerra i visca Macià, es diu visca el poble, visca la justícia, visca la pau, visca el progrés de la nostra pàtria!

Tothom que tingui serenitat per raonar i al cor noble, comprèn per propi discerniment que sense l'Esquerra no hi ha Macià i sense Macià no hi ha Catalunya. Ens referim, naturalment, a aquella Catalunya amb ànima pròpia; a aquella Catalunya deslliurada i digna, gelosa de la seva personalitat, segura de que sabrà mantenir la seva característica racial i mostrar-se als ulls de l'Europa culta com a poble modelic en el que tots els neguits que sotraguegen l'humanitat hi trobaran el legítim conhort.

Sense l'Esquerra no hi ha Macià, perquè Macià sap que únicament amb l'Esquerra pot convertir en realitats els ideals de la seva vida. Si l'Esquerra no pogués governar, Macià abandonaria la presidència de Catalunya.

El poble català, capacitat de la posició en que es troba situat el seu idol, s'ha llençat al carrer amb màxim entusiasme per tal de fer triomfar la nostra candidatura i la farà triomfar, no per la vanaglòria de guanyar una batalla electoral, sinó per l'interès altíssim d'assegurar la regència de Macià en la vida de la Catalunya autònoma.

Macià, que sempre ha complert les seves promeses i ha actuat profèticament, assegura que si l'Esquerra guanya i ell presideix el govern de Catalunya, tots els problemes avui plantejats tindran franca i justa solució.

Es per això que de l'un cap a l'altre de la nostra terra ressonen els crits de

Visca Francesc Macià!! Visca l'Esquerra Republicana de Catalunya!!

Candidatura de l'Esquerra Republicana de Catalunya en coalició amb el Partit Republicà Radical Autònom i la Unió Socialista de Catalunya

CIRCUMSCRIPCIO ELECTORAL DE TARRAGONA

Ventura Gassol i Rovira

Conseller de Cultura a la Generalitat, Diputat a Cortes

Josep Andreu i Abelló

Advocat, Adjunt a la Comissaria a Tarragona de la Generalitat

Miquel S. Cunillera i Rius

Metge

Francesc Farreres i Duran

Secretari del Conseller d'Agricultura a la Generalitat

Josep Folch i Folch

Obrer, Agricultor, Alcalde de Montblanc

Manuel Galés i Martínez

Professor a l'Escola Normal de Tarragona, Advocat, Adjunt a la Comissaria a Tarragona de la Generalitat

Carles Gerhard Ottenwaelder

Comerciant

Gonçal Yvars Meseguer

Advocat

Martí Rouret i Callol

Mestre

Antoni Rovira i Virgili

Publicista, Historiador de Catalunya

Jaume Simó i Bofarull

Advocat, Diputat a Cortes

19 de novembre de 1932

Portada de *Foment*

amb la llista electoral
d'Esquerra Republicana
de Catalunya a la
demarcació de Tarragona,
—de la qual en formava
part Martí Rouret—
en coalició amb
el Partit Republicà Radical
Autònom i la Unió
Socialista de Catalunya.

FJI

escons en joc. A la pràctica, però, la composició del Parlament va ser de 83 diputats perquè tant Francesc Macià com Josep Maria Tallada, de la Lliga, havien estat elegits en dues circumscripcions alhora. Rouret fou el setè més votat de la seva circumscripció, amb 24.526 vots. L'arc parlamentari va quedar compost per 62 diputats d'Esquerra Republicana de Catalunya, 16 de la Lliga i 5 de la Unió Socialista de Catalunya, que malgrat haver-se presentat coalitzada amb ERC formà grup parlamentari propi. Aquests diputats reivindicaren i exerciren la seva legitimitat fins que el març de 1980, se celebraren les primeres eleccions autonòmiques de la democràcia postfranquista. En aquesta data només restaven vius onze dels diputats elegits el 1932: Josep Andreu i Abelló —seria diputat a Madrid, al Parlament de Catalunya i senador pel PSC—, Nicolau Battezzini, Xavier Casademunt, Joan Casanelles —el 1979 seria senador per ERC i el 1984 diputat al Parlament de Catalunya pel PSC—, Josep Folch, Ventura Gassol, Miquel Guinart, Joan Sauret, Josep Tarradellas, Francesc Viadiu i Gonçal Yvars.⁷¹

El 6 de desembre de 1932, el ple del Parlament es reunia per primera vegada per a procedir a la constitució provisional de la Cambra i l'elecció —també provisional— dels membres de la mesa. Lluís Companys era elegit president del Parlament i Martí Rouret secretari segon, amb una prova fefaent de la confiança que dipositava Esquerra Republicana de Catalunya a una jove promesa de només trenta anys. El dia 13 es procedia a la constitució definitiva del Parlament i eren ratificats els membres de la mesa de la Cambra. Rouret, però, era elegit secretari primer en obtenir 48 vots. L'endemà Francesc Macià era proclamat el 122è. president de la Generalitat. El 20 de juny de 1933, Companys dimitiria del càrrec de president del Parlament en ser nomenat ministre de Marina i era substituït pel vicepresident primer, Joan Casanovas.

L'activitat del Parlament quedaria suspesa el 5 d'octubre de 1934 a conseqüència dels Fets d'Octubre. Aquell dia la sessió durà escassament cinc minuts. Després d'aprovar l'acte de la sessió anterior, el con-

seller de Finances, Martí Esteve, demanà la paraula en nom del Govern:

«Senyors Diputats: Les circumstàncies actuals requereixen per part del Govern una atenció constant, i és per això que amb la màxima sobrietat jo m'aixeco en nom del Govern a demanar a la Cambra que, essent difícil, per no dir impossible, complir a la vegada els deures que al Govern imposa aquesta hora per la qual passa Catalunya i l'assistència a les deliberacions de la Cambra, vulguin els senyors Diputats aixecar la sessió d'avui.»⁷²

La proposta s'aprovà per assentiment i s'aixecà la sessió.

La tasca parlamentària de Rouret durant aquests vint-i-dos mesos va ser escassa, segurament centrat en la tasca de secretari de la mesa i en les creixents responsabilitats dins del partit. Va formar part de la Comissió Parlamentària que dictaminà la Llei Municipal de Catalunya. Pel que fa al Ple, intervingué només en tres ocasions: una explicació de vot en l'aprovació definitiva de la Llei de Pressupostos corresponent al segon semestre de 1934, defensà unes esmenes al Projecte de Llei d'Aigües minero-medicinals i aigües pures de règim i formulà un prec al conseller de Treball sobre la vaga dels obrers de l'electroquímica de Flix.

El maig de 1933 era nomenat membre de la Comissió Organitzadora del 2n Congrés Nacional d'ERC, que se celebraria el mes següent i en el qual refermava la seva presència en el màxim òrgan de direcció nacional. En el marc d'aquest debat congressual, un grup de dirigents —entre els quals Rouret— signava el manifest *En l'actual moment polític*, on reclamaven la deriva d'ERC cap a postulats més obreristes i socials:

«Temps ha que el gest que avui adoptem amb plena consciència de la nostra responsabilitat individual i col·lectiva, volíem veure'l nàixer i formar-se com un impuls irresistible de la substància mateixa del nostre Partit. Si no el férem abans, si la nostra voluntat no es palesà

71 Mercè MORALES. *El Parlament de Catalunya. República, Guerra Civil i Exili*, p. 337.

72 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 5 d'octubre de 1934.

Barcelona, 6 de desembre de 1932

Primera sessió del Parlament de Catalunya en la qual es produí l'elecció de Francesc Macià com a president de la Generalitat de Catalunya.

A la mesa, d'esquerra a dreta: Josep Maria Casabò, Antoni Dot, Lluís Companys i Martí Rouret.

Al costat del president Macià, els consellers Pere Comas i Josep Tarradellas.

Rere el president Macià, el cap de ceremonial del Parlament, Dalmau Costa, i l'oficial major Carles Soldevila.

PERE LLUÍS TORRENTS / FJI

fins ara, amb la imperativa força que calia, és perquè la nostra contextura espiritual refusa la plàstica purament decorativa; potser també per tal de no entorpir el lliure espadiment de l'esperit del nostre poble, tot lliurat a la tasca de bastir-se institucions que el continguessin, alhora que li servissin de just mitjà d'expressió, d'entranya bategant i ben viva.

[...] Cal que la llei s'adapti a les realitats vives. I la realitat social és avui semblant a la del 14 d'abril de 1931.

Que pretenem reobrir el període revolucionari? És que el poble l'ha clos aquest període? No, ni tampoc l'Esquerra Republicana de Catalunya.

Per aclarir aquests conceptes és pel que avui alcem la veu. L'Esquerra Republicana de Catalunya no ha realitzat encara el seu programa, que a desgrat dels qui no el coneixen bé, és profusament ric en substància social, en orientacions propícies a les classes productores. I aquest programa cal que es vagi acomplint; i únicament amb aquest propòsit ens permetem de recordar-lo, puix que el governant, per a actuar, necessita matèria viva, i no poden ésser fecundes les lleis que no van amarades d'ideals populars, que no reben l'ampla alenada vital de les grans masses del poble.

[...]

Volem suscitar en la consciència de les multituds esquerranes, del jovent sobretot, l'aspiració suprema al benestar econòmic, a l'equitat social. I això, per un treball de superació de les nostres virtuts polítiques, per un depurat sentit dels nostres deures morals, per un retorn a la vibració intensa i pregona, a la fe radiant de les primeres jornades republicanes.

Volem que la reconstrucció nacional de la nostra terra, no sigui feta al marge de l'obrerisme. Volem, i hem de voler tots, que hom vagi dreturerament, amb la vigoria i el coratge que calgui, a insuflar el nostre esperit a la Catalunya viciada per un esclavatge secular, refovent-la, donant-li un contingut universal en tots els ordres de la seva existència col·lectiva.

Que totes les seves manifestacions orgàniques tendeixin a la socialització de la riquesa i per a facilitar l'accés a aquest estadi de civilització, cal anar a la realització immediata dels següents punts:

Solució immediata a l'atur forçós.

Fixació del salari mínim en relació amb el cost de la

vida.

Redempció de la terra i economia rural dirigida.

Laïcització progressiva i eficient de tots els serveis d'Assistència Social.

Creació d'escoles en relació amb els respectius censos escolars.

Incrementar les escoles especialitzades i tècniques per a obrers.

Experimentació en les escoles rurals de serveis col·lectius en vista a la seva producció agrícola, tèxtil o minaire.

Revisió del tipus d'interès de la propietat urbana amb relació al seu cost.

Abolició de tots els monopolis i socialització de tots els serveis públics, i nacionalització de les assegurances socials.

Revisió i sanejament de tota la burocràcia oficial.

Reducció dels sous burocràtics excessius i augment dels salaris insuficients.

Fiscalització de la política financera dels Ajuntaments a partir de l'Assemblea de Parlamentaris del juliol de 1917.

La realització d'aquests punts afavorirà l'exacte compliment dels principis bàsics del Partit d'Esquerra Republicana que tendeixen a:

En l'aspecte agrari: Que la renda de la terra no sobrepugui l'interès del capital; evitar la concentració de propietats territorials tot afavorint la formació de petits closos familiars; establir l'impost sobre l'augment de la renda.

En l'aspecte social: Llibertat sindical i dret de vaga. Cooperatives populars. Dret preferent a les agrupacions obreres en els contractes de serveis públics. Ciutat de repòs. Habitació popular, etc.

En l'aspecte econòmic: Nacionalització i municipalització de serveis públics. En matèria tributària, unificació de tributs; supressió d'impostos indirectes i dels que graviten damunt els salaris i els articles de consum indispensable; impost progressiu sobre la renda, els capitals improductius i les herències; limitació del dret de propietat, sobretot en relació amb el llogater.

En l'administració de justícia: Jurisdicció única de caràcter civil; elecció de les jerarquies judicials per mitjà de referèndum; simplificació de procediment; justícia gratuïta.

El Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya enclou

1 de gener de 1933

Carnet de diputat del Parlament de Catalunya de Martí Rouret.

AHE

en els seus rengles milers de treballadors de la fàbrica i de la terra, que són indubtablement els més nombrosos; els seus puntals més fermes; la saba més pura de la República; els batecs més fermes de Catalunya.

[...]

La qüestió social sobreix arreu del món; té prioritat damunt totes les altres. Està al cor de tot problema col·lectiu i a la base de tota organització transformadora.

Ningú no se'n pot desentendre i és debades que la defugim, perquè és ella la que se'ns arrapa.

Els homes d'Esquerra són els que més hem de sentir-la, la gran responsabilitat que hom contreu negli-

gint-les aquestes qüestions, per les quals es caracteritza un poble i una època.

Catalunya segueix, naturalment, les normes biològiques dels altres pobles, i serà el que sigui la seva qüestió social.

I un partit d'Esquerra serà, o deixarà d'ésser, segons que el preocupi o no la qüestió social.

Barcelona, maig de 1933.

Sebastià Clara, Francesc Cañades, Josep Maria de Sucre, Domènec Ramon, Josep Folch i Folch, Pere Foix, Celestí Bargalló Anglès, Llorenç Perramon, M. Rouret Callol, Jaume Rodon, A. Bladé Desumvila, Joan Blavi, Miquel Ollé, Agustí Castellà, Melcior Tarrida, Joaquim

Llorens, Simó Piera.»⁷³

Just abans, però, Rouret hauria d'assumir responsabilitats municipals al seu poble d'adopció, com veurem a continuació. Aquell mateix maig, obtenia la plaça de mestre al Catllar, que evidentment no ocupà.⁷⁴ Mentrestant, continuava amb la seva activitat partidista i parlamentària. S'integrava a les comissions parlamentàries de Peticions, Govern Interior i Governació.

Rouret tenia una estreta relació i gaudia de gran influència i popularitat en el sector camperol, especialment dins la Unió de Rabassaires (UdR). Participava assíduament en actes i concentracions rabassaires, com el que protagonitzà a la Casa del Poble de Terrassa el juny de 1933 al costat de Manuel Galés i Enric Torres, president de la UdR de Terrassa:

«Després adreçà la paraula a l'auditori el diputat al Parlament català, senyor Martí Rouret. Aquest començà remarcant que l'acte que se celebrava provava que els homes d'Esquerra Republicana tenen per principi ineludible de la seva actuació el compliment de la paraula donada: la reunió tenia per principal objecte posar-se d'acord perquè els rabassaires sàpiguen com han de complir amb unes lleis que, interpretació d'uns anhels de temps ha sentits, anava estructurant el Parlament de Catalunya.

Avui —seguí dient el senyor Rouret— provem que el canvi operat a Catalunya amb la vinguda del nou règim significa la solució de tots els problemes que inquieta ven el nostre poble.

Observà que el dia 14 d'abril del 1931 el poble hauria pogut solucionar d'una manera contundent i per sempre les injustícies que eren norma del vell règim, i que, donant una mostra de responsabilitat i de sentit democràtic, es prescindí de la revolta sagnant per anar a la solució pel camí de la llei i de la normalitat. Però cal tenir ben present que si els enemics de les reformes que s'estan portant a cap intentessin pertorbar el curs ascendent de la República, portant el desordre al camp,

els rabassaires, igual que tota la resta de Catalunya sabrien respondre com calgués.

L'orador clogué el seu parlament incitant els rabassaires a seguir pel camí emprès i a afermar més encara la unió entre ells, per tal de fer irrevocables les millores aconseguïdes.»⁷⁵

Al cap d'uns dies hagué d'intervenir, precisament, per resoldre un conflicte al camp tarragoní. A la comarca de Gandesa uns parcers s'havien apropiat d'unes collites que, segons la llei, no els corresponien. Fetes les reclamacions corresponents per part dels propietaris, la guàrdia civil intervingué per sufocar la rebel·lió i obligà a retornar-les. A Calafell i Torredembarra també es produïren rebel·lions semblants. *L'Autonomista* finalitzava la crònica dels incidents afirmant que:

«[...] a conseqüència, però, de les mesures enèrgiques preses pels alcaldes i els consells oportuns del diputat de l'Esquerra senyor Rouret, la llei ha estat respectada.

Alguns prohoms de l'Esquerra Republicana de Catalunya han iniciat diverses campanyes i ja han donat conferències respecte a la llei esmentada. El governador espera que els pagesos de les nostres comarques es faran càrrec de quins són llurs deures, i que prestaran acatament a les disposicions i escoltaran els consells esmentats, coadjuvant d'aquesta manera al compliment de les lleis vigents, a benefici de la República.»⁷⁶

En el rerefons del conflicte hi havia el debat generat per la necessitat d'una llei de Contractes de Conreu i la substitució dels contractes de «rabassa morta» a fi de protegir els camperols. Aquesta llei s'aprovaria definitivament, no sense polèmica, l'abril de 1934.

El juliol de 1933 les respectives Federacions d'ERC celebraven assemblees per elegir els seus representants al Comitè Executiu Central. Sortiren elegits dos

73 PC. Donació Josep Fornas, cartell 337.

74 «Vida docente», *La Vanguardia*, 1 de maig de 1934, p. 10.

75 «A Terrassa. Ahir es celebrà un míting rabassaire, amb gran-diosa concurrència», *La Humanitat*, 19 de juny de 1933, p. 3.

76 «Els conflictes del camp. A Tarragona la intervenció de les autoritats produeix una influència profitosa», *L'Autonomista*, 10 de juliol de 1933, p. 3.

Barcelona, 19 de febrer de 1933

Homenatge al regidor d'ERC de l'Ajuntament de Barcelona, Antoni Vilalta.

Es poden reconèixer, entre d'altres: Benet Mori, Josep Jové, Carles Pi i Sunyer, Ventura Gassol, Martí Rouret, Hilari Salvadó, Josep Escofet, Maria Teresa Gibert, Joan Tauler, Josep Riera i Puntí, Joan Baptista Soler i Bru...

ARF

escalencs: Martí Rouret per Tarragona i Joan Ballesta «Calafat» per Girona. Novament els dos amics de *Costa Brava* es retrobaven, aquesta vegada a la cúpula del seu partit.

Una de les decisions més doloroses que hagué de prendre la nova direcció va ser l'expulsió del grup de *L'Opinió*, del qual en formaven part, entre d'altres, Joan Casanelles, Pere Comas, Joan Lluhi, Josep Tarradellas i Antoni Xirau. Aquest grup es considerava depositari de les essències originals d'ERC i des de feia temps era molt crític amb el que consideraven «autoritarisme» de Francesc Macià, falta de democràcia interna i «indisciplina» dels militants provinents d'Estat Català, que anaven pel seu compte amb accions com, per exemple, l'assalt a la impremta NAGSA. El detonant final de la crisi esclatà quan Macià rebutjà la proposta del govern central de nomenar Josep Tarradellas governador civil de Barcelona, càrrec que finalment recaigué en Claudi Ametlla. Macià argumentà que l'expulsió dels dissidents s'havia pres per demostrar «que *l'Esquerra no és un partit dèbil*». ⁷⁷ El periòdic *L'Opinió*, òrgan d'expressió del grup dissident, publicava la relació dels membres del Comitè Executiu que havien votat a favor de l'expulsió, en la qual hi figuraven Rouret i Ballesta. L'expulsió fou ratificada en el 2n Congrés Nacional Extraordinari d'ERC, celebrat el 7 i 8 d'octubre. Una setmana més tard els expulsats fundaven el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE). El febrer de 1936, aquest partit formaria part del Front d'Esquerres i els seus líders es reintegrarien progressivament a ERC a partir del maig següent a través d'unes negociacions que liderà Rouret en nom d'ERC. ⁷⁸

El 31 de gener de 1934, a través d'una pregunta en forma de prec adreçada al conseller de Treball, Martí Barrera, Rouret denunciava al Ple del Parlament els abusos de la Companyia electroquímica de Flix amb els seus obrers:

«Havia demanat la paraula, senyors Diputats, a l'ob-

77 «El Sr. Macià fa declaracions amb intervenció del Sr. Pi i Suñer», *L'Opinió*, 29 de setembre de 1933, p. 1.

78 Joan B. CULLA. *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*, p. 335-343.

jecte de formular una pregunta i un prec a l'honorable senyor Conseller de Treball, però, com sigui que no està aquí present, i suposo que la seva absència és motivada per les activitats que té d'atendre en el seu Departament, jo prego a la presidència que tingui l'amabilitat de trametre-li.

Vull referir-me al conflicte obrer que ja porta cinc mesos de durada a la població de Flix. Era el meu propòsit saber com estava el conflicte aquest i quina era la intervenció o relació que hi havia tingut el Departament de Treball de la Generalitat, i formular el prec de què, si no s'hi havia intervingut, s'hi intervingués ràpidament, tota vegada que la vila de Flix es troba avui en un estat desolador, degut a què la misèria ha trucat a les portes de gairebé totes les llars, i la Companyia Electro-Química està cometent tota mena d'abusos i atropells amb els obrers de Flix, a part de què la força pública s'ha posat decididament al seu costat, sense raó, i s'estan cometent també molts atropells contra els obrers. Puc esmentar, concretament, el cas que es dona amb la guàrdia civil, que va entrar a altes hores de la nit en el domicili d'un dels components del Comitè de Vaga i va fer aixecar, acarant-los els màusers, a tota la família, àdhuc a una dona que estava a punt de donar a llum i que és molt possible que degut a l'ensurt que va rebre, es mori.

És més, la Direcció de l'Electro-Química de Flix s'ha aprofitat d'aquesta vaga perquè un gran nombre de persones ja velles, que treballaven allà, i que dintre de poc temps anaven a entrar en el període de jubilació, fossin acomiadades, no volent-les readmetre, i així s'estalviarà de donar la jubilació a què tenen dret aquests obrers vells.

Per tant, crec que l'assumpte té molta importància i prego a l'honorable senyor President que tramesti aquest prec a l'honorable senyor Conseller de Treball i aquest intervingui ràpidament i eficaç en aquest conflicte de Flix.» ⁷⁹

Barrera el responia al Ple del 8 de febrer:

«[...] *En el conflicte de Flix nosaltres ja hi havíem in-*

79 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 31 de gener de 1934, p. 3.164-3.165.

Móra d'Ebre, 28 d'agost de 1933

Francesc Macià, de visita per les Terres de l'Ebre, acompanyat de Ventura Gassol, Martí Rouret i Joan Alavedra, s'adreça als ciutadans congregats per escoltar-lo a l'antic pont de ferro que unia Móra d'Ebre i Móra la Nova.

ANC

tervingut. Jo hi vaig intervenir tot seguit de prendre possessió de la Conselleria de Treball, en vista de la gravetat del conflicte, però per la situació en què estaven col·locats els obrers i per la tàctica que seguien, per dues vegades defugiren la intervenció d'un delegat que jo hi vaig enviar, ara, puc dir a l'amic senyor Rouret que el conflicte està en vies d'arranjament i que jo, en la Conselleria, he tingut ja una entrevista amb els representants obrers i amb l'empresa, havent convingut de cercar una fórmula que permetés anar a la solució definitiva. Continuen encara les negociacions i jo penso que al final trobarem la fórmula desitjada per tots.»⁸⁰

Rouret, finalment, demanava la paraula per agrair les explicacions del conseller de Treball:

«[...] El senyor Conseller, amb les seves manifestacions, ens ha indicat que s'havien iniciat ja les gestions per arribar a una solució d'aquest conflicte, i nosaltres hem d'agraciar-li aquests manifestacions i al mateix temps hem d'expressar-li el nostre desig de què les gestions iniciades continuïn amb la intensitat i amb la forma deguda, a fi que la solució d'aquests conflictes sigui una cosa ràpida i retorni el més prompte possible la tranquil·litat a les llars obreres de Flix, tranquil·litat que ha estat pertorbada per un conflicte que dissortadament ha durat molt de temps.»⁸¹

A partir de l'11 d'abril, data de l'aprovació de la controvertida Llei de Contractes de Conreu, Rouret apareixeria en molts actes públics sobre la mateixa, com la que va tenir lloc el juliol a la Cambra Arrossera d'Amposta, en companyia del diputat Miquel Cunillera i representants de la Unió de Rabassaires, «davant una grandiosa concurrència d'agricultors»:

«Seguidament, féu us de la paraula el diputat i secretari del Parlament Català senyor Rouret-Callol, el qual en un magnífic discurs de to ponderat i just féu unes consideracions polítiques entorn de la Llei i del problema polític que havia suscitat entre el Govern Central i el de la Generalitat, resolt, per fi, dignament per a Catalunya.

Demostrà amb arguments clars i precisos, que la gent assimilà sense esforç, com aquesta Llei havia vingut a resoldre satisfactòriament un problema de dignitat política, social i personal dels treballadors de la terra i que a la vegada venia a donar satisfacció a les necessitats econòmiques dels agricultors, enriquint, a la vegada l'economia agrícola de la nostra pàtria.

Acabà fent remarcar l'eficàcia del Govern de la Generalitat, del Parlament autònom i de l'Esquerra Republicana de Catalunya, partit al qual han d'ingres-

1933

Vinyeta de Martí Rouret, de l'«Àlbum Catalunya», una col·lecció de cromos.

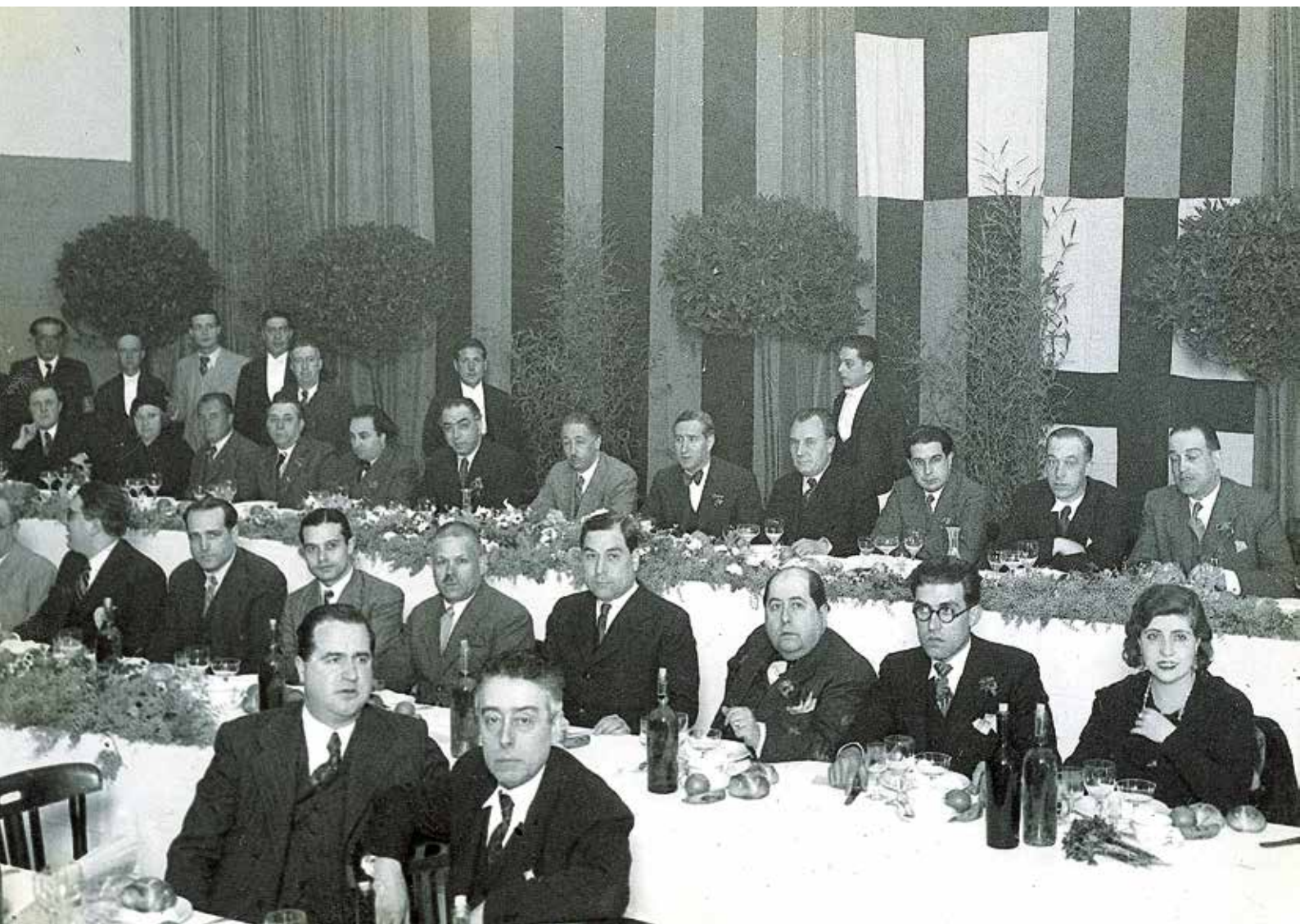
80 Diari de Sessions del Parlament de Catalunya, 8 de març de 1934, p. 3.510.

81 Ibidem, p. 3.515-3.516.

Barcelona, 11 de març de 1934

Diada dels Ajuntaments d'Esquerra. A la taula presidencial, d'esquerra a dreta: Josep Escofet, Nativitat Yarza, Amadeu Aragay, Antoni Vives, Ventura Gassol, Joan Casanovas, Lluís Companys, Carles Pi i Sunyer, Martí Barrera, Pere Mestres, Samuel Morera i Josep Borràs. A la fila del davant: Miquel Cunillera, x, Martí Rouret, Joaquim Llorens, Francesc Arnau i Cortina, Josep Puig Pujades, Ramon Frontera i Maria Dolors Bargalló. En primer terme: Hilari Salvadó i Antoni Oliva.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS / AFB

sar, abolint petites capelletes i partidets, tots els homes que estimin la República i l'Autonomia, car l'existència de partidets i capelletes, en aquestes hores definitives, no fa sinó (encara que inconscientment, si es vol) desmoralitzar i pertorbar l'obra empresa en uns moments que la identificació i cooperació honrada de tots els qui desitgem fer reviure l'esperit del 14 d'abril.

L'orador, que havia estat aplaudit amb gran entusiasme en molts dels seus paràgrafs, escoltà una xardorosa ovació en acabar.»⁸²

El 16 de setembre, el president Lluís Companys realitzà un periple per les comarques tarragonines. Després de passar pel Vendrell i Tarragona, visità Móra d'Ebre, Corbera d'Ebre i Gandesa, acompanyat del conseller de Cultura, Ventura Gassol i dels diputats tarragonins Miquel Cunillera i Martí Rouret. Des del balcó de l'Ajuntament de Gandesa, Rouret s'adreçà al poble i al president català amb aquestes paraules:

«"Ciudadans —començà—: El vostre alcalde m'ha encomanat d'adreçar al President de la Generalitat i al conseller de Cultura la benvinguda en nom vostre.

Si avui Gandesa i la infinitat de pobles de la comarca que ací estan representats es manifesten amb aquesta unanimitat i entusiasme, és perquè anys enrere havia vingut Companys acompanyat de Layret, quan ací regnava encara el caciquisme més exacerbat. Aquella llavor de l'any 1916 és la collita d'avui (Grans aplaudiments).

Jo vull dir-vos, Honorable President, que avui la gent de Gandesa us ret un acte d'adhesió incondicional, i a la vegada palesa amb aquesta adhesió una incondicional disciplina.

Estem pendants de la vostra veu —acabà dient, adreçant-se a Lluís Companys—, i el vostre gest i a la vostra ordre us direm sempre: Present..."

82 «Des d'Amposta. En els espaisos locals de la "Càmara Arrocerà" d'aquesta ciutat, dissertaren sobre la Llei de Contractes de Conreu, davant d'una grandiosa concurrència d'agricultors, els diputats senyors Rouret-Callol i Cunillera i el senyor Cases, de la Unió de Rabassaires de Catalunya», *La Humanitat*, 24 de juliol de 1934, p. 6.

Una sorollosa ovació premià les paraules del senyor Rouret.»⁸³

Tot seguit intervenia Companys que, com a tema central, tractà la Llei de Contractes de Conreu i els conflictes suscitats arran del seu debat i aprovació:

«[...] Tots vosaltres ja sabeu els entrebancs que s'ha intentat posar a la Llei de Contractes de Conreu, que no és res més que un pas endavant per a regular els pactes entre els amos de la terra i els que la treballen. No és la reforma agrària: és un règim de menys injustícia. La Revolució va començar sobre la propietat de la terra, i acabarà en el mateix problema.

Des del primer moment vàrem dir que la Llei a què em refereixo seria aplicada. No fa tres dies que el Parlament de Catalunya va aprovar el Reglament que la regula.

Els propietaris, doncs, hauran de subjectar-se a complir aquesta Llei, i us dic que vosaltres també. (Unes veus: Ho farem!) Inexorablement. (Més veus: Sí, sí!)

[...]

Mantindrem l'Ordre Públic. Obligarem els propietaris a complir la Llei i també sancionarem amb l'energia que calgui els abusos que puguin cometre els nostres amics. Jo no em lliuraré mai a la passió ni a la populatxeria, i tinc a orgull enfrontar-me amb els meus si aquests s'equivoquen.»⁸⁴

A la tarda se celebrà un partit de futbol entre el Gimnàstic de Tarragona i el Gandesa. La sacada d'honor la feu Rouret per delegació de Companys, que ja havia marxat cap a Barcelona.

Alcalde i regidor

El 23 d'abril de 1933 s'havien convocat eleccions municipals parcials al conjunt de l'Estat espanyol en

83 «El President de Catalunya a Gandesa», *La Humanitat*, 18 de setembre de 1934, p. 7.

84 Ibídem.

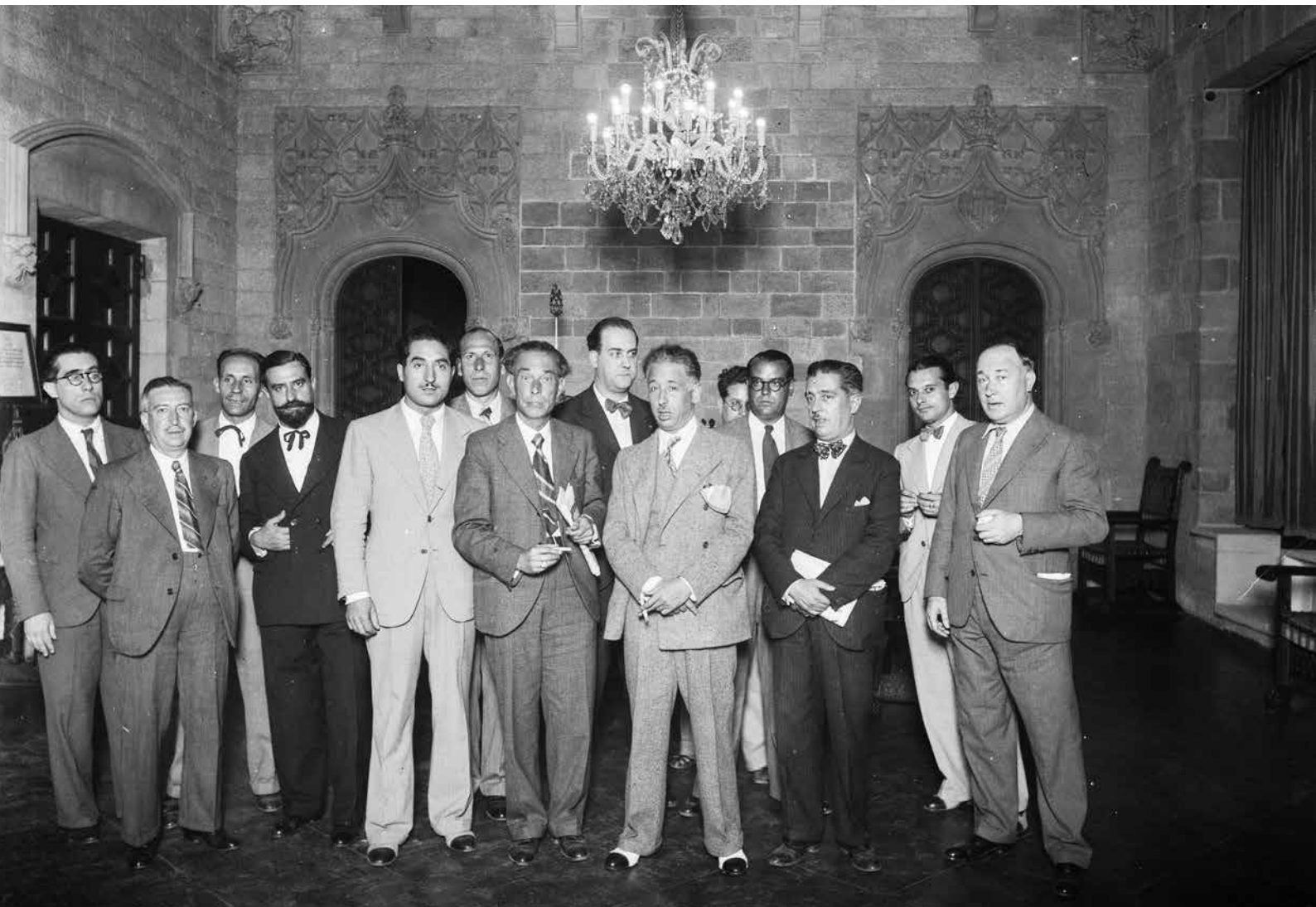

Barcelona, 10 de setembre de 1934

Delegació d'Esquerra Republicana que visita el president Companys per tal de fer-li entrega d'un manifest de suport al proletariat madrileny, després d'uns incidents ocorreguts a la capital de l'Estat.

D'esquerra a dreta: Josep Antoni Trabal, Joan Tauler, Joan Sauret, Amadeu Colldeforns, Josep Badia, Lluís Bru, Jaume Aiguader, Josep Tomàs i Piera, Lluís Companys, Manuel Galés, Francesc Farreras i Duran, Joan Baptista Soler i Bru, Martí Rouret i Artemi Aiguader.

MERLETTI / IEFC

aquells municipis, uns 2.500, en els quals el 12 d'abril de 1931 no s'havien celebrat perquè només hi havia concorregut una sola candidatura que, en aplicació de la llei monàrquica vigent, fou proclamada guanyadora sense necessitat del vot popular. Catalunya, però, des de l'aprovació de l'Estatut, tenia atribuïdes les competències sobre la celebració d'eleccions municipals i, en conseqüència, aquestes eleccions no li eren d'aplicació. Com que alguns consistoris catalans estaven regits per alcaldes no elegits pels ciutadans, el Govern de la Generalitat decidí nomenar-hi comissions gestores. A Móra d'Ebre, fou designat Martí Rouret com a president, en funcions d'alcalde. Els vocals foren Francesc Miró i Mossegui, també d'ERC i el marcel·linista d'Acció Republicana Catalana, Joan Puig i Gil. La gestora va prendre possessió el 27 de maig de 1933. *L'ideal de l'Ebre*, el portaveu de la Federació Republicana Federal de La Ribera i Terra Alta, aplaudia la decisió:

«Entre els republicans veritablement d'esquerra, d'aquesta vila, ha estat acollida amb mostre de vertadera simpatia, la nova Comissió Gestora.

*Dita Comissió la integren:
President, M. Rouret Callol.*

Vocals: Francesc Miró i Mossegui i Joan Puig i Gil.

Els dos primers d'Esquerra Republicana de Catalunya, i l'altre nomenat pel senyor Lloret, o més ben dit, per algun dels seus amics incondicionals [...]

El cacicat perd la seva millor arma de defensa sortint de l'Ajuntament després de més de trenta anys de fer anar els destins del poble al seu gust i caprici, i en mira a les seves conveniències particulars i polítiques.

Sortir de Casa la Vila, per ells representa, el no poder fer més pressupostos de cara a les seves caixes de cabdals, el portar les aigües al poble sense presentar compres nets als ciutadans, el d'ofegar tota aspiració de millorament dels treballadors, en fi, és l'acabament del seu reinat "feudal" que consideraven als ciutadans com a xais per a satisfer les seves vel·leïtats de burgesos "darrera creació".

Estan indignats i no és estrany. Es van a descobrir tots els embolics comesos durant tota aquesta sèrie d'anys... i es veu que s'han donat compte i els costa un gran treball l'avenir-s'hi.

Felicitem als nostres amics que formen dita Comissió, desitjant-los-hi una encertada actuació; perquè el poble pugui reconèixer la diferència que hi ha d'uns a uns altres, i tinguem la satisfacció de saber-nos governats en república.

¡Endavant sense defallir, amics!

¡Per la prosperitat de Móra d'Ebre i per l'Esquerra Republicana de Catalunya!!»⁸⁵

Sobre la tasca de Rouret com alcalde-gestor en sabem poques coses. De fet, la seva estada a l'alcaldia durà pocs mesos. Només hem trobat informació sobre l'homenatge que Móra d'Ebre va retre a Macià el 28 d'agost de 1933, quatre mesos abans del seu decés.

Per a substituir aquestes gestores es convocaren eleccions municipals a Catalunya pel 14 de gener de 1934. A Móra d'Ebre, novament els enfrontaments i la polèmica en foren protagonistes. Es presentaven dues candidatures; la del Partit Republicà Radical Socialista de Catalunya (PRRSC) de Domingo i Nogués i Biset i la d'ERC, encapçalada per Martí Rouret:

«[...] amb motiu de les eleccions municipals havien sorgit unes divergències amb ruptura de tota relació personal i política entre els Republicans Radicals Socialistes que dirigeix Ramon Nogués Biset i els Republicans d'Esquerra Catalanista, correligionaris devotíssims del Diputat al Parlament Català, Martí Rouret Callol, tant que anava a esclatar la guerra civil per modo inevitable en el nostre poble [...].»⁸⁶

Segons informació de *La Humanitat*, la jornada electoral transcorregué enmig de «molta abstenció per part de gent obrera. Encara que aquesta abstenció ha estat per a evitar els acomiadaments amb què la gent del flamant P.R.R.S.C. tenia amenaçats els seus obrers, cas que votessin per Esquerra Republicana de Catalunya»⁸⁷ i es produïren greus incidents entre els partidaris d'ambdues candidatures:

⁸⁵ «Comarcals. Móra d'Ebre», *Avançada*, 27 de maig de 1933, p. 6.

⁸⁶ *La Veu de Tarragona*, 27 de gener de 1934, p. 3.

⁸⁷ «Móra d'Ebre», *La Humanitat*, 25 de gener de 1934, p. 2.

Gandesa, 16 de setembre de 1934

Visita del president Lluís Companys a la capital de la Terra Alta
acompanyat, entre d'altres, pel diputat del Parlament de Catalunya, Martí Rouret.

JOSEP MARIA SEGARRA / ANC

«Mentre s'estava celebrant l'elecció i prop de les tres de la tarda, les contínues coaccions dels radical-socialistes, provocaren un greu incident. Durant una discussió, a un de l'Esquerra intenten agredir-lo per l'espatlla, evitant-ho un altre militant de l'Esquerra. Però es comença a repartir alguna bufetada i dura una bona estona que els cops sovintejaren.

Ja calmats els ànims, es varen presentar al lloc dels fets dues parelles de la Guàrdia Civil, un sergent i el tinent que mana dites forces. Aquest tinent i les forces que comanava, es varen presentar sense que l'alcalde [Rouret] ni cap autoritat els ho hagués manat, i no se sap si per por o per presumir en arribar i veure molta gent aplegada a aquell lloc cridà: "Si antes de cinco minutos no está desierta la plaza, mando hacer fuego".

La gent es retirà tot seguit, però les protestes anaven prenent un caràcter alarmant, fins que es presentà l'alcalde senyor Rouret i féu retirar les forces advertint al tinent, "que no tornessin a sortir, si ell no els ho manava". L'acció del senyor Rouret fou rebuda amb una gran ovació.»⁸⁸

El poder a Móra d'Ebre tornava a mans marcel·linistes, que guanyaven les eleccions amb 742 vots, enfront els 639 d'ERC. Rouret esdevenia líder de l'oposició. En els plens municipals planava un esperit de dura pugna dialèctica entre govern i oposició. La sessió del 22 de març de 1934, convocada per aprovar el pressupost, Rouret es queixà que a dues hores de l'inici del ple se li havia donat un pressupost diferent del lliurat feia una setmana. També criticava que arribava massa tard, ja molt entrat l'any. L'alcalde li contestà que era el mateix pressupost de l'any anterior i que l'única diferència radicava en unes petites qüestions tècniques i en el gravamen de l'Institut. Rouret replicà que d'això era precisament del que es queixava, que només fossin unes diferències tècniques. A continuació feu una anàlisi del manifest programàtic llançat pel PRRSC durant la campanya electoral el qual, *«pel seu esquerrisme l'ERC no tenia cap inconvenient a signar-lo»*.⁸⁹ Des-

prés de comparar aquest manifest electoral amb el contingut del pressupost presentat, atacava amb duresa, afirmant que:

«sols hi ha dues paraules amb què qualificar la majoria: o ineptes o traïdors. Ineptes, per no saber fer un pressupost d'acord amb les possibilitats econòmiques de Móra d'Ebre. Traïdors, si heu escoltat per a confeccionar-lo les suggerències d'uns senyors que, no atrevint-se a donar la cara, us guien des de darrera la cortina.»⁹⁰

Finalment, la majoria decidí retirar el pressupost i tornar a convocar el ple per a l'endemà. Al cap de vint-i-quatre hores quedava aprovat després d'introduir-hi algunes modificacions a proposta d'ERC, especialment l'augment de la partida destinada a l'atur forçós, que passava de 2.500 a 7.500 pessetes.

El rotatiu *La Humanitat*, òrgan oficial d'ERC fundat per Lluís Companys i, per tant, partidari de Rouret, acabava la informació d'aquesta manera:

«Les esmentades sessions han estat un gran triomf per a la minoria d'Esquerra Republicana de Catalunya, que lluitant contra el caciquisme ha aconseguit fer retirar un pressupost que constituïa un oprobí per a un poble que, com és Móra d'Ebre, compta amb una economia pròpia per a consentir un pressupost que sols venia a defensar els interessos de la gent acomodada.»⁹¹

Al cap d'un mes es convocava un altre ple, en el qual la majoria intentava venjar-se de Rouret:

«El dia 24 d'aquest mes es celebrà una nova sessió municipal, que com totes les que es fan posen de manifest les ridiculeses de la majoria, i el que és pitjor deixen contínuament en evidència la mala actuació dins l'Ajuntament dels seus correligionaris antecessors.

La majoria ha portat a la sessió un dictàmen de la Comissió d'Hisenda, demanant que doni comptes de la

88 Ibidem.

89 «Móra d'Ebre», *La Humanitat*, 28 de març de 1934, p. 2.

90 Ibidem.

91 Ibidem.

Tarragona, octubre de 1934

Martí Rouret tocant la guitarra al vaixell-presó Cabo Cullera,
on romania arran dels Fets d'Octubre.

AHCB (LA HUMANITAT)

seva actuació, l'antiga Comissió Gestora representada pel senyor Rouret, avui cap de la minoria d'ERC a l'Ajuntament de Móra d'Ebre.

Però el tret els ha sortit per la culata. El senyor Rouret ha parlat i els ha fet quedar malament. Primerament perquè facin les coses ben fetes i, després, perquè els ha dit que presentarà comptes tot seguit però amb una condició. Que era precis que aclarissin els comptes de l'Ajuntament que actuà durant l'any 1932, i des del primer de gener fins el dia 25 de maig de 1933, en el qual començà a actuar la Comissió Gestora. El senyor Rouret fa veure als que avui demanen comptes que ells que varen ésser a Casa la Vila durant uns mesos, no podien o no volien lligar la seva actuació a la d'aquells senyors per tal que no quedessin els seus comptes tan embolicats com els dels altres.

El senyor alcalde rectifica i diu que li sembla que els llibres ja estan arranats, i en preguntar-li qui els ha arranjat, diu que ho han fet a fora de Móra d'Ebre.

(Els pobres no fan més que voler fer creure al poble els mals conceptes que d'aquell Ajuntament havia format).»⁹²

Rouret va ser substituït al consistori morenc el juliol de 1936 per Joaquim Falcó.

Els Fets d'Octubre de 1934

El 5 d'octubre de 1934, l'endemà de ser designat secretari del grup parlamentari d'ERC, Martí Rouret es desplaçava a Tarragona, comissionat per Companys, per fer de mediador i conciliar novament entre les parts enfrontades del republicanisme tarragoní. Quan succeïren els Fets d'Octubre es trobava, doncs, a Tarragona i fou protagonista, el dia 6, de la proclamació de l'Estat Català en aquesta ciutat:

«A Tarragona, piquets d'obres van fer efectiva la vaga general. L'AO [Aliança Obrera], formada pel PCC, BOC, Agrupació Socialista, Federació Local de Socie-

tats Obreres i UGT, constituí el comitè revolucionari. La pressió dels aliancistes aconseguí que alguns sindicats de la CNT es veiessin obligats a secundar la vaga, com el sindicat petrolífer. La circulació ferroviària fou paralitzada i la comunicació telefònica, tallada. La mobilització obrera es concretà en la convocatòria i el manteniment de la vaga general fins el 8 d'octubre.»⁹³

Poc després que el president Lluís Companys, des del balcó del Palau de la Generalitat, proclamés «l'ESTAT CATALÀ de la República Federal Espanyola»,⁹⁴ un nombrós grup de persones es concentrava davant la comissaria de la Generalitat de Catalunya a Tarragona i el comissari, Lluís Prunés, hissava una bandera estelada. Al cap de poca estona es repetia la mateixa operació al balcó de l'Ajuntament i l'alcalde, Pere Lloret, seguint la consigna, proclamava l'Estat Català. Al conjunt de les comarques tarragonines es calcula que foren detinguts i empresonats prop d'un miler de republicans, entre els quals, evidentment, Martí Rouret. Inicialment els detinguts foren conduïts, amuntegats, als vapors Andalucía i Cabo Cullera, ancorats al port de Tarragona des de feia dies. El dia 12 hi arribava el vapor Manuel Arnús, on fou traslladat Rouret.

En la causa número 133/1934, varen ser encausats Lluís Prunés, Martí Rouret, Joan Josep Granell, Raimon Cillesa, Frederic Gay, Josep Segalà, Antoni Lobo i Joan Ariño. El Consell de Guerra tingué lloc el 12 de gener de 1935. Ariño i Rouret no hi comparegueren; el primer per trobar-se a casa seva greument malalt i el segon perquè no li fou notificada la citació. El tribunal acordà posposar-los el judici. Prunés va ser condemnat a vuit anys de presó i la resta foren absolts. Aquell mateix dia, el rotatiu *La Ciutat* —que substituïa a *La Humanitat*, suspesa governativament— informava que «el diputat del Parlament de Catalunya, Martí Rouret, s'ha fet càrrec de l'escola de El Catllar».⁹⁵ Rouret fou posat

93 Manuel LÓPEZ ESTEVE. «Els Fets d'Octubre de 1934: Més enllà de l'acció governamental».

94 AHCB. Ban de la proclamació de l'Estat Català, 6 d'octubre de 1934.

95 «Tarragona», *La Ciutat*, 12 de gener de 1935, p. 2.

92 «Móra d'Ebre», *La Humanitat*, 27 d'abril de 1934, p. 10.

Tarragona,
octubre de 1934

Martí Rouret
al vaixell-presó
Manuel Arnús,
llegint assegut dins
una trompa de ventilació.
a la coberta del buc.
AHCB (LA HUMANITAT)

en llibertat condicional malgrat pesar sobre ell una petició per part del fiscal militar de sis anys i un dia de presó. Finalment, el juny de 1936, seria amnistià «oficialment» pel ministre de la Guerra.⁹⁶

Pel que fa a la causa contra els membres del Govern de la Generalitat, varen ser jutjats pel Tribunal de Garanties Constitucionals i no per un tribunal militar. El 7 de gener del 1935 foren traslladats a Madrid i el 6 de juny se'ls condemnà a trenta anys de presó. Lluís Companys, Joan Lluhí i Joan Comorera foren conduïts al penal de Puerto de Santa María, mentre que Ventura Gassol, Martí Barrera, Pere Mestres i Martí Esteve, eren confinats a Cartagena.

L'abril de 1935, Carles Pi i Sunyer, després de sortir en llibertat del vaixell-presó Uruguay, ancorat al port de Barcelona, visitava el president Companys a la presó Model de Madrid i en tornar a Catalunya recomponia la direcció d'Esquerra a partir dels dirigents que no estaven reclosos. Era el dia 14, aniversari de la República. La nova direcció quedà integrada per Pere Coromines en representació de l'antic Comitè Executiu, Joan Puig i Ferrater per la majoria d'ERC al Parlament, Miquel Santaló per la minoria a les Corts Republicanes, Hilari Salvadó per la Federació de Barcelona-ciutat, Carles Pi i Sunyer per la Federació de Barcelona-circumscripció, Humbert Torres per Lleida, Marià Pujulà per Girona i Martí Rouret per Tarragona.

La nova direcció emprengué una campanya de suport al presos, tant amb l'enviament massiu de telegrams de suport i petició d'alliberament, com visites a les presons. Rouret, per exemple, es traslladà a Madrid a finals d'abril per visitar el president Companys. També acudí i s'interessà pels reclosos a Reus i Tarragona. A les darreries d'any, una representació de la direcció d'Esquerra, integrada per Pi i Sunyer, Coromines, Puig i Ferrater i Rouret, realitzava un viatge de visita als presos catalans. Primerament es personaren al penal del Puerto de Santa María, on visitaren els consellers Joan Lluhí i Joan Comorera i el president Lluís Companys, amb qui intercanviaren impressions sobre la situació política i les futures eleccions.

A Cadis visitaren, entre altres, el capità Frederic Escofet, comissari general d'Ordre Públic, empresonat al castell de Santa Catalina. Posteriorment es traslladaren a Cartagena. Al castell de San Julian saludaren el comandant Enric Pérez Farràs, cap dels mossos d'esquadra, i a la presó de la ciutat als consellers Martí Barrera, Martí Esteve, Ventura Gassol i Pere Mestres. L'última etapa abans de retornar a Barcelona fou Madrid, on mantingueren una entrevista amb Manuel Azaña.

Represa de l'activitat política i parlamentària

Amb un intent per reconduir i clarificar els postulats del partit en el marc de la nova situació política, els membres de la direcció d'ERC difonien, a final de juny de 1935, un «*Manifest d'orientació política*» adreçat:

«[...] als seus afiliats i a l'opinió catalana, com a programa esquemàtic, susceptible de major desenvolupament en els actes públics que puguin celebrar-se, els quals hauran de tenir, malgrat la seva diversitat, una disciplinada unitat de judici i de doctrina.»⁹⁷

La primera part del document, molt extensa, tractava sobre el partit i els Fets d'Octubre, intentant cercar una anàlisi i doctrina úniques:

«[...] Partit democràtic on tots els parers poden ésser exposats i mantinguts, discutirà, quan calgui, a plena llum, els actes dels seus dirigents; Partit constituït per homes que anteposen a tot criteri personal el bé de Catalunya i de la República, sabrà treure'n l'exemplaritat que comporten; Partit que té consciència del que representa en la vida política catalana ha de declarar que accepta les responsabilitats polítiques dels fets d'octubre, i que té confiança i conduirà tots els seus esforços per tal que aquests, en darrer terme, serveixin els ideals de la República i el recobriment de les llibertats de Catalunya.»⁹⁸

97 La Rambla, 1 de juliol de 1935, p. 6

98 Ibídem.

96 «Noticias militares», La Vanguardia, 18 de juny de 1936, p. 11.

Tarragona, octubre de 1934

La plana major del republicanisme del camp de Tarragona al vaixell-presó Manuel Arnús després dels Fets d'Octubre.

D'esquerra a dreta: dempeus, x, Miquel Cunillera, Joaquim Fort, Ramir Ortega, x, Joan Marca, un soldat i x; asseguts, un soldat, Martí Rouret, Amós Ruiz Lecina, Lluís Prunés, Pere Lloret i Joan Borràs; asseguts a terra, Pau Sans i x.

(JOAN MARCA I VALLVERDÚ)

A continuació el document donava resposta als dos principals retrets escampats contra el Sis d'Octubre: que anava contra la República i havia representat la pèrdua del règim autònom de Catalunya. En contra del primer retret afirmava que:

«La República que volem és la que garanteix la llibertat dels ciutadans, reconeix els drets dels pobles amb personalitat pròpia, fa seus els postulats indeclinables del progrés i la justícia socials, té com a norma una austeritat inflexible, es conserva sempre fidel als principis democràtics. Per a nosaltres República és sinònim de superació.»⁹⁹

I del segon que:

«[...] Poca fe han de tenir en la seva pàtria aquells que empen amb una monòtona persistència tal argument [...] Els homes passen i Catalunya resta. Però és interessant constatar la insistència en el retret, perquè deixa veure el que hi ha en el fons del temor de la pèrdua de l'autonomia, això és, la ratificació involuntària del convenciment que té el nostre poble, del fet que si foren les esquerres catalanes les que varen portar-la són les mateixes esquerres catalanes les úniques que poden tornar-la a portar.»¹⁰⁰

Després de mostrar:

«[...] testimoni d'adhesió i companyonia al President i consellers del darrer Govern de la Generalitat que estant complint la condemna dictada pel Tribunal, acompanyats pel patriòtic fervor del nostre poble. Però fa extensiva la seva salutació a tots els altres reclosos a presons, castells o penals, als desapareguts i els exiliats»¹⁰¹

com també que:

«[...] totes les peticions referents als reclosos de Catalunya les fem extensives als presos d'Astúries, de Madrid i d'altres terres hispàniques, als quals dirigim també el testimoni de cordial afecte»¹⁰²

I reclamava que s'acabés la repressió:

«[...] per mitjà de la immediata aplicació, àmplia i extensiva, del règim de condemna condicional i la concessió d'indults parcials, completats amb urgent promulgació d'una llei d'amnistia es cicatritzin les ferides obertes que sempre representen la permanència a les presons d'homes que hi són només per haver defensat un ideal. El sentiment tot de Catalunya, i el d'arreu d'Espanya, demana dalerosament, com a primera i indispensable mesura de pacificació espiritual, la concessió de l'amnistia.»¹⁰³

Tot seguit, el manifest llençava una crida a la necessària unitat i disciplina dins d'ERC, especialment adreçada a «les joventuts d'Estat Català»¹⁰⁴ que conformaven les JEREC, i amenaçava amb decisions severes a qui ho trenqués. També es manifestava a favor de la unió de les esquerres i de la voluntat d'integració al seu partit d'intel·lectuals i obrers. Finalment, ressaltava els principis bàsics del Partit, fonamentats en: «el sentiment indestructible de la catalanitat» i advocava per revisar la Constitució «per a incorporar-hi en una forma més explícita el principi del federalisme, tan viu en el nostre poble».¹⁰⁵

A partir d'aquesta proclama, els dirigents d'ERC es posaren mans a l'obra per difondre el seu programa polític. Rouret en fou un dels propagandistes principals, tant a les comarques tarragonines com al conjunt del país. El 23 de juliol, per exemple, intervenia a Terrassa conjuntament amb Domènec Palet i Barba, Joan Puig i Ferrater, Humbert Torres i Pere Coromines. Inicià el discurs dedicant un homenatge als caiguts en de-

99 Ibidem.

100 Ibidem.

101 Ibidem.

102 Ibidem.

103 Ibidem.

104 Ibidem.

105 Ibidem.

Barcelona,
26 de febrer de 1935
Martí Rouret
amb la seva filla Neus,
després d'haver estat
alliberat.
FJI

fensa de la llibertat i afirmant que, escarmentats, l'actitud d'ERC seria una altra:

«Els sentiments liberals dels nostres homes feren que a la implantació de la República sentissin el ferm desig de fer obra constructiva, bo i ferint els privilegis enemics del poble que, de tan rancis i antics, ja creien que eren drets, per tal d'implantar els principis que informen el nostre programa. I aquesta bona fe i tolerància, enlloc d'ésser respectada, serví perquè els primers que havien d'agrair-la l'aprofitessin per a trair i apunyalar la República per l'espatlla.

Però davant l'alliçonament rebut, demà, a l'hora del triomf, l'Esquerra anirà a la implantació íntegra dels seus principis polítics i socials amb rapidesa i energia. I d'això cal fer-ne promesa solemne i sagrada, perquè en tot moment les multituds ens ho puguin recordar i fer-nos-en retret."

Amb paraula florida, Rouret i Callol explicà allò que cal fer per tal de sortir de l'actual situació, i acaba el seu paràgraf declarant que caldrà proclamar novament la República del 14 d'abril amb tot el seu contingut social i polític d'acord amb les ànsies del poble, i fer-ho de faísó que mai més no sigui possible tornar als greuges i a la situació present. Cal ésser pràctics i palpar les realitats adaptant-se a l'esperit i a les necessitats socials de les multituds; i els partits esquerristes perdran llur raó d'existir i àdhuc la confiança popular el dia que deixin de banda l'esperit i les necessitats dels que treballen.

Glossa les excelsituds de la Democràcia afirmant que aquesta no ha fracassat; però que és necessari afegir-hi una altra cosa. Recorda una frase del darrer president de Catalunya, el qual deia que la Democràcia havia de ser expeditiva, i tots sabem a bastament l'abast de l'adjectiu esmentat. "Demòcrates sí, però expeditius!"»¹⁰⁶

Al cap d'una setmana, el 30 de juliol, enviava una carta com a secretari general d'ERC a Carles Pi i Sunyer, president del Comitè Executiu del partit, que estuejava a Roses. Li demanava que es personés a Barcelona per a tractar un assumpte delicat que afectava

Barcelona, 23 de maig de 1935

Cartell de míting durant el bienni negre amb la participació de Martí Rouret.

UB-BPR

¹⁰⁶ «El míting de Terrassa», *La Humanitat*, 24 de juliol de 1935, p. 7.

Miquel Santaló i, alhora, li adjuntava una nota que havia fet pública el sector d'Estat Català i li deia:

«[...] per a que veigueu com estan movent-se aquesta gent i com és urgent que la Comissió Executiva prengui una determinació amb ells.»¹⁰⁷

El 6 d'agost següent, Rouret, com a secretari general d'ERC, enviava una comunicació a l'organització territorial del partit sobre l'ajut als empresonats del Sis d'Octubre:

«Benvolgut company:

Havent-se estructurat un pla d'organització de festivals per part de GERMANOR CATALANA, a benefici de les famílies necessitades dels empresonats i perseguits del 6 d'octubre, oportunament rebreu la visita o us parlarà per telèfon, el company Senyor Joan Vila, autoritzat per Esquerra Republicana de Catalunya per a intervenir en l'organització i control d'aquests festivals.

Esperem i us agraïem molt que li doneu tota classe de facilitats per a portar a cap el seu comès amb el fi de que els festivals siguin un èxit en benefici dels companys empresonats i perseguits i les famílies llurs.»¹⁰⁸

En aquesta època Martí Rouret era membre del consell de redacció del matutí *La Humanitat* i, des del 18 d'octubre —data del primer número que sortí al carrer—, del vespertí *Última Hora*, diaris vinculats a ERC.

El 15 de setembre era entrevistat a *La Rambla de Catalunya* com a representant d'ERC al Comitè d'Enllaç de les Esquerreres Catalanes. Defensava implantar el carnet electoral i reclamava eleccions immediates:

«—Si es convoquen eleccions municipals, jo crec que davant la situació d'anormalitat política en què ens trobem, s'han de convocar a tot el territori de la República, incloent-hi Catalunya. De més a més, la Llei municipal catalana ordena taxativament una convocatòria d'elec-

cions municipals per al vinent novembre per a renovar la meitat, elegida per sorteig, dels ajuntaments elegits el 14 de gener del 1934.

Com que ens trobem, però, que quasi tots aquests Ajuntaments estan suspesos —no distingim ara si legalment o il·legalment— crec que, amb caràcter extraordinari, s'haurien de convocar eleccions per a elegir representants populars per a tots els municipis catalans.

Com comprendreu, nosaltres no podríem pas admetre —cosa que es possible que se'ls ocorregués a aquests senyors que ara manen— que atenint-se a la llei municipal catalana, hom pretengués renovar la meitat dels actuals Ajuntaments gestors. I aquests Ajuntaments han de desaparèixer totalment.

Nosaltres, els homes d'Esquerra Republicana de Catalunya, creiem que davant l'actual situació política de la República i atenent la manera com es manifesta l'opinió pública cada vegada que en té ocasió, seria una bona mesura de govern, tant per a Catalunya com per a la resta del territori republicà, que es procedís a convocar el poble a unes eleccions.

Cal anar ràpidament a la normalització de la vida política del país. Altrament, si triguen massa, això que ara fóra una solució, ja no ho fóra; i a tots interessa, i al Govern més que a ningú, que es pugui normalitzar la situació per mitjà d'un procediment legal com és unes eleccions i no per altres procediments més directes, que poden fomentar-se quan es té el país massa temps amb les garanties suspeses.

—¿Creieu en una victòria de les esquerres en unes pròximes eleccions?

—A Catalunya la dono per descomptada i a la resta del territori de la República també... si els representants dels partits republicans d'esquerra, juntament amb els socialistes saben posar-se a l'alçada de les circumstàncies —com creiem que hi estan— per veure la necessitat d'establir una coalició republicano-socialista.»¹⁰⁹

107 FCPS. Epistolari. Carta de Martí Rouret a Carles Pi i Sunyer [Barcelona, 30 de juliol de 1935].

108 FJI. BAR-836.40-1. Carta de Martí Rouret adreçada a l'organització territorial d'ERC [Barcelona, 6 d'agost de 1935].

109 PLANA, Ventura. «"Els partits d'esquerra de Catalunya reclamen la celebració immediata d'eleccions..." ... ens diu Martí Rouret, secretari general d'Esquerra Republicana de Catalunya, el qual ens parla del carnet electoral i d'altres qüestions d'interès polític», *La Rambla de Catalunya*, 16 de setembre de 1935, p. 15.

23 de gener de 1936

Carnet de redactor d'Última Hora, de Martí Rouret.

AHE

El 19 de desembre, impartia una conferència a Barcelona, sobre «l'escola de la República». La premsa n'explicava els aspectes més rellevants:

«El senyor Rouret remarcà el valor i la importància de l'educació, el dret de l'home a ésser educat com a ésser que té uns fins individuals i socials a complir i el deure de l'Estat d'atendre aquell dret.

Conseqüentment, remarcà el valor i la importància de l'escola, en tant que en ella es realitza, principalment, la funció educativa.

Estudià la situació de l'escola de l'Estat en el règim monàrquic i estableix comparacions ben eloqüents amb el que fou l'escola en aquell règim i el que ha d'ésser,

segons la Constitució, en el règim republicà.

A continuació glosa les característiques que des del punt de vista pedagògic ha de tenir l'escola i les que ha de tenir tenint en compte les essències i postulats republicans.

L'escola —diu— ha d'ésser unificada, gratuïta, ha de fonamentar en el treball les seves activitats metodològiques, s'ha d'inspirar en ideals de solidaritat humana i ha d'ésser el baluard més sòlid del laïcisme.

Acabà amb unes consideracions de caràcter polític relacionades amb la influència que l'escola pot tenir, segons l'esperit que l'informi en la vida de la humanitat i en la civilització, deduint-ne la necessitat de mantenir viu l'esperit inicial del nou règim per a fer de l'escola, en

la República, el temple on els infants aprenguin a retre culte a la cultura i a fer-se homes i ciutadans conscients dels seus drets i dels seus deures.»¹¹⁰

A les darreries de 1935 els partits estaven immersos en les negociacions per a concretar la coalició electoral d'esquerres, tant a nivell estatal com català i cada partit jugava les seves pròpies cartes estratègiques. En una entrevista a *Última Hora*, Rouret, en nom d'Esquerra, s'hi mostrava partidari sense cap recança:

«—A hores d'ara, crec que no hi pot haver cap republicà d'esquerra ni cap militant de classe que no vegi la necessitat i la urgència de construir un ampli front popular per anar a les eleccions generals, pròximes a convocar-se, i assolir el poder democràticament i per la via legal que les eleccions representen, si es fan amb plenitud de garanties. El segon bienni de la República és massa cruament allisonador perquè les forces republicanes i obreres que portaren la República el 14 d'abril no facin, ràpidament, prescindint dels traïdors, un bloc massís, disciplinat i amb uns objectius ben concrets per a retornar al règim les essències fonamentals amb les quals s'inicià i que constituïen un voler i una necessitat del poble.

Com és possible aquest front popular? És fàcilment possible si els capdavaners de l'esquerrisme i de l'obrerisme tenen la sensibilitat suficient per a sentir tothora el clam popular que vol alliberar els empresonats, retornar els exiliats, acabar amb els "straperlos", enderrocar definitivament el caciquisme, el militarisme i el vaticanisme, sostreure el règim de la grapa egoista de l'alta banca i redimir els camperols de l'esclavatge dels grans terratinents, per a menar, així, el país per camins de dignitat clars i esperançadors que facin la República alegre i, dintre de la qual, Catalunya es pugui sentir plenament respectada en el reconeixement de la seva personalitat nacional, juntament amb els altres pobles ibèrics que afortunadament comencen a retrobar-se espiritualment.

Amb tot això per davant, i amb la negror del segon bienni, la qual, sortosament, sembla que s'extingeix, el front popular serà un fet immediat, perquè davant de tot això moren repentinament tots els egoismes personals i de partit i totes les friccions que hagués pogut haver entre homes representatius o organitzacions polítiques i de classe.»¹¹¹

Andreu Nin, líder del POUM, en el mateix periòdic i després de Rouret, matisava molt més i posava condicions a un hipotètic Front Popular:

«—El nostre partit és adversari irreductible del Front Popular tal com el preconitza la Tercera Internacional i és aplicat a França i el qual comporta la coalició permanent, orgànica, de les organitzacions polítiques obreres i republicanes d'esquerra abans de la lluita electoral, durant aquesta lluita i després, en un Govern, diguem-ne "frontista". De triomfar, aquesta política fóra de conseqüències desastroses per al proletariat, en les mans del qual està vèncer el feixisme i resoldre, per la presa violenta del poder i la instauració del socialisme, la contradicció existent entre el règim capitalista i els interessos generals de la humanitat. És evident, doncs, que per al Partit Obrer ha d'ésser absolutament inacceptable una política de col·laboració de classes, com la del Front Popular, la qual es troba en contradicció profunda amb els principis del marxisme revolucionari, als quals romanem increbrantablement fidels.

Admetem, però, la possibilitat d'aliances temporals, amb fins concrets i immediats i sense hipotecar els nostre avenir, sempre que les circumstàncies ho exigeixin. Aquestes circumstàncies es donen, al nostre entendre, en el moment actual; cal evitar, per tots els mitjans, la victòria de la reacció monàrquico-vaticanista en les pròximes eleccions legislatives. Per aquest motiu, som partidaris d'una coalició amb l'esquerra petit-burguesa que es presentés amb la bandera de la "lluita contra les dretes, la consecució de l'amnistia i el restabliment íntegre de l'Estatut de Catalunya". Aquesta coalició no tindria conseqüències polítiques ulteriors. Immediata-

110 «Martí Rouret al Casal Republicà del Poblet», *La Humanitat*, 20 de desembre de 1935, p. 8; «"L'Escola ha d'ésser el baluard més sòlid del laïcisme", diu Martí Rouret», *Última Hora*, 20 de desembre de 1935, p. 3.

111 «Martí Rouret i Andreu Nin contesten a ÚLTIMA HORA», *Última Hora*, 23 de desembre de 1935, p. 1.

Barcelona, febrer de 1936

Ramon Peypoch, secretari general d'Acció Catalana Republicana
amb Joan Tauler i Martí Rouret, d'Esquerra Republicana de Catalunya,
treballant al Comitè Central de Propaganda del Front d'Esquerrers de Catalunya
situat al local de «La Falç».

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

ment després de les eleccions, el Partit Obrer recobria íntegrament la seva llibertat d'acció, sense que cap mena de compromís el pogués lligar als altres partits coalitzats.

Qualsevol altre pacte que hipotequés la nostra actuació futura i comportés la més mínima atenuació de la nostra política intransigent de classe, fóra una traïció als interessos de la causa proletària, els quals posem per damunt de tot.»¹¹²

El 9 de gener de 1936 ressorgia el diari vespertí *La Rambla*, suspès per ordre governativa l'agost anterior. Era la segona vegada que aquest periòdic, fundat el 1930 per Josep Sunyol i Garriga; diputat al Congrés, president del Futbol Club Barcelona, expresident del RACC i mecenes cultural, patia la censura del govern espanyol. La primera havia estat entre l'abril de 1930 i l'abril de 1931. Al llarg d'aquests dos silencis s'havia publicat amb el nom de *La Rambla de Catalunya*. Doncs bé, la portada d'aquest primer exemplar del 9 de gener estava protagonitzada pels secretaris generals d'Esquerra Republicana de Catalunya i Acció Catalana Republicana, Martí Rouret i Ramon Peypoch.

Rouret valorava molt satisfactòriament la dissolució de les Corts i la consegüent convocatòria electoral *«perquè com que comptem amb la seguretat de la victòria, amb aquestes eleccions podrem tornar els presos i exiliats a les seves llars i, cosa important, recobrem la República»*; defensava una *«àmplia coalició electoral d'esquerres republicanes i forces obreres, que tinguin una personalitat reconeguda a Catalunya»*; carregava contra la Lliga afirmant que *«Catalunya està completament engrapada pel caciquisme de la Lliga — de la qual no desconexem les males arts que en política electoral sap esgrimir— que ha assaltat el Govern de la Generalitat, les Comissaries de les antigues províncies i els Ajuntaments. [...] És molt desagradable celebrar unes eleccions de la transcendència d'aquestes, amb tots els organismes de govern ocupats per la Lliga»*; advocava perquè *«el President i els consellers del nostre Govern de la Generalitat que sofreixen condem-*

112 Ibidem.

Barcelona, 14 de febrer de 1936

Cartell d'un míting electoral del Front d'Esquerres amb la participació de Martí Rouret.

UB-BPR

Barcelona, 19 de febrer de 1936

Els diputats d'Esquerra Republicana de Catalunya es reuniren al Parlament per a preparar la reobertura del mateix, després de setze mesos de tancament durant el bienni negre.

S'hi reconeixen, entre d'altres: Antoni Dot, Joan Casanovas, Pere Coromines, Martí Rouret, Lluís Bru, Josep Fàbrega, Francesc Arnau, Joan Balart, Francesc Farreras i Duran, Josep Fontbernat, Joan Mora, Joan Puig i Ferrater, Nicolau Battestini, Josep Maria Espanya, Joaquim Bilbeny, Joan Sauret, Antoni Rovira i Virgili, Jaume Sellés, Jaume Serra i Hünter, Pere Blasi, Francesc Ribas, Josep Irla, Humbert Torres...

BRANGULÍ / ANC

na als penals de Puerto de Santa Maria i Cartagena, han d'encapçalar les candidatures de les esquerres»; manifestava la seva plena convicció que la victòria faria «que d'una manera immediata seran reposats els Ajuntaments elegits en les eleccions del 14 de gener del 1934»; i, finalment, repetia en nom propi i d'ERC la seva confiança i convicció que «l'opinió pública catalana, ben coneixedora del que aquestes eleccions representen, el dia 16 de febrer sabrà repetir, amb més entusiasme, si pot ésser, la data memorable d'aquell 14 d'Abril històric».¹¹³

Mentrestant, Rouret continuava amb les trobades de partit i mítings públics en el marc de la contesa electoral. A final de gener del 1936 carregava contra la Lliga en un acte de partit a Barcelona, qualificant la seva actuació d'indigna:

«[...] puix que ella havia estat la que cobrint-se amb la bandera catalana feia fallir tots els propòsits i tots els èxits que el poble català aconseguia amb el seu esforç. [...]

El dia 16 de febrer ens hem de desfer de tots aquests enemics que ens volten i hem d'anar rectes a encalçar la redempció de tot un poble que té neguits de justícia i llibertat.

[...] anem a unes eleccions cohibides, per tant, cal estar alerta i sortir amb la victòria abans no ens ofeguim.»¹¹⁴

El 9 de febrer intervenia a la Barceloneta al costat d'Hilari Salvadó i Carles Pi i Sunyer:

«Martí Rouret, amb paraula vibrant, glossà el significat del triomf del proper diumenge. Digué que calia continuar en l'esperit de la República del 14 d'abril. Exhortà la multitud per la greu responsabilitat que era

abstenir-se de votar i que la lluita tenia dues grans finalitats: alliberar els homes que injustament es troben empresonats i fer-nos càrrec tot seguit del Poder.»¹¹⁵

El diumenge 16 de febrer de 1936 se celebraren les eleccions generals, les terceres i últimes, de la Segona República espanyola.

El 4 de febrer, només dotze dies abans de la celebració de les eleccions, s'havia signat el manifest que constituïa el Front d'Esquerres de Catalunya, integrat per Esquerra Republicana de Catalunya, Acció Catalana Republicana, Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Unió Socialista de Catalunya, Unió de Rabassaires de Catalunya, Partit Obrer d'Unificació Marxista, Partit Català Proletari i Partit Comunista de Catalunya:

«[...] per a combatre junts en la pròxima lluita electoral, i inviten les altres organitzacions catalanistes, republicanes i obreres que sentin els principis de llibertat, de democràcia i de progrés social, a recolzar-lo en defensa de Catalunya i de la República.»¹¹⁶

Els objectius principals del Front d'Esquerres de Catalunya eren: consecució d'una ampla amnistia que reintegrés els presos i exiliats polítics i socials a la normalitat de la vida ciutadana; restabliment de l'organització política de la Catalunya autònoma, derogació de la Llei de règim transitori de 2 de gener del 1935 i totes les disposicions que s'hi referissin, vigència íntegra de l'Estatut de Catalunya amb tots els seus òrgans i incorporacions, i acabament dels traspassos de serveis respectant els acords anteriorment presos de conformitat amb el dret estatutari; oposició a l'intent de revisar la Constitució de la República promulgada per les Corts Constituents, que representava una transacció dintre la qual fos possible la civil convivència de tots els ciutadans; manteniment dels avenços socials de la

113 «A 38 dies de les eleccions. De cara a la victòria de les esquerres. Eleccions! Els secretaris generals dels partits de la coalició opinen», *La Rambla de Catalunya*, 9 de gener de 1936, p. 1.

114 «Pi i Sunyer, Martí Rouret, Pere Foix, Granier-Barrera i Lluís Capdevila al Casal d'Esquerra Republicana del Camp d'en Galvany», *La Humanitat*, 31 de gener de 1936, p. 5.

115 «L'acte de diumenge al Cinema Marina. Hilari Salvadó, Martí Rouret i Carles Pi i Sunyer, parlaren davant l'entusiasta i nombros públic de la Barceloneta», *La Humanitat*, 11 de febrer de 1936, p. 5.

116 *La Humanitat*, 5 de febrer de 1936, p. 1.

Barcelona, 8 de març de 1936

Inauguració del nou local de l'Associació d'Agents Professionals de Publicitat,
amb l'assistència d'autoritats.

D'esquerra a dreta, entre d'altres: Martí Rouret, Josep Escofet, Ventura Gassol, Josep Antoni Trabal...

UB-BPR (LA VANGUARDIA)

República, discriminació en l'aplicació de la Llei de vagabunds dels que realment ho fossin i dels obrers en atur forçós, i rigorós compliment de les lleis del treball, i restabliment de la Llei de Contractes de Conreu votada pel Parlament de Catalunya; adopció d'aquelles mesures que fessin impossible que el Tribunal de Garanties Constitucionals pogués actuar amb caràcter polític i obstaculitzar l'aplicació d'una llei reconeguda en les Corts de la República com a constitucional, i revisió i reparació de les injustícies comeses en el camp sota un règim d'excepció i dels llançaments sense motiu legal.

El manifest finalitzava amb l'acceptació dels punts continguts en el programa de les esquerres espanyoles i adreçava una «salutació als pobles hispànics que vulguin fer de la República un règim de cordial convivència».¹¹⁷ El signant d'aquest manifest, en nom d'ERC, era el seu secretari general, Martí Rouret, que alhora era membre del Comitè Electoral del Front d'Esquerres de Catalunya.

En el conjunt de l'Estat la victòria recaigué en el Front Popular i a Catalunya en el Front d'Esquerres, que obtingué quaranta-un dels cinquanta-quatre escons en disputa. El Front d'Ordre —constituït per la Lliga Catalana, Partido Republicano Radical, Comunió Tradicionalista, monàrquics...— n'obtingué els tretze restants. Les conseqüències immediates d'aquests resultats foren la reposició de tots els alcaldes i regidors desposseïts del càrrec com a conseqüència dels Fets d'Octubre de 1934 i la restitució de les institucions catalanes.

Al cap de tres dies de les eleccions, el 19, se celebrava al Parlament de Catalunya la primera reunió dels diputats d'ERC, en la qual s'acordava «dirigir-se a les minories coalitades per a demanar-los-hi que vulguin refermar aquest acord de la majoria».¹¹⁸ També s'acordà remetre el següent telegrama al president de la Generalitat i als consellers, que encara restaven empresonats: «Reunida la majoria d'Esquerra Republicana en el Palau del Parlament de Catalunya, us envia la més fi-

del salutació i espera que torneu a ocupar el vostre lloc per a rebre des d'ell la confirmació que ja ha fet el poble dels vostres poders».¹¹⁹ Finalment, decidiren visitar en nom dels parlamentaris catalans, el diputat del Parlament de Catalunya Pere Cerezo —seria alcalde de Girona durant la Guerra Civil— i col·lectivament els presos polítics i socials encara reclosos a les presons de Catalunya.

El dia 29, el Parlament reprenia les seves funcions a través d'una sessió extraordinària convocada a l'efecte. A dos quarts de sis de la tarda s'obria la sessió sota la presidència de Joan Casanovas. Un dels secretaris donava lectura de l'acta de comunicació Del governador general de Catalunya, Joan Moles, al president del Parlament, d'un telegrama del president del Consell de Ministres de la República, Manuel Azaña, manifestant que la *Gaceta de Madrid* del dia 26 d'aquell mes havia publicat un Decret-llei autoritzant el Parlament de Catalunya per a reprendre les seves funcions a l'efecte de designar Govern de la Generalitat.¹²⁰

El text concret del Decret resava:

«La situació creada per la Llei del 2 de gener de 1935 [de suspensió de les funcions del Govern de la Generalitat i del Parlament de Catalunya], encara vigent, no permet reprendre per disposicions de govern el funcionament del règim estatutari de Catalunya. És, per tant, evident la necessitat d'anar endegant per disposicions legals els resultats del sufragi en aquella regió, decididament favorables al restabliment de la normalitat estatutària, avui en suspens.

Per aquest fi, d'acord amb el Consell de Ministres, a proposta del seu President i prèvia aprovació de la Diputació Permanent de les Corts,

Vinc a disposar el següent:

Article únic. És autoritzat el Parlament de Catalunya per a reprendre les seves funcions a l'efecte de designar el Govern de la Generalitat.

Madrid, 26 de febrer del 1936.— Nicet Alcalá-Zamora

117 Ibidem.

118 «El Parlament de Catalunya en funcions», *L'Autonomista*, 20 de febrer de 1936, p. 2.

119 Ibidem.

120 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 29 de febrer de 1936, p. 4.211.

Barcelona, 22 de març de 1936

Homenatge a Martí Rouret, secretari general d'ERC, al Casal d'Esquerra Republicana del Districte II.

A l'esquerra de Rouret, Josep Maria Espanya, conseller de Governació de la Generalitat i amb ulleres fosques, el diputat al Parlament Miquel Cunillera.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

y Torres.— *El President del Consell de Ministres, Manuel Azaña y Díaz.*»¹²¹

Tot seguit es procedia a l'elecció del president de la Generalitat. Lluís Companys n'era proclamat per aclamació de 59 diputats presents a la sessió, fent constar l'abstenció de la Lliga. Els diputats Lluhi, Gassol, Comorera, Barrera, Mestres i Tauler s'adherien a l'elecció a través d'un telegrama adreçat al cap de la majoria, Pere Coromines. Immediatament, i després de grans aplaudiments dempeus i visques a Catalunya, a la República i al president Companys per part dels membres de la majoria —els de la minoria restaren asseguts als escons—, s'aixecava la solemne sessió, que havia durat un quart d'hora escàs.

El difícil paper i les responsabilitats encomanades a Rouret els darrers temps li valgueren un homenatge dels seus correligionaris, que va tenir lloc el diumenge 22 de març al Casal d'Esquerra del districte II. Ostentaven la presidència Josep Maria Espanya, nou conseller de Governació i Joan Casanovas, president del Parlament. En un breu discurs, perquè s'havia d'absentar, el conseller de Governació digué:

«Em plau que el primer acte en el qual prenc part, després del meu nomenament, sigui un homenatge a l'amic Rouret, al qual porto una salutació del President de la Generalitat.

*Martí Rouret és un home de grans condicions: modest, lluitador, gran republicà i laboriós per excel·lència. Felicito efusivament la Junta d'aquest Casal per aquesta bella i justíssima iniciativa. Martí Rouret, per la seva capacitat i per la seva intel·ligència, s'ha fet a bastament creditor a aquest homenatge, que no és encara el que correspon als seus mèrits.»*¹²²

121 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 29 de febrer de 1936, p. 4.212.

122 «Homenatge al secretari d'Esquerra Republicana», *Última Hora*, 23 de març de 1936, p. 3; «Martí Rouret secretari general d'Esquerra Republicana, fou homenatjat diumenge al Casal d'Esquerra del Districte II», *La Humanitat*, 24 de març de 1936, p. 12.

A continuació, el president del Parlament, pronunciava unes paraules molt laudatòries cap a Rouret:

«Es per a mi una gran satisfacció assistir a aquest homenatge a l'amic Rouret. Ell realitzà una difícil tasca de coordinació de voluntats de cara a una lluita que se'ns presentava decisiva. Martí Rouret ha cooperat d'una manera eficientíssima al ressorgiment de Catalunya i al recobriment de la República.

*Les dretes intenten ja sabotar les primeres conquestes del Front Popular i aquells que han governat un any i mig inconstitucionalment i emprant tota mena de violències, tenen ara la gosadia de dir als republicans que utilitzen la violència. Cal vigilar de prop l'adversari. Ell emprarà la força per a intentar destruir-ho tot, però si hi ha entre nosaltres homes com Martí Rouret, les seves provocacions i els seus intents no serviran per altra cosa sinó per a afermar i consolidar la República.»*¹²³

Finalment, i enmig de grans aplaudiments, prenia la paraula l'homenatjat:

«Tot el que jo he fet no té res d'extraordinari. Home habituat sempre a condicionar la meua conducta a l'estricta compliment del deure que m'imposen les meves conviccions, vaig veure, després de la meua sortida de la presó flotant, que la difícil situació que travessava el nostre partit m'imposava a extreure la nota en el compliment de les meves obligacions. Per això vaig acceptar amb goig de fer-me càrrec de la Secretaria general del Partit, malgrat les dificultats que la situació política d'aquell moment creava. Val a dir que en aquelles hores difícils no em mancà mai ni el concurs dels militants, ni l'ajut i confiança dels companys de la Comissió Executiva, ni l'estimada col·laboració del meu entranyable amic Tauler.

La meua actuació a la Secretaria general del Partit m'ha fet conèixer la necessitat d'anar ràpidament a un Congrés que modifiqui i perfeccioni la seva estructuració i concreti d'una manera clara i diàfana el programa del Partit, especialment en els aspectes nacionalista i obrerista.

123 *Ibidem.*

Barcelona, 26 de març de 1936

Segona sessió del Parlament després de la reobertura posterior al bienni negre.

A la mesa: Martí Rouret, Joan Casanovas i Antoni Dot.

Als bancs de Govern: Lluís Companys, Joan Lluhí, Josep Maria Espanya, Martí Esteve, Ventura Gassol, Martí Barrera, Joan Comorera i Pere Mestres.

Entre els diputats es poden reconèixer, entre d'altres: Manuel Galés, Joan Tauler, Nicolau Battestini, Francesc Ribas, Joan Baptista Soler i Bru, Francesc Riera, Antoni Rovira i Virgili, Laureà Dalmau, Carles Pi i Sunyer, Joan Solé i Pla...

BRANGULÍ / ANC

En el Congrés cal deixar enrere un passat que, al meu entendre, es precis liquidar totalment. Caldrà examinar conductes i procediments. Som essencialment demòcrates i rebutgem tàctiques i procediments renyits amb la democràcia que, de prosperar, ens haurien avergonyit als homes que hem volgut sempre fer una política amb una gran ànsia de futur. (Molt bé. Aplaudiments) Una política que tingui volum ideològic, ambició patriòtica, riquesa en els procediments democràtics, capacitat d'iniciativa i de treball, honestetat en la conducta, altesa de mires en les relacions i un gran desig de donar cada dia més contingut a la República i a les llibertats de Catalunya. (Molt bé).

Per a fer aquesta obra jo treballaré tant com calgui, i consti que el treball, per a realitzar aquesta obra, lluny d'ésser un sacrifici, serà un goig, el goig que ens dóna a tots els que tenim el sentiment de les conviccions simbolitzades en la bandera dels ideals d'Esquerra Republicana de Catalunya, bandera de Macià, bandera de Companys, de saber que treballem per Catalunya, per la República, per la llibertat dels homes i dels pobles, i per la Justícia social, que farà una societat més perfecta i més bona, tant en l'ordre espiritual com en l'ordre material de la vida.»¹²⁴

El diumenge 29 visitava l'Escala, on també rebia importants mostres d'afecte i consideració:

«[...] passaren unes hores a la nostra vila l'honorable conseller de Governació senyor Josep Maria Espanya, acompanyat del seu secretari senyor Joaquim Dardalló, el conseller de Finances de l'Ajuntament de Barcelona, senyor Josep Escofet; el diputat al Parlament de Catalunya, senyor Joan Sauret i del nostre compatriota senyor Martí Rouret Callol, secretari del Comitè executiu d'Esquerra i diputat al Parlament de Catalunya.

Malgrat la reserva amb què fou feta aquesta visita ben aviat arribaren comissions de ciutadans a la nostra vila procedents de les poblacions veïnes.

Foren obsequiats, prèvia visita a les ruïnes de l'immortal ciutat romana sobre l'antiga Empòrium, amb un

dinar de peix a casa "Nieves".

A la tarda visitaren les escoles, que properament seran inaugurades, i juntament amb les representacions de les poblacions veïnes s'organitzà una excursió col·lectiva amb barca a la nostra imponderable Costa Brava, fins a la muntanya coneguda per la "Foradada".

No cal dir que els nostres hostes, per llur simpatia, impressionaren excel·lentment el poble escalenc que els rebé amb tota mena de consideracions i quedaren agraïdíssims de poder saludar-los.»¹²⁵

En un intent per recompondre i ampliar l'hegemonia d'ERC en l'espai republicà i d'esquerres de Catalunya, la direcció del partit nomenà una comissió integrada per Casanovas, Tauler i Rouret amb l'encàrrec d'iniciar negociacions amb el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, el Partit Republicà Federal, el Partit Federal Ibèric i Extrema Esquerra Federal.

El 17 d'abril, un decret del Govern català nomenava Rouret membre de la Comissió d'Enllaços ferroviaris de Barcelona en representació de la Generalitat amb l'objectiu de «*determinar en quina proporció han de contribuir a les despeses que impliqui la realització del projecte de conjunt d'Enllaços ferroviaris, aprovat en 31 d'agost de 1933, cadascun dels elements interessats en aquelles obres*».¹²⁶

El 5 de maig es produí un debat al Parlament sobre els Fets d'Octubre de 1934, en el decurs del qual s'aixecà una agra discussió entre el president Companys i Josep Dencàs. Aquest, membre del sector d'Estat Català, havia estat conseller de Sanitat i de Governació el 1934 i un dels principals promotors dels incidents previs al Sis d'Octubre per haver dut a terme una política de xoc contra la CNT, aleshores sindicat majoritari a Catalunya. Fou, a més, l'únic membre del Govern que defugí la presó. S'escapà del Palau de la Governació a través del clavegueram i s'exilià a França. L'endemà, en acabar la sessió, Martí Rouret i Antoni Xirau feren les següents declaracions a la premsa congregada:

¹²⁵ «L'Escala. La visita del conseller de Governació», *La Humanitat*, 4 d'abril de 1936, p. 9.

¹²⁶ *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 17 d'abril de 1936, p. 446.

¹²⁴ Ibidem.

**Barcelona,
13 d'abril de 1936**

Martí Rouret
en el Ball de Gran Gala
celebrat al Palau Nacional
on es proclamà a
Natàlia Ferrer,
Miss Catalunya 1936.

CARLOS PÉREZ DE ROZAS /
AFB

«—Dencás —dijo el señor Rouret— políticamente, murió el 6 de octubre y ayer se le hicieron los funerales, aunque han sido unos funerales de más categoría que los que él merecía.»¹²⁷

Aquell mateix mes esclatà una crisi governamental i Companys es veié obligat a remodelar-ne una part. Els dies previs, els rumors sobre els possibles nous consellers ompliren les pàgines dels diaris. *La Vanguardia* deia:

«A ellos no cabe agregar más que el del joven secretario de la "Esquerra" y diputado señor Rouret, a quien se indica para el departamento de Sanidad, en el caso de que éste fuera segregado del de Obras públicas [...]»¹²⁸

Mirador, en canvi, al cap d'uns dies, situava Rouret com a possible titular d'una altra cartera:

«[...] restà encara el problema del titular de la Conselleria d'Economia i Agricultura, que es disputaven els senyors Rouret i Galés i que finalment fou per al senyor Prunés.»¹²⁹

El Be Negre, més crític i incisiu, assegurava:

«[...] els senyors Galés i Rouret estaven lliurant, més o menys de sota mà, una batalla a ganivets oberts per veure quin dels dos es calçava la Conselleria.

El resultat del combat fou nul. La plaça que desitjaven els senyors Galés i Rouret, fou ocupada pel senyor Prunés, el qual, mentre els altres es barallaven, s'havia quedat ben tranquil·let a Tarragona.»¹³⁰

Efectivament, Rouret no entrà al Govern. El juny, però, seria nomenat portaveu del seu grup parlamentari. N'exerciria ben poc, perquè, el 21 de juliol el Parlament suspenia l'activitat per la greu situació que travessava el país arran de la insurrecció feixista.

El 9 de desembre de 1935 havia vist la llum *Support, periódico popular*, de periodicitat entre quinzenal i mensual, que actuaria de portaveu del Socors Roig Internacional (SRI), refundat a Barcelona el gener de 1936 amb el suport d'escriptors i artistes. El seu objectiu era solidaritzar-se amb els presos polítics encara empresonats pels Fets d'Octubre i derrotar el feixisme. El 28 d'abril de 1936, per exemple, aquest rotatiu publicaria un manifest de protesta contra l'assassinat dels germans Miquel i Josep Badia. Martí Rouret figura a la capçalera del primer número del periòdic com a col·laborador. El SRI havia estat fundat per la Internacional Comunista el 1922 amb l'objectiu de funcionar com un servei social, una mena de Creu Roja política de caràcter internacional. El SRI havia realitzat campanyes de suport als presoners comunistes i va reunir l'ajut material i humanitari per a determinats conflictes. L'organització es dissoldria el 1947.

El juny de 1936 *Support* publicava un manifest de convocatòria del Congrés de la Solidaritat Popular. En el manifest, entre altres coses, es deia:

«Pels dies 20 i 21 de juny està convocat per la Secció catalana del Socors Roig Internacional el "Congrés de la Solidaritat Popular", la finalitat del qual ha d'ésser la constitució del poble català de l'organisme únic d'ajut i defensa contra la guerra i el feixisme. Nosaltres, els que sota-signem, homes de tendències distintes, militants de diferents partits i organitzacions antifeixistes de Catalunya, ens adrecem al poble català, a totes les organitzacions, a totes les persones de consciència lliure de Catalunya invitant-les a respondre a aquesta convocatòria, que ha de contribuir a unificar i articular els esforços col·lectius i individuals de totes les organitzacions i persones que senten la humanitària preocupació d'ajudar a les víctimes del feixisme descarat o encobert i l'imperatiu de la cultura i de la dignitat humana d'oposar a les provocacions feixistes la muralla de la solidaritat.

127 «Parlamento de Catalunya. Terminó el debate en torno a los sucesos de octubre», *La Vanguardia*, 7 de maig de 1936, p. 7.

128 «La crisis total del Gobierno de la Generalidad», *La Vanguardia*, 24 de maig de 1936, p. 9.

129 «De política catalana...», *Mirador*, 28 de maig de 1936, p. 8.

130 «La crisi del Govern de la Generalitat», *El Be Negre*, 3 de juny de 1936, p. 2.

Barcelona, 21 d'abril de 1936

Cartell d'un míting al Casal Federalista d'Esquerra Catalana amb la participació de Martí Rouret.

UB-BPR

[...]

Ha vingut al nostre país el triomf del Front Popular i amb ell l'amnistia; però hi ha moltes famílies que quedaren incompletes amb aquella embestida brutal del Feixisme. Moltes famílies queden en el desempar i la misèria perquè llur cap caigué víctima de les bales dels pistolers a sou de la reacció feixista que constantment provocà el poble antifeixista.

[...]

És precís que d'aquest Congrés en surti un organisme capaç de representar els sentiments de Catalunya d'ajut als propis germans i als que sofreixen privacions i persecucions arreu del món. Invitem a les persones lliures i a les organitzacions antifeixistes a acudir i participar en les tasques d'aquest Congrés que amb tan noble i humanitària missió està convocat, completament convençuts que amb això expressem el sentiment i el desig del poble antifeixista català.

VISCA LA SOLIDARITAT POPULAR!»¹³¹

Aquest manifest estava signat per Martí Rouret i altres dinou personalitats, entre les quals destaquem Pere Aznar, Maria Dolors Bargalló, Joan Casanovas, Joan Comorera, Manuel Galés, Jaume Serra i Hünter o Miquel Valdés.

Després d'haver estat ajornat mesos abans per la situació política i social que travessava el país, Esquerra Republicana de Catalunya havia convocat finalment el 3r Congrés Nacional, que s'havia de celebrar al Palau de Projeccions de Montjuïc els dies 18 i 19 de juliol del 1936. L'encarregat de la seva organització era el secretari general, Martí Rouret. En dues àmplies entrevistes a *La Rambla* i a *La Humanitat*, n'explicava els objectius i els principals temes que es tractarien. Calculava que hi assistirien prop de 1.500 delegats en representació dels 50.000 militants del partit. Tanmateix, destacava que els temes principals que es debatrien, per la seva importància política i estratègica, serien els punts quarts i setè de l'ordre del dia: «Doctrina, tàctica, disciplina i organització del partit», a partir de les ponències de Joan Casanovas, Ventura Gassol, Joan Sauret,

131 «Congrés de la Solidaritat Popular», *Suport*, 12 de juny de 1936, p. 8.

Antoni Rovira i Virgili, Joan Tauler i el propi Rouret, i «Posició d'ERC davant els problemes econòmics, socials, agraris i culturals», amb les ponències de Carles Pi i Sunyer, Jaume Miravittles, Pere Foix, Amadeu Aragay, Antoni Rovira i Virgili i Miquel Santaló.¹³² Però l'aixecament facciós contra la legalitat republicana obligava a suspendre el Congrés.

Des de la solemne sessió constitutiva fins al cop d'estat i la Guerra Civil que se'n derivà, el Ple del Parlament va celebrar quaranta-set sessions plenàries. La darrera tingué lloc el 21 de juliol de 1936, amb una durada de només tres minuts. S'aprovà per assentiment la proposta del president, Joan Casanovas:

«[...] donades les circumstàncies que requereixen la màxima atenció del Govern i dels senyors Diputats d'aquest Parlament, així com vist el nombre de Diputats presents, proposo que s'aixequi la sessió amb la fórmula que per a la pròxima s'avisarà a domicili. (Assentiment).»¹³³

També s'acordà que per a resolucions urgents es convocaria, en tot cas, la Diputació Permanent. Durant la guerra es reuniria en disset ocasions. En la del 7 d'agost de 1936, els diputats delegaven les funcions legislatives de la seva competència al Govern presidit per Companys. La resta d'acords foren assumptes urgents i de tràmit: pagues extraordinàries als cossos armats al servei de la legalitat republicana, aprovació de despeses urgents pel manteniment de l'ordre públic, pròrrogues pressupostàries, transferències de crèdit entre partides del pressupost, assignacions als diputats i funcionaris del Parlament o la ratificació de la confiança del Parlament en els successius canvis de govern que es produirien durant els anys de guerra. De fet, la Diputació Permanent seria essencial perquè el Parlament pogués desplegar mínimament la seva acti-

132 Marian VIVES. «Una convesa amb el secretari general del partit, Martí Rouret», *La Rambla*, 17 de juliol de 1936, p. x; J.V.B. «Unes paraules de Martí Rouret, secretari general del Partit, davant el Congrés...», *La Humanitat*, 18 de juliol de 1936, p. 1 i 4.

133 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 21 de juliol de 1936.

Santa Coloma de Gramenet, 23 i 25 d'abril de 1936

Cartell d'un míting celebrat per ERC amb la participació de Martí Rouret.

UB-BPR

Barcelona, 18 de juliol de 1936

Sessió inaugural del 3r Congrés Nacional d'Esquerra Republicana que hagué de suspendre's davant la situació d'emergència creada pel cop d'estat franquista.

La Comissió Organitzadora, d'esquerra a dreta: Samuel Morera, Amadeu Aragay, Simó Piera, Ventura Gassol, Joan Casanovas, Carles Pi i Sunyer, Martí Rouret i Joan Tauler.

MERLETTI / IEFEC

vitat durant la Guerra Civil i l'exili i, per tant, mantenir encesa la flama de la legitimitat política i institucional que, a la fi, justificaria legalment i política el retorn de Josep Tarradellas com a president.

El Ple del Parlament només es reuniria cinc vegades al llarg de la guerra: tres durant el 1937 —18 d'agost i 1 i 9 d'octubre— i dues el 1938 —1 de març i 1 d'octubre. En aquesta darrera sessió Rouret cessava, per dimissió, del càrrec de secretari primer del Parlament en haver estat elegit cap del seu grup parlamentari:

«Ahir al matí [30 de setembre de 1936], sota la presidència del senyor Serra Húnter, va reunir-se la Diputació Permanent del Parlament Català. L'objecte de la reunió era despatxar diversos afers pendants.

En acabar la reunió, els periodistes conversaren amb el sots-secretari de la Presidència, senyor Martí Rouret, el qual manifestà que la Diputació Permanent havia acordat la pròrroga per al proper trimestre del pressupost del Parlament i que s'havia ocupat, també, de l'aprovació de diverses transferències de crèdit.

Afegí que havia dimitit de la Secretaria del Parlament. Aquesta decisió —digué— no és motivada per cap fet d'indole política, sinó perquè he estat designat cap de la majoria d'Esquerra i considero incompatibles ambdós càrrecs.

En preguntar-li si s'havia adoptat cap resolució definitiva respecte a l'elecció de President, respongué que no podia concretar res respecte a aquest particular.

Considerem un encert la designació de Martí Rouret i Callol com a cap de la majoria d'Esquerra al Parlament Català. Al llarg d'aquests mesos, Martí Rouret ha portat a terme una tasca intensa i continuada, mereixedora de tots els elogis, en el decurs de la qual la fermesa i el tacte han estat la dominant més acusada.

Rouret arriba, doncs, al comandament dels diputats catalans amb un prestigi brillantment assolit, i nosaltres, que coneixem les seves condicions, estem segurs que, en aquest nou càrrec, reeixirà amb la mateixa brillantesa que en els que ha vingut desenvolupant durant tot aquest temps.»¹³⁴

134 «Martí Rouret cap de la majoria», *La Humanitat*, 1 d'octubre de 1938, p. 1.

Barcelona, 1 d'agost de 1936

Reunió del Govern de la Generalitat, acabat de nomenar. Només hi manca el president Lluís Companys i Joan Puig i Ferrer. D'esquerra a dreta: Martí Rouret, Felipe Díaz Sandino, Josep Tarradellas, Ventura Gassol, Martí Esteve, Joan Casanovas, Josep Quero, Josep Maria Espanya, Lluís Prunés, Pere Mestres, Josep Calvet, Estanislau Ruiz i Ponseti, Joan Comorera i Rafael Vidiella.

AMTM

La Guerra Civil.

Mà dreta de Companys

4

Conseller de Sanitat

L'1 d'agost de 1936, transcorregudes dues setmanes de la insurrecció feixista, prenia possessió un nou Govern, en el qual hi entrava finalment Martí Rouret com a responsable de la conselleria de Sanitat:

«La revolta dels militars (juliol del 1936) i la guerra que se'n seguí determinà, a Catalunya, la formació d'un govern (dit així mateix "de guerra") en el qual el president Companys hi va fer entrar, com a conseller de Sanitat, Martí Rouret i Callol.»¹³⁵

La Humanitat aplaudia la decisió i alabava el nou i flamant conseller:

«Martí Rouret, el diputat i secretari d'Esquerra Republicana ocupa la Conselleria de Sanitat. Martí Rouret quedarà bé a tot arreu on vagi, perquè ultra estar capacitatíssim, té unes facultats polítiques envejables. Rouret és un "jove" que sempre ha sabut anar als llocs anònims, en els llocs que només es treballa, que no hi ha espectacularitat i això l'acredita enormement. Quan parreu amb ell, escolta, escolta sense presses, deixa dir i quan penseu que l'heu copat, aleshores us ensenya una mica la seva opinió i us convenceu que és un "jove" que sempre ja "en torna". Té una enorme facilitat a decidir-se i quan s'ha decidit no té aturador. I a Sanitat es necessita un home que sàpiga decidir-se.»¹³⁶

Un altre diari amic, *Última Hora*, deia:

«Molt sovint, quan hom vol qualificar un polític ardit, renovador i dinàmic, ho concreta en aquesta frase: "el jove polític". Martí Rouret és, evidentment, un polític jove. Un polític jove que avui, després d'una intensa labor com a diputat al

¹³⁵ Artur BLADÉ. «Un gran amic de la nostra comarca. Martí Rouret i Callol».

¹³⁶ «Antena», *La Humanitat*, 2 d'agost de 1936, p. 8.

Barcelona, 6 d'agost de 1936

El Govern de la Generalitat nomenat després del rebuig de l'anterior. Només hi manca el president Lluís Companys. D'esquerra a dreta: Lluís Prunés, Ventura Gassol, Josep Calvet, Felipe Díaz Sandino, Martí Rouret, Josep Quero, Joan Casanovas, Martí Esteve, Pere Mestres, Josep Tarradellas, Joan Puig i Ferrer i Josep Maria Espanya.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

Parlament català i com a secretari general del Partit d'Esquerra Republicana, ve a ocupar la Conselleria de Sanitat.

Martí Rouret és un polític jove que ha demostrat a través de les seves actuacions un remarcable sentit de ponderació i sobretot un gran sentit d'organització. Martí Rouret, que representa com pocs el nou esperit d'aquests moments, té tota l'ardidesa i l'activitat dels polítics de les noves promocions i la capacitat organitzativa i endegadora dels problemes de l'hora present. La Conselleria de Sanitat prendrà, sota la iniciativa de Martí Rouret, un fort impuls i l'abast que aquests moments requereixen.»¹³⁷

En la remodelació governamental efectuada al cap de cinc dies, fruit d'una crisi política de la qual quedaren exclosos del Govern els membres del PSUC, Rouret era ratificat en el càrrec i incorporava com a secretari personal un gran amic, devot i col·laborador seu a Móra d'Ebre, *La Riuada* i *L'Ideal de l'Ebre*, Artur Bladé, funcionari de contribucions a Tortosa. Va ser el seu secretari fins al 1938, quan el benissanetà va ser mobilitzat per incorporar-se com a practicant al cos de sanitat de l'Exèrcit de l'Est.

Durant el curt mandat de Rouret com a conseller, cal destacar la constitució del Consell General de Sanitat, amb l'objectiu d'acostar els serveis sanitaris als usuaris, com també del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, que s'ocuparia especialment dels infants procedents d'altres llocs de l'Estat que, fugint de la guerra, arribaven a Catalunya. Decretà la mobilització de tots els metges, farmacèutics, veterinaris i resta de personal sanitari de les lleves compreses entre 1925 i 1936. Un altre decret signat per Rouret el 12 d'agost, acordava que «*donades les circumstàncies actuals i la finalitat humanitària que realitza [...] la Generalitat de Catalunya s'apropia de la Quinta de Salud La Alianza*».¹³⁸

El 29 d'agost sortia de l'Estació de França a bord d'un tren hospital amb destí al front sud de Catalunya:

137 «Siluetes. Els homes del Govern de Catalunya», *Última Hora*, 5 d'agost de 1936, p. 3.

138 *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 14 d'agost de 1936, p. 1.043.

«[...] el nuevo tren hospital, con el cual, de hoy en adelante, contará el Consejo de Sanidad de Guerra, para atender las necesidades del frente. Subió, para visitar el frente en dicho tren, el consejero de la Generalidad de Cataluña, señor Martín Rouret, y el ciudadano Artemio Aiguader, en representación del Comité Central de las Milicias Antifascistas. Con los referidos ciudadanos hicieron también el viaje los doctores Jaime Aiguader, De la Cruz, Sala, Perramon, Gispert y Rallo, todos del Consejo Sanitario de Guerra. El viaje tenía por objeto hacer el libramiento oficial del nuevo tren hospital, proyectado por el mencionado Consejo.

Dicho tren cubrirá los servicios de la línea de fuego, hasta Flix. Está dotado de un vagón moderno de tercera clase, previamente desmontable, y en el cual se le pueden adaptar, y en consecuencia se le han adaptado, treinta y ocho literas, de una suspensión perfectamente favorable a todas las comodidades de los pacientes. Consta también de un vagón "sleeping", para la instalación de heridos o enfermos, cuyo estado les precise la máxima comodidad. También consta de un vagón restaurante, con sus correspondientes accesorios, necesarios para el traslado y cura de los enfermos.

Los talleres e Industrias Sanitarias han construido las literas y demás material complementario con exquisita delicadeza y esmero.»¹³⁹

El 8 de setembre visitava el front d'Aragó, on havien arribat una setmana abans les columnes Macià i Companys. L'objectiu era el lliurament d'un altre tren quiròfan destinat a les tropes que combatien al front d'Osca. El corresponsal de *La Humanitat* publicà una crònica dels diversos fronts que visità la delegació encapçalada pel conseller:

«També saludà la comitiva el comandant Piquer, cap de les forces del POUM en aquest sector. El comandant Piquer i oficials els acompanyaren fins a les nostres avançadetes, les quals es troben a menys de mig quilòmetre de l'enemic.

139 «Libramiento del nuevo tren hospital proyectado por el Consejo Sanitario de Guerra», *La Vanguardia*, 30 d'agost de 1936, p. 3.

Barcelona, circa 1936

Martí Rouret, tant en la seva etapa de conseller de Sanitat com en la de sotssecretari de la Presidència de la Generalitat de Catalunya comptà amb la col·laboració del seu secretari, Artur Bladé.

AHE

Des de Ballestas es veu el Monte Aragón a uns 700 metres. Mentre érem allí la nostra aviació —prop de dos quarts de sis de la tarda— bombardejà les avançades enemigues al mateix temps que des d'Estrecho Quinto l'artilleria enemiga feia dues descàrregues sense resultats.

Els membres del Comitè Sanitari seguien el seu viatge fins a Grañén i Barbastre.»¹⁴⁰

La conselleria de Sanitat li durà poc a Rouret, escassament dos mesos. El 29 de setembre, el president Companys remodelava novament el Govern per donar-hi cabuda a representants de la CNT i del POUM, amb un intent de controlar els Comitès Antifeixistes i les milícies, que actuaven molt sovint pel seu compte. Rouret, que havia substituït el doctor Manuel Corachan al capdavant de la conselleria, la cedia al cenetista Antoni Garcia i Birlan, que també es feia càrrec d'Assistència Social. Tarradellas era nomenat conseller primer i conseller de Finances.

Sotssecretari de la Presidència

Immediatament després de cessar de conseller, el president Companys nomenà Rouret sotssecretari de la Presidència de la Generalitat, un càrrec creat per decret del 28 de setembre, de màxima confiança del president i que ningú més ocuparia. Calia una persona de fidelitat contrastada per a ocupar-se de qüestions i gestions delicades i Companys no vacil·là; Martí Rouret era la persona més adequada. I aquest s'endugué Artur Bladé de secretari:

«Amb motiu de la formació d'un segon govern —sense la participació del diputat empordanès— el president creà la Sots-secretaria de la Presidència (que era una mena de Secretariat polític) el primer titular del qual va ser Rouret.»¹⁴¹

140 «El conseller de Sanitat Martí Rouret ha visitat les posicions del front d'Osca», *La Humanitat*, 18 de setembre de 1936, p. 6.

141 Artur BLADÉ. «Un gran amic de la nostra comarca. Martí Rouret i Callol».

El decret de nomenament aparegué al DOGC el dia 8 d'octubre, el mateix dia que un altre decret signat per Tarradellas dissolia el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, creat el 21 de juliol:

«Però no són únicament les imatges que mostren la humanitat de Lluís Companys. Són també els actes i les paraules, rellevants de vegades, humils i simples sovint, com era ell mateix. Així el recordo de quan, durant la guerra, venia algun cop a la Sots-secretaria de la Presidència (un càrrec que ell va crear expressament per a Martí Rouret, un cop aquest deixà la Conselleria de Sanitat, i amb el qual jo col·laborava). Havíem hagut d'improvisar els despatxos vora aquella anomenada "Sala Grisa" —pel color de les parets— situada al fons i a l'esquerra del Pati dels Tarongers. El President solia fer anunciar la seva visita amb una telefonada del seu secretari particular, Jaume Piquet. Però també es presentava sense avisar. La Sotssecretaria venia a ser el seu secretariat polític. Per pressa que portés, o per urgent que fos l'afer que el feia venir, mai no s'oblidava de saludar amb un mot amable a tots els qui hi trobava. Ho feia sense afectació i d'una manera tan espontània que sobtava.»¹⁴²

En el context de la revolució que s'estengué a la reguarda els primers temps del conflicte bèl·lic, Companys encomanà a Rouret, entre altres, les relacions diplomàtiques i consulars i la protecció dels ciutadans estrangers i els seus béns (consolats, empreses, interessos comercials...). A partir d'aleshores, Rouret despatxaria diàriament amb el president, seria l'encarregat de comparèixer davant la premsa per donar compte dels acords adoptats pel Govern (reforma dels Tribunals Populars, de reorganització dels Ajuntaments, creació dels Serveis de Fortificacions i Obres...) i acompanyaria, tant al president com al conseller primer i de Finances, Josep Tarradellas i altres consellers, en els seus viatges oficials per terres catalanes. Per exemple, acompanyà Tarradellas a la visita a Móra d'Ebre, Falset i Gandesa, efectuada la segona setmana

142 Artur BLADÉ. «La humanitat de Lluís Companys», *La Humanitat*, novembre de 1981, p. 2.

Barcelona, 5 de setembre de 1936

El president Lluís Companys, acompanyat de Martí Rouret i Ventura Gassol, despedeix des del balcó del Palau de la Generalitat, als milicians d'ERC que marxen al front amb la Columna Macià-Companys.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

d'octubre; o en les visites de Companys a les terres de Lleida i Tarragona. Rouret es convertia en la mà dreta de Companys i en coordinador del conjunt del govern. A mitjan novembre també acompanyà el conseller de Seguretat Interior, Artemi Aiguader, a València en ocasió de la inauguració de la Plaça de la Generalitat de Catalunya, fins llavors Plaça de Cánovas del Castillo. Tot seguit, es desplaçaren a Benicarló, on mantingueren una llarga entrevista amb Francisco Largo Cabañero, president del Consell de Ministres i ministre de la Guerra.

Rouret continuava compaginant la tasca governamental amb la Secretaria General d'ERC. Per tal de fixar la posició d'Esquerra davant els conflictes generats a la rereguarda per elements incontrolats, publicava unes «Consignes» a la premsa controlada pel partit:

«Guanyar la guerra; contribuir-hi per tots els mitjans. Refermar les relacions amb tots els elements del "FRONT POPULAR" i demés organitzacions antifeixistes.

Contribució a l'obra revolucionària, especialment en llur consolidació, representada per una més equitativa participació en el producte del treball i garantia del dret de treballar.

Respecte absolut a la propietat privada, en tant no representi agabellament ni es sostregui al servei del comú.

Respecte a la petita indústria i petit comerç, els quals junt amb la propietat, producte de l'esforç personal i de l'estalvi, cal considerar com treball independitzat.

Foment a la col·lectivització de la gran indústria i la gran propietat.

Contribució entusiasta al sistema de cooperació en la propietat i la indústria no col·lectivitzades.

Cal considerar i declarar contrarevolucionari i d'auxili conscient o inconscient, tot acte que causi molèstia, greuge, o perjudici a les persones o en llurs béns, i que no dimanin d'ordres o disposicions de les autoritats competents dintre l'ordre revolucionari, parant compte però, a no atribuir tals actes a partits o organitzacions sindicals, sinó personalitzant-los en aquells elements incontrolats els quals, per satisfacció de males passions o gaudi personal, deshonoren tot moviment vindicatiu.

Cal considerar i declarar malfactors als qui en el trasbals produït per la sublevació s'han apropiat o s'apropiïn en profit propi de béns aliens, ni que sigui amb el pretext de que pertanyien o pertanyen a persones desafectes al règim, en qual cas la intervenció ha d'estar a càrrec dels organismes responsables.

Finalment no oblideu que correspon al nostre partit la glòria d'haver conquerit amb la República; el reconeixement dels drets de Catalunya. Precisament ara, quan el nostre poble està donant tan belles mostres de solidaritat amb els demés pobles ibèrics que lluiten per la llibertat, ens cal remarcar la nostra personalitat i el propòsit d'incrementar-la, evitant en tot moment el que ni aparentment pugui aparèixer afeblit el nostre entusiasme i fervor catalanista.

No col·laboreu, ans combatiu, tota acció o propòsit contraris a les normes aquestes, i disposeu-vos a contribuir amb el major entusiasme a l'acció que va emprendre el nostre partit, acció fins ara esmorteïda per creure que tenint tota la responsabilitat del poder, responia parlar i actuar a través d'aquest.

El Secretari General,

M. ROURET I CALLOL.»¹⁴³

A contracor i per fidelitat, fugaç comissari general d'Ordre Públic

El govern català, però, no restava al marge de tensions internes, fins i tot en el si de la pròpia Esquerra. El novembre es descobrí una trama que pretenia apartar Companys del seu càrrec, el conegut com Complot de Novembre, Complot Revertés o Complot d'Estat Català. Aquesta poc aclarida conxorxa, tramada suposadament per membres d'Estat Català, a més d'apartar Companys, pretenia recuperar el control de l'ordre públic en un moment d'hegemonia de bona part de l'espai públic del país per part de la CNT-FAI, on proliferaven els assassinats i la repressió contra eclesiàstics i persones d'ordre, com també l'apropiació dels seus béns.

¹⁴³ «Esquerra Republicana de Catalunya. Secretaria general. Consignes», *Empordà Federal*, 7 de novembre de 1936, p. 2.

Pallejà, 9 de setembre de 1936

Proves, a la vora del riu Llobregat, del camió clorificador i depurador, número 1, —construït als tallers de la casa Permo— habilitat per la Conselleria de Sanitat, per tal de subministrar aigua potable a les milícies que lluitaven al front d'Aragó. D'esquerra a dreta, entre d'altres: Miquel Cunillera, el conseller de Sanitat Martí Rouret i Jaume Aiguader, del Comitè Sanitari de Guerra.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

Andreu Revertés, comissari general d'Ordre Públic, estaria presumptament implicat en l'operació. S'havia compromès a posar a disposició de la mateixa les forces de seguretat al seu ordre. Els caps visibles de la trama eren, també suposadament, el president del Parlament, Joan Casanovas, —que havia de ser el succeïdor de Companys—, Josep Maria Xammar i el secretari general d'Estat Català, Joan Torres i Picart. El complot fou descobert el 24 de novembre i Revertés va ser detingut immediatament.

Companys no vacil·là ni un instant a l'hora de pensar en el relleu del destituït Revertés al front de la Comissaria General d'Ordre Públic per a intentar posar ordre a la mateixa: Martí Rouret. Companys, a proposta del conseller de Seguretat Interior, Artemi Aiguader, i consultat el Consell de Govern, signava el decret de nomenament el 25 de novembre:

«Més endavant, en unes determinades circumstàncies crítiques, assumí el càrrec —difícilíssim i perillós— de Comissari d'Ordre Públic. Va ser una prova més de la confiança que li tenia el president Companys...»¹⁴⁴

L'endemà prenia possessió del càrrec, on Artemi Aiguader pronunciava les paraules següents:

«Venim aquí a donar possessió del càrrec de comissari general al nostre bon amic Martí Rouret. Hem portat un dels homes més destacats de l'organització i del Govern. Martí Rouret, des de la Conselleria d'Assistència Social i des dels altres diversos càrrecs que ha exercit ha demostrat la seva gran capacitat i eficiència.

[...]

No se m'oculta que en les actuals circumstàncies el càrrec de comissari general ofereix grans dificultats i exigeix una gran responsabilitat. Malgrat això repeteixo que tinc la seguretat que Martí Rouret sortirà airós de la seva comesa.

[...]

I per a acabar sols diré que no vull parlar sobre el que aquí ha passat. Sols remarcaré que el qui té la respon-

sabilitat, si no compleix amb el seu deure ha d'atenir-se a les conseqüències i ésser sancionat.»¹⁴⁵

A continuació, Martí Rouret feia ús de la paraula. Amb un to de gran humilitat, disciplina i obediència, deia:

«[...] Sóc home que m'he estudiat i sé quines són les meves possibilitats. Per això tinc la convicció que no sóc home per al càrrec que se m'ha designat. Ara bé; en moltes ocasions he sentit dir a una persona per a la qual sento una gran devoció, el President Companys, que aquests moments són de disciplina. Conseqüent amb això m'he limitat a obeir. Jo voldria que aquest acte meu de disciplina —i remarco que no desconexo la responsabilitat d'aquest lloc— servís d'exemple per a tots. En aquestes hores de lluita la disciplina és el més primordial dels factors. En aquesta lluita en la qual es decideix, no solament la pau d'Espanya sinó la de tot el món, crec que nosaltres aconseguirem la victòria.

[...] D'aquesta manera, compenetrats tots estretament, vencerem en la guerra i en la revolució.»¹⁴⁶

Cloïa l'acte Josep Tarradellas, conseller primer i de Finances:

«[...] La seva designació [de Rouret] fou aprovada per unanimitat del Consell [...]

Ja sé que les dificultats amb què es toparen en començar per a la conservació de l'Ordre Públic a Catalunya es van eliminant, i sé, també, que des d'aquesta casa es treballa intensament envers la seva normalització [...]

I ara, i sense que això signifiqui una acusació contra ningú, vull que hom sàpiga que el Consell de la Generalitat està disposat a tallar radicalment tot allò que signifiquin afers personals. Estem disposats a netejar tot allò que sigui necessari. Repeteixo una vegada més, que el qui no senti els nostres anhels revolucionaris pot anar-

144 Artur BLADÉ. «Un gran amic de la nostra comarca. Martí Rouret i Callol».

145 «"Martí Rouret reeixirà en la seva comesa"», *Última Hora*, 26 de novembre de 1936, p. 3.

146 «"La disciplina és el més primordial dels factors" —afirma Martí Rouret», *Última Hora*, 26 de novembre de 1936, p. 3.

Barcelona, 11 de setembre de 1936

Tribuna d'autoritats davant el monument de Rafael Casanova,
durant les celebracions de l'Onze de Setembre, Diada Nacional de Catalunya.

D'esquerra a dreta: Pere Mestres, Carles Pi i Sunyer, Jaume Serra i Hünter, Lluís Companys,
Joan Casanovas, Ventura Gassol i Martí Rouret.

MERLETTI / IEFEC

se'n, ja que no admetrem cap intromissió en cap organisme oficial.»¹⁴⁷

Des del mateix moment del nomenament, Rouret desaparegué dels mitjans informatius. Excepcionalment se'l veuria per donar explicacions sobre el tiro-teig que patí el cotxe de Joan Comorera; però poca cosa més. La seva tasca se centrà en la reestructuració i reorganització dels diferents serveis d'Ordre Públic. Acabada aquesta tasca, dimití. Era el 24 de desembre, al mes just del seu nomenament. En la presa de possessió del nou comissari, Eusebi Rodríguez, es repetiren els elogis a la seva tasca, abnegada i disciplinada. A Rouret, acostumat a l'exercici de la política i als focus informatius, aquest càrrec no el satisfia especialment i l'havia acceptat, com ell mateix havia reconegut, per disciplina i fidelitat a Companys.

Durant la seva estada a la Comissaria General, un decret signat el 16 de desembre per Andreu Nin, conseller de Justícia, creava un Establiment Correccional General per a complir les condemnes imposades pels Tribunals Populars de Catalunya, ubicat al castell de Sant Ferran de Figueres i nomenava director interí del mateix Josep Rouret, germà de Martí.

El saltenc Agustí Cabruja escrigué anys més tard, des de l'exili mexicà, un article en el qual tractava un tema molt discutit per la historiografia catalana, com és el paper de Francesc Cambó en el cop d'estat franquista. Cabruja explica una informació al respecte facilitada per Rouret:

«Quan l'amic M. Rouret-Callol, diputat al Parlament Català i ex-secretari del plorat President Lluís Companys, es féu càrrec de la Comissaria General d'Ordre Públic de Catalunya —a finals del 36, i és per boca del mateix Rouret que nosaltres hem obtingut aquesta informació— va trobar, en un dels arxius d'aquell organisme oficial, un envelop de cartes que Francesc Cambó havia escrit al seu secretari Josep Ma. Nadal i que la policia, en un registre efectuat, havia recollit en el

domicili d'aquest darrer en aquells dies de la revolució. En aquestes missives epistolars —unes datades a Suïssa, altres a Londres—, el líder de la Lliga feia saber al seu secretari, d'una manera explícita i confidencial, que l'havien visitat en diverses ocasions algunes personalitats polítiques espanyoles relacionades en la preparació d'un cop d'estat contra la República... I l'home, amb tons violents, ple d'indignació, no sols s'hi oposava, sinó que fins arribava a dir, al·ludint als militars espanyols, freturosos d'intervenir, una vegada més, en els destins del nostre poble, "que ja massa que hi han intervingut en la política, per desgràcia de Catalunya i d'Espanya".»¹⁴⁸

Retorn a la Sotssecretaria de la Presidència

El 28 de desembre, Rouret reprenia les funcions a la Sotssecretaria de la Presidència i tornava a ser un home públic, tant en les funcions governamentals com partidistes. Encetà les aparicions públiques el 10 de gener de 1937, en un míting d'ERC a Tarragona. Al costat, entre altres, de Manuel Galés, Josep Andreu i Abelló —president del Tribunal de Cassació—, els consellers Antoni Maria Sbert i Artemi Aiguader, l'exconseller Martí Barrera i l'exministre Josep Tomàs i Piera; defensà el llegat d'Esquerra i reclamà més activitat política del partit, paral·lela a la governamental:

«Són moments en què en el panorama internacional s'hi besllumen núvols de guerra, moments en que la lluita contra el feixisme pren categoria internacional en els diversos fronts de la Península i especialment en el de Madrid.

Moments tràgics d'aquesta hora històrica que viu el poble d'Espanya.

[...] Són moments d'actuar i el nostre Partit, des del 19 de juliol, té posats tots els seus afany, activitats i entusiasmes per a la causa del poble. Cal, però, trencar el silenci, perquè aquesta actitud nostra d'austeritat, potser no ha estat prou ben corresposta.

147 «"El qui no senti els nostres anhels revolucionaris, pot anar-se'n" —ha dit Tarradellas», *Última Hora*, 26 de novembre de 1936, p. 3.

148 Agustí CABRUJA. «Francesc Cambó i un gest que els catalans ignoren», *La Humanitat* [Mèxic], gener de 1951, p. 6.

Front d'Osca, 16 de setembre de 1936

Tren hospital habilitat per la Conselleria de Sanitat per tal d'atendre els milicians ferits.

El conseller de Sanitat, Martí Rouret, apareix envoltat dels obrers constructors.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

Calia doncs trencar aquest silenci per a dir i discutir si fos necessari que el nostre Partit, pel seu comportament gloriós i pel succeït el 19 de juliol quan es barrà el pas al feixisme, no pot pas desaparèixer.

No pot morir Esquerra Republicana. La presència del poble català a Belles Arts i la vostra presència aquí ho diuen ben clar. La gran afluència que continuament arriba al Secretariat del nostre Partit ho palesa. (Grans aplaudiments).

Cal, doncs, militants i simpatitzants d'Esquerra Republicana de Catalunya, que continuem pel camí emprès abans del 19 de juliol. No acollim els rumors que es divulguen i que diuen que els partits polítics i entre ells el nostre han de desaparèixer. Quan això es diu, és que es vol anul·lar la democràcia.

Posa de relleu els fenòmens ocorreguts en alguns pobles de la ruralia de que homes d'esperit caciquil, emparats per carnets antifeixistes, han fet barbaritats, vertaderes orgies de sang i pillatge, per a poder demostrar el seu encès revolucionarisme.

Això cal acabar-ho. Qui no acati les ordres del Govern de la Generalitat on hi són representats tots els organismes antifeixistes, s'ha de considerar facciós. (Ovació).

La delicadesa dels moments que vivim obliga a parlar d'aquesta manera. No fem però, altra cosa que dir la veritat crua. La consigna donada en diverses ocasions com a cosa terminant, és la de guanyar la guerra, i aquesta consigna comporta diferents coses i entre elles, guanyar l'opinió liberal internacional.

Esquerra Republicana de Catalunya, avui com ahir, no té necessitat de canviar el seu programa. Volem una Catalunya gloriosa, socialment justa i políticament lliure i digna i és sota aquest punt de vista que aspirem que la bandera de les quatre barres que representa al nostre poble sigui un espill per a tots els pobles del món per la seva executòria recta i dreturera.

Vosaltres, amics, deveu tenir fe en la consigna de l'Esquerra. Ho digué temps ha el nostre President Companys i d'aquesta manera s'alliberarà el nostre pensament i així portarem endavant el nostre país. (Forts aplaudiments).»¹⁴⁹

Vic, Llagostera, [Sant Hipòlit de] Voltregà i Palafrugell foren algunes de les poblacions que visità les setmanes següents amb postulats que anaven en la mateixa línia. També començà a aparèixer a l'emissora «Ràdio Esquerra» amb discursos i consignes similars. L'11 de febrer parlà, per exemple, de «*la cultura, factor essencial de la Revolució*»¹⁵⁰ i el 19 de març participava, al costat d'altres líders esquerrans, en un extens programa en commemoració del sisè aniversari de la fundació d'ERC, retransmès també per Ràdio Associació de Catalunya i Ràdio Barcelona. Un fragment de la seva al·locució és aquest:

«Avui fa sis anys que els homes més representatius del nacionalisme democràtic i republicà d'esquerra es reuniren en el local del gloriós Foment Republicà de Sants, i després d'àmplies i profundes deliberacions acordaren la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya.

[...]

Fóra interessant, en aquest sisè aniversari de la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya, fer un balanç detallat de l'actuació d'Esquerra Republicana de Catalunya. En ell podríem apreciar, naturalment, els molts encerts assolits, com també, per què no dir-ho?, algun dels errors soferts, però el que trobaríem, en realitat, destacant-se notablement, tant en els encerts com en els errors, l'austeritat i la dignitat amb què, en tot moment, han sabut comportar-se el Partit i els seus homes.

Els moments d'acarnissada lluita i de profunda revolució que vivim ens aconsellen, més que cantar les glòries de les gestes passades i posar de relleu la brillant història aconseguida, aprofitar aquesta oportunitat per a fer reviure en la consciència de tots els militants d'Esquerra Republicana de Catalunya la missió que Catalunya té encomanada al nostre Partit, [...]

Per la memòria del que fou el nostre gran símbol Francesc Macià; per a correspondre dignament a la vida de lluita i sacrificis que per Catalunya ve realitzant aquest home que, afortunadament, ens guia en aques-

149 *Llibertat*, 12 de gener de 1937, p. 2.

150 «ERC-1. Conferències i temes de la setmana», *Última Hora*, 11 de febrer de 1937, p. 2.

Barcelona, 20 d'octubre de 1936

Membres del Govern de la República es dirigeixen a fer una ofrena a la tomba del president Macià.

D'esquerra a dreta: Josep Tomàs i Piera, Mariano Ruíz-Funes, Manuel de Irujo, Francesc Senyal i Martí Rouret. Rere ells, Jaume Aiguader.

PÉREZ DE ROZAS / AFB

tes hores, que és Lluís Companys; per a fer honor a la memòria de tots els antifeixistes caiguts en la lluita i per a què no resulti estèril el sacrifici de la seva sang, la nostra commemoració d'aquest sisè aniversari de la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya no pot ésser altra, companys, que fer promesa solemne i sincera de guanyar la guerra i endegar la Revolució, encara que això ens hagués de portar a fer el sacrifici que ells ja han fet de donar la vida per la Llibertat.

Companys, visca Catalunya!»¹⁵¹

Un dels objectius del govern era, tal com digué Rouret a Tarragona, *«guanyar l'opinió liberal internacional»*.¹⁵² Amb aquest objectiu emprengué diferents iniciatives diplomàtiques al llarg dels mesos següents: viatges a l'estranger, com a París; entrevistes amb les delegacions consulars, especialment dels països llatinoamericans; visita a Barcelona d'una delegació de parlamentaris laboristes anglesos que s'entrevistaren amb Companys o l'organització de l'acte que tingué lloc al Palau de la Generalitat en agraïment al poble de Mèxic. Companys lliurà una escultura de Josep Viladomat al cònsol general de Mèxic, per tal que la fes arribar al president Lázaro Cárdenas, tot dient:

«Hem volgut palesar el nostre profund agraïment al poble de Mèxic i al seu il·lustre President fent-li ofrena d'aquesta escultura d'un dels millors artistes que té Catalunya, com a símbol de la gratitud de tot el nostre poble i el de la República per l'ajut no solament material sinó el que és més d'estimar, el seu ajut moral i la defensa de la nostra causa en l'ordre internacional, amb el seu reconeixement que el Govern de la República espanyola lluita contra unes forces faccioses que atempten la seva independència.

Serviu-vos, senyor cònsol, acceptar aquesta ofrena i el nostre reconeixement vers el poble, Govern i President de la República de Mèxic.»¹⁵³

151 *La fundació de l'Esquerra Republicana de Catalunya. VIè aniversari*, p. 33-35.

152 *Llibertat*, 12 de gener de 1937, p. 2.

153 «Catalunya a Mèxic», *Última Hora*, 7 de juny de 1937, p. 1.

Al llarg del 1937, Rouret acompanyà sovint el president Companys en els seus contactes amb els màxims dirigents del Govern de la República. El maig anaren a Benicarló a parlamentar amb Largo Caballero sobre *«les qüestions polítiques i de guerra que afecten Catalunya i els fronts de lluita»*.¹⁵⁴ L'octubre a València, on ja estava instal·lat el govern de la República, visitaren Juan Negrín i, al cap d'uns dies, a Madrid saludaren els soldats de la Llar del Combatent Català, acte en el qual Rouret representà Companys perquè aquest i Negrín tenien una intervenció per ràdio. El novembre acompanyava Tarradellas a S'Agaró per entrevistar-se amb el president de la República.

Rouret també fou un dels encarregats de les gestions pel trasllat a Barcelona del Govern basc, quan l'ocupació franquista d'aquest territori era inevitable. El lehendakari José Antonio Aguirre i el seu govern arribaren a Barcelona el 22 de juliol de 1937.

Malgrat la greu situació i que la majoria d'esforços anaven encaminats a la gestió de la guerra i les seves conseqüències, el govern català intentava donar una imatge de normalitat. El 24 de juliol de 1938 Companys, el conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer, i Rouret es desplaçaven a Girona per posar la primera pedra del grup escolar Prat de la Riba. Tot seguit es dirigiren a Palafrugell per inaugurar la Biblioteca Popular.

Al cap d'uns dies, *La Humanitat* glosava la trajectòria política de Rouret, alhora que aquest responia unes preguntes sobre l'actualitat política:

«Martí Rouret, sots-secretari de la Presidència de la Generalitat, té moltes qualitats, però d'entre elles en destaquen dues que no volem deixar de consignar: la seva voluntat de treball i de superació i la seva conseqüència a l'ideal social i polític. Rouret ha estat sempre el mateix: un catalanista, un republicà, un esquerrista, un demòcrata. I Rouret, al seu pas pels càrrecs de responsabilitat extraordinària, ha demostrat en tot moment una capacitat i un coratge que el qualifiquen d'home indispensable i útil en totes les hores i, sobre-

154 «El president Companys ha sortit cap a Benicarló per entrevistar-se amb Largo Caballero», *Última Hora*, 3 de maig de 1937, p. 1.

València, 15 de novembre de 1936

Artemi Aiguader, conseller de Seguretat Interior de la Generalitat de Catalunya
intervé durant la Inauguració de la Plaça de la Generalitat Catalana, en presència, entre d'altres,
de l'alcalde Josep Cano i Coloma, el ministre Jaume Aiguader,
el sotssecretari de la Presidència de la Generalitat Martí Rouret, Ramon Frontera...
Aquesta plaça s'anomenava Cánovas del Castillo, tal com la tornaren a anomenar els franquistes
després de la Guerra Civil i com encara s'anomena.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

tot, en aquelles que fan tòrcer el braç i fan claudicar els que es creuen prou superiors, intel·lectualment, políticament i moralment per a resistir-ho tot.

[...]

Com veieu la situació política? —li ha preguntat el nostre redactor.

—Tinc una confiança absoluta en l'esdevenidor del nostre poble. Catalunya superarà com ho ha fet sempre, els moments difícils, perquè crec en la seva capacitat constructiva i en la nostra vitalitat com a poble. Que no s'enganyin els qui confien massa, portats d'una falsa concepció dels moviments populars, en l'esclafament de Catalunya per a lligar-la novament a un règim que ni les raons històriques ni la nostra voluntat no poden acceptar. Els catalans hem estat lliures en l'entranya viva de la nostra consciència molt abans de les teoritzacions que volen revestir caires moderns i que s'identifiquen en el fons amb els arcaics corrents d'unitarisme ja superats per la realitat i per la història. Som i serem lliures i portarem a la Revolució tota la nostra claredat de meridionals i tot el seny constructiu de la nostra raça.

—¿Trajectòria i desenvolupament d'E. R. de C.?

—Considero indispensable una actuació intensa del Partit que, si en totes les ocasions, sense grandiloqüents consignes, ha sabut per la seva tàctica i coneixement de la realitat mobilitzar el poble català, ara amb més raó que mai pot contribuir i contribuirà com el qui més a orientar la nova democràcia i construir una Catalunya exemple de pobles de cara sempre a la civilització i al progrés social. Només cal veure els resultats obtinguts pel Congrés de la Federació de les Comarques Tarragonines celebrat a Tortosa. Aquest Congrés, portat a terme a proposta meua, fou una veritable demostració (no superada encara per ningú) de la força i entusiasme dels militants i organitzacions locals d'Esquerra Republicana i hauria d'ésser, i ho fem constar així expressament, un estímul perquè totes les altres Federacions del Partit fessin igual, fins assolir una organització perfecta, capaç de les més fecundes possibilitats i en disposició de realitzar ràpidament la seva obra.»¹⁵⁵

Els reconeixements públics a la figura i paper de Martí Rouret en aquells difícils moments no paraven. Va ser nomenat president honorari del Casal Republicà de Barcelona i de les Joventuts d'ERC de Tortosa. Tanmateix, continuava compartint la Sotssecretaria de la Presidència amb l'activitat parlamentària, altrament escassa per no dir nul·la.

La Fatarella, els Fets de Maig del 1937 i el judici al POUM

Amb tota seguretat, la missió més arriscada que Companys encomanà a Rouret fou el gener de 1937, en els famosos, per dramàtics, Fets de la Fatarella, un municipi agrícola d'uns 2.000 habitants, a la Terra Alta. El conflicte es generà arran la pretensió, per part d'alguns elements de la CNT i de la FAI, de constituir una col·lectivitat agrària. Es desencadenà una insurrecció dels pagesos del poble que acabà amb 34 morts.

Per a intentar controlar la situació, el dia 25 s'hi presentaren, entre altres, Aurelio Fernández, secretari general de la Junta de Seguretat Interior de Catalunya i Martí Rouret, sotssecretari de la Presidència i diputat per Tarragona, acompanyats per guàrdies d'assalt. Rouret havia demanat que els acompanyés l'anarcosindicalista Dionís Eroles, cap dels serveis d'Ordre Públic de la Junta de Seguretat Interior. Havien quedat que es reunirien a Ascó, però aquest finalment no es presentà. Aquell dia es produí la primera matança amb motiu de l'ocupació del cementiri i l'ermita del costat, per part de les forces de seguretat. Els assassinats se succeïrien l'endemà. Rouret, en l'informe judicial posterior als fets, denunciava afusellaments al cementiri a conseqüència de la seva ocupació per part de les forces de seguretat: «*El lunes fueron indudablemente fusilados en el Cementerio José Pellisa, Pedro Suñé, José Cugat, José Pascual Suñé (de 18 años) y José Maria Barbeny Mas*».¹⁵⁶

La CNT, la FAI i el POUM atribuïren les responsabilitats als feixistes i quintacolumnistes amb la inten-

155 «La nostra tasca. Martí Rouret», *La Humanitat*, 15 d'agost de 1937, p. 4.

156 Pelai PAGÈS. «La Fatarella: una insurrecció pagesa a la rereguarda catalana durant la guerra civil», p. 665.

Barcelona, 26 de novembre de 1936

Preses de possessió de Martí Rouret com a comissari general d'Ordre Públic.

D'esquerra a dreta: Rafael Vidiella, Joan Tauler, x, x, Artemi Aiguader, Josep Tarradellas, Martí Rouret, x, Aurelio Fernández i Josep Andreu i Abelló.

BRANGULÍ / ANC

ció de desestabilitzar la revolució a la rereguarda catalana. La resta de formacions polítiques; ERC, PSUC, UGT i UdR, en canvi, defensaven la tesi d'un conflicte agrari derivat del projecte col·lectivitzador anarquista i negaven qualsevol tipus d'implicació política en la revolta.

Aquests incidents posaren de manifest l'esquerda existent dins el bloc antifeixista català. D'una banda, els anarquistes i el POUM, fermes defensors de dur a la pràctica la revolució a la rereguarda, iniciada el 19 de juliol de 1936 i, d'altra banda, ERC, PSUC, UGT i UdR, partidaris de centrar tots els esforços en guanyar la guerra, per la qual cosa era imprescindible tornar a una certa normalitat en el conjunt de Catalunya. Martí Rouret descrigué, uns anys més tard, des de l'exili mexicà, aquests fets i la seva intervenció en els matèixos.¹⁵⁷

Un altre gravíssim incident, aquest en el centre de Barcelona, agreujaria encara més la crisi latent entre els dos blocs que conformaven el govern català. El 3 de maig de 1937, el comissari d'Ordre Públic de la Generalitat, Eusebi Rodríguez —el successor de Rouret—, ocupà amb dos-cents guàrdies d'assalt l'edifici de la Telefònica de la plaça de Catalunya de Barcelona, controlat per la CNT. Aquest edifici havia estat col·lectivitzat pel sindicat majoritari d'acord amb el decret de col·lectivitzacions del 24 d'octubre de 1936, segons el qual una empresa de més de 100 treballadors quedava automàticament col·lectivitzada i, si en tenia menys, la decisió es deixava en mans del que decidís la majoria del seu comitè. La intervenció dels cosos de seguretat es justificava pel fet que el comitè s'havia extralimitat en les seves funcions. A les tres de la tarda els guàrdies d'assalt penetraven a l'interior de l'edifici. La CNT declarava la vaga general i apel·lava als seus afiliats a defensar l'edifici. El conflicte armat entre els milicians de la CNT, amb la col·laboració del POUM, d'una banda i les forces de seguretat, amb el suport de milicians del PSUC, de la UGT, d'ERC i d'Es-

tat Català, per l'altra, era un fet i Barcelona es convertia en un polvorí.

El dia 7 al vespre, després de prop de 500 morts i més de 1.000 ferits, tornava la calma. Aquests incidents foren coneguts com els Fets de Maig. Les conseqüències varen ser diverses. En primer lloc, el Govern de la República es feia càrrec de l'ordre públic i la Generalitat en perdia el control; en segon lloc, la sortida dels anarquistes i dels trotskistes del POUM de les institucions republicanes i, en tercer lloc, la repressió contra el POUM per part del Govern de la República. El màxim dirigent d'aquest partit, Andreu Nin, seria assassinat a Madrid en estranyes circumstàncies després de ser detingut a Barcelona. El POUM seria il·legalitzat i els seus principals dirigents detinguts sota l'acusació d'un delictes d'espionatge i traïció.

Rouret, en funció del càrrec que ostentava, estigué minut a minut al corrent dels successos i en permanent contacte amb el govern de la República, aleshores instal·lat a València.

El judici contra els membres del Comitè Executiu del POUM tingué lloc la segona quinzena d'octubre de 1938. El dia 17 d'aquell mes, mentre *La Humanitat* anunciava que no aniria al seu despatx per estar indisposat, Rouret declarava en qualitat de testimoni, a petició del fiscal, en aquest judici. També hi declararien, entre d'altres, Manuel Irujo, Josep Guarnier, Frederica Montseny i Francisco Largo Caballero. Vegem un extracte de la declaració de Rouret:

«F[iscal]— *El movimiento de Mayo, favoreció a la República o a los fascistas?*

T[testimoni]— *El movimiento de mayo... Es una pregunta un poco rara ésta... Qué sé yo, si no soy fascista. Cómo voy a saber si los favoreció?*

F.— *Pero favoreció a la República?*

T.— *Ah!, eso es otra cosa. Yo creo que movimientos de la índole del de Mayo no pueden favorecer a la República; como otras actitudes tampoco pueden favorecerla.*

F.— *Es cierto que fueron las fuerzas públicas las que provocaron los sucesos de Mayo?*

T.— *Yo no creo que la fuerza pública provocara los sucesos de Mayo. Pero se oía decir que se buscaba el*

157 FJL-Fons Rouret. Martí ROURET. «La Fatarella. Els Fets», manuscrit de trenta-una quartilles. Transcrit a: Martí ROURET. «La Fatarella: gener de 1937», *Revista Orfeo Català*, estiu del 2002 - primavera del 2003, p. 45-48.

Barcelona, 24 de desembre de 1936

Presca de possessió d'Eusebi Rodríguez com a nou comissari general d'Ordre Públic en substitució de Martí Rouret.

D'esquerra a dreta: Joan Comorera, Eusebi Rodríguez, Artemi Aiguader, Martí Rouret, Aurelio Fernández, x, Hilari Salvadó, x, x, Josep Andreu i Abelló...

BRANGULÍ / ANC

origen de los sucesos en una provocación con motivo de lo de la Telefónica. En realidad, eso es verdad. Hubo un incidente entre los obreros y la fuerza pública. Y de aquí partieron los sucesos.

F.— Sabe Vd. si había en los barrios provocadores apoyándose en lo de la Telefónica?

T.— No lo sé; yo estaba en la Generalidad.

F.— Sabe Vd. que la Telefónica no estaba controlada por la Generalidad ni por el Gobierno Central?

T.— Había un delegado de la Generalidad.

F.— Podía decirse que hubiera un sabotaje respecto a conferencias entre Barcelona y Valencia y otros lugares de España a través de la Telefónica?

T.— Ciertas dificultades sí las hubo para telefonar.

F.— Esas dificultades, entorpecían la situación militar?

T.— No creo.

DEFENSOR.— En consecuencia, puede Vd. decir que los que se sublevaron o lucharon contra la fuerza pública durante los sucesos de Mayo eran antirrepublicanos y se dirigían contra la República, aunque indirectamente lo fueran?

T.— No, señor; en absoluto.

D.— Vd. conoce algunos de los del banquillo. Su conocimiento le permite calificarlos como antifascistas?

T.— Completamente.»¹⁵⁸

Arran de la seva declaració se suscità una polèmica amb *Solidaridad Obrera*. Segons aquest diari, òrgan d'expressió de la CNT, Rouret hauria llançat acusacions contra els processats. Se n'assabentà en el decurs d'una visita al front amb una representació del Parlament i, per telèfon, desmentí immediatament la informació:

«La dita declaració és completament inexacta, no ha existit mai, i per constatar-ho no tindria inconvenient de transcriure la que vaig fer davant del Tribunal, si no cre-

gués que per tractar-se d'una qüestió judicial pendent de sentència és, a més d'inoportú, incorrecte, ressenyar les declaracions de les persones requerides pel Fiscal o per la Defensa, majorment quan les ressenyes no corresponen en res a la veritat.»¹⁵⁹

Al cap d'uns dies es degué resoldre el malentès amb la trobada que mantingueren el director de *Solidaridad Obrera*, Josep Viadiu, i Rouret, al despatx d'aquest.

La sentència es dictà el dia 29. El tribunal refusa-va els delictes d'espionatge i traïció sol·licitats pel fiscal i considerava que es tractava de rebel·lió. Josep Escuder i Daniel Rebull eren absolts; Jordi Arquer era condemnat a onze anys de presó i Julià Gorkín, Juan Andrade, Pere Bonet i Enric Adroher a quinze anys. Aquest darrer, conegut com «Adroher Gironella», era un mestre gironí probablement conegut de Rouret.

L'Escala al cor

Rouret aprofità la seva posició política i capacitat d'influència per ocupar-se, abans i durant la guerra, de qüestions referents al seu poble natal, l'Escala, que sempre tingué present i mai deixà de visitar.

En motiu d'una visita que efectuà al seu poble el març de 1935, s'interessà davant el govern central per la manca de calefacció al nou grup escolar, les obres del qual s'estaven enllestit en aquells moments. El dia 31 d'aquell mes remetia una carta manuscrita utilitzant paper de carta amb el membret de l'alcalde, Josep Callo, adreçada al ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Marcel·lí Domingo:

«Estimat amic:

Em trobo accidentalment a l'Escala, vila d'on sóc fill, i el senyor alcalde, bon correligionari i amic m'ha fet visitar el grup escolar que acaba de edificar. Es tracta d'un edifici magnífic, però, tenint en compte les baixes temperatures que aquí es registren a l'hivern, manca una cosa essencial: la calefacció.

158 UB-BPR. Fotocòpies de la Causa General «Proceso del Partido Obrero de Unificación Marxista (mayo 1937 - noviembre 1938)» de l'original dipositat a l'Archivo Histórico Nacional, a Madrid. Declaracions d'acusats i testimonis, «Sesión del día 17 de octubre de 1938».

159 «Desmentiment de Martí Rouret», *La Humanitat*, 27 d'octubre de 1938, p. 1.

Tarragona, 10 de gener de 1937

Martí Rouret intervenint al míting celebrat al Teatre de Tarragona.

Rere seu, asseguts: Joaquim Llorens, Josep Salmeron i Manuel Galés.

BRANGULÍ / ANC

Em diu el Senyor alcalde que el 14 de gener de 1935 es cursà una instància a la Direcció Gral. de 1ª ensenyança (Secció de Construccions Escolars) demanant la instal·lació de la calefacció. Aquesta instància, però, es veu que dorm el son dels justos i convindria despertar-la i resoldre el cas favorablement.

Jo us ho comunico apenes me n'entero i ho faig amb el més viu desig de veure atesa aquesta petició. No dubto que vos hi posareu el màxim interès i podreu donar-me noves satisfactòries ben prompte.

Creieu que aquesta vila de l'Escala us ho agrairà sempre i igualment us en restarà agraït el vostre amic e.v.m.»¹⁶⁰

Domingo el responia al cap d'un mes i mig comunicant-li que calia un compromís de l'Ajuntament d'aportació del 26% del cost del projecte i que en la mateixa data enviava comunicació a l'alcalde en els mateixos termes.

Als primers mesos del conflicte bèl·lic, probablement salvà la vida del metge del poble, Jesús Maria Isern, militant de la CEDA. La seva vida corria perill per les amenaces que rebia d'algun comitè antifeixista foraster. Martí Rouret, alertat per la seva mare, s'interessà per la situació personal del metge. El 2 de gener de 1937 envià, en qualitat de sotssecretari de la Presidència de la Generalitat, una lletra «al seu estimat amic Martí Jordi i Frigola, Comissari de la Generalitat a Girona» i li deia:

«[...] es complau en presentar-li al Dr. Isern de l'Escala, que vé per parlar-vos d'assumptes molt importants per a les comarques gironines, amb prec de que vulgueu atendre'l amb tota atenció».¹⁶¹

Al cap d'uns dies, els mossos d'esquadra s'endugueren el metge, detingut, a Barcelona. La realitat, però, és que fou traslladat al sanatori de Mollet del Vallès, on romandria treballant discretament tota la guerra.

160 CDMH. PS-Madrid, 430. Carta de Martí Rouret a Marcel·lí Domingo [L'Escala, 31 de març de 1935].

161 AHE. Fons Murià Rouret. Saluda de Martí Rouret a Martí Jordi Frigola [Barcelona, 2 de gener de 1937].

Tarragona, 10 de gener de 1937

Part superior d'un cartell de dues peces anunciant el míting celebrat al Teatre Tarragona, utilitzant l'emblemàtica iconografia de les «quatre sagetes» de la campanya del Front d'Esquerres d'un any abans.
ANC-COL·LECCIÓ PAU MERCADÉ

Març de 1937

Carnet de militant d'Esquerra Republicana de Catalunya de Martí Rouret.

AHE

Un cas molt semblant fou el de Martí Batalla, també militant de la CEDA i fill de l'agutzil del poble. Batalla vivia a Girona, on s'havia casat el 1926 amb Magdalena Catà, membre d'una família d'importants empresaris i propietaris, entre d'altres, de les destil·leries Gerunda i del Teatre Albéniz. L'inici de la guerra el sorprengué de vacances a l'Escala. Al cap d'uns dies, membres del comitè d'Orriols arribaren al poble amb la intenció d'endur-se'l, però els milicians escalencs ho impediren. Rebutjà una proposta dels pescadors locals per portar-lo, en barca, a França. Mentrestant, aconsellat per la mare de Rouret, el pare de Batalla viatjà a Girona per demanar consell a Amadeu Oliva, comissari d'Ordre Públic. El 31 de juliol, dos guàrdies d'assalt anaren a buscar-lo per ordre d'Oliva i el portaren al seminari de Girona, convertit en presó, un lloc que Batalla coneixia prou bé per haver-hi romàs durant vuit anys com a seminarista. D'aquesta manera, reclòs, Oliva creia que podria vetllar per la seva seguretat. Però la matinada de l'1 de novembre es produïren una sèrie de represàlies pel bombardeig del vaixell facciós Canarias contra la població de Roses, ocorregut unes hores abans. Un grup d'incontrolats penetrà al seminari gironí i assassinà setze persones, entre les quals Martí Batalla.¹⁶²

La bona relació de Rouret amb l'anarquisme local, especialment amb el seu màxim líder, Antoni Puig «Tonet»,¹⁶³ també serviren, per exemple, per nodrir la biblioteca popular que aquest impulsà com a regidor de Cultura, amb la donació per part de la Generalitat d'un lot de llibres confiscats a persones afectes al règim franquista. També concilià entre ERC i la CNT locals per trobar un home de consens que assumís l'alcaldia i normalitzar la vida municipal. L'escollit fou Rafel Torres, militant, alhora, d'ERC i de la CNT. Torres, fundador i president de la Col·lectivitat de la Construcció —va col·lectivitzar la seva pròpia empresa—, integrada per paletes, manobres, fusters, serrallers, pintors, mestres d'aixa..., va ser elegit alcalde el 15 de desembre de 1937. El maig de 1938, en ser mobilitzat per anar al front, el

162 Rafel BRUGUERA. *Escalencs assassinats durant la Guerra Civil*.

163 Rafel BRUGUERA. *Antoni Puig «Tonet»; barber, àcrata i savi. L'anarquisme i la Guerra Civil a l'Escala*.

consistori quedà dissolt a la pràctica i no tornaria a reunir-se fins al 19 de juny de 1938, amb el nomenament per part de la Generalitat d'un comissari municipal, el funcionari Enric Condom, fill de la Bisbal.

L'espia franquista

Barcelona va ser objectiu preeminent dels atacs de l'aviació feixista des del mateix inici de la guerra. La vida a la ciutat es complicava per moments i molts dirigents polítics evacuaren les seves famílies a França. Rouret traslladà la seva esposa i la filla a Aix-les-Bains el novembre de 1936. L'any següent s'instal·laren a Tolosa de Llenguadoc. De tant en tant, Rouret s'hi desplaçava per passar-hi uns dies. La intenció de la família era mudar-se a Niça, però finalment ho declinaren.

Per mitjà del passaport que li expedí el ministeri d'Estat espanyol, sabem que al llarg del 1938 Rouret efectuà diversos viatges a França. El 6 de maig passava les fronteres de Portbou i Cervera i tornava el 12 pel Pertús i la Jonquera. El 18 de juny repetia el viatge per la Jonquera i el Pertús i regressava a Catalunya al cap de deu dies per les mateixes fronteres.

En els mesos següents també feu estades a França, concretament l'agost, setembre i novembre, per períodes d'uns deu dies cadascun.

En el segon viatge, un agent dels serveis secrets espanyols aconseguí entrevistar-se amb el sotssecretari de Companys, desconexor que era un espia. Al cap d'uns dies l'agent redactava el següent informe:

«Entrevistados ayer [30 de juny de 1938] en San Juan de Luz don Esteban Fernández y Agente que figura al pie [número 279], con don Sebastián Martínez, llegado éste de Toulouse para comunicar las impresiones que del Sr. Rouret, Secretario de Companys, ha podido obtener, nos dice:

Que Rouret llegó el viernes pasado [24 de juny] a Toulouse, para reunirse con su esposa y trasladarse junto con ella a Niza, dejando definitivamente su dicha esposa Toulouse.

Companys tiene la impresión de que solo se podrá resistir hasta finales de Agosto o primeros de Septi-

embre. Que tendrá que haber pacto, o rendición con pacto, o que, como sea, se llegará al final de la guerra, dejando salir a unos miles de hombres muy comprometidos. Para ello vuelve a hablarse de un Gobierno Martínez Barrio, con Vicepresidente Companys. Supresión del Estatuto y declaración del Estado de Guerra.

Que temen en extremo la efectividad de cierre de la frontera francesa.

Que la producción nacional de municiones, aunque muy organizada, es deficientísima, habiendo tenido que sufrir graves fracasos que atribuyen a actos de sabotaje, por adictos a nosotros.

Que van a llamar a las quintas del 23 y 24.

Que a pesar de los medios empleados para obligar a todos los llamados a filas, son muchísimos los que no acuden.

Que a Raurich [suposem que vol dir Rouret] no se le ha permitido sacar otro coche.

Que Companys trata, de acuerdo con sus compañeros dirigentes Rojos, de situar un millón de francos a su nombre en París para poder atender más tarde a sus gastos, ya que solo tiene unos 80.000 fr. producto de la venta de sus publicaciones.

Que la Air France, desde los últimos incendios del Puerto de Barcelona, tropieza con dificultades para proveerse de gasolina para sus viajes, los que han tenido que espaciarse más.

Que para circular en coche por Cataluña, precisa un permiso especial para cada viaje.

Añade el Sr. Martínez, que ha notado desconfianza, por parte de Rouret, en hablar delante de él de las cosas de guerra y en general de sus impresiones, lo que claramente atribuye a lo que es objeto de la nota adjunta..»¹⁶⁴

El Parlament durant la Guerra Civil

Després de més d'un any de silenci, el 18 d'agost de 1937 es reunia el Ple del Parlament de Catalunya. La sessió s'obria amb el debat del Projecte de Llei pror-

¹⁶⁴ AGMAV. C.2885.30/31. Informe sobre Martí Rouret redactat per l'agent 279 dels serveis secrets franquistes [Sant Sebastià, 1 de juliol de 1938].

Barcelona, 7 de juny de 1937

Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, en l'acte de lliurament d'una escultura a Alejandro Gómez Maganda, cònsol de Mèxic. L'escultura, obra de l'artista Josep Viladomat, és una ofrena a Lázaro Cárdenas, president de la República de Mèxic. Saló de Sessions del Palau de la Generalitat. L'acompanyen Jaume Aiguader, ministre de Treball i Assistència Social; Carles Martí i Feded, conseller de Governació, Finances i Cultura; el diputat Joan Tauler, Joaquim Vilà i Bisa, cap de premsa de Presidència de la Generalitat i Martí Rouret, sotssecretari de la Presidència, entre altres autoritats.

JOSEP DOMÍNGUEZ / ANC

rogant la vida legal del Parlament. Cal tenir en compte que finalitzava la legislatura i s'havien de convocar eleccions; però això, donades les circumstàncies, era del tot inviable. Per a resoldre-ho, el Govern presentà l'esmentat projecte de Llei. Rouret demanava la paraula:

*«Per fer un aclariment a l'art. 2n, el qual diu que "als efectes de la capacitat legal del Parlament, aquest es podrà reunir amb ple dret fins que siguin convocades noves eleccions". Demano que es substitueixi la paraula "es podrà reunir" per "es reunirà"; crec que així estaria més d'acord amb els termes de l'Estatut Interior.»*¹⁶⁵

L'esmena era acceptada, com també una segona presentada per Antoni Rovira i Virgili al mateix article. La Llei quedava referendada amb el redactat següent:

«Art. 1r. Es relleva al President de la Generalitat de l'obligació de convocar eleccions generals en el termini establert per l'art. 33 de l'Estatut Interior de Catalunya, fins que no sigui vençuda la subversió militar feixista.

El President convocarà les eleccions generals en el termini de tres mesos, a comptar de l'esmentada data.

Art. 2n. Als efectes de la capacitat legal del Parlament, aquest es reunirà amb ple dret fins a l'elecció del nou Parlament.

*Art. 3r. De la present Llei es donarà compte al President de la República i a les Corts, als efectes conseqüents.»*¹⁶⁶

El quart punt de l'ordre del dia va ser el més controvertit i polèmic. La minoria de la Unió Socialista de Catalunya havia presentat una proposició plantejant la dimissió del president del Parlament i la creació d'una comissió parlamentària per investigar i esbrinar l'actuació de Joan Casanovas en el cas Revertés. Casanovas, per la seva part, havia presentat per escrit la renúncia al càrrec, per això aquest plenari era presidit pel vicepresident primer, Jaume Serra i Hünter. Des-

165 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 18 d'agost de 1937, p. 5.035.

166 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 22 d'agost de 1937, p. 721.

prés d'una llarga discussió, tant la proposta de la USC com la dimissió foren rebutjades per 40 vots a 4 — Serra i Moret, Fronjosà, Ruiz i Ponsetí i Gerhard—, tots quatre de la USC. El darrer tema tractat va ser l'aprovació de la *«proposició de concedir al Govern plenitud de poders i facultats perquè exerceixi les seves funcions mentre durin les actuals circumstàncies»*.¹⁶⁷

La següent sessió del Parlament tindria lloc al cap d'un mes i mig, l'1 d'octubre. Es tractava de donar compliment a l'article 27 de l'Estatut Interior de Catalunya, segons el qual la cambra s'havia de reunir automàticament els primers dies de març i d'octubre de cada any. La sessió consistí en un sentit homenatge al diputat Amadeu Colldeforns, mort el 19 de juliol de 1936:

*«Caigué en les primeres hores de lluita contra el feixisme, barrejat amb l'exaltació popular, en plena Porta de la Pau i de cara a la mar, signe i emoció de les seves activitats navileres.»*¹⁶⁸

Manuel Galés, cap de la majoria d'ERC, proposà que fos col·locada una làpida en un lloc destacat del saló de sessions per a perpetuar la seva memòria. La proposta va ser acceptada per assentiment de tots els diputats presents. La làpida fou col·locada el 2016, transcorreguts gairebé vuitanta anys.

La tercera i darrera sessió del 1937 se celebrà el 9 de novembre a petició del Govern. Finalitzava el mandat del President de Catalunya i calia que el Parlament es pronunciés *«respecte del mandat presidencial i de la qüestió plantejada per la nota feta pública per S.E. el President de la Generalitat»*.¹⁶⁹ El projecte de Llei aprovat per unanimitat el 18 d'agost de 1937 rellevava Companys de l'obligació de convocar eleccions, però no deia res del mandat presidencial, que d'acord amb l'Estatut acabava el novembre següent. Companys deixava en mans del govern el seu cessa-

167 *Ibidem*.

168 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 1 d'octubre de 1937, p. 5.050.

169 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 18 d'agost de 1937, p. 5.054 i ss.

**Barcelona,
27 de juny de 1937**

El president Companys
creua el Pati dels Tarongers
—acompanyat
de Martí Rouret—
per dirigir-se
al seu despatx
on rebria a diversos
líders polítics i sindicals
per tractar
d'una crisi de govern.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

ment o continuïtat al capdavant del govern de la Generalitat. Per 48 vots a favor i 1 en contra —Pau Romeva, d'Unió Democràtica de Catalunya— el Parlament es pronunciava:

«[...] per la no admissió de cessació normal, ni cap altra mena de cessació, del President actual de la Generalitat, i ateses les transcendents circumstàncies i deures de l'avinentsa històrica, ratifica i confirma, en el que sigui menester, l'elecció de l'excel·lentíssim senyor Lluís Companys i Jover per al càrrec de President de la Generalitat de Catalunya, i li reitera la més franca i expressa adhesió, interpretant així fidelment la sobirana voluntat del poble català, legalment i democràticament representada en aquest Parlament.»¹⁷⁰

La següent sessió tindria lloc l'1 de març de 1938, també en aplicació de l'article 27 de l'Estatut interior de Catalunya. Josep Tarradellas, en qualitat de conseller de Finances, exposava la situació financera de la Generalitat des del 19 de juliol de 1936 i proposava que constés en acta *«l'homenatge del Parlament als obrers que treballen a les indústries de guerra, i als que han estat víctimes d'aquests abnegats treballs»*.¹⁷¹ L'assenyament dels diputats fou unànim. Finalment, prengué la paraula el president Companys per exposar i fer balanç sobre la situació política del país.

L'última sessió del Parlament —la següent ja tindria lloc a l'exili—, es va celebrar l'1 d'octubre de 1938 i la presidí el vicepresident primer, Jaume Serra i Hünter. El tema principal era cobrir les baixes, per dimissió, de la presidència del Parlament, la vicepresidència primera i una secretaria —la de Rouret—, com també cobrir les vacants existents a la vicepresidència segona i una altra secretaria. Foren elegits: president, Josep Irla; vicepresident primer, Antoni Rovira i Virgili; vicepresident segon, Manuel Serra i Moret; secretari segon Josep Folch i secretari quart, Pere Lloret. Les secretaries primera i tercera, ocupades respectivament per Anto-

ni Dot i Carles Gerhard continuaven exercint les seves funcions.

Martí Rouret havia presentat la dimissió el dia anterior en haver estat elegit cap de la majoria parlamentària d'ERC, càrrec que només exerciria en aquella sessió. Aquest nomenament, simbòlic en principi tenint en compte el proper i inevitable desenllaç de la guerra, esdevindria fonamental pel paper que li tocava assumir en el moment de l'evacuació de Barcelona i al llarg de l'exili. A continuació, el president Companys s'adreçava als diputats. Les seves darreres paraules foren:

«Tots vosaltres sentiu, com a nota dominant d'aquesta diada, d'aquesta reunió del Parlament, l'anhel d'exterioritzar l'emoció que emplena la vostra ànima en referir-se al nostre gloriós Exèrcit. Els motius d'admiració se succeeixen en aquests dos anys de dolor i de glòria. Salut, soldats de Catalunya, i salut germans estimats i heroics de tots els indrets de la República! La paraula és pàl·lida per a expressar el caliu de la nostra gratitud i de la nostra admiració. Per sobre de tot, senyors Diputats, enlairem el cor i la mirada pensant en els sacrificis de la reraguarda humil i anònima i en la magna, incomparable i colpadora valentia i virtuts del nostre exèrcit. En lloc de paraules, un gest d'homenatge: el vostre aplaudiment fervorós a l'Exèrcit de la República, i dempeus, senyors Diputats de Catalunya! Dempeus! (La Cambra, unànime, s'aixeca i tributa una llarga ovació.)»¹⁷²

Finalment, es ratificaren els acords adoptats per la Diputació Permanent entre el 2 de setembre de 1937 i l'1 de setembre de 1938, s'acordà concedir una pensió vitalícia de 6.000 pessetes anuals a la vídua del diputat Colldeforns i es nomenà una comissió parlamentària per viatjar als fronts de guerra per retre visita i saludar els combatents.¹⁷³

Rouret visità els fronts d'Aragó i de l'Ebre en diverses ocasions, tant en representació del govern com formant part de missions parlamentàries. Tanmateix,

170 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 18 d'agost de 1937, p. 5.056.

171 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 18 d'agost de 1937, p. 5.082.

172 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 1 d'octubre de 1938, p. 5.088.

173 *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, 18 d'agost de 1937, p. 5.092.

Montserrat, 24 de juliol de 1937

El conseller Antoni Maria Sbert i Marit Rouret contemplen una escultura de Josep Viladomat durant una visita del lehendakari José Antonio Aguirre al taller de l'artista al monestir de Montserrat.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

rebé nombroses comissions de ciutadans evacuats dels municipis dels quals n'era el seu representant al Parlament. La consigna era refermar la solidaritat entre el poble i l'exèrcit. En aquest sentit, Rouret publicava el següent article sobre l'inici de l'ofensiva de l'Ebre per part de les tropes republicanes:

«Heu vist quina cosa tan admirable s'ha produït en la brillant ofensiva de l'Ebre que acaben d'iniciar amb extraordinari èxit, les tropes republicanes? La població civil hi ha tingut una col·laboració importantíssima. Gairebé ens atrevirem a dir que la seva cooperació ha estat la clau per a poder-la realitzar.

[...]

Mentre trametem el càlid homenatge als militars herois de tal proesa i la nostra efusiva enhorabona als ciutadans de la Ribera de l'Ebre i de Terra Alta, companys i amics de Móra d'Ebre, Flix, Ascó, Riba-roja, Tortosa, Benissanet i d'altres poblacions d'aquelles comarques estimades, que ens honorem de representar al Parlament de Catalunya per llur exemplar actitud, voldríem no haver de tenir l'amargor de pensar que encara pugui sortir de qualsevulla recó i en qualsevulla moment la veu facciosa d'algun polític de secà o del periodista estepari al·ludit per l'amic Tarradellas en el seu darrer article, preguntant, sorneguerament, què ha fet Catalunya per la guerra contra el feixisme.»¹⁷⁴

Maçó

Martí Rouret s'inicià a la francmaçoneria el 1938 a Barcelona, en la Lògia Victòria de la Gran Lògia Regional del Nord-est, un taller maçònic provisional constituït per vuit Mestres Maçons desplaçats a Catalunya des dels seus llocs d'origen per l'ocupació franquista.¹⁷⁵

El seu avi matern, Martí Callol, flequer de l'Escala, consta, amb 36 anys, casat, com a Mestre Maçó i amb el càrrec de Venerable Mestre en el Quadre de 1887 de

la Lògia Fraternidad núm. 288 del Gran Orient Espanyol (GOE), a l'Escala, amb el nom simbòlic Amael.¹⁷⁶ Callol s'havia iniciat el 1881 a Barcelona, en la Lògia Lealtad núm. 16 del Gran Orient d'Espanya (GODE). El 1882 va ser Company i el 1884 Mestre Maçó, sempre en aquest mateix taller maçònic. El seu germà gran, Pere Callol (simbòlic, Prim) —bus de professió—, consta el 1887 en el Quadre de la Lògia Fraternitat amb el 9è Grau del Ritu Escocès Antic i Acceptat (Mestre escollit dels Nou). S'havia iniciat abans en una Lògia i el 1881 va passar a Company en la Lògia Lealtad.¹⁷⁷

El 10 d'octubre de 1951 s'incoarien contra Martí Rouret les diligències prèvies en el Jutjat Especial de Madrid —núm. 62-51, arxiu 25.474, Regió 6, Tribunal 39.460— per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, que passà a executòries el 20 de febrer de 1952. En les diligències franquistes hi consta que José Hernández, cap de la Secció Especial de la Delegació Nacional de Serveis Documentals de Salamanca, certifica el 28 d'abril de 1951 que Martí Rouret pertanyia a la Lògia Victòria de Barcelona. També fa referència a una planxa —carta— de la Lògia Victòria, a les Valls de Barcelona, enviada el 14 d'agost de 1938 a la Lògia Plus Ultra de la Gran Lògia Regional del Nord-est (GLRNE), de Barcelona, en què en compliment de l'article 165 de l'Obediència es demana si aquest Taller maçònic té quelcom d'objectar en contra la iniciació en la seva Lògia del profà Martí Rouret, nat a l'Escala el 14 d'agost de 1902 —data equivocada—, casat, de professió mestre, amb residència al carrer Viladomat núm. 173 de Barcelona. Aquesta és l'única prova que troba el franquisme per imputar-lo per «delicte de maçoneria».

Aquesta referència ens dona prou dades per establir que Rouret fou iniciat tot just a l'inici del curs maçònic de 1938-39 i que el seu Taller pertanyia a la GLRNE, igual que la Lògia Plus Ultra, instal·lada el 1932 i de la qual formava part Josep Andreu i Abelló —diputat per Tarragona, com Rouret— i que promovia activitats pedagògiques com l'entitat escolar Pedagogium.

174 Martí ROURET. «La població civil en l'ofensiva de l'Ebre», *La Humanitat*, 2 d'agost de 1938, p. 4.

175 Pere SÁNCHEZ. *La maçoneria a Catalunya (1868-1947) Volum II*, p. 202.

176 Josep CLARA. *Els Fills de la Llum. Els francmaçons de les comarques gironines (1811-1987)*, p. 33-35.

177 Pere SÁNCHEZ. *La Lògia Lealtad. Un exemple de maçoneria catalana (1869-1939)*, p. 164.

Madrid, 25 d'octubre de 1937

Martí Rouret i els consellers Carles Pi i Sunyer, Joan Comorera i Antoni Maria Sbert visitant la Llar del Combatent Català, un centre de suport i esbarjo dels soldats catalans destinats al front de Madrid.

ANC

Aquestes circumstàncies feien que aquest Taller tingué és prou informació de Rouret com per ser consultat abans de la seva iniciació.

En l'expedient consta una providència del 4 de maig de 1951, en la qual el president del Jutjat d'Instrucció núm. 2 del Tribunal Especial, general Cánovas, signa l'obertura d'informació sobre el seu expedient. A una nova providència judicial del 10 d'octubre de 1951, signada pel jutge Pereda, el cap de la Prefectura Superior de Policia de Barcelona contesta a través del Negociat de Maçoneria el 10 de novembre següent que «*dicho individuo huyó de esta ciudad en la retirada roja, desconociéndose desde entonces su paradero*». ¹⁷⁸ Aquesta resposta policial porta el segell de «secreto». Sobre els antecedents de Martí Rouret, en l'Arxiu Maçònic de la Secció s'informa que aquests procedeixen de l'expedient obert per la Delegació de l'Estat per a la Recuperació de Documents de Salamanca, on hi consta la carta del 14 d'agost de 1938 de la Lògia Victòria i que hi ha un informe de la Prefectura Superior de Policia de Barcelona de febrer de 1940 on es diu que «*antes del Glorioso Movimiento Nacional fué Diputado de la Ezquerra por Tarragona.— Después de iniciado éste desempeñó el cargo de Subsecretario de la Presidencia de la Generalidad, siendo un hombre de plena confianza de Companys. Respecto a la Masonería, carece de antecedentes en los archivos de aquella Jefatura y no se ha podido averiguar nada. No se le conocen bienes de fortuna y, en la fecha del informe, parece que se encuentra en Francia, para donde huyó antes de la entrada de la Fuerzas Nacionales*». ¹⁷⁹

És a dir, el 1940 no sabien res de la pertinença de Rouret a la Maçoneria. És el 1951 quan troben la prova incriminatòria a través de la planxa que hem comentat. El fet és que a Salamanca s'inicien les diligències l'octubre de 1951 sobre un document d'agost de 1938. L'informe també diu que no té propietats per espoliar-li i que es trobava a l'exili francès en l'ocupació nazi, cosa que fa pensar que el govern franquista tenia interès en capturar-lo a través de la força ocupant, com passà

amb Lluís Companys i altres polítics i sindicalistes, com Joan Peiró, de la CNT. La referència al fet que Rouret era un home de la plena confiança de Companys, cal entendre-la com una sentència de mort en cas de ser capturat i portat a consell de guerra.

Tornant a l'expedient, hi ha una nova providència del jutge Pereda, datada el 9 de gener de 1952 i dirigida al Director General de Presons, a fi d'aclarir si Rouret es troba reclòs en alguna presó de l'Estat espanyol. És contestada el 17 de març d'aquell any fent-se constar que «*en la actualidad no constan antecedentes*». ¹⁸⁰ El 16 de febrer, el comissari en cap de la Direcció General de Seguretat havia informat al jutge que la cerca i captura de Rouret havia estat infructuosa fins a aquell moment. Després de la proposta del jutge instructor i amb el vistiplau del fiscal, el 27 de juny de 1952 el president del Tribunal Especial, general Cánovas, ordena l'arxiu provisional de l'expedient contra Martí Rouret.

De cop i volta, el 23 d'agost de 1957 —han passat cinc anys— el director general de Seguretat demana al cap d'executòries del Tribunal Especial «*si varió la situación legal del interesado y, en su caso, se comunicó la filiación y domicilio del encartado*». ¹⁸¹ Amb data 8 d'octubre següent contesta que «*no ha variado*». ¹⁸² La seva situació. Aquest «interesado» en referència a Rouret, dona peu a pensar que Rouret hauria pogut fer alguna gestió per saber si podia tornar a Catalunya sense problemes. Evidentment no ho podia fer perquè, malgrat l'arxiu provisional, continuava pendent la imputació per delictes de maçoneria.

Novament, l'11 de març de 1961 —quatre anys més tard—, el mateix director general s'adreça al president del Tribunal Especial —passant per sobre del d'Executòries— preguntant per la situació de Rouret. En aquesta ocasió sembla més clar encara que es tracta d'un intent de Rouret d'anar a Catalunya sense dificultats policials ni judicials. Aquesta vegada la qüestió no és si ha canviat la seva situació legal sota el franquis-

180 Ibidem.

181 Ibidem.

182 Ibidem.

178 CDMH. TERMC, expedient 39.460.

179 Ibidem.

Barcelona, 1 de març de 1938

El president Companys intervé en un ple del Parlament de Catalunya.

Al banc del Govern: els consellers Josep Calvet, Carles Pi i Sunyer, Josep Tarradellas, Antoni Maria Sbert i Pere Bosch i Gimpera. Al banc dels diputats, Francesc Farreras i Duran, x, Joaquim Bilbeny, Miquel Cunillera, Joan Tauler, Martí Rouret i Manuel Galés.

LLUÍS TORRENTS / AGA

me, simplement es tracta que hi ha interès en «conocer si existe impedimento repatriación exiliado político MARTÍN ROURET CALLOL».¹⁸³ En aquest document hi consta «Repatriaciones.- Expediente 44.100».¹⁸⁴ El director general demana al Tribunal Especial que «con motivo de tramitarse expediente de repatriación del exiliado político de referencia, [...] ruego a V.E. sea informada esta Dirección General de si por parte de ese Tribunal pudiera existir algún impedimento para la repatriación del mismo, teniendo en cuenta la circunstancia de haber sido encartado por esa Jurisdicción Especial».¹⁸⁵ En la resposta, donada el 14 de desembre de 1962, s'afirma que «no hay inconveniente para que se proceda a la repatriación de MARTÍN ROURET CALLOL».¹⁸⁶

Com a hipòtesi solament, volem apuntar que aquest vistiplau de repatriació de Rouret podria ser degut als avals o gestions d'antics col·legues de la seva promoció a l'Institut de Girona i que ocuparen importants càrrecs durant el franquisme; com Josep Pagès, governador civil de Girona entre 1956 i 1962 i Josep Maria de Porcioles, alcalde de Barcelona entre 1957 i 1973.

En tot cas, aquest expedient esdevindria rellevant per impedir que els diferents intents que faria Rouret des de l'exili mexicà per retornar a Catalunya obtinguessin bons resultats.

L'evacuació de Barcelona

A principi del 1939 les tropes franquistes comencaven l'ocupació de Catalunya després de la desfeta a la Batalla de l'Ebre i el desenllaç s'endevinava proper i irremediable. Una de les qüestions a resoldre era la preservació del matrimoni artístic. El 15 de gener, Companys rebia el següent ofici del president del Consell de Ministres, Juan Negrín:

183 Ibidem.

184 Ibidem.

185 Ibidem.

186 Ibidem.

1938

Martí Rouret sotssecretari de Presidència de la Generalitat.

FJI

Barcelona, abril de 1938

El periodista de *Mi Revista*, Miguel Márquez del Castillo,
entrevista Martí Rouret, sotssecretari de la Presidència de la Generalitat.

BRANGULÍ / ANC

«Honorable señor.:— Por el Excmo. Señor Ministro de Hacienda y Economía, se ha dictado con esta fecha la siguiente Orden Ministerial dirigida al Presidente de la Junta Central del Tesoro Artístico.— Excmo. Señor.— Este Ministerio ha tenido a bien designar a Don Timoteo Pérez Rubio y Don Cándido Bolívar Pieltain, Vice-Presidente y Vocal de la Junta Central del Tesoro Artístico, para que conjuntamente con otros dos miembros que designe la Consejería de Cultura de la Generalidad de Cataluña, formen la Comisión que ha de informar al Gobierno de la República de las medidas que deberán tomarse con los fondos artísticos de Cataluña.— Lo que tengo el honor de trasladar a V.E. para su conocimiento.»¹⁸⁷

L'endemà, un altre ofici completava l'anterior:

«Honorable señor.— La necesidad de que en los presentes momentos prevalezca un sentido de unidad en toda la gestión relacionada con intereses fundamentales del Estado, hace pensar en una labor coordinada, en la defensa del Patrimonio Artístico de la Nación.— A este fin, tengo el honor de proponer a V.E. que, por la Consejería de Cultura de la Generalidad, fuesen destacados dos miembros de la Junta del Patrimonio Artístico de Cataluña que, conjuntamente con otros dos de la Junta Central, formen una comisión que ponga de manifiesto las necesidades que surjan a este respecto, dentro de la Región Autónoma y aconsejan al Gobierno de la República las medidas de conjunto a tomar con los fondos artísticos e históricos de Cataluña.— El Excmo. Señor Ministro de Hacienda y Economía, de quien depende en la actualidad el Patrimonio Artístico de la Nación, dará las fórmulas conducentes a este fin.— Lo que tengo el honor de manifestarles.»¹⁸⁸

Aquests dos documents són la transcripció que Martí Rouret va remetre al conseller de Cultura, Car-

les Pi i Sunyer. A part de les seves obligacions com a sotssecretari de la Presidència, Rouret esdevingué un personatge clau en l'evacuació dels diputats catalans i la salvaguarda de l'arxiu del Parlament de Catalunya, especialment d'aquells documents més comprometedors, com els expedients del personal al servei de la cambra catalana. Una part d'aquesta documentació, fragmentada i incompleta, aparegué el 2000 al Mas Perxés d'Agullana. Està formada per credencials de diputats, relacions d'integrants de comissions parlamentàries i convocatòries d'oposicions per a la provisió de diverses places de funcionaris. Aquesta documentació, després de passar per l'Arxiu Nacional de Catalunya, on va ser classificada i ordenada, es diposità a l'Arxiu del Parlament de Catalunya, on roman actualment.

Rouret s'ocupà, probablement amb el suport del funcionari del Parlament Francesc Sanahuja, de la retirada de l'arxiu parlamentari. En les seves memòries, Josep Irla diu:

«El día 21 de gener del 1939, fou D. Juan Negrín, president del govern, que em cridà per dir-me la conveniència de retirar tota la correspondència i la resta de la documentació del Parlament, i prendre totes les precaucions personals necessàries, perquè l'enemic es trobava a les portes de Barcelona.»¹⁸⁹

Pel que fa als diputats i familiars, el paper de Rouret el constatem, entre d'altres, en la conversa que mantingueren Josep Irla i Antoni Rovira i Virgili, president i vicepresident, respectivament, del Parlament, el di lluns 23 de gener, a l'Hotel Majestic. Rovira i Virgili, després d'assabentar-se que s'havia començat a posar en pràctica un pla d'evacuació dels intel·lectuals per part de la Conselleria de Cultura, però cap encara per als polítics i diputats, escrigué en una quartilla els punts que caldria resoldre i la donà a Irla. Aquest se la posà a la butxaca i li respongué: «Això, a en Rouret!». ¹⁹⁰

187 FCPS. Epistolari. Carta de Martí Rouret al conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer [Barcelona, 17 de gener de 1939] on transcriu la que el president Negrín envià al president Companys.

188 Ibidem.

189 Jordi GAITX. *Josep Irla i Bosch. Memòries d'un president a l'exili*, p. 86.

190 Antoni ROVIRA I VIRGILI. *Els darrers dies de la Catalunya republicana*, p. 47.

Circa 1938

Neus Rouret i Josefa Soler, filla i esposa de Martí Rouret.

NNR

Aquell dilluns 23 de gener va ser un dia extraordinàriament complicat, per raons polítiques i personals, per a Rouret. En primer lloc, per l'enorme responsabilitat que se li encomanava i, en segon, perquè al migdia l'aviació italiana bombardejava l'Escala i la casa familiar —on hi havia la seva mare, la seva germana i el fill d'aquesta— era una de les afectades.

Per a facilitar la difícil tasca encomanada a Rouret, i també per la que li tocava dur a terme a l'exili francès, Lluís Companys li expedia, el mateix 23 de gener, el següent certificat:

«El Presidente de la Generalidad de Cataluña, Lluís Companys i Jover, Ex-Presidente del Parlamento Catalán, Ex-Ministro de la República Española,

*CERTIFICA: Que Don Martín Rouret y Callol, Maestro Nacional de Primera Enseñanza y Diputado al Parlamento Catalán, es, desde hace tres años, Sub-Secretario de la Presidencia de la Generalidad de Cataluña. Este nombramiento fué hecho mediante disposición legal y constitucional y ha sido registrado en los expedientes administrativos de la Generalidad de Cataluña.»*¹⁹¹

Els diputats que encara restaven a Barcelona, una vintena dels quaranta-cinc que hi havia l'octubre anterior,¹⁹² i els seus familiars, abandonaven la ciutat la matinada del dia 24. Els consellers Josep Tarradellas i Carles Pi i Sunyer marxaren amb la majoria de membres del Govern. El president Companys sortí acompanyat del diputat Josep Andreu i Abelló. Els antics diputats de la USC, aleshores del PSUC, Manuel Serra i Moret, Joan Fronjosà, Estanislau Ruiz i Ponsetí, Carles Gerhard i Joan Comorera —també conseller d'Economia— marxaren pel seu compte. La resta, amb els seus familiars, es concentrà al pis de Martí Rouret del carrer de Còrsega, prop del Passeig de Gràcia. Hi havia Antoni Rovira i Virgili, Jaume Simó i Bofarull, Francesc Arnau, Jaume Serra i Hünter, Joan Tauler, Joan Solé i Pla, Pau Romeva, Josep Folch, Francesc Farreras

i Duran i Salvador Armendares.¹⁹³ Es tractava de sortir cap a Girona abans no claregés perquè corrien rumors que la CNT, de bon matí, barraria les sortides de Barcelona per obligar tothom a resistir fins al final. El poc temps que restava per la sortida del sol i els pocs cotxes disponibles aconsellaren canviar de plans. Com que l'important era sortir de Barcelona, Rouret decidí que cada cotxe realitzés diversos viatges per concentrar tothom a la Conreria, després de passar per Badalona i Tiana. El darrer cotxe que hi arribà fou el seu, seguit d'uns quants cotxes buits que havia aconseguit. Una vegada a Girona, Rouret es traslladà a Sant Hilari Sacalm, on hi havia el president Companys. La darrera reunió del Parlament, amb els diputats que hi varen poder arribar, va tenir lloc a Olot. La següent seria a l'exili, a la Ciutat de Mèxic, el 1954:

*«A principis del 1939 (els franquistes van entrar a Barcelona el 26 de gener), amb la guerra inevitablement perduda, començà aquell terrible èxode que constitueix un dels episodis més tràgics de la nostra història. Martí Rouret (aquesta vegada per designació del president del Parlament, senyor Josep Irla) va ser encarregat d'organitzar la sortida de la capital de Catalunya dels diputats que encara hi restaven, mancats de mitjans propis. Un dels que, gràcies a ell, va poder sortir (amb la dona i els fills) en un automòbil de la Generalitat, fou el gran escriptor, historiador i polític tarragoní, Antoni Rovira i Virgili.»*¹⁹⁴

El destí final, abans de passar la frontera, fou el mas Perxés, a Agullana. En aquesta mateixa masia també s'hi instal·laren el lehendakari José Antonio Aguirre i altres membres del Govern basc, com també un contingent de mossos d'esquadra encapçalat pel coronel Frederic Escofet i moltes personalitats de la cultura catalana i familiars, que hi arribaren amb un bibliobús del Departament de Cultura. Hi havia, entre altres, els escriptors Armand Obiols, Joan Oliver i Francesc Tra-

¹⁹¹ AHE. Fons Murià Rouret. Certificat expedit per Lluís Companys [Barcelona, 23 de gener de 1939].

¹⁹² Mercè MORALES. *Op. cit.*, p. 187.

¹⁹³ *Ibidem.*

¹⁹⁴ Artur BLADÉ. «Un gran amic de la nostra comarca. Martí Rouret i Callol».

L'Escal,

23 de gener de 1939

Bombardeig

de l'aviació italiana

sobre la població natal

de Martí Rouret,

en els darrers dies

de la Guerra Civil.

USAM

bal i el geògraf i pedagog Pau Vila. En altres masos i edificis d'aquest mateix poble s'hi concentrarien el president de la República espanyola, Juan Negrín —a can Bech de Baix—, l'Estat Major de l'exèrcit espanyol i l'ambaixada de l'URSS.

Circa 1950

Martí Rouret,
diputat
del Parlament
de Catalunya
a l'exili.

L'expatriat

5

França. La constatació d'un retorn impossible

El dilluns 30 de gener de 1939 Companys arribava al mas Perxés d'Agullana i l'endemà, segons conta Artur Bladé, en sortia Rouret «*per tal de fugir dels bombardeigs i del caos que imperava en totes les carreteres i, sobretot, a la de la Jonquera. Van afegir que ja no tenien res per a portar-se a la boca*». ¹⁹⁵ Ho feu a peu, per la muntanya, segurament pel coll del Lli, el mateix itinerari que realitzaria Companys cinc dies més tard i, probablement també, per preparar l'arribada del president a França.

De ser certa aquesta informació de Bladé, Rouret hauria tornat a Catalunya, perquè, l'endemà de la sortida de l'expedició de Companys, el 6 de febrer, va passar a França per la frontera del Pertús, tal com consta segellat en el passaport expedit el 29 de gener pel cònsol de França a Figueres:

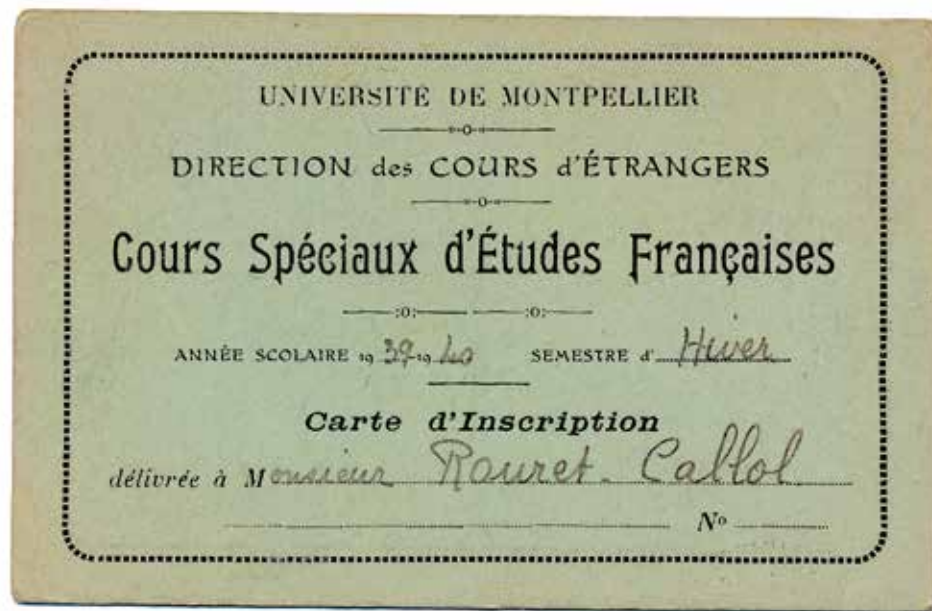
«*Bon pour se rendre en France 1 mois. Valable pour un seul voyage.*» ¹⁹⁶

Els camps de concentració d'Argelers, Sant Cebrià, el Barcarès, Agde, Gurs, Bram, Sètfons..., com també les Companyies de Treballadors Estrangers, van ser el destí de milers de republicans catalans i espanyols al llarg dels següents dies, setmanes i mesos. No va ser el cas de Rouret. Calia recompondre, fins allà on fos possible, les institucions catalanes a l'exili i ocupar-se dels catalans expatriats. I Rouret, com a cap d'ERC al Parlament i membre de la direcció del partit, tenia la voluntat, i també l'obligació, de fer-ho. I s'hi va posar en cos i ànima.

Primerament, treballà per millorar la situació dels internats als camps de concentració. Residí a Perpinyà, on organitzà el Centre Català d'ajut als refugiats, una petita oficina amb terrassa situada damunt el bar Élite, des d'on procuraven

¹⁹⁵ Artur BLADÉ. *L'exiliada. (Dietari de l'exili, 1939-1940)*, p. 179.

¹⁹⁶ AHE, Fons Murià Rouret. Anotació del consol de França a Figueres en el full-passaport de Martí Rouret emès a Barcelona pel Ministre d'Estat de la República espanyola, el 4 de maig de 1938 [Figueres, 29 de gener de 1939].

1939

Carnet d'estudiant de Martí Rouret a la Universitat de Montpeller.

AHE

donar suport als intel·lectuals i polítics catalans. Amb Josep Tarradellas, Carles Martí i Feced, Antoni Maria Sbert i Manuel Alcántara, entre d'altres, va fer el que va poder per subvenir les necessitats dels refugiats catalans durant les caòtiques primeres setmanes d'exili. Una de les seves tasques era proveir-los d'una mena de passaport que, signat per Josep Quero, en nom del Govern de la República, legalitzava l'entrada dels exiliats a França i els permetia residir-hi —teòricament— durant tres mesos. També facilitaven bitllets de tren per viatjar a certes ciutats allunyades de les fronteres, però no per anar, per exemple, a París, ciutat «interdita» als refugiats. Als funcionaris de la Generalitat, una vegada acreditada la seva condició, els lliuraven 250 francs.

El 25 de febrer marxava a Niça per reunir-se amb la seva família, però continuà les seves activitats viatjant sovint a Perpinyà, Tolosa i Montpeller. La família residia al número 34 del carrer Gounod, tal com consta en una carta tramesa el 5 de juny de 1939 a París, a Frederic Rahola, en la qual li diu:

«Estimat amic:

Acompanyo una lletra closa que t'agrairé vulguis fer a mans de l'amic Sbert el més aviat possible.

T'agrairé, al mateix temps, que dongueu ordre de re-expedir-me a Nice tota la correspondència que vingui per a mi a les vostres oficines.»¹⁹⁷

Mentrestant, a finals de març o primers d'abril, començava a funcionar a París una oficina d'ajut als refugiats catalans, situada al número 77 del bulevard Haussmann, on també hi havia les dependències del que restava de la Generalitat —Layetana Office—, amb Lluís Companys al capdavant. Rouret s'hi desplaçaria en diverses ocasions.

A primers de maig es constituí el Centre Cultural Català (CCC) de Montpeller, una residència destina-

197 ANC. Fons Generalitat de Catalunya (exili). Layetana Office, ANC1-511-T-351. Carta de Martí Rouret a Frederic Rahola [Niça, 5 de juny de 1939].

da a acollir els diputats del Parlament i els funcionaris de la Generalitat, coneguda oficialment com «Résidence des Intellectuels Catalans», situada al número 7 de la rue du Petit-Saint Jean. La Residència estava sufragada per la Fundació Ramon Llull, però els recursos econòmics s'esgotaven i, a partir de la tardor de 1939, va passar a dependre de la Junta de Auxilio a los Refugiados Españoles (JARE), creada feia poc a París i presidida per Indalecio Prieto. Els diners arribaven des de la JARE a Montpeller per conducte de Laietana Office. El 7 d'octubre de 1939 es constituïa el Patronat de la Residència seguint les indicacions marcadess pel president Companys des de Laietana Office. La presidència, per raó d'edat, recaigué en Pere Mias —l'exconseller de la Generalitat de més edat dels residents a Montpeller—, assistit, en representació dels diputats, per Martí Rouret i Pere Lloret. La secretaria recaigué en Manuel Alcàntara, que alhora era l'administrador de la Residència. Alcàntara havia estat director de la revista político-literària *Renaixement*, republicana i de tendència francòfila en temps de la Primera Guerra Mundial. Des de la direcció de la revista establí contactes i coneixences amb membres dels felibres, un moviment cultural dedicat a la llengua i la cultura occitanes. Aquests aconseguiren treure Alcàntara del camp de concentració i legalitzaren la seva situació a França. Aquest fet seria important per l'ajut que rebrien els catalans refugiats a Montpeller. Companys s'hi desplaçà expressament des de París per donar un caire el més oficial possible a l'acte de constitució del Patronat.

Rouret, com molts altres republicans, va participar en la campanya de la verema d'aquell any. El juliol, la collita de raïms es presentava excel·lent, però els vinyataires estaven preocupats per la manca de mà d'obra degut a la mobilització dels joves francesos. Va començar a córrer la veu que l'ajut dels refugiats espanyols seria molt benvista per les autoritats i els ciutadans de Montpeller. I els catalans de la Residència no varen dubtar en prestar la seva col·laboració al perfecte i al batlle. El CCC es va guanyar una ben merecudapopularitat. Bladé i els diputats Martí Rouret, Xavier Casademunt i Antoni Dot formaren part de l'escamot de veremadors contractats per un propietari de

Sant Joan de Vedats, un poblet a quatre quilòmetres de Montpeller.

*«Rouret i jo [Bladé], amb unes cordes, vam confegir una mena de muscleres destinades a alleujar el nostre treball, consistent, segons que suposàvem, a tragar, entre tots dos, mitjançant dos semalers, la portadora plena de raïms, tal com s'estila a Catalunya. Però a l'hora de la veritat, les muscleres no ens van servir de res perquè les portadores franceses no són com les catalanes; són més petites (cosa de la meitat) i, un cop plenes (deuen pesar de vint-i-cinc a trenta quilos), només un de sol les ha de transportar, damunt del cap, de la tira del carro al qual s'aboquen els raïms.»*¹⁹⁸

Veremaren durant deu dies. De les 265 persones que integraven el CCC el 31 d'agost de 1939, 91 col·laboraren a les veremes, amb un total de 1.647 jornades treballades, i un promig de 18 jornades de treball per persona.

El 4 de setembre, l'endemà mateix de l'entrada de França a la Segona Guerra Mundial, les autoritats franceses donaven unes hores a la família Rouret per abandonar Niça, «situada massa prop de la frontera italiana perquè les autoritats militars hi puguin permetre la presència d'estrangers».¹⁹⁹ Es traslladaren a Montpeller i s'instal·laren en un dels dos estatges d'una torreanomenada L'Arroumic, al número 6 del carrer des Cigales, al barri de Figuerolles, dels afores de la ciutat. L'altre estatge estava ocupat per Artur Bladé. El març de 1940 es mudarien a una casa del mateix barri.²⁰⁰

De la tasca que desenvolupava Rouret també ens en parla un escalenc amic seu, Jaume Pellicer «Quicus», un republicà que abans d'anar al front actuà de milicià voluntari i que per aquesta raó s'hagué d'exiliar. Després de passar per tres camps de concentració, ser militaritzat i patir un tràgic periple per la geografia francesa, el 5 de setembre de 1943 seria detingut per

198 Artur BLADÉ. *L'exiliada. (Dietari de l'exili, 1939-1940)*, p. 281-282.

199 Ibidem, p. 287.

200 Ibidem, p. 361.

5 de juliol de 1941

«Carte d'identité d'étranger» a l'Estat francès, de Martí Rouret.

AHE

la Gestapo per la seva pertinença a la Resistència i empresonat a Rennes. El 2 de juliol de 1944, quan ja s'havia produït el desembarcament de les tropes aliades a Normandia, seria introduït al tren número 7.909, també conegut com «el tren de la mort», el darrer comboi que sortí de França en direcció al camp d'extermini nazi de Dachau. Morí d'asfíxia en el decurs del trajecte. Hem pogut consultar més d'un centenar de cartes que escrigué a la seva família. D'elles hem deduït que Rouret i Pellicer es varen cartejar amb certa freqüència al llarg dels anys 1939 i 1940. En diverses missives adreçades a la seva família escalenca, Pellicer escriu:

«Durante mi estancia en el campo de Argelés, la primavera pasada, escribí un libro con una descripción detallada de la vida en los campos. Es un libro que otro día puede resultar muy interesante. Actualmente me lo tiene en París una relevante personalidad política [Rouret] para editarlo. [...] Ya me diréis algo de la familia Emilia Rouret, pues Martín me dice que no sabe nada. Espero me diréis también quienes son los que trabajan en casa del Sr. Jaime [presó], pues aquí se rumorea que dicho señor pedirá todavía más trabajadores para terminar las obras. [...] Martín se preocupa mucho de mi embarco [a Mèxic], cosa que si se realiza se lo agradeceré toda la vida. Internamente, por mediación suya recibí no hace muchos días cien francos de un organismo catalán que reside en París. [...] Ahora es cuando veo más difícil mi partida y además hace ya mucho tiempo que no recibo noticias de Martín y ya sabéis que Martín estaba en París. [...] También veo que mi madre habló con la madre de Rouret, de quién desde que vino todo este “daltabaix” [ocupació de París] no he sabido nada más.»²⁰¹

Rouret feia estades esporàdiques a París, prop del president Companys. La mateixa nit de l'ocupació alemanya de la capital francesa, el 14 de juny de 1940, aconseguí sortir-ne'n *in extremis*, com també o feren la majoria de personalitats catalanes que hi residien. Rouret tardà 20 dies per fer el trajecte entre París i Montpeller. Hi arribà el 5 de juliol:

201 Rafel BRUGUERA. *Jaume Pellicer Lleonart «Quicus». El tràgic exili d'un republicà*, p. 51-55.

«Rouret ha fet el "viatge" emprant tots els sistemes coneguts (llevat del tren) de locomoció: en automòbil, en carro, a peu i, finalment, en autocar. Total: vint dies de camí, tot passant gana i dormint per les palleres, enmig del torb de la gran desfeta.»²⁰²

La caiguda de París provocà la desaparició del poc que quedava de la Generalitat —Laietana Office— i, de retruc, creixents dificultats per al Centre Cultural Català i la Residència de Montpeller.

Companyns abandonà París per anar a la Baulelles-Pins, malgrat el perill que corria, per no perdre el contacte amb el seu fill, que tenia una malaltia mental. El 13 d'agost seria apressat en aquesta localitat de la Bretanya —en companyia del seu nebot Francesc Ballester— per la policia militar alemanya, per ordre de les autoritats espanyoles i amb la col·laboració de l'ambaixada espanyola a França. Companyns fou portat, primer, a Madrid i posteriorment a Barcelona. Després del consell de guerra sumaríssim, sense les més elementals garanties processals, seria afusellat el 15 d'octubre al castell de Montjuïc. El substituïria, al capdavant de la presidència de la Generalitat, el president del Parlament, Josep Irla.

Irla i Rouret es cartejaren amb certa freqüència durant l'estada a França. El 9 de juliol de 1940, Josep Irla envià una carta a Rouret des de Ceret, on estava retingut per les autoritats militars. L'estat d'ànim del president del Parlament era molt precari. Angoixat, deprimat i pessimista, li deia:

«Estimat amic Rouret: Ahir vaig rebre la teva carta del 5 cts [del dia 5 del corrent mes]. Avui per primera vegada, després del meu retorn a Ceret, he vist al Comandant de Gendarmes per a demanar-li un permís de circulació fins a Perpignan, confiant que a la capital del Rosselló, trobaria més facilitats per a obtenir el permís per a anar a Montpellier.

Bé, amic Rouret, tot és inútil, no puc moure'm de Ceret, controlat per l'autoritat militar. He comprès que el nostre confinament no és acabat encara. Penseu quin

és el meu estat d'ànim actualment. Després de tants sofriments, 12 dies per les carreteres sense menjar ni dormir, per la impressió rebuda avui, vindran encara situacions pitjors. Tinc coratge per a soportar tot això que pugui caure sobre meu. He tornat amb la família i creu que no ho podia suposar després de tantes coses passades, en els meus anys, i això és tot. Estic ben resignat.

No he sabut res de Tauler, durant el mes de juny. Únicament la carta teva de París. Ningú més, ni de París ni de Montpellier. Pensa quin és el meu estat d'ànim.

Ja veus doncs que no puc fer el viatge a Montpellier com seria el meu desig, per estar d'acord amb els teus punts de vista en relació al moment actual i a la situació dels amics. De moment tancat aquí, després no sé quin serà la meua sort.

Si hagués lograt el permís per arribar a Montpellier, havia pensat proposar-te d'arribar-nos a Vichy i parlar amb tota claretat i fermesa a Nicolau [d'Olwer], referent a la situació de tots nosaltres i el cas tràgic que ens espera; però ja veus que és impossible. No puc fer res més. No tinc defensa.

Únicament puc aconsellar-vos que tu i en Rovira i Virgili, féu totes les gestions necessàries prop de Nicolau, per a que siguin ateses les necessitats dels catalans. Podeu actuar amb plens poders meus. De moment no puc fer altra cosa.

Segons les meves notícies, i suposo estàs enterat, en Tauler tenia en el seu poder les quantitats corresponents als mesos de Juny i Juliol per a les atencions a càrrec de Layetana Office.

Com sempre, amic Rouret, pots dir que estic a la disposició de tots els amics, dintre els mitjans de llibertat individual, que el moment actual ens permeti.

Com pots suposar, no estic encara del tot bé, va ésser per a mi massa forta la sotregada rebuda; però estic amb la família, i tots estem esperant la sort que ens té designat l'esdevenidor.

Te saluda i abraça el teu amic.»²⁰³

L'11 de desembre de 1940, des de Perpinyà, Josep Irla, ja com a president de la Generalitat, escrivia de

202 Artur BLADÉ. *L'exiliada. (Dietari de l'exili, 1939-1940)*, p. 413.

203 AHE. Carta de Josep Irla a Martí Rouret [Ceret, 9 de juliol de 1940].

Montpeller, 9 de febrer de 1942

Enterrament de Maria Comas, esposa d'Antoni Rovira i Virgili.

D'esquerra a dreta: Joan Amade, Antoni Dot, Francesc Farreras i Duran, Antoni Rovira i Comas, Josep Irla, Antoni Rovira i Virgili, Josep Tarradellas, Pompeu Fabra, Martí Barrera, Pere Lloret, Eugeni Xammar, Martí Rouret, Humbert Torres, Josep Fontbernat...

ANC-FONS ANTONI ROVIRA I VIRGILI

nou a Rouret per tal de manifestar-li que comptava amb ell:

«Per a l'unió dels catalans, d'aquesta obra de concòrdia i redreçament, confio ningú voldrà defugir-ne. Cadascú des del lloc que li escau en les presents circumstàncies ha de servir la pàtria lleialment. I no cal que dubti un sol moment, qu'entre tots els amics, per les relacions tingudes, per la confiança en les nostres converses, un dels que compto, és en tu, no solament per a la unió dels catalans, avui espiritualment, demà d'una manera més concreta, sinó també per a fer-me conèixer totes aquelles suggerències i indicacions qu'et semblin encaminades al fi que tots perseguiu.»²⁰⁴

Al cap d'un any, Rouret escrivia al president Irla des de Montpeller. Li mostrava el seu suport i li exposava la feina que caldria emprendre per recobrar les llibertats de Catalunya:

«Estimat amic i President: Uns mots per a correspondre a les vostres lletres del 18 i del 20 del passat Novembre, les quals m'han produït una profunda satisfacció, tant pel to en que hi exposeu els vostres propòsits com per l'elevació dels mateixos: El recobriment de la Pàtria perduda per damunt de tot i de tothom i, per això, els sacrificis que calguin.

És així, pensant alt i sentint a fons, com es camina i es fa via cap als alts objectius fixats prèviament. I és així, per tant, com farem via cap al recobriment definitiu de la nostra personalitat nacional, alliberant Catalunya del jou imperialista que l'amordaça, embolcallat amb un vel de sang, de dolors i de llàgrimes. S'acosta, però, el dia en que aquest vel esdevindrà mortalla per l'opressor i la sang dels nostres màrtirs donarà un roig més flamejant a la nostra bandera; serà el dia del recobriment de les nostres llibertats, avui trepitjades i vexades. Serà el dia, també, de les grans responsabilitats... Féu bé, doncs, vos, en començar a mostrar-ne el camí, car, si bé hi ha pàgines de la nostra història que tal vegada una fatalitat feu que s'haguessin de produir, convé, en el succe-

siu, que tots adquirim consciència de la pròpia responsabilitat, cada un en el lloc que sigui, per evitar el que mai més es repeteixi.

Catalunya, com tots els pobles, té la seva missió històrica a complir, cal doncs saber-la copsar i realitzar-la amb plena responsabilitat i dignitat. Us veig a vos i us hi he sapigut sempre, amb aquesta disposició d'esprít i jo ja sabeu com m'hi trobo. Tant de bo que puguem fer-la penetrar per tot i a tothom: a les institucions, als partits i als homes. És tasca feixuga però profitosa que cal realitzar a fons, mentre s'espera el ressorgiment de la Pàtria esclavitzada, car, quan el gran moment arribi, fora un gran desastre el que en lloc de vibrar les passions nobles dels esperits, es desbordessin les baixes passions eixorques i mesquines.

Per aquesta obra magna del recobriment de la Pàtria perduda que vos inicieu i representeu, en aquestes hores més que ningú cau davant vostre l'herència espiritual de Catalunya, que deixà amb la seva mort gloriosa i heroica el nostre estimat Lluís Companys, ja no cal que us repeteixi com podeu disposar de mi en la forma que sigui, tant més quan tracteu de portar-la pels camins del seny i de la responsabilitat, dic amb satisfacció, sempre característics. Per tant, sols he de dir-vos: Present i endavant.»²⁰⁵

La majoria de refugiats es congregà a la zona sud de França que, a partir de la derrota francesa davant els nazis, seria gestionada pel govern col·laboracionista del general Pétain, amb capital a Vichy. Els perills es multiplicaven i Rouret aconseguí fer tornar a Barcelona la seva dona i la filla. Després d'obtenir els preceptius avals de la Falange arribaren a Barcelona el 12 de juny de 1941. A finals d'aquest mateix any, la seva mare intentà aconseguir, sense èxit, autorització del governador civil de Girona per visitar, a Perpinyà, els seus dos fills exiliats —el fill gran, Josep, havia mort el juny. Sabedora de les dificultats d'obtenir el permís si parlava del seu fill, en la instància, redactada en un to degradant i humiliant cap a la seva persona, només expressa la voluntat de visitar la seva filla Anita:

204 Salomó MARQUÈS. *Martí Rouret. Mestre, republicà i català*, p. 63-64.

205 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 64-65.

Marsella,
març-abril de 1942
Martí Rouret,
la seva germana Anna
i el seu nebot Guifré
els dies previs
a embarcar-se
rumb a Mèxic.
AHE

«Emilia Callol Tutau, mayor de edad, viuda, sin profesión especial, vecina, con domicilio en la calle de Maranges nº 27, de la villa de La Escala y provista de cédula personal de clase 13 tarifa 3ª expedida para el ejercicio corriente con el número 32 accesorio, a V.E. atentamente expone:

Que su hija Anita Rouret Callol se halla en Francia y, según noticias, algo delicada de salud, por lo que reclama insistentemente la visita y ayuda de su madre, la suscrita, la que, en modo alguno, puede desoír tales demandas a sus sentimientos maternales.

Tales sentimientos han de tener, si cabe, una mayor intensidad y fuerza de obrar en la suscrita, por sus circunstancias personales: viuda desde hace muchos años y sin hijos a su lado, por haber fallecido en España el primogénito José y hallarse en el extranjero los otros dos, por lo que se encuentra la exponente sin amparo y afectos en su triste condición y soledad familiar.

El facilitar a la suscrita el que pueda reunirse con su hija Anita responde a los más altos sentimientos humanitarios y caritativos, que han de despertarse a la consideración de las circunstancias de viudez y separación de sus hijos actualmente vivientes en que se halla la exponente, pero además es de hacer resaltar que por la edad y sexo de la suscrita y circunstancias de la misma, no puede ello representar peligro o perjuicio alguno.

Por ello a V.E. SUPLICA, apelando a sus sentimientos de benevolencia y caridad, nunca desmentidos, se sirva conceder a la exponente el oportuno permiso para dirigirse y llegar a la frontera con Francia en el Pertús, a fin de entrar en la vecina Nación a reunirse con su hija Anita.

Gracia que confiadamente espera de V.E. cuya vida guarde Dios muchos años.

La Escala, 29 de diciembre de 1941.»²⁰⁶

Els refugiats espanyols tingueren el suport inestimable de l'ambaixada mexicana, que n'acollí milers al castell de la Reynarde i aconseguí portar-ne molts al seu país. Jaume Pellicer també s'hi refugià i va fer múltiples gestions per anar a Mèxic, però no ho aconseguí.

L'enorme i vetust Castell de la Reynarde estava enclavat en un camí que conduïa al poblet de le Mennet, a 8 quilòmetres de Marsella, direcció Toló. Havia estat propietat d'un famós milionari, el baró de Rothschild. Arran de la derrota de França, desertà i s'endinsà a Espanya, motiu pel qual el govern de Vichy el desposseí de la nacionalitat francesa, s'apropià dels seus béns i patrimoni i els posà a subhasta. El govern de Pétain el llogà al consolat mexicà. En aquest castell hi havien acampat anteriorment tropes angleses. Aquests hi instal·laren barracons, que s'aprofitaren. Més tard ocuparen el castell les joventuts feixistes de Vichy, que deixaren les instal·lacions en molt mal estat. Per acollir els refugiats espanyols s'hagué de reparar profundament. Damunt la torre del castell onejava la bandera de Mèxic i a la porta principal, un cartell deia: «Residencia de los Estados Unidos de México». Els voltants estaven franquejats per unes quantes hectàrees de terra abandonada, que els asilats convertiren en productius horts. Pellicer afirma que en aquells moments hi vivien uns vuit-cents refugiats espanyols, tots homes. Per a les dones i els nens el consolat de Mèxic, amb Gilberto Bosques al capdavant, tenia habilitat un altre castell situat a uns cinc quilòmetres, el de Montgrand. A més, aquesta residència temporal comptava amb dos centres escolars per tal que els fills dels republicans espanyols rebessin educació: el Presidente Lázaro Cárdenas i el Presidente Manuel Ávila Camacho.

La situació a França es feia cada vegada més insostenible pel perill que representava l'ocupació del país per part de l'Alemanya nazi, i Rouret aconseguí sortir-ne en direcció a Mèxic. El 29 de setembre de 1941 havia obtingut el vistiplau del ministre secretari d'Estat de l'Interior francès per embarcar rumb a Amèrica, però encara restaria en territori francès mig any més. En sortí el 14 d'abril de 1942, el mateix dia de la commemoració de la Segona República. S'embarcava al port de Marsella amb la seva germana Anna —embarassada—, el seu cunyat, Josep Maria Murià i Romaní, i el primer fill de la parella, Guifré, a bord del paquebot Maréchal Lyautey rumb a Casablanca, amb escala prèvia a Orà. Josep Maria Murià i Romaní va deixar-ne aquest testimoni escrit:

206 AHG. Fons Govern Civil de Girona, Expedients de Frontera, lligall 40, exp. 28.

Casablanca,
10-20 d'abril de 1942
Martí Rouret
i la seva germana Anna
a bord del
Marechal Lyautey
camí de l'exili mexicà.
JMMR

«[...] L'endemà matí érem molt pocs a coberta i com que teníem maregassa la majoria del passatge es trobava ajagut, marejat, a les lliteres infectes instal·lades a les bodegues. Ens reunírem a la proa un grupet de catalans, dels quals només recordo Martí Rouret, Ferran Llardent (mig escalenc), Roc Boronat, Antoni Gilabert i jo (sóc l'únic que encara viu). Navegàvem a poques milles de la costa catalana. Fou aleshores que vaig viure un dels moments de més intensa emoció de la meua vida. La terra catalana que havíem deixat ara feia uns tres anys i que qui sap el que tardaríem a veure o qui sap si no la veuríem mai més, l'anàvem deixant cap a la popa. En doblar el cap de Creus ens posàrem a cantar amb veu trencada i amb llàgrimes als ulls la cançó de L'Emigrant, i amb una intensitat dramàtica escruixidora. I així d'emocionats albiràrem l'Escala. En Llardent digué que havia pogut reconèixer la façana de la seva casa del Passeig. Jo no vaig veure tants detalls, puix que les llàgrimes m'hi privaven. Adéu vila de l'Escala, bressol dels meus amors... però no sé si era del tot adient aquest adéu, puix que l'Escala me l'enduia al cor!

Un cop perduda de vista la costa catalana, reprenghen els nostres esperits el desig afalagador de desprendre's d'aquella opressió i constant amenaça feixista a través de les autoritats franceses. És per això que després de 10 dies de penosa i angoixosa estada a Casablanca, el cor se'ns omplia de joia en sentir que el vaixell portuguès "Nyassa" llevava àncores i salpàvem mars enllà a la recerca de la llibertat perduda.»²⁰⁷

Mèxic. L'inexorable i definitiu exili

«El dia 22 de maig de 1942, data memorable, desembarcava al port mexicà de Veracruz, amb la meua dona, embarassada de set mesos, i el meu fill Guifré, l'únic fins aleshores. A canvi de la meua voluminosa documentació francesa, que a penes em permetia moure'm en un espai geogràfic molt reduït, i que no em protegia gaire d'anar a parar a un camp de concentració, les au-

toritats mexicanes em donaren una esquifida cartolina amb un número escrit a mà. Molt sorprès i pensant que feia un mal negoci, vaig preguntar a l'oficial de migració que m'atenia on podia anar i què podia fer amb aquell numeret. Molt gentilment em féu la resposta: "De Sonora al Yucatán (d'extrem a extrem del país) pot anar on vulgui i fer el que li doni la gana". Efectivament, havia recuperat la llibertat.»²⁰⁸

Rouret, la germana, el cunyat i el fill d'ambdós — la dona i la filla d'en Martí residien a Barcelona des de feia un any— havien arribat a Mèxic. Era la segona vegada que hi recalava el Nyassa, un transatlàntic portuguès d'origen alemany, de 9.000 tones de desplaçament i capaç de transportar 108 passatgers de primera classe, 106 de segona i 1.828 de tercera. El primer viatge havia estat noliejat el gener de 1942 per una organització israeliana per a transportar jueus que fugien dels nazis. Com que no anava ple, a Casablanca hi embarcaren 136 espanyols que s'havien pogut pagar el viatge amb l'ajut de la JARE. El tercer i darrer viatge del Nyassa arribaria a Veracruz el setembre de 1942. El 12 d'octubre de 1936, als primers mesos de la guerra, aquest vaixell havia recalat al port de Tarragona amb republicans andalusos i extremenys refugiats a Portugal a resultes de la caiguda de Badajoz. La seva arribada, desconeguda per les autoritats tarragonines, generà un enfrontament amb els tripulants del vaixell, que acabà amb un conflicte diplomàtic i el trencament de relacions entre Espanya i Portugal. La vida del navili finalitzà el novembre de 1949, ancorat al port de Lisboa.

En l'expedició de Rouret arribaren a Mèxic 270 exiliats, aproximadament, la majoria catalans: 113 homes, 72 dones —62 acompanyant els seus marits— i uns 85 fills menors d'edat. En destaquem alguns: Olga Tareeva Paulova —vídua d'Andreu Nin—, Josep Maria Ametlla i Peris —seria el primer alcalde democràtic de Figueres el 1979—, Amadeu Aragay, Faustí Ballvé, Josep Bordas de la Cuesta, Roc Boronat, Josep Borràs, Ramon Calm, Enric Canturri, Xavier Casademunt, Rafael

207 Josep Maria MURIÀ I ROMANÍ. «L'Escala al cor. (Memòries de Josep M. Murià)», *Fulls d'Història Local de l'Escala*, juliol-agost de 1997, p. 646-647.

208 Ibídem.

Ciutat de Mèxic, 11 de setembre de 1942

Ofrena dels exiliats catalans al Monumento a la Independència,
en commemoració de l'Onze de Setembre

Es pot reconèixer, entre d'altres: Roc Boronat, Jaume Aiguader, Joan Loperena, Artemi Aiguader,
Martí Rouret, Marià Serra i Badell, Pere Ferrer, Joaquim Duran, Josep Maria Poblet,
Maria Dolors Bargalló, Rafael Trueta, Ferran Zulueta, Antoni Soler, Amadeu Oliva,
Jaume Serra i Hünter, Salvador Armendares...

FJI

Domingo, Antoni Dot, Antoni Escofet, Francesc Farreras i Duran, Joan Ferret, Josep Folch, Manuel Galés, Josep Grau i Jassans, Josep Guarner, Samuel Morera, Amadeu Oliva, Ramon Pla i Armengol, Enric Pérez i Farràs, Francesc Riera, Marià Serra i Badell, Jaume Serra i Hünter, Antoni Xirau, Ferran Zulueta...²⁰⁹

Al cap d'uns dies reberen una gran benvinguda en un Orfeó Català, ple de gom a gom. La massa coral de l'Orfeó interpretà algunes cançons del seu repertori, iniciant el programa amb el «Cant de la Senyera» i cloent-lo amb «Els Segadors». Els parlaments, molt emotius, anaren a càrrec d'Enric Botey, president de l'Orfeó Català; Josep Tomàs i Piera, president de la Comunitat Catalana; el senyor Alatorre, diplomàtic mexicà, i Jaume Serra i Hünter, que parlà en nom dels nouvinguts. Rouret s'establí al número 43 del carrer Ernesto Pugibet, al districte 16 de la Ciutat de Mèxic.

Transcorreguts sis dies de l'arribada a terres mexicanes, Rouret presentava una instància a la delegació mexicana de la JARE sol·licitant el subsidi previst per aquest organisme als refugiats espanyols, com també la targeta mèdico-sanitària. L'informe elaborat sobre la petició feia constar que Rouret rebia a França un subsidi de 2.000 francs mensuals de la delegació mexicana a Vichy, que li era aprovat de nou i que «*el peticionario es persona muy conocida y querida por todos los que han tenido ocasión de actuar con el solicitante*».²¹⁰

El 7 de juliol següent formalitzava una altra petició a la JARE, una subvenció o préstec de 3.500 pesos per a establir una agència o bufet comercial «*para dedicarse a contabilidades, trasposos, aperturas, clausuras, cobranzas, comisiones, representaciones, etc.*».²¹¹ juntament amb un altre refugiat, Lluís Umbert, professor mercantil i periodista. Hi feia constar que era professor comptable i els càrrecs que havia ostentat durant la República. Acompanyava la instància amb el pressupost

dels 3.500 pesos com a justificació mínima que necessitava per a iniciar el projecte. Li seria concedit «*un donativo de carácter excepcional de 500 pesos por necesidades urgentes*»,²¹² però hi renuncià el 21 d'octubre, sense que en sapiguem les causes. Cal pensar, doncs, que finalment el bufet no reeixí.

Per conducte d'una altra petició hem sabut que Rouret va tenir una parella estable a mitjans dels anys 1940. El 6 de maig de 1946 sol·licitava que la Comisión Administradora del Fondo de Auxilios a los Refugiados Españoles (CAFARE) revisés la instància:

«[...] *presentada por mi esposa MARIA TERESA DOMINGO BONJOCH en la que solicitaba se le abonaran los gastos que le ocasionó la operación que le fue practicada en la Médico Farmacéutica y que ascienden a la cantidad de \$ 750.00, según comprobantes que obran en esa oficina y que seguramente figuran en el expediente que mi esposa debe tener allí.*

Por encontrarme yo enfermo y no poder dedicarme por ahora a ninguna clase de trabajo, es lo que me permito rogar a ese Comité se sirva abonar la repetida cantidad.»²¹³

En aquesta data constava domiciliat al carrer López 76, Dep. 1, de la Ciutat de Mèxic. Al cap de pocs dies li era denegada la petició.²¹⁴

Domingo, nascuda a Barcelona el 1920, havia treballat a la presidència de la Generalitat en qualitat de secretària de Rouret. Companys li encomanà que preservés tres bobines de la pel·lícula produïda el 1938 pel Comissariat de Propaganda que dirigia el figuerenc Jaume Miravittles i que, sota el títol *Catalunya martir*, narrava en francès els bombardeigs feixistes sobre Barcelona del març de 1938. L'objectiu de l'encàrrec era que, des de l'exili, es mostrés al món el que havia

212 Ibidem.

213 AGA. Fons JARE. Expedient Martí Rouret, sig. 12-02868-04402. Carta de Martí Rouret al Comité Técnico de Ayuda a los Republicanos Españoles [Ciutat de Mèxic, 6 de maig de 1946].

214 Ibidem.

209 *El Poble Català*, [Mèxic], juny de 1942, p. 1-2.

210 AGA. Fons JARE. Expedient Martí Rouret, sig. 12-02868-04402.

211 Ibidem.

Ciutat de Mèxic, 4 de febrer de 1943

Reunió política basco-catalana. D'esquerra a dreta, dempeus: Joan Loperena, x, Ramon Frontera x, x, x, Martí Rouret, Antoni Maria Sbert, Ot Duran d'Ocon, x, Pere Bosch i Gimpera, Julio de Jáuregui, x, x, x, Antoni Soler, x, x, x, x; asseguts: x, Antoni Dot, Miquel Santaló, Telesforo de Monzón, Josep Tomàs i Piera, Artemi Aiguader, Jaume Aiguader, Ferran Zulueta, x, x i Santiago Aznar.

FUE

passat a Catalunya durant la guerra. Domingo arribà a Mèxic en la mateixa expedició que Rouret. Va contraure matrimoni a Mèxic, finalitzada la relació amb Rouret, amb Josep Farreras, mestre i dirigent del PSUC.

Martí Rouret residí, primerament, a la Ciutat de Mèxic i posteriorment a Salamanca i Guadalajara, per tornar definitivament a la capital mexicana. Treballà, entre d'altres, a las Industrias Mecánicas Manuel Suárez de la Ciutat de Mèxic; de comptable a la fàbrica de conserves La Fortaleza, de Salamanca; de dependent a Muebles Catalonia; de corredor d'assegurances a l'empresa Aseguradora Anáhuac S.A., a la Ciutat de Mèxic; a la papereria Barcino de Guadalajara, que regentava el seu cunyat; a l'empresa Simpormex S.A. i, finalment, de cap del Departamento de Control y Contratación del Canal 8 de la Televisión Independiente Mexicana. La seva situació econòmica, com la laboral fou, en general, inestable i precària. Va viure humilment, amb períodes d'extrema dificultat. No exercí mai el magisteri, com si farien altres exiliats catalans i espanyols. Probablement trobem la raó en el fet que havia desconnectat completament de la seva professió pel mal regust que li havia quedat els darrers temps que n'exercí, plens de conflictes i polèmiques polítiques, com ja hem comentat anteriorment. Malgrat tot, ho intentà en una ocasió i no pas a Mèxic, sinó a Cuba, però les gestions que va realitzar prop del pedagog freinetista i xinspector lleidatà Hermí Al-mendrós —una de les autoritats capdavanteres de la renovació pedagògica de la Cuba castrista— no arribaren a bon port. El 21 de juny de 1960 Rouret escrivia a Almendrós:

«[...] Nuestro común amigo el Profesor Sr. Costa Jou, residente en ésta, nos ha informado que el actual régimen cubano tiene que afrontar, en materia de enseñanza, el importante problema de la escasez de maestros. Sugiere, además, el amigo Costa Jou, la conveniencia de que los maestros de ideas progresistas, simpatizantes, por tanto, con la obra revolucionaria que está llevando a cabo aquel régimen y que estén en condiciones y disposición de hacerlo, ofrezcan su colaboración en el sentido de trasladarse a Cuba para hacerse cargo de alguna de las escuelas carentes de profesor.

La sugerencia del amigo Costa Jou, el interés por vivir de cerca el actual proceso revolucionario de Cuba y el buen deseo de colaborar a la estabilización y francos éxitos del mismo, me inducen a dirigirme a Vd., toda vez que, según el amigo de referencia, es Vd. la persona indicada para patrocinar y obtener favorable resultado de las Autoridades del ramo, en la oferta de colaboración, anteriormente referida.

Si como cree el amigo Costa Jou, tiene posibilidades de ser aceptada, por quien corresponda, la colaboración propuesta, le ruego quiera contestarme a la mayor brevedad posible, indicando los trámites y gestiones a realizar, puesto que además del que suscribe, está interesada en ofrecer su concurso la profesora mexicana Sra. Graciela Castro de Aranda, Maestra Normalista que trabaja actualmente en el Laboratorio Psicotécnico de la Escuela Normal de Maestros de esta capital y es a instancias de ella y su marido, el compañero y amigo Vicente Aranda, que me permito juntar a la mía su petición.»²¹⁵

El 12 de juliol, Almendrós contestava Martí Rouret. El desenganyava amb un to cordial, però molt formal alhora:

«En realidad nada modifica lo que informé a Costa. Las plazas de maestros se proveen aquí por rígidas normas de escalafones. Lo mismo ocurre en las plazas de enseñanza secundaria. Los maestros que faltan para lugares intrincadísimos y apartados de la Sierra, se van a sacar a un concurso entre jóvenes que están por aquellos riscos en un duro curso de entrenamiento. Tan sólo parece que van a estar fuera de esta reglamentación los maestros que hayan de trabajar en las Ciudades Escolares, como la que se está construyendo en las faldas de la Sierra Maestra. Es posible que allí haya contrataciones.

De todos modos interesaría saber cuáles son las aspiraciones de trabajo de ustedes; para qué nivel docente o para qué especialidad.

Por mi parte estimo en mucho la actitud de ustedes

215 AHE. Fons Martí Rouret. Carta de Martí Rouret a Hermí Almendrós [Ciutat de Mèxic, 21 de juny de 1960].

20 de juliol de 1943

Passi a favor de Martí Rouret, de l'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, de l'Orfeo Català de Mèxic.

AHE

en simpatía a la obra revolucionaria del pueblo de Cuba, y bien desearía poderles responder favorablemente en su ofrecimiento.»²¹⁶

Rouret va ser editor, entre 1943 i 1945, de l'edició mexicana de *La Humanitat* i membre del seu consell de redacció. Aquesta capçalera desapareixeria definitivament el 1965. L'edició que es publicava a França s'havia silenciada una dècada abans, el 1953. També va ser membre del Consell de Redacció del quinzenal *España y la Paz*, portaveu del Consejo Español por la Paz. El seu director era el poeta de la generació del 27 Felipe Camino Galicia de la Rosa, conegut com León Felipe. Entre els membres del consell de redacció hi figuraven, a part de Rouret, personalitats tan destacades com Rafael Alberti, Luis Buñuel, Alejandro Casona, Wenceslao Roces o José Giral. Es varen publicar 48 exemplars entre el 15 d'agost de 1951 i el 15 de juny de 1955. En l'expedient 14.051, instruït pel Govern Civil de Girona contra Rouret hi consta «*Pasado al PCE. Julio 1953. Forma parte del consejo de redacción del semanario*

rojo "España y la Paz", que se edita en Méjico».²¹⁷ Com es pot deduir fàcilment d'aquesta informació, el 1953 Rouret encara era perseguit per les autoritats franquistes, amb tota seguretat per l'expedient que tenia obert per la seva pertinença a la maçoneria. Això explica per què les diferents gestions i intents que va fer per aconseguir l'autorització de repatriació no varen reeixir fins a la meitat dels anys 1960.

Tanmateix, intentà una fugaç incursió en el món editorial. Fundà i dirigí les Edicions Costa Brava, fruit de les quals seria solament la publicació, el 1954, de la novel·la de caire modernista *Les òlibes*, d'Agustí Cabruja, traduïda al cap d'un temps al castellà per Josep Maria Francès amb el títol *Aves siniestras*.

Des de l'arribada a Mèxic i en els mesos següents, Rouret es trobà amb un panorama polític convuls entre els diferents sectors republicans catalans. D'una banda, els partidaris del Consell Nacional de Catalunya, també conegut com el Consell de Londres, revifat pel doctor Josep Trueta el 1940 després de l'afusellament de Companys, i del qual n'era president Carles Pi

²¹⁶ AHE. Fons Martí Rouret. Carta d'Hermini Almendrós a Martí Rouret [L'Havana, 12 de juliol de 1960].

²¹⁷ AHG. Fons Govern Civil, lligall 119.

i Sunyer. La seva tesi era que el Parlament i, per tant, la seva representació, s'havien exhaurit el 1937 i calia optar per la via autodeterminista. D'altra banda, els que defensaven l'acostament als republicans de la resta de l'estat per a la constitució d'una plataforma unitària, la Alianza Republicana Española, encapçalada per Diego Martínez Barrio, president de les Corts. Aquesta tesi era defensada, per exemple, per Josep Andreu i Abelló, Antoni Maria Sbert, Miquel Santaló —tots tres d'ERC— i Pere Bosch i Gimpera (ACR). Una tercera, encara, era la posició d'una bona part dels parlamentaris d'ERC, entre els quals Martí Rouret, que defensaven els preceptes continguts en l'Estatut interior i, per tant, la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya com a màxima autoritat governamental. Cal tenir present que un bon nombre de diputats s'havien establert a Mèxic i, en conseqüència, anà prenent força la idea de reactivar la Diputació Permanent del Parlament. Amb tot, Rouret sempre va lluitar per la compatibilitat i bona entesa de les dues darrers tesis: la defensa de les institucions catalanes i el treball unitari amb les forces republicanes espanyoles per lluitar contra el règim franquista.

La primera sessió de la Diputació Permanent a l'exili va tenir lloc el 15 d'agost de 1942 a l'Orfeó Català de Mèxic. Com a membre de més edat, convocà la reunió Jaume Serra i Hünter, tot i que defensava les tesis del Consell de Londres, però era l'únic que ho podia fer des d'un punt de vista legal i estatutari. Hi assistiren Antoni Dot, Antoni Xirau, Xavier Casademunt, Francesc Riera i Martí Rouret, d'ERC; Jaume Simó i Bofarull, del PRRA i Estanislau Ruiz i Ponsetí, del PSUC. Cal recordar que Martí Rouret era, des d'octubre de 1938, el cap d'ERC al Parlament. Vegem l'acta d'aquesta sessió, en la qual es fan paleses les diferents posicions que acabem d'explicar:

«Prèviament convocats pel senyor Jaume Serra Hünter, diputat de més edat d'entre els que integren la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya, els senyors Xavier Casademunt Arimany, Antoni Dot Arxer, Francesc Riera Claramunt, Martí Rouret Callol, E. Ruiz i Ponsetí, Jaume Simó i Bofarull i Antoni Xirau i Palau, es reuneixen en el local social de l'Orfeó Català de Mè-

xic, avui dia 15 d'agost de 1942, a l'objecte de considerar instal·lada a Mèxic la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya amb les facultats que li són pròpies, compatibles amb la condició d'exiliats dels seus components i amb les reserves constitucionals i de delicadesa degudes al noble país que els ha acollit.

Presideix la reunió el senyor Jaume Serra i Hünter i actua de secretari el senyor Antoni Dot i Arxer.

Oberta la sessió a un quart de set de la tarda es dona lectura a una lletra del senyor Josep Andreu i Abelló, en la que excusa la seva assistència.

Coneguda pel senyor Jaume Serra Hünter la intenció d'alguns dels components de la Diputació Permanent de proposar que sigui ell el designat per a ocupar provisionalment la Presidència d'aquesta Corporació, mentre i tant no hi hagi a Mèxic el President del Parlament o algun dels seus vicepresidents, a part d'adquirir com a raó que li impossibilita el seu precari estat de salut, s'entén en consideracions de caràcter polític i de consciència que han solidificat en ell una convicció, que creu podria presentar-se el moment de violentar-la en motiu d'aquesta representació.

En nom dels reunits el senyor Martí Rouret, agraeix al senyor Jaume Serra Hünter que hagi volgut presidir aquesta reunió, possibilitant així que la Diputació Permanent pugui reemprendre el seu funcionament, encara que amb les limitacions que li imposen les circumstàncies especials del lloc. Es dol que raons de salut privin al senyor Serra Hünter d'acceptar l'oferiment que estava en l'ànim de tots de fer-li per tal que continués en la Presidència provisional de l'Organisme, però creu que havent-hi ademés d'aquelles, raons de convicció íntima, aquestes són sagrades pels reunits i que per tant no cal insistir.

El senyor Riera, prega al senyor Serra Hünter, que vulgui respondre a dues preguntes: 1a- Creu el senyor Serra Hünter que la seva actual posició política l'impossibilitarà d'assistir a les reunions de la Diputació Permanent? 2a- Considera el senyor Serra Hünter que la Constitució i l'Estatut representen la legalitat subsistent del nostre País?

El senyor Serra Hünter, diu, no té per què deixar d'assistir a les reunions de la Diputació Permanent, mentre els acords d'aquesta no li obliguin, i en el que es refe-

DUPLICADO
SERVICIO DE MIGRACION
FORMA 1

NUM. **178690**

TARJETA DE IDENTIFICACION EXPEDIDA POR **EL GOBTO DE MIGRACION EN MEXICO, S.P.A.**
MARTI ROURET GALLON.
Cuyo retrato y firma constan en seguida

MEIA FILIACION DEL INTERESADO

ESTATURA	1.57 cms	COMPLEXION	Robusta
COLO	blanco	PELO	castaño
CEJAS	peladas	OJOS	cafes
NARIZ	recta	Boca	regular
BIGOTE	recortado	OREJA	42
SEÑAS PARTICULARES	Ojo izquierdo dilatado.		

DATOS COMPLEMENTARIOS

AÑO EN QUE NACIO	1908	ESTADO CIVIL	Casado
PROFESION, OFICIO U OCUPACION	COMERCiante MERCANTIL		
IDIOMA MATH	Catalan		
OTROS IDIOMAS QUE HABLE	español, frances		
LUGAR DE NACIMIENTO	Lleida, España		
NACIONALIDAD ACTUAL	ESPAÑOLA		
RELIGION	católica		
RAZA	blanca		
LUGAR DE RESIDENCIA	Mexico, DF		
NOMBRE Y DOMICILIO DE SU PARIENTE MAS CERCAÑO	NOMBRE Y DOMICILIO DE SU PARIENTE MAS CERCAÑO		

ENTRO COMO ASILADO POLITICO EN EL MEXICO ACORDADO A PARTIR DEL 20 MAYO 1942 EN CALIDAD DE INMIGRANTE CON CARACTER ASILADO POLITICO POR UN AÑO DE PRUEBA CONSTANCIA SOBRE LEGAL INTERNACION. SEÑALA EL ART. 96 DEL STATUT DE LOS INMIGRANTES. NEM. 1772 DE 20 ABRIL EN CURSO. EXP. 4.355.1. rel 4.352.8"37"/387. México, DF a 21 abril de 1944

P.O. DEL JEFE DEPARTAMENTO DE MIGRACION.
EL ENC. DE LA OFNA.
Firma del titular y delegado de migración y de los firmantes respectivos

Ciutat de Mèxic, 21 d'abril de 1944

Fitxa del Servicio de Migración dels Estats Units Mexicans, de Martí Rouret, on es recull el seu caràcter d'asilat polític.

AGN

reix a la segona pregunta estima millor respondre-hi dient que, personalment l'enutjaria veure's obligat a iniciar determinats contactes amb gent que cregui que Catalunya ha d'ésser simplement una regió autònoma.

El senyor Dot, per tal que no existeixin dubtes sobre la posició dels reunits en relació al problema de Catalunya, creu és necessari que consti en acta que es considera actualment l'acceptació de l'Estatut com una necessitat, no pas que signifiqui aquell la traducció de les reals aspiracions nacionals del nostre poble.

El senyor Rouret diu que la persona que la majoria del partit d'ERC a la Diputació proposa per assumir la Presidència Provisional és el senyor Antoni Xirau i Palau.

El senyor Ruiz Ponsetí en nom del Partit SUC suma el seu vot a aquesta designació.

El senyor Xirau, amb emoció manifesta, agraeix aquesta designació i accepta de portar interinament la representació de la Diputació Permanent.

El senyor Antoni Xirau i Palau, passa a ocupar la Presidència. Aquesta espera del patriotisme del senyor Jaume Serra Húnter que voldrà assistir a les reunions de la Diputació Permanent i que no escatimarà d'aportar-hi el concurs del seu seny i de la seva experiència. El senyor Casademunt s'adhereix també a aquest prec.

El senyor Dot, posa de relleu la significació simbòlica d'aquesta designació. Recorda que el senyor Xirau fou un dels que redactaren l'Estatut de Núria, i que mem-

bre de la Comissió d'Estatuts del Parlament de la República, treballà incansablement per Catalunya, i sofria les amargors de la incomprensió i que fou també un dels diputats que, aleshores de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya per les Corts de la República, feren constatar que la seva acceptació no significava pas que les llibertats en ell contingudes satisfessin les aspiracions de Catalunya.

El senyor Ruiz Ponsetí recorda al senyor Serra Húnter que ell, a través de la seva vida parlamentària, s'ha trobat sovint amb acords que no consonaven amb la seva manera de pensar i no obstant no per això ha deixat d'assistir a les reunions del Parlament.

Dit això, el senyor Ruiz vol fer un prec als reunits, no sense que per ell representi una violència, per ésser l'únic representant del seu partit a la Diputació Permanent, però significa aquest el desig del seu Partit de retornar al bon temps de la unitat. Espera el senyor Ruiz que de procedir-se al nomenament d'una vicepresidència de la Diputació aquesta s'oferirà al seu partit.

El senyor Rouret en nom de la majoria recull el prec, i diu que cal veure què és el que en aquest sentit disposa el Reglament Interior de la Cambra. Es convé en consultar el seu contingut.

Demana el senyor Casademunt al senyor Ruiz Ponsetí si el partit que representa a la Cambra està adherit a la Tercera Internacional. Contesta el senyor Ruiz que sí.

Coneguda pels reunits la notícia que el President d'Euscadi estarà uns dies a Mèxic, acorden que se l'hi faci una visita oficial de salutació. Designant-se a tal efecte els senyors President [Xirau] i Secretari [Dot] i al Cap de la Majoria [Rouret].

La Diputació Permanent pren així els següents acords:

Comunicar al senyor President del Parlament de Catalunya, qui en aquests moments exerceix per disposició estatutària la Presidència provisional de Catalunya, l'acord de considerar instal·lada a Mèxic la Diputació Permanent, i de pregar-li que interposi el seu consell per tal que es traslladin a Mèxic el major nombre possible dels diputats que encara es troben a França.

Fer constar en acta. el dol de la Corporació, en nom de Catalunya, per la tràgica mort del segon President de Catalunya, l'Excm. Senyor Lluís Companys i Jover, arrencat de l'exili i afusellat en terra catalana pels seus in-

vasors, i patentitzar aquest sentiment a la seva filla resident a Mèxic.

Visitar oficialment al Senyor President de les Corts de la República, al Senyor President de les Corts de Mèxic, i quan ho consideri oportú la Presidència, sol·licitar una visita a l'Excm. Senyor President de la República de Mèxic.

Inscriure en acta, com a símbol del sentiment del Parlament de Catalunya, els noms de l'Honorable Senyor Josep Fàbrega i Pou, diputat català, vilment afusellat a Catalunya per les hosts de Franco, i els noms dels Honorables Senyors Joan Casanovas, Pere Coromines i Pere Mias, morts a l'exil.

El senyor Ruiz Ponsetí demana a la presidència vulgui convocar una reunió de la Diputació Permanent, per tal d'enfocar el problema polític. La Presidència pren aquest prec en consideració.

El senyor Dot dóna lectura a un manifest, redactat a França per la taula del Parlament de Catalunya, en motiu de prendre les funcions representatives de la Presidència de Catalunya el President del Parlament, i que les circumstàncies per les quals travessa aquell país han fet que restés inèdit.

I no havent-hi cap més assumpte de què tractar s'aixeca la reunió.»²¹⁸

El 1943 Rouret substituï el pedagog Joan Ventosa i Roig com a president de l'Agrupació d'ERC a Mèxic. En l'exercici d'aquest càrrec i amb l'objectiu de donar nou impuls i dinamitzar el partit, publicaria la següent nota als afiliats i simpatitzants:

«Ens plau anunciar als socis de l'Agrupació la pròxima celebració d'una assemblea d'informació en la qual una representació dels organismes dirigents del Partit informarà àmpliament sobre la posició, conducta i activitats polítiques del mateix.

Oportunament els socis rebran la convocatòria corresponent indicant dia, hora i lloc en que es celebrarà l'esmentada assemblea.

218 UB-BPR. Fons Serra i Moret. «Acta de la reunió de la Diputació Permanent del Parlament de Catalunya», Ciutat de Mèxic, 15 d'agost de 1942.

Ciutat de Mèxic, 1943

L'equip de futbol dels veterans de l'Orfeó Català de Mèxic, vestits de blaugrana.

D'esquerra a dreta: dempeus, Solé, V. Bladé, Antoni Messeguer, Joan Falcó, Font, Martí Rouret i Francesc Messeguer; ajeguts, Masdefiol, Figueres, Ballester, Camps i Lluís Falcó.

OCM

Així mateix, la Junta Directiva de l'Agrupació està ultimant un programa de conferències sobre temes polítics, patriòtics, etc. i un cicle de converses sobre problemes polítics, econòmics, socials i culturals de la post-guerra.

Oportunament els socis rebran les invitacions i programes amb tots els detalls.

La Directiva de l'Agrupació, en reprendre les activitats anunciades, ho fa amb el propòsit de prestar un bon servei a la causa de Catalunya i de la República i espera, per tant, que mereixeran l'aprovació i el concurs de tots els associats així com de tots els catalans exiliats que pensen a retornar a la Pàtria enyorada, per la qual lluiten, mentre arriba el dia de recobrar-la.

Mèxic, D. F., 13 de maig del 1943.»²¹⁹

L'any següent seria rellevat per a Joan Moles i Marquina. També formà part de la Junta Española de Liberación (JEL), una organització que representà la primera aliança relativament àmplia i unitària de les forces republicanes a l'exili. Aquesta junta actuà davant els aliats de la Segona Guerra Mundial com una mena de govern provisional de la Segona República espanyola. Estava integrada per Izquierda Republicana, Unión Republicana, PSOE, ERC i Acció Catalana Republicana. El 29 de setembre de 1943, un grup de professors universitaris es reuniren al domicili d'Andreu i Abelló, a la Ciutat de Mèxic, i signaren la «Declaració de L'Havana», on llançaven una crida de suport a la unitat de les forces polítiques antifranquistes a l'exili. La JEL es fundaria el 27 de novembre següent. Els seus objectius bàsics eren, en primer lloc, recompondre les institucions republicanes a l'exili i, més a llarg termini, el restabliment de la República a l'Estat espanyol. Es dissolgué a mitjans de 1945 per donar pas al primer govern republicà a l'exili, presidit per José Giral.

L'agost de 1945, Rouret era una de les personalitats que integrava el Comitè d'Ajut als catalans exiliats, que a través de «La Crida dels vells residents», sol·licitava suport per als compatriotes que les passaven magres a Europa i el nord d'Àfrica a les acaballes de la Segona Guerra Mundial:

«El Comitè esmentat —gent de bona voluntat i solvent— fa una crida als bons sentiments de la Colònia Catalana, per tal que tots i cada un dels seus components ajudin, d'acord amb les seves possibilitats, a alleujar la quantitat monstruosa de dolor que plana damunt els nostres germans exiliats a Europa i Àfrica, i especialment els que es troben a França.

Per raons d'humanitat i per raons de solidaritat racial, no podem abandonar les criatures, les dones, ni els homes que han patit tant, i que encara continuen en la desgràcia. El Comitè al·ludit us agrairà la trama de diners i efectes destinats a l'ajut dels catalans dissortats.»²²⁰

A part de Rouret, aquest Comitè d'Ajut estava integrat per Enric Botey, Timoteu Escuder, Francesc Salvat, Joan Gilabert, Ferran Llardent, Màrius Calvet, J. Camps i Ribera, Rossend Cabré, J. Figueres i Maria Dolors Bargalló.

Tanmateix, Rouret es va implicar molt activament i decidida en el moviment internacional conegut com el Consell Mundial per la Pau, promogut i controlat per la Unió Soviètica i els comunistes en general. Es fundà el 1949 arran de la guerra freda iniciada després de la Segona Guerra Mundial. Els seus objectius eren promoure campanyes de pau a tot el món, oposar-se a la política bel·licista dels EUA i lluitar pel desarmament nuclear. El primer president fou el comunista francès i premi Nobel de física Frédéric Joliot-Curie. Rouret va ser membre i secretari de Propaganda i Premsa del Comitè Executiu del Consejo Español de la Paz de Mèxic, que presidí José Giral.

El novembre de 1951 se celebrà a Mèxic el Congrés Español de la Paz, on es llegí un missatge de Dolores Ibarruri i una carta del general Vicente Rojo, cap de l'exèrcit de la República. Rouret hi pronuncià un discurs en el qual es constata clarament que als objectius generals del Consell Mundial de la Pau, els republicans espanyols n'hi afegien un de propi i específic, el proselitisme contra el règim franquista i la denúncia de la submissió i entrega d'Espanya als EUA. Molt

219 «Agrupació d'Esquerra Republicana de Catalunya a Mèxic», *La Humanitat* [Mèxic DF], abril-maig de 1943, p. 3.

220 «El Comitè d'Ajut us parla», *Orfeo. Butlletí de l'Orfeo Català de Mèxic*, octubre de 1945, p. 1.

Ciutat de Mèxic, 1943

Des de petit
Martí Rouret
tingué sempre
un gran interès
pel futbol,
com a espectador
i com a esportista.

FJI

ben documentat, Rouret desgranà una gran proliferació de dades econòmiques, com són «los abrumadores gastos de guerra del franquismo al servicio de los yanquis».²²¹ Analitzà els pressupostos generals de l'estat i les despeses en ferrocarrils estratègics, ports, pla de carreteres estratègiques i aeròdroms, que contrastà amb l'estat de l'agricultura, la indústria tèxtil i la mineria. Acabà parlant de la «miseria de las Masas» i fent una apel·lació a la «unión nacional de los españoles» per a «liberar a España del imperialismo yanqui, liberarla de la tiranía franquista y salvarla, junto a los demás pueblos del mundo, de una nueva contienda bélica universal».²²²

«Vivimos uno de los periodos más angustiosos y convulsos, a la vez que más interesantes de la historia y en que nuestros pueblos, los pueblos de España, vienen constatando, con honda amargura y dolor, como Franco, el tirano, entronizado por los enemigos del pueblo de ayer, al amparo del fascismo internacional y sostenido por los enemigos del pueblo de hoy, aupados por el imperialismo yanqui, después de escribir la más horrenda página de sangre en los anales de nuestra historia, provocando una guerra exterminadora en nuestro país, completa su infame delito de alta traición, escribiendo en ella una negra página de ignominia, al consumir, con la venta de España a los yanquis, el más repugnante crimen de lesa patria, proporcionando así amplia y profunda satisfacción a los enemigos del pueblo, de siempre, es decir, a la reacción internacional, capaz, en todo momento, de cualquier infamia, de cualquier atrocidad, de los más monstruosos y sórdidos crímenes, tal el de fomentar y provocar la guerra como medio indispensable de su subsistencia en el privilegio y como factor de destrucción y embrutecimiento de los pueblos, estorbándolos y frenándolos en sus luchas redentoras, para su propia superación y progreso.

La intervención yanqui en España no es un hecho que se produce espontáneamente, es el resultado del pro-

ceso seguido por la política internacional de los EE.UU. principalmente y de determinadas potencias del Pacto del Atlántico, al pasar de una política de paz iniciada en torno al organismo de las Naciones Unidas, en las primeras reuniones de Potsdam, a una política belicista, que pretende ampararse en el pretexto de una defensa ante una supuesta agresión oriental y que se alimenta con la estructuración del Pacto del Atlántico, primero, con una carrera desenfrenada de armamentos de todas clases y principalmente atómicos, después y con la conclusión del Pacto Sherman-Franco, últimamente.

Mientras la política de paz de las naciones y la política democrática y de entendimiento de las tres grandes potencias llamadas a garantizarla se mantuvo en pie, fue reiteradamente proclamado el principio de que en esa paz no había sitio para un régimen nacido de la guerra y de la agresión provocada por el fascismo internacional.

El 18 de Julio de 1951, se consumaba en El Pardo, con la entrevista Sherman-Franco, la venta de España a los norteamericanos para la guerra.

[...]

Durante los meses de febrero a mayo, grandes manifestaciones de huelga, de protesta y lucha se han producido en España. En primer lugar, de la clase obrera y los trabajadores y clases humildes. Pero, junto a ellas, de todo el pueblo español, de la clase media, pequeños y medianos comerciantes e industriales, y hasta de una parte de la burguesía. En Cataluña, Madrid, Pamplona, el País Vasco los españoles se manifestaron contra el hambre, contra la ruina de España, pero también contra sus causantes: contra el franquismo y sus amos yanquis, contra la política de guerra del régimen, inseparable del régimen mismo. Por la democracia, la independencia de España y la paz. El cansancio, la miseria y el dolor del pueblo, desataron la rebeldía y se dieron los primeros aldabonazos de protesta.

Para comprender el sentido de estas luchas en España, hay que conocer la verdadera situación del pueblo español. Hay que analizar y ver cómo se vive en España. Como mientras la oligarquía imperante acumula fortunas inmensas, a base de toda clase de negocios sucios, el pueblo, la clase trabajadora, la clase media, pequeños industriales y comerciantes, intelectuales y profesio-

221 «Ante España Vendida, Unión de Todos los Españoles. Discurso del Sr. Martí Rouret», *España y la Paz*, 15 de novembre de 1951, p. 10.

222 Ibidem.

tas decentes, han de vivir, de malvivir, en un medio mísero, depauperado, triste, sin alegrías presentes ni ilusiones futuras, consumiéndose en la miseria y el odio.

[...]

Este desquiciamiento de la economía nacional que conduce al país a una total bancarrota y sume al pueblo en la miseria, en la enfermedad y en la desesperación. La falta absoluta de libertad, el atropello constante, la crueldad en castigar a los que intentan exteriorizar su protesta, la ofensa y el ultraje que representan la entrega del país a la dominación yanqui y el fantasma de la guerra que en España es una pesadilla interminable, porque su régimen falangista no puede tener otros objetivos, son las causas que unidas al heroísmo del pueblo, motivaron las protestas de Cataluña, del País Vasco, de Madrid, de Pamplona y de otros pueblos de España en los meses de Marzo a Mayo pasados.

El pueblo, en heroica gesta cívica, se lanzó a la calle lleno de indignación para exteriorizar su justificada protesta, desafiando valientemente a las innumerables fuerzas de represión al servicio del régimen franquista. En Barcelona los hechos tomaron tal proporción que fué preciso mandar movilizar unidades del ejército, de otros puntos de la península y algunas unidades de la armada.

¡Qué maravilloso ejemplo el que dieron los pueblos de España en aquellas memorables y esperanzadoras jornadas! Y cuanta eficacia tendrían, cuando vuelvan a repetirse —porque se repetirán; y con superior brío— si para entonces la emigración, siguiendo el magnífico ejemplo de unidad total y absoluta que ellos nos dieron, supiéramos imitarlo y mantenerlo hasta la victoria definitiva (grandes aplausos).

[...]

Ante el pavoroso problema de vida o muerte que se ventila para nuestra patria, no es ya lícito para nadie levantar la voz de la antiunidad. Esta voz, en los actuales momentos, no sería más que el eco de la voz de Franco, levantada para obstruir la marcha ascendente de los patriotas hacia la paz y la salvación de España.

Todos los españoles sensibles al dolor de la Patria y conscientes de su deber, en esta hora trágica del mundo y de nuestro pueblo, debemos unirnos estrechamente para forjar el grandioso instrumento que ayude

al pueblo español, cuya lacerante situación acabo de exponeros y cuyo heroísmo indomable sigue en pie, a levantarse en la magna gesta de liberar a España del imperialismo yanqui, libertarla de la tiranía franquista y salvarla, junto a los demás pueblos del mundo, de una nueva contienda bélica universal. (Gran ovación).»²²³

El febrer de 1952 el Consejo Español de la Paz feia pública una Declaració que signaven, entre altres, José Giral i Martí Rouret:

«Invitamos a todos los españoles, sin distinción de ideas o tendencias, a suscribir la siguiente manifestación:

Condenamos rotundamente la venta de nuestra patria y la cesión de su territorio y su soberanía a una potencia extranjera, para lanzarla a una guerra por ajenos intereses y que traería consigo el exterminio de España.

Afirmamos el sagrado e inalienable principio de la independencia nacional de España, hoy atropellado y escarnecido. Y proclamamos la voluntad y el supremo interés de nuestra nación de vivir en un mundo de auténtica paz firmemente cimentado sobre la firma de un pacto de paz entre las cinco grandes potencias, sin la imposición por la fuerza ni la intromisión en nuestros asuntos nacionales de ninguna de ellas, para que los españoles, reintegrados en sus derechos, puedan gobernarse libremente y con arreglo a su voluntad.»²²⁴

El 12 de juny següent es va celebrar al Teatro del Sindicato de Telefonistas de la Ciutat de Mèxic. un gran acte d'afirmació espanyola sota el lema «Por la independencia y la soberanía de España. Por la paz. Contra la entrega de España a una potencia extranjera». Hi participaren José Giral, Manuel Márquez, Tomás Bilbao, Adolfo Vázquez Humasque, Wenceslao Roces, Ignasi Ferretjans, Enrique Flores i Martí Rouret.

El novembre del mateix any, publicava un article on anunciava la propera celebració a Viena del Congrés

223 Ibidem.

224 «Unión de todos los españoles por la independencia de España y por la paz. Declaración del Consejo Español de la Paz», *España y la Paz*, 1 de febrer de 1952, p. 1.

Ciutat de Mèxic, 1946

Bo d'ajut —signat per Martí Rouret— de la Federació de les Comarques Tarragonines d'ERC a Mèxic, als companys de partit a França que patien privacions tot just acabada la Segona Guerra Mundial.

AHE

dels Pobles per la Pau. Analitzava la seva transcendència «para plantear con toda su crudeza y dramatismo la injusticia de España, que ya únicamente subsiste y se mantiene por las especulaciones bélicas de los invasores yanquis» i feia una crida a la participació massiva de representants espanyols, tant de l'exili com de l'interior, «colaborando en la cruzada pacifista del mundo, realiza el más positivo trabajo para la recuperación de España y para hacer triunfar en ella, la paz, la libertad, la democracia y el progreso nacional»:

«El sólo anuncio del Gran Congreso de los Pueblos por la Paz que debe celebrarse en Viena los días 12, 13 y

14 del próximo diciembre ha llenado de entusiasmo y de fe los corazones de todos los hombres que han hecho de la Paz el ideal supremo. Todas las organizaciones adictas a ese gran movimiento universal, que son innumerables, han redoblado sus actividades para hacer de aquel comicio uno de los más grandes acontecimientos históricos de nuestros días, esperanzados en obtener de él óptimos y positivos resultados para la causa de la Paz, la más noble de todas las causas, el más sublime de todos los ideales.

En Viena, corazón de Europa, que es tanto como decir el corazón de la civilización contemporánea, la voz de todos los pueblos del mundo, por mediación

de sus representantes, elevándose potente por encima del retumbar de los cañones, hará sentir en todos los ámbitos del planeta un unánime clamor de paz al que no podrán sustraerse los instigadores de la guerra que en algunos países aún detentan el poder, contra la auténtica voluntad de sus pueblos.

[...]

*En el gran comicio de Viena no faltarán tampoco los delegados españoles para colaborar en las importantes actividades del Congreso y para plantear con toda su crudeza y dramatismo la injusticia de España, que ya únicamente subsiste y se mantiene por las especulaciones bélicas de los invasores yanquis. Cuanto más representativa y más respaldada esté la delegación española, más importancia ha de adquirir ante la asamblea y más efectiva será su intervención. Por eso, no nos cansaremos de insistir en la necesidad de que todos los españoles, refugiados o no, que no sean insensibles a la injusticia de España, se acoplen al Movimiento Mundial de la Paz y aporten su cooperación al buen éxito del Congreso de Viena, porque, al trabajar por la causa de la paz, laboran igualmente por la liberación del pueblo español.»*²²⁵

Efectivament, a primers de desembre de 1952, Rouret viatjava a Europa, amb passaport diplomàtic expedit pel Govern de la República Espanyola a Mèxic, per assistir al Congrés dels Pobles per la Pau, organitzat pel Consell Mundial per la Pau, que se celebrava a Viena entre el 12 i el 19 d'aquell mes. El 26 de novembre anterior havia explicat el viatge a Tarradellas, tot confessant-li la il·lusió que li feia la possibilitat de passar uns dies a França per saludar-lo, retre visita al president Irla i anar a Perpinyà a abraçar la seva filla Neus, el seu gendre i la seva neta:

«Et deia en el primer paràgraf que segurament dintre pocs dies podríem veure'ns. Efectivament, jo surto el proper dia 4 de desembre cap al Congrés dels Pobles per la Pau que ha de celebrar-se a Viena els dies 12, 13 i 14 del mateix mes. Formo part de la delegació que inte-

*gren amb el Dr. Giral, el Prof. Rocés, el diputat d'IR Ruiz Rebollo, Jover de la CNT, Claudina García del PSOE, el Dr. Laviaga, catòlic, sense partit i Matilde Cantos, ex-directora geral. de presons. Anem en viatge aeri, companyia holandesa KLM, per Montreal, Amsterdam, Viena. De retorn, si puc obtenir el visa francès, passaré per França a l'objecte de fer-te una visita, anar, si puc, a Perpinyà per a veure la meva filla i conèixer el meu gendre i a la meva primera néta, nascuda el mes d'agost passat. Ells aniran de Barcelona fins a Perpinyà. Igualment si el temps i els cabals m'ho permeten, tractaré d'anar a saludar al President Irla, el qual suposo deu seguir a Cogolin (Var). Des de Viena ja et tindrè al corrent per a informar-te el dia que arribaria a París. Em fa molta il·lusió aquest viatge i tu ho deus comprendre perfectament per tots els propòsits que tinc.»*²²⁶

La presència de Rouret en aquest conclau en qualitat de portaveu del Consejo Español por la Paz i, en general, la seva implicació en aquest organisme, no fou ben vista per una bona part dels seus correligionaris i dels republicans espanyols, que l'acusaren de pro comunista. Els partidaris d'assistir-hi hi veien, en canvi, una gran oportunitat per denunciar davant la comunitat internacional la situació política espanyola i la necessitat d'enderrocar el règim franquista i el restabliment de la República.

El 2 d'abril de 1951, en resposta a una carta que Rouret havia fet arribar a la direcció d'ERC a Mèxic, en la qual criticava una nota publicada pel Consell Directiu sobre la vaga i les protestes dutes a terme feia poc a Barcelona contra el règim franquista, Enric Canturri i Màrius Calvet, president i secretari, respectivament, d'ERC a Mèxic, li deien:

«I ara, permeteu-nos aprofitar aquesta avinentesa per a fer-vos, de la manera més cordial i amistosa, un sincer prec: senzillament el de recordar-vos que existeixen acords del Partit, emanats de les directrius de França, en el sentit de que abans de signar documents amb

225 Martí ROURET. «Por la paz y por España», *España y la Paz*, 1 de novembre de 1952, p. 3.

226 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Martí Rouret a Josep Tarradellas [Ciutat de Mèxic, 26 de novembre de 1952].

Bosc de Chalco, abril de 1947

Martí Rouret amb la seva germana Anna i el seu cunyat Josep Maria Murià i Romaní
en una jornada de lleure familiar.

AHE

altres partits i organitzacions polítiques o de prendre part en actes organitzats per ells, cal demanar autorització prèvia al nostre organisme. La nostra clara actitud de no voler col·laborar amb els comunistes, és absolutament d'acord amb els nostres dirigents de París, cosa que podreu corroborar fins en el detall de que el manifest dels Partits Catalans, signat a França, amb motiu d'adherir-se a la protesta de Barcelona, no hi figura per a res el Partit Comunista.»²²⁷

Rouret sempre fou partidari de la unitat d'acció de tots els republicans espanyols, comunistes inclosos, malgrat les discrepàncies polítiques que hi mantenien.

A Viena, Rouret hi pronuncià un discurs fonamentat bàsicament en el conferència i l'article que acabem de citar. Iniciava la dissertació amb aquestes paraules:

«Con el más alto y claro sentido de nuestra responsabilidad, con la objetividad y serenidad que requiere un auténtico Congreso de Paz, como el que estamos celebrando, vamos a tratar de España bajo el dominio yanqui como un hecho consumado, inevitable, como una realidad trágica, dolorosa y ofensiva, contra la cual nos levantamos en grito de protesta permanente y en acción viril y constante para quebrantarla y destruirla y vamos a tratar, como consecuencia lógica y obligada, de la Unión de todos los españoles, antifranquistas, sin distinción de credos políticos, ideas filosóficas o convicciones y sentimientos religiosos, como una esperanza, la única esperanza, para convertir en realidad los grandes anhelos de paz, de democracia, de libertad, de justicia y de progreso social que nos embargan y que, con nosotros, animan a los pueblos de España, porque ven en ellos su auténtica y definitiva liberación y salvación.»²²⁸

Els principals acords que s'adoptaren el darrer dia del congrés foren:

Un missatge als governs de les cinc grans potències (EUA, URSS, Xina, Gran Bretanya i França) instant-los

a iniciar negociacions d'un Pacte per la Pau per a posar fi a la tensió internacional i preservar al món de majors desgràcies.

Una Crida del Congrés dels Pobles per la Pau per a impedir la guerra i construir la pau i la defensa de la negociació com a únic mètode per a resoldre els conflictes polítics.

I una sèrie de recomanacions sobre el «cese de los conflictos en curso [Corea, Malàisia i Vietnam]», «El cese de la tensión internacional», «Por el desarme», «Por el intercambio económico» i «Por la defensa de la cultura».²²⁹

Desconeixem si acabat el Congrés de Viena Rouret va visitar Tarradellas i Irla, però sí sabem que es desplaçà fins a Perpinyà per abraçar la seva filla Neus i el seu gendre Miquel Negre, casats poc temps abans i que feia tres mesos havien tingut una filla, Neus, traslladats a la capital nord-catalana per a l'ocasió. També visità el seu amic refugiat, Rafel Torres, alcalde de l'Escala durant la Guerra Civil.

Al cap de pocs dies del retorn a Mèxic, responia un qüestionari sobre els resultats i les seves impressions del Congrés de Viena. Per contrarestar l'acusació de biaix comunista, feia èmfasi especial en la llibertat d'expressió i d'opinió que, al seu entendre, havia presidit el desenvolupament del conclave:

«El Sr. Martí Rouret, diputado al Parlamento de la Generalitat de Cataluña y miembro destacado del Consejo Español de la Paz, ha contestado a algunas preguntas hechas por un redactor de España y la Paz con motivo de su regreso de Viena en donde asistió como delegado a las históricas deliberaciones del Congreso de los Pueblos por la Paz. El Sr. Martí Rouret, que tuvo ocasión de pasar varios días en Francia, trajo también muy interesantes impresiones sobre la labor por la paz de nuestros esforzados compatriotas emigrados en aquel país. Caracterizando el Congreso de Viena, el Sr. Martí Rouret dijo:

—Por la gran cantidad de países representados, por el número de delegados, observadores e invitados

227 FJL. Fons Martí Rouret. Carta del Consell Directiu d'ERC a Mèxic a Martí Rouret [Ciutat de Mèxic, 2 d'abril de 1951].

228 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 90.

229 Congreso de los Pueblos por la Paz (Viena, 12-19 diciembre 1952). *Discursos y documentos*, p. 28-32.

Ciutat de Mèxic, 4 de novembre de 1951

Intervenció de Martí en el Congreso Español de la Paz.

FPI (ESPAÑA Y LA PAZ)

que asistieron, por la calidad de la mayoría de ellos, por la importancia de los temas del orden del día y por la magnífica organización que tuvimos ocasión de comprobar a cada instante, el gran Congreso de los Pueblos por la Paz ha sido el más grande comicio que registra la historia de la humanidad al servicio del más alto, del más noble ideal humano: la Paz.

—...?

—Hubo, efectivamente, discursos de una gran densidad y de gran relieve: los de Joliot-Curie, Nitti, Aragón, Kuo Mo-Jo, Sartre, etc. El de éste último fue magnífico y ha tenido gran repercusión en el mundo intelectual.

—...?

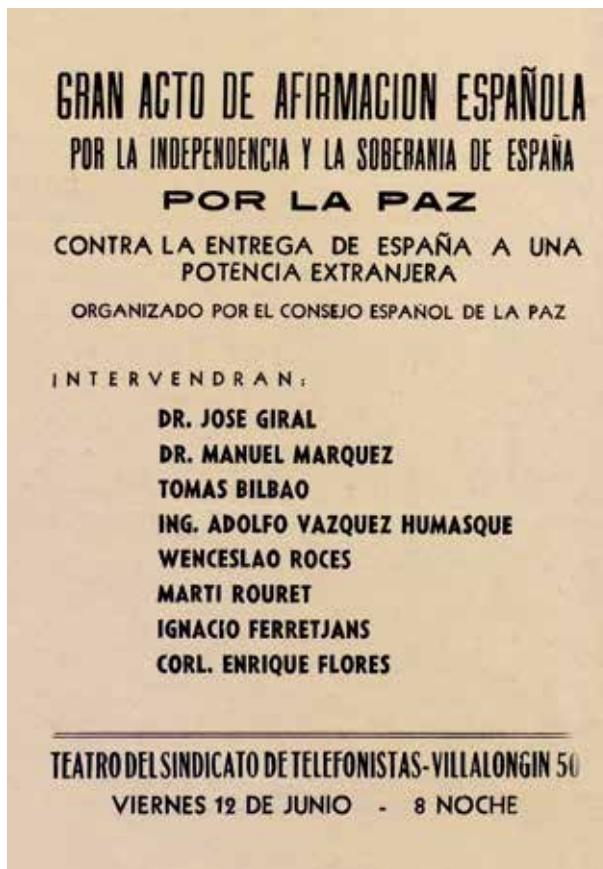
—El problema español quedó magníficamente planteado con el discurso sobrio, elegante y de profundo contenido que pronunció nuestro estimado presidente Dr. Giral. Fue escuchado con una gran atención y coronado con un aplauso unánime y prolongado de toda la Asamblea. Con motivo de esta intervención y durante los días del Congreso, tuvimos ocasión de ver las grandes simpatías con que cuenta el Dr. Giral en los medios pacifistas de todos los países y la atención e interés que todos muestran por la resolución definitiva del problema español. Cuando iba a hablar el Dr. Giral, Joliot-Curie, que no estaba en la Asamblea, se presentó inmediatamente y escuchó con gran atención el discurso, tomando, al mismo tiempo, algunas notas.

—...?

—Vivimos momentos de una gran emotividad. Cuando la delegada de Corea, por ejemplo, dejó la tribuna después de pronunciar su discurso, una gran multitud de delegados fueron a levantarla y la pasearon en brazos por la Sala, mientras la llenaban de besos; las mujeres, con lágrimas en los ojos, se desprendían de sus joyas para ofrecerlas a la sencilla mujer coreana, viva representación del dolor y la tragedia de este desgraciado pueblo, víctima del imperialismo y la guerra.

—...?

—Hubo delegaciones importantísimas en calidad y volumen. La italiana, por ejemplo, era numerosísima y diversa. Integrábanla muchos diputados y senadores del partido de De Gasperi y tuvieron intervenciones muy importantes, tendientes todas a la defensa de la

Ciutat de Mèxic, 12 de juny de 1952

Cartell de propaganda d'un acte polític organitzat pel Consejo Español de la Paz amb la participació de Martí Rouret.

AMTM

MEXICO, D. F., 1 DE DICIEMBRE DE 1952

FPI

Milano, D. F., 23 de agosto
 1902.

Paz, aunque vista desde ángulos distintos.

—...?

—*Característica esencial del Congreso fue la libertad de opinión y de expresión que se comprobó de principio a fin. Todo el mundo pudo intervenir y todo el mundo pudo plantear sus puntos de vista peculiares sobre los problemas de la paz.*

—...?

—*No faltaron en nuestra delegación los representantes del interior: jóvenes inteligentes y simpáticos. De ellos pudimos escuchar una información conmovedora porque nos hizo ver la profundidad y la extensión que va adquiriendo en nuestro país el movimiento de la paz. Ello confirmó nuestro viejo criterio de que servir en las filas del movimiento de la paz es la actividad más certera y práctica para llegar a la creación del ambiente que ha de propiciar la caída del actual régimen dictatorial español.*

—...?

—*Tuvimos impresiones, emociones y observaciones que tardaríamos días en relatar. Ya el Movimiento Español de la Paz está planeando la celebración de un gran acto público, conferencias en los Estados, y publicaciones especiales para que tengamos oportunidad de ponerlas en conocimiento de todos nuestros compatriotas.*

—...?

—*Ah! Conviene por último señalar que todo el Congreso hizo grandes elogios de nuestro periódico España y la Paz, que lo consideraron como uno de los órganos de prensa de más calidad y prestigio, entre todos los que se publican al servicio de este gran movimiento mundial.»²³⁰*

El 12 de febrer de 1953, recent encara en la seva retina el Congrés, pronunciava un emotiu discurs on resumia els acords que s'hi havia pres i explicava les seves impressions sobre l'estada a França:

«Hoy hace exactamente dos meses que el gran Congreso de los Pueblos de la Paz iniciaba en la Sala de Conciertos de Viena sus deliberaciones. Durante 8 días,

del 12 al 19 de diciembre pasado, cerca de 2 mil delegados, invitados y observadores de las más diversas tendencias políticas, credos religiosos y estamentos sociales, representando a 35 países del mundo, trabajamos conjuntamente en un ambiente de mutuo respeto, de confianza y de amistad, en aras del más bello ideal humano: la causa de la Paz.

La voz de todos estos hombres no titubeó en denunciar públicamente a los promotores de la guerra, increpando duramente a los más significados, casi me atrevería a decir a los únicos, que, en los momentos actuales —los hechos son de una elocuencia irrefutable— tratan de ensanchar la guerra a toda costa a pesar de la voluntad pacifista de todos los pueblos, y del propio pueblo norteamericano, y de la inmensa mayoría de los gobiernos que, más sensibles a sus responsabilidades que al poder, ven aturdidos la gran hecatombe que una nueva guerra representaría para la humanidad entera.

El Movimiento de la Paz en el interior de nuestro país, ha prendido hondamente en la conciencia popular y va tomando un incremento insospechable según tuvimos ocasión de constatar a través de los delegados que del interior fueron a Viena para incorporarse a nuestra Delegación.

Los pueblos de España quieren la paz como un bien universal, y también porque ven en ella la única posibilidad de liberación.

[...]

El Congreso de Viena, que fue un ejemplo de democracia, de respeto, de tolerancia y de libertad de opinión y de expresión, tuvo un final de una emoción nunca sentida y que jamás podrá ser olvidada. Todos los congresistas, en pie, entonaban himnos y vivas a la paz mientras se daban las manos y las elevaban en alto. Para mí, catalán de estirpe y de sentimientos, fue aquello la gran sardana de la paz y la amistad de los pueblos:

“És la dansa sencera d'un poble que estima i avança donant-se les mans...”

no más que, en este caso era la danza típica de mi pueblo convertida en la danza de la humanidad entera, bailada en aras de la paz y de la fraternidad universal.

De regreso de Viena, tuve la satisfacción de pasar unos días en Francia y allí tuve ocasión de constatar tres cosas importantísimas que quiero transmitirlos:

230 «La libertad de opinión fué la característica esencial del Congreso de los Pueblos», *España y la Paz*, 1 de febrer de 1953, p. 3.

Ciutat de Mèxic, circa 1951-1955

Martí Rouret —amb un exemplar d'*España y la Paz* a la butxaca—
amb Francesc Adell, dirigent d'ERC a la Ribera d'Ebre, també exiliat a Mèxic.

FJI

1) El pueblo francés no quiere ni oír hablar de la guerra; quiere la paz, como la quieren también todos los pueblos de Europa;

2) La emigración española quiere la paz y trabaja por ella incansablemente, luchando con toda suerte de dificultades, la principal de ellas la prohibición oficial de este Movimiento para los extranjeros; luchar por la paz, dicen, es luchar por la liberación de los pueblos de España;

3) El anticomunismo rabioso que se respira en América, allá no existe, a pesar de los millones de dólares que, con este objeto, vacía en Europa la propaganda oficial norteamericana.

Para terminar quiero expresar mi sincera convicción de que si trabajamos con empeño para difundir el espíritu del Congreso de los Pueblos haciéndolo llegar al corazón de todas las gentes de los diferentes pueblos de España, ya estén en el interior del país, ya en el extranjero, contribuiremos a lograr que los hombres de todos los pueblos del mundo cierren sus manos en un acto de fraternal amistad; y, cuando esto suceda, les será absolutamente imposible a los gobiernos belicistas, por fuertes que sean, poner en estas manos cerradas por la paz y la amistad, un fusil para que los hombres se maten estúpidamente y los pueblos sigan sufriendo las espantosas calamidades de la guerra.

Para que hombres y pueblos tengan una vida digna, con libertad, justicia, seguridad y progreso, ¡Viva la Paz!»²³¹

El 12 de març següent, i encara en el marc de donar a conèixer el contingut del Congrés de Viena, Rouret ofería una conferència en el Centro Democrático Español de Veracruz:

«Durante hora y media, el Sr. Rouret informó ampliamente poniendo de manifiesto el magnífico espíritu del Congreso de los Pueblos, su maravillosa organización, la importancia extraordinaria que revistió el acto por la cantidad de los países representados y por la cuantía y calidad de los delegados, invitados y observadores que

asistieron, así como por la trascendencia de los temas tratados y las resoluciones y Recomendaciones que se adoptaron.

El conferenciante puso de relieve la importante intervención de la Delegación Española, por mediación de su Presidente, el Dr. Giral, que denunció ante los pueblos, con un brillante y documentado discurso, la injusticia de España supeditada hoy al imperialismo yanqui.

El informe, que fué escuchado con profunda atención por una numerosa concurrencia de partidarios y amigos de la paz, fué aplaudido con gran entusiasmo, prometiéndose todos a seguir laborando, cada día con mayor fe, para difundir el espíritu del Congreso de los Pueblos y ganar nuevos adeptos a la gran causa de la paz, que es, asimismo, la causa de la independencia y seguridad de España.»²³²

El 12 de juny intervenia al Teatro de los Telefonistas de la Ciutat de Mèxic, en un acte «de afirmación española» organitzat pel Consejo Español de la Paz. Alertava contra «la inminencia de la firma del pacto económico-militar de venta de España a los yanquis», afirmava que «nadie, absolutamente nadie, puede pretender arrastrar a los pueblos de España a una política internacional determinada, sin haber derribado primeramente el actual régimen y haber escuchado la libre opinión del país, manifestada con la más absoluta garantía de independencia y libertad» i acabava l'al·locució justificant la seva presència en l'acte: «Estimo que he sido incorporado en la lista de oradores de este acto, para que una voz de Cataluña resonara en él. No represento oficialmente a mi partido, pero sé que en mi posición de unidad antifranquista y de partidario de la paz, interpreto el pensar y el sentir de todos los verdaderos patriotas de mi tierra, de esta Cataluña heroica y abnegada, que, a la hora de recuperar a España y sus libertades nacionales, sabrá hacer honor, como siempre, a su historia, a sus compromisos y a sus responsabilidades».²³³

232 «Conferencia del Sr. Martí Rouret, en Veracruz», *España y la Paz*, 15 de març de 1953, p. 7.

233 «Otros discursos del acto de afirmación española. Martí Rouret», *España y la Paz*, 15 de juny de 1953, p. 6.

231 «Hacer llegar al corazón de los Pueblos de España el espíritu del Congreso», *España y la Paz*, 15 de febrer de 1953, p. 6.

Ciutat de Mèxic, circa 1945

Martí Rouret
en una fotografia
promocional
en la seva faceta
d'actor aficionat
de l'Agrupació Catalana
d'Art Dramàtic
de l'Orfeó Català.
JMMR

L'agost, el Consejo Español de la Paz s'adreçava a l'ONU i als cinc països més grans del món adherint-se al manifest aprovat a la reunió del Consell Mundial de la Pau que s'acabava de celebrar a Budapest:

«El Consejo Español de la Paz, en nombre de decenas de miles de españoles que, en México, le rodean del calor de su adhesión, y de cientos de miles de compatriotas que, en la imposibilidad de manifestarse dentro de España, se sienten representados por su actuación, elevan a Uds. los siguientes acuerdos:

1.- Adherirse con el mayor fervor a las decisiones recaídas en la reunión del Consejo Mundial de la Paz, recientemente celebrada en la ciudad de Budapest, pidiendo que los gobiernos encuentren y la ONU auspicio, por medio de la negociación, el camino para la solución de todos los conflictos pendientes, despejando así la tensión internacional que angustia a los pueblos y los aboca al peligro de la guerra.

2.- Demandar la más rápida firma del armisticio en Corea, sobre las bases ya establecidas, que han llenado de esperanza al mundo y demostrando la posibilidad efectiva de la Paz, así como el término de todas las guerras existentes y de todas las acciones agresivas contra la independencia de las naciones.

3.- Muy especialmente, en lo que a nosotros, como españoles, atañe, exigir el respeto total a la integridad y la soberanía de España, para que nuestra patria pueda afirmar plenamente, dentro de un mundo de paz, su independencia y su seguridad nacional, sin ingerencias extranjeras ni el establecimiento en su territorio de bases militares o de tropas de otros países, bajo ninguna forma ni combinación, contra la voluntad de la nación entera.»²³⁴

L'Orfeo Català, el teatre i els Jocs Florals

Rouret estigué molt vinculat a l'Orfeo Català de Mèxic, fundat el 1906 i reviscolat amb l'arribada dels refugiats, i especialment a la seva Agrupació Catalana

²³⁴ «Carta del Consejo Español de la Paz a la ONU y los 5 grandes», *España y la Paz*, 1 d'agost de 1953, p. 7.

d'Art Dramàtic (ACAD), com també als Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, que se celebraven anualment en diversos països llatinoamericans i europeus.

Pel que fa al teatre, Rouret s'integrà molt activament en l'ACAD. Només entre 1950 i 1955 participà en diversos elencs, molts d'ells dirigits per Emma Alonso, que posaren en escena, a la sala Guimerà de l'Orfeo Català, entre altres: *L'Hostal de la Glòria*, comèdia de Josep Maria de Sagarra; *La Plaça de Sant Joan*, comèdia en vers de Josep Maria de Sagarra, interpretant a Picapoll; *Maria Rosa*, drama d'Àngel Guimerà, interpretant a Calau; *L'Hostal de l'amor*, comèdia de Ferran Soldevila, interpretant a Segimon; *L'hereu i la forastera*, de Josep Maria de Sagarra, interpretant al Fadri extern; *La llotja*, de Josep Maria Millàs-Raurell; *L'hereu escampa*, de Santiago Rusiñol; *La Tramuntana*, drama en vers de Rafael Folch i Capdevila, interpretant a Faló; *Hores d'amor i de tristesa*, d'Adrià Gual; i *El comte Arnau*, d'Antoni Ribera, en el paper protagonista en un format de recital, no en una representació.

Aquesta fou la crítica de la seva interpretació a *L'Hostal de l'amor*:

«Martí Rouret en el seu SEGIMON hi posà l'esllanguiment del Pierrot. SEGIMON no és gens fàcil d'interpretar, l'enamorament i la gelosia embolcallats en aquell tul de poesia exigeixen un sentiment artístic molt afinat que Martí Rouret posseeix; i també demanen una agilitat escènica que el temps la posa a l'abast dels actors estudiosos i amb talent.»²³⁵

I aquesta altra pel seu paper a *L'hereu i la forastera*:

«Martí Rouret interpretà un FADRÍ EXTERN amb una gran seguretat de gest, de dicció i d'intenció, cada actuació de Martí Rouret és millor, interpreta papers ben diversos amb gran facilitat i naturalitat; el seu FADRÍ EXTERN fou sense cap falla.»²³⁶

²³⁵ «L'Hostal de l'amor», *La Humanitat* [Mèxic], gener-febrer-març de 1951, p. 5.

²³⁶ «Agrupació Catalana. L'hereu i la forastera», *La Humanitat* [Mèxic], abril-maig-juny de 1951, p. 3.

Ciutat de Mèxic, circa 1949

Funció de *L'Hostal de la Glòria* a l'Orfeó Català de Mèxic,
amb Martí Rouret —a l'esquerra— l'actriu Emma Alonso i Rafael Castelltort.
AHE

El 26 de juliol de 1956 s'estrenà al teatre Nuevo Ideal de la capital mexicana, amb cabuda per a 900 persones, en el marc de les Festes del Cinquantenari de la fundació de l'Orfeó Català i en un clima de gran entusiasme, la tragicomèdia *Un home entre herois*, de Rafael Tasis. Les grans atraccions del repartiment foren la pròpia directora i primera actriu, Emma Alonso i Josep Baviera, un valencià amb una brillant i consolidada carrera teatral i cinematogràfica. Rouret posà veu a un dels locutors de l'obra.

Finalment, el setembre de 1958, interpretà a Robert, en tres representacions al Teatro Trianón, de l'obra *Vendaval*, drama d'Odó Hurtado sobre la Guerra Civil, dirigit també per Emma Alonso.²³⁷

En els Jocs Florals celebrats a Sao Paulo el 7 de novembre de 1954, Martí Rouret instituï el premi extraordinari Josep Puig Pujades, dotat amb 300 pesos mexicans, per aquell treball en vers, prosa o narració que millor evoqués l'Empordà. El guanyador fou l'escriptor, crític literari i pedagog Joan Triadú, amb el treball *L'Empordà vist pels nostres escriptors*. En els celebrats a San José de Costa Rica el 8 de maig de l'any següent, Rouret instituï un segon premi, també dotat amb 300 pesos de moneda mexicana, el Carles Rahola, destinat a la millor monografia sobre Història Catalana. El premi Puig Pujades recaigué en el poema *Oda a l'Empordà*, de mossèn Bartomeu Barceló, resident a Felanitx, i el Carles Rahola al també mallorquí Antoni Papell amb el treball *Castells medievals empordanesos*. Els següents tingueren lloc el 6 de maig a Cambridge i els guardonats foren: del premi Puig Pujades, Agustí Cabruja amb *El Trull* i del premi Rahola, Elisabet Oliveres de Picó amb *Relacions entre els reialmes d'Anglaterra i de Mallorca*.

En els del 8 de setembre de 1957, que se celebraren a la Ciutat de Mèxic per segona vegada, Martí Rouret aconseguí que un escalenc amic seu, l'anarquista i compositor de sardanes Antoni Puig «Tonet» s'hi presentés amb dues composicions: «Muntanya Amunt» al premi Pau Casals i «Ofèlia», que optava al Mestre Nico-

lau. No aconseguí cap guardó. Anys abans, l'octubre de 1945, a l'exili francès, des del Pic de Soulom dels Pirineus occitans, prop de Pèirahita e Nestalàs, Puig havia compostat les sardanes «Per Catalunya!» i «Catalunya indòmita», dedicades, respectivament, a Lluís Companys i Martí Rouret, les quals remeté a aquest a Mèxic. Aquesta és la dedicatòria a Rouret:

«Al dilecte amic Martí Rouret

Glòria:

Als combatents per l'alliberament dels pobles des del rialler Alt Empordà i, passant per la Costa Brava, fins l'infinit.

Als qui no s'agenollen mai, mail, ni reconeixen codis de cap mena i saben menysprear tota guisa d'arrossegasabres.

Als qui no tenen ni accepten amos.

Als qui han presentat el pit a l'adversitat i abans de doblegar-se, tornarien a fer-ho, davant del piquet d'execució.

Als productors de riqueses útils i als creadors de bellesa —braç i numen— antitesi de parasitisme.

Als inquiets, forjats a l'enclusa, al Foc viu: els il·luminats que vibren i empenyen als pobles a conquerir la Llibertat: deessa de virtuts, nord i aspiració dels homes llibèrrims i lliures, base i punt d'arrencada de totes les nobles empreses vers la sublimitat de la vida.

Als qui viuen, i saben morir, amb dignitat.

Llar del silenci i de l'estudi.»²³⁸

Rouret també participà d'una manera molt activa en els homenatges que s'organitzaven anualment en memòria de Lluís Companys. La següent crònica respon al que se celebrà al Centre Català de Guadalajara l'octubre de 1961:

«El dia 15 del mes passat es va celebrar al nostre Centre un acte a la memòria del President de Catalunya, Lluís Companys.

El President del Centre, Santiago Lloret, va iniciar els parlaments amb una dedicació de l'acte. Seguidament

²³⁷ Per a seguir les vicissituds del teatre català a Mèxic: Francesc FOGUET. *El teatro catalán en el exilio republicano de 1939*, p. 101-124.

²³⁸ MUME. Partitura de la sardana «Catalunya indòmita», d'Antoni Puig i Artigues, dedicada a Martí Rouret.

Ciutat de Mèxic, 22 d'abril de 1950

L'elenc de *La Plaça de Sant Joan* al Teatre Guimerà de l'Orfeó Català de Mèxic.

D'esquerra a dreta: Valentí Puigdomènech, Francesca Tàpies, Gabriel Fradera, Griselda Fradera, Francesc Mallart, Emma Alonso, Rafael Castelltort, Roser Perramon, Llorenç Busquets, Carme Puig, Francesc Messeguer, Martí Rouret i Jaume Martí.

AHE

Antoni Gilabert féu la presentació de Martí Rouret, vingut expressament de Mèxic, amb una emotiva evocació d'uns moments històrics que van viure plegats, tot fent ressaltar les virtuts que enalteixen l'orador visitant, íntim col·laborador de Lluís Companys i l'home que va incorporar al catalanisme les comarques de la Terra Alta, Baix Ebre i la Ribera.

Martí Rouret, amb un llenguatge viu i transparent, ens féu un retrat extens i exacte del President màrtir, tan reeixit que tothom va sentir la seva presència.

Entre altres descripcions digué: "Aspecte senyorial, ulls vius i penetrants, expressió dolça i acollidora i com a detall característic el mocador blanc damunt el pit com a símbol del somriure natural del cor".

Companys, recorda Rouret, era un gran polític, però no dels que veuen en la política una finalitat, sinó un instrument per a servir els seus grans ideals de llibertat i de Pàtria. Sobretot aquest darrer va anar prenent en el curs de la seva vida cada vegada més intensitat a l'extrem de fer-li dir a la seva maduresa: "Lluitem per Catalunya, perquè per les altres coses hi ha molts que poden lluitar; però per Catalunya només podem fer-ho els catalans". El seu gran amor a la llengua catalana el va expressar en forma ben clara: "Parlo català perquè és la llengua de la meva mare i de la meva terra, la que millor commou les fibres del meu sentiment i em permet d'exterioritzar més justament les meves idees".

Pel que fa a la bondat d'aquell gran patrici, l'orador va citar abundants casos. Heus aquí un de prou eloqüent: Un periodista d'aquells tan miserables que serveixen al que millor paga, va escriure un llibre contra Companys titulat "El 6 d'Octubre", tot ple d'insults repugnants per la seva injustícia i vilesa. Arribà la guerra, els primers temps de la qual, amb les multituds sense fre, eren propícies a les més dures venjances. Aquell periodista tenia motius per veure en perill la seva vida, i mort de por va cercar qui els conduís al President. Aquest li concedí audiència i davant la imploració desesperada del seu antic detractor, va prendre les mesures necessàries per a salvar-lo i conduir-lo a la frontera. Al retirar-se el periodista exclamà: "M'heu salvat la vida, senyor President. Gràcies, moltes gràcies. Què puc fer per a correspondre la vostra generositat?" Companys, amb tota calma va treure d'un prestatge el llibre "El 6

d'Octubre" i li féu de resposta: "Molt senzill. Tingueu la bondat de dedicar-me aquest exemplar".

Afirma Rouret que el calvari del President Companys va començar quan el govern de Madrid s'instal·là a Barcelona, i relata les grans topades que va tenir amb Azaña i Negrín, a l'extrem de trencar relacions.

El parlament de l'orador es va cloure proclamant un símbol de la Pàtria el nom de Lluís Companys, la confiança del qual en el futur de Catalunya amplia el seu esperit. Si tots els catalans el recollim és assegurada la continuïtat, i mentre aquesta perduri hi haurà l'esperança en un demà victoriós.»²³⁹

I en un acte similar celebrat el 1966, Rouret:

«Va declarar-se partidari de mantenir i enaltir les Institucions de govern catalanes, gelosament defensades per Macià i Companys; però va recordar que els homes que hi ocupen llocs de direcció no són inamovibles.»²⁴⁰

Relació amb Tarradellas

Martí Rouret i Josep Tarradellas havien conreat complicitats polítiques i personals i una molt bona i estreta amistat al llarg dels anys que havien compartit tasques governamentals i directives al partit. A l'exili, malgrat la distància que els separava —Rouret a Mèxic i el secretari general d'ERC a França—, intercanviaren correspondència més o menys sovintejada sobre qüestions polítiques, més enllà de les mútues felicitacions nadalenques. Rouret, sense embuts, sempre li va manifestar la seva posició sobre la situació política general, la d'Esquerra Republicana i la del Govern de la Generalitat de Catalunya. Potser per això les seves relacions es varen refredar una mica al llarg de la dècada de 1960.

239 «L'acte a la memòria del President Companys. Parlament de Martí Rouret», *Butlletí del Centre Català de Guadalajara*, novembre de 1961, p. 3.

240 «Acte a la memòria de Lluís Companys. Parlament de Martí Rouret», *Butlletí del Centre Català de Guadalajara*, novembre de 1966, p. 3.

Ciutat de Mèxic, 31 de maig de 1952

Vi d'honor a Josep Tarradellas a l'Orfeó Català, de visita per terres americanes com a secretari general d'Esquerra Republicana de Catalunya.

D'esquerra a dreta: dempeus, Dalmau Costa, Emma Alonso, Màrius Calvet, Martí Rouret i Francesc Farreras i Duran; asseguts, Josep Tarradellas, Francesc Senyal, Vicenç Guarner i Manuel Galés.

AMTM

La primera missiva que hem pogut consultar entre ambdós data de l'1 d'octubre de 1946. Defensor de la preeminència de la institució del Parlament i de la seva Diputació Permanent, Rouret confessa l'enuig que li provoca el comportament, erroni al seu entendre, del president Irla respecte al desmembrament progressiu del Parlament:

«Vista la teva conferència dictada a Toulouse, molt important des de diferents punts de vista, tan acordada amb les realitats de l'hora actual, tan decidida en el plantejament dels problemes vius que s'hi tracten i molt especialment tan oportunament puntualitzada i ben concretada la nostra política catalana en relació amb la política espanyola, penso que ara, amb la vinguda de Santaló i la seva incorporació a les tasques del Govern en contacte amb tots vosaltres, sota l'orientació d'un pensament madurat i una trajectòria ben definida, preestablerta després del canvi d'impressions que celebrareu, fareu anar les coses per camins més dreturats del que fins ara —i tu ja te'n queixes— han anat.

Abans d'ahir vaig veure a l'amic Dalmau Costa. Va parlar-me de la seva estada a França i de tot el que havia pogut copçar en aquests dies que ha conviscut amb vosaltres i, no em va sorprendre el que em diguéssiu que l'Esquerra segueix essent l'eix de la política catalana i que, orgànicament, el Partit està de nou en una admirable situació. Encara que no desconec les dificultats i destorbs que hagueres d'afrontar als primers moments, jo sabia que tenies prou entusiasme i prou qualitats per a sortir-ne airós i, avui, a la vegada que em felicito per no haver-me equivocat, et felicito ben sincerament per la tasca acomplerta. Clar que no hem arribat a la meta encara, però hem enfilat el camí amb bon timoner a bordo i això em dóna la seguretat que arribarem a port. Lamento no poder ésser tan extens ni tan efusiu com jo voldria en referència a la tasca de les Institucions nostres —em refereixo, naturalment, al Govern de Catalunya, car el Parlament, segons sembla, l'ignoren, mentre, com aquell que no hi toca, el van anul·lant, incorporant al Govern les persones que ostenten les vicepresidències d'aquell organisme— No tinc, però, en l'actualitat, elements de judici per a formar concepte d'aquesta conducta de la Presidència de la Generalitat

*en relació al Parlament. En principi no la puc aplaudir i, per haver-la de censurar, en les actuals circumstàncies, prefereixo guardar silenci.»*²⁴¹

El 5 de desembre de 1949 moria a Perpinyà Antoni Rovira i Virgili, president interí del Parlament, que havia substituït en el càrrec Josep Irla el qual, a la vegada, havia ocupat també interinament la presidència de la Generalitat després de l'afusellament de Lluís Companys. El socialista Manuel Serra i Moret, vicepresident segon del Parlament, havia acceptat el febrer de 1949 la proposta d'Álvaro de Albornoz per ser ministre sense cartera per a Europa del Govern de la República a l'exili. Serra i Moret dimití de ministre el 30 de març de 1950 per assumir, d'acord amb la normativa catalana, la presidència del Parlament. Se suscità una encesa polèmica al considerar, els homes d'ERC, que Serra i Moret estava inhabilitat pel fet d'haver estat ministre espanyol. En el marc d'aquest conflicte, el 7 de maig de 1950 Rouret remetia a Tarradellas la següent lletra, en la qual li exposava la solució que, al seu entendre, calia donar al problema de legitimitat institucional i política que s'havia suscitat:

«Estimat amic:

[...] Jo, encar que no pas bé del tot, estic molt millorat de salut, els negocis no van gaire bé, però vaig tirant, i l'ànim més ferm que mai per afrontar les contingències de tota mena que el demà vulgui presentar-nos.

Va ésser l'amic Canturri qui va donar-me la teva lletra junt amb les còpies corresponents a les lletres creuades amb l'H. President i a la que vares adreçar al Sr. Serra i Moret. Dos dies abans, el Secretari General de la Presidència m'havia enviat còpia de la lletra de Serra i Moret al President Irla comunicant-li haver-se fet càrrec, per mecanisme de la llei, de la Presidència del Parlament de Catalunya, vacant per la mort del Vicepresident primer, l'estimat i enyorat amic Rovira i Virgili.

Per la meua part estimo encertada l'actitud que has pres en relació a l'assumpte de referència i subscriu in-

241 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Martí Rouret a Josep Tarradellas [Ciutat de Mèxic, 1 d'octubre de 1946].

Ciutat de Mèxic, juliol de 1952

Reunió de diputats del Parlament de Catalunya,

durant una visita del secretari general d'ERC Josep Tarradellas per terres americanes.

D'esquerra a dreta: Martí Rouret, Salvador Armendares, Enric Canturri, Josep Folch, Carles Gerhard, Manuel Galés, Francesc Farreras i Duran, Antoni Dot, Josep Tarradellas i Estanislau Ruiz i Ponsetí.

FJI

tegrament la lletra que vares adreçar a Serra i Moret, així com el requeriment que has fet a l'amic Dot, Secretari primer del Parlament de Catalunya, per a que d'acord amb els Diputats, es vegi la manera de resoldre la situació creada per la manca de Vicepresidents de la nostra Cambra.

Divendres passat va reunir-nos l'amic Dot per a demanar la nostra opinió i per a llegir-nos un document que pensa adreçar a tots els Diputats, el qual segurament ja hauràs rebut. D'aquest document jo vaig trobar bé tota la part expositiva, pel que fa a la dispositiva ja vaig avançar-li la meva opinió, amb la qual estigueren d'acord els Diputats Canturri, Farreras, Folch i Ruiz Ponsetí. També l'amic Dot, encara que ell, per la seva especial situació en aquest assumpte, creu que no pot proposar una solució determinada, sinó acceptar la que els Diputats acordin.

La meva opinió és la següent: Com sigui que el que existeix actualment de la Mesa del Parlament són els Secretaris Dot i Folch i els dos estan a Mèxic, aquests, obeint a un requeriment signat pel major nombre de Diputats possible, haurien de convocar a una sessió del Parlament a Mèxic mateix —tal vegada un local de l'Ambaixada fóra el lloc adient—. Aquesta sessió podria presidir-la el Diputat de més edat entre els reunits, assistit dels dos Secretaris. L'ordre del dia: elecció de les dues vicepresidències vacants i, de passada, aprofitar per a proveir els càrrecs vacants a la Diputació Permanent. Els Diputats que per una o altra raó no poguessin assistir caldria que enviessin per escrit el seu vot a la mesa formada pel President d'edat i els dos Secretaris. La mesa, una volta fet l'escrutini, proclamaria els elegits i el Vicepresident primer podria prendre tot seguit possessió del càrrec de President del Parlament, amb el caràcter de provisionalitat que deu tenir, mentre durin les actuals circumstàncies.

[...]

Altres assumptes importants són el darrer decret del President Irla creant les Delegacions a Amèrica. No coneixem el criteri del Partit en relació a la disposició esmentada. El meu, en principi, és francament desfavorable a la mateixa, per diferents raons que si bé el cas no deixaré d'exposar.

I prou, per avui; saluda de part meua, ben afectuosa, al President Irla i als amics, quan tinguis ocasió,

també a Carme, Vda. de Companys, igualment a la teua muller i tots els teus. Per a tu una cordial abraçada plena de la franca i lleial amistat de sempre i el meu desig més sincer de que la teua salut vagi millor que mai, ben aviat. El teu amic.»²⁴²

Transcorregudes unes poques setmanes, el 17 de juny, Tarradellas li contestava i, després de comentar-li el seu total acord amb el que li plantejava i manifestar-li que escriuria en nom del Consell Executiu a Enric Canturri i Màrius Calvet, president i secretari d'ERC, respectivament, així com a Antoni Dot, secretari primer del Parlament, per assabentar-los de les resolucions i el pensament del Consell Executiu, li deia:

«No vull amagar-te que dintre el Consell Executiu de primer moment no hi va haver unanimitat de com haviem de resoldre aquest problema. Sortosament el patriotisme i el bon seny de tots tres s'ha imposat i confio que tots els Diputats que es troben a Mèxic comprendran que en aquestes circumstàncies el que cal és anar ràpidament a resoldre aquesta qüestió.»²⁴³

En el context d'aquesta pugna per la presidència del Parlament, Pere Foix escrigué:

«Sorpresa per aquesta insòlita actitud, en trobar-nos amb un diputat d'ERC, i fer-li la pregunta escaient, ens contestà que, en efecte, no admetien a Serra i Moret com a president del Parlament, no solament perquè havia estat ministre, ans per no ser d'Esquerra Republicana.

—Tu comprendràs —afegí Martí Rouret, que és el diputat a qui ens referim— que no és admissible que un diputat que no sigui de la majoria ostenti la Presidència del Parlament. Serra i Moret és un home al qual jo admiro i reconec la seva vàlua política i intel·lectual, alho-

242 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Martí Rouret a Josep Tarradellas [Ciutat de Mèxic, 7 de maig de 1950].

243 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Josep Tarradellas a Martí Rouret a Josep Tarradellas [Saint-Martin-le-Beau?, 15 de juny de 1950].

Ciutat de Mèxic, juliol de 1954

Àpat de germanor d'antics càrrecs polítics d'Esquerra Republicana durant la visita de Josep Tarradellas a terres mexicanes.

D'esquerra a dreta: dempeus, Josep Folch, Martí Rouret, Pere Ferrer, Antoni Dot, Ot Duran d'Ocon, Salvador Armendares, Francesc Riera, Enric Canturri i Dalmau Costa; asseguts, Antoni Maria Sbert, Manuel Galés, Josep Tarradellas, Joan Casanelles, Francesc Senyal i Francesc Farreras i Duran.

ANC - FONS FRANCESC FARRERAS I DURAN

ra que la seva honestedat personal, però d'això a què pugui ser el president del Parlament hi ha un bon tros.

Argumentàrem que Nogués i Biset, diputat a Corts i pertanyent a una minoria, era l'actual president del Parlament espanyol, amb la conformitat de la resta de diputats espanyols. Per altra banda, el malaguanyat Rovira i Virgili, durant un temps fou conseller del govern català a l'exili i president del Parlament alhora, i mai ningú no en protestà a desgrat de la incompatibilitat de càrrecs.

—Oh, com que Rovira era de l'Esquerra, no vam dir res! —contestà en Rouret—. Si en Serra fos del nostre partit, tot rutllaria. I pel que fa als diputats espanyols, són ben lliures d'acceptar la Presidència que els plagui. A més d'això —continuà en Rouret—, la minoria a la qual pertany en Serra és inexistent.»²⁴⁴

Era evident, doncs, que els homes d'ERC utilitzaven el subterfugi de la legalitat per evitar l'elecció d'un president del Parlament aliè a la seva formació política. Oficialment, Serra i Moret és considerat president del Parlament des del 5 de desembre de 1949 —data de la mort de Rovira i Virgili— fins al 5 d'agost de 1954, que fou elegit Francesc Farreras i Duran, d'ERC, que n'exercí fins a les eleccions de 1980.

El maig de 1952, Tarradellas feia el primer viatge a Mèxic en qualitat de secretari general d'ERC. Una vegada instal·lat de nou a França, el 2 d'agost enviava la següent carta manuscrita a Rouret:

«Estimat Rouret;

Poques, molt poques alegries havia tingut des del dia que sortírem de Catalunya, però pots ben creure que la meua curta estada a Mèxic ha estat tan plena d'emocions que passi el que passi en la meua vida, dubto que mai arribi oblidar-les. Tu ja saps com sempre he comptat amb l'amistat i lleialtat dels amics i compto sempre, perquè tot el que dic i faig és pensant a ésser fidel en aquesta amistat mútua per la qual tots tants i tants sacrificis hem fet i el cor em diu que ens unirà, encara, en el dia de demà per tal d'aconseguir per la nostra Catalunya, el que tots desitgem.

En aquestes jornades mexicanes, plenes d'entusiasme i noble passió, he pogut comprovar quelcom que en certs moments des de França dubtava. Aquesta cosa era si després de tants anys de separació interpretaria el pensament de tots els companys del Partit, si malgrat les diferents situacions que ens trobem, havia seguit fidel als nostres ideals, als nostres principis, si per damunt les manifestacions del nostre Partit, havia trobat el punt de coincidència necessària, tot això ho pots ben creure, era la màxima inquietud que tenia abans d'arribar a Mèxic. Però després de la primera informació que vaig donar i rebre les teves felicitacions i abraçades, com també les de l'estimat Folch i d'altres amics que abans havien tingut posicions potser un xic distants, em vaig sentir tan content, que no és possible explicar-ho. Després, el contacte diari amb tots els amics de l'Esquerra, amb els altres catalans i amb les representacions de Partits i organitzacions espanyoles, vaig anar comprenent que el nostre Partit era la única força política de l'emigració que tenia un clar pensament, una autoritat i que per poc que nosaltres hi poséssim cura, la nostra influència en seria decisiva avui i sempre. Totes aquestes meves alegries, que si és veritat hi ha una part de personal, eren alegries produïdes per tot allò que nosaltres representem, i tu les has anat visquent quasi dia per dia i és per això que no insisteixo més dient-te quin era el meu estat d'esperit. Però sí que tinc a dir-te i et prego que ho facis extensiu a l'amic Folch (li escriuré però no tinc ara a mà la seva adreça) que l'alegria més forta que he tingut, i no per a mi sinó per a vosaltres, pel partit i pel nostre poble, és la còpia de la carta que em vareu donar en el camp d'aviació pocs moments abans de marxar. Era la vostra actitud, que agraeixo de tot cor, un brillant final a la meua estada a Mèxic.

[...]

En altre ordre de coses, crec dir-te, estimat Martí, que també t'agraeixo ben sincerament les teves opinions i consells que em vas donar durant les converses que vàrem tenir i que tan bon resultat han donat. En aquest mateix correu escric a Casanelles, Sbert, Ferrer, Dalmau, [ilegible] per a dir-los que cal que la [subscripció] cal que ara que no estic amb vosaltres tenen de continuar amb més entusiasme encara. No podem perdre aquesta oportunitat.

244 Pere FOIX. Serra i Moret, p. 242-243.

[...]

No puc acabar sense dir-te també, tant de l'Antònia com de mi mateix, molt i molt agraït per tots els teus obsequis i proves de constant amistat. Ja saps també que pots ben creure, ara i sempre, amb la nostra, com també amb el nostre sincer afecte. Que tot et vagi tal com tu desitges i sàpigues que pots disposar de nosaltres.»²⁴⁵

El 7 de maig de 1954, Josep Irla dimitia com a president de la Generalitat per motius de salut. Serra i Moret aspirava al càrrec, però els diputats d'ERC s'hi oposaren frontalment. Proposaren a Pau Casals la presidència, però aquest declinà. Finalment, el conflicte es va resoldre el 5 d'agost amb l'elecció de Josep Tarradellas. Fou la primera i única reunió del Parlament de Catalunya a l'exili. L'elecció va tenir lloc a l'Ambaixada de la República Espanyola a la Ciutat de Mèxic, és a dir, en territori de jurisdicció espanyola i catalana. Cal tenir en compte que Mèxic era l'únic país important del món que reconeixia com a legítim el govern republicà. Hi assistiren físicament 9 dels 58 diputats vius del Parlament: Salvador Armendares, Enric Canturri, Antoni Dot, Francesc Farreras i Duran, Josep Folch, Carles Gerhard, Francesc Riera, Estanislau Ruiz i Ponsetí i Martí Rouret. Quinze més emeteren el vot per correu. La sala de sessions era presidida per una gran bandera catalana i a la seva dreta, una de republicana. Ventura Gassol era elegit president del Parlament, però hi renunciava i Francesc Farreras i Duran, elegit vicepresident primer, seria qui ocuparia el càrrec.²⁴⁶ Rouret felicitava Tarradellas el 20 d'agost següent:

«Estimat President i amic: Sincerament satisfet per la solució donada pel Parlament a la crisi presidencial, em plau molt felicitar-te per la teva elevació a la Presidència de la Generalitat. Aquesta designació, merescuda i encertada, al meu judici, serà per a tu un nou sa-

crifici i el pes de greus responsabilitats. Jo crec, n'estic convençut, que sabràs afrontar-les amb el coratge i el talent que requereixen per a portar Catalunya pel camí gloriós dels seus autèntics destins històrics. Confio i espero que tothom t'hi ajudarà i d'una manera molt especial jo, si és que em necessites, encara que no puc oferir més que una col·laboració tan modesta, com escassos són els meus mèrits, sempre, però, plens de la millor bona voluntat i del major entusiasme.

Per Catalunya i per la República a la teva disposició i, particularment, el bon amic de sempre que, en aquesta ocasió, et saluda emocionat, amb una forta abraçada.»²⁴⁷

Transcorreguts quatre mesos, el 16 de desembre, tornava a escriure al President. Li reclamava acció política, s'oferia, novament, a «*anar a França o on sigui, si és necessari el meu concurs*»²⁴⁸ i li recriminava la carta que havia adreçat, per innecessària al seu entendre, a Josep Serradell:

«Estimat President i amic:

[...]

Ignoro si amb el temps que portes ocupant la Presidència de la Generalitat has pres ja alguna decisió o has elaborat algun pla d'activitats immediates. Crec que la maduresa de la situació de casa nostra ja ho comença a exigir. Confio, doncs, que la teva acció no es farà esperar i crec que haurà d'ésser molt eficient. Pel moment, jo no he de dir-te res més que el que ja t'he manifestat diverses vegades: que estic disposat a anar a França o on sigui, si és necessari el meu concurs.

Des de fa uns dies hi ha molt enrenou per aquí Mèxic, D.F., amb motiu d'una lletra que et va escriure Josep Serradell i que tu vares contestar extensament. Crec que vares cometre un error en fer-ho. Un senzill acús de rebut hauria estat suficient per a deixar les coses

245 FJl. Fons Martí Rouret. Carta manuscrita de Josep Tarradellas a Martí Rouret [A bord de l'avió Liberté, 2 d'agost de 1952].

246 Per a més informació sobre l'elecció de Tarradellas, veure Jaume SOBREQUÉS. «Els documents de l'elecció a Mèxic de Josep Tarradellas com a President de la Generalitat».

247 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Martí Rouret a Josep Tarradellas [Ciutat de Mèxic, 20 d'agost de 1954].

248 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Martí Rouret a Josep Tarradellas [Ciutat de Mèxic, 16 de desembre de 1954].

acabades i sense més conseqüències. Serradell, convençut o no, ja ho havia deixat córrer, però, els Directius de l'Agrupació d'aquí, amb molt mal criteri, al meu judici, han decretat l'expulsió de l'amic de referència i això motivarà una assemblea tempestuosa. Amb l'amic Cabruja vàrem fer tot el que vàrem poder per evitar-ho, però ha estat impossible [...] S'acosten, jo crec, dies de lluita i, per tant, és més necessària que mai la bona unió del partit. [...]

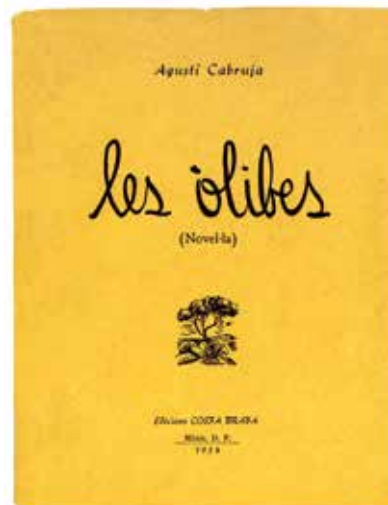
He fundat les Edicions "Costa Brava". Ja ha sortit el primer llibre: una novel·la de Cabruja titulada "Les Òlibes". Té un gran èxit. Aquesta mateixa setmana te l'enviaré.»²⁴⁹

Josep Serradell, militant d'ERC i amic de Rouret, va ser expulsat del partit a Mèxic a resultes d'una extensa missiva que remeté a Tarradellas el 26 d'octubre de 1954, en la qual li etzibava tota una sèrie de retrets en base als rumors que corrien per Mèxic sobre diversos temes, especialment econòmics, que posaven en entredit l'actuació d'alguns dels màxims dirigents polítics de l'exili: excessiu personalisme de Tarradellas, manca de suport moral i econòmic a Lluís Companys i posteriorment al seu fill, destí del suposat tresor de la Generalitat, accions en diverses empreses i societats, importants xifres de diners de la Generalitat en mans d'un petit nombre de dirigents del partit, propietats rústiques vitivinícoles prop de Marsella, una fàbrica de botons a París, empreses comercials d'importació i exportació, empreses cinematogràfiques a Mèxic, Itàlia i França, interessos en determinats bancs... Demanava a Tarradellas que donés comptes de tot això.

Tarradellas el respongué el 4 de novembre següent, rebatent totes les acusacions una a una. Aquesta és la resposta que Rouret recrimina, per innecessària, al president de la Generalitat. Sobre la seva pròpia actuació, al final de la carta, Tarradellas deia a Serradell:

«No vull acabar aquesta carta sense dir-vos i no dubto que m'excusareu la franquesa, el següent: aviat farà setze anys que sóc a França. En aquest país he estat detingut i empresonat cinc vegades i tal com estan les nostres coses no crec que això s'hagi acabat encara. He passat per presons i camps de concentració; en aquests m'hi han acompanyat la meua muller i fills. Ja podeu suposar, doncs, totes les vicissituds que això ha comportat, però és sempre una satisfacció de pensar que tots els perills i sofriments eren deguts a la mateixa causa, ésser tothora fidel a Catalunya i a si mateix.

Tot això, us asseguro i us demano que em creieu, no té cap importància davant els sacrificis i la mort de tants i tants catalans, de fora i de dintre de casa nostra. Però si em permeto dir-vos-ho és perquè, seguint la meua trajectòria, si durant prop de trenta-quatre anys, d'una manera ininterrompuda, sigui en el Govern, sigui a la direcció d'un partit, he procurat complir amb

1954

Les Òlibes, novel·la d'Agustí Cabruja fou l'únic llibre que va veure la llum amb Edicions Costa Brava, el projecte editorial impulsat Martí Rouret.
BC

249 Ibidem.

Ciutat de Mèxic, 25 d'abril de 1956

Rebuda al president Tarradellas a l'Orfeó Català durant la seva estada a Mèxic.

D'esquerra a dreta: Martí Rouret, Joan Ventosa i Roig, Agustí Cabruja, Josep Tarradellas, Rosa Castillo, Antoni Maria Sbert, x, Maria Dolors Bargalló, Jaume Ros...

AMTM

*el meu deure, ara faré el mateix, tot desitjant que en aquestes meves noves activitats i responsabilitats vulguin ajudar-m'hi tots els catalans que creuen en la nostra Pàtria. I sense preocupar-me ni un instant del judici que puguin tenir els adversaris ni dels que no ho són però que inconscientment els ajuden.»*²⁵⁰

El març de 1959, un grup de diputats al Parlament, entre els quals Rouret, signaven un manifest públic a resultes d'unes informacions referents a l'actuació del president de la República a l'exili, que consideraven lesives pels interessos de Catalunya i les seves competències estatutàries:

«Els que sotasignen, Diputats al Parlament de Catalunya, s'assabenten, per un fascicle que s'ha publicat a Mèxic, que l'Excel·lentíssim Senyor President del Govern de la República Espanyola a l'exili ha sotmès com a tal, en diverses ocasions, a la consideració d'organitzacions clandestines que lluiten a l'interior de la Península, plans d'actuació política que impliquen el desconeixement d'alguns preceptes constitucionals, en base als quals la República regula la convivència dels pobles que la integren; plans que, a més, preveuen que la futura organització política ha de néixer a conseqüència d'unes eleccions generals de tipus constituent, oblidant que atempta a la sobirania dels pobles la interferència de voluntats alienes en les seves decisions.

Degut a que tal inconseqüència no escau en qui per la seva representació hauria de comportar-se tenint en compte la limitació dels seus drets, els signants es veuen obligats a fer les següents manifestacions:

1. Correspon als catalans determinar lliurement i sense coaccions sobre el seu futur.

2. No pot obligar-los cap compromís en el qual no s'hagi tingut en compte la seva voluntat, manifestada a través dels medis d'expressió pròpia.

Si per necessitat de trobar una sortida al règim de força que impera a la Península, que pel que fa a Catalunya és d'ocupació militar i política, cal una entesa

entre les forces que s'ho proposin, aquesta entesa no pot oblidar els principis abans esmentats i el règim provisional que implantí ha de salvaguardar el respecte al dret de Catalunya a organitzar-se d'acord amb el que fou la seva última voluntat expressada lliure i democràticament.

Les presents manifestacions dels diputats al Parlament de Catalunya residents a Mèxic es posen al coneixement dels altres diputats residents a altres països per tal que vulguin fer-se-les seves, i s'adrecen al Molt Honorable Senyor President de la Generalitat de Catalunya perquè pel conducte procedent faci arribar a l'autoritat competent la nostra protesta i la nostra asseveració.

Mèxic DF, 13 de març de 1959.

*Salvador Armendares — Enric Canturri — Antoni Dot Arxer — Francesc Farreras i Duran — Josep Folch i Folch — Carles Gerhard — Martí Rouret — E. Ruiz Ponsetí.»*²⁵¹

Tarradellas visità Mèxic el 25 de maig del mateix any, amb viatge des de París, en el decurs del periple que estava realitzant a la recerca i consolidació de la unitat de criteris i d'acció dels catalans exiliats. A petició del Consell Directiu d'ERC a Mèxic, se celebrà una conferència amb el president, en la qual prengué la paraula Rouret:

«Demanà la paraula el diputat al Parlament de Catalunya i ex-conseller del Govern de la Generalitat, Martí Rouret. Felicità al president de la Generalitat per la "gentilesa en informar-nos i l'exposició que ha volgut fer-nos". Diu que ha escoltat coses importants i coses greus. Ell és optimista pels resultats que creu que es poden assolir. Afegeix que durant vint anys tot ha fracassat i que ara, als ulls de l'interior i de l'exterior de Catalunya, es posa de relleu l'orientació de que cal deixar els partits de banda per a defensar les Institucions. El deure de la reconquesta de la Pàtria accentua les responsabilitats que sempre hem tingut. Tornant els ulls a les Institucions, remarca, cal que ens adonem que aquestes necessiten de la col·laboració de tots. Cal do-

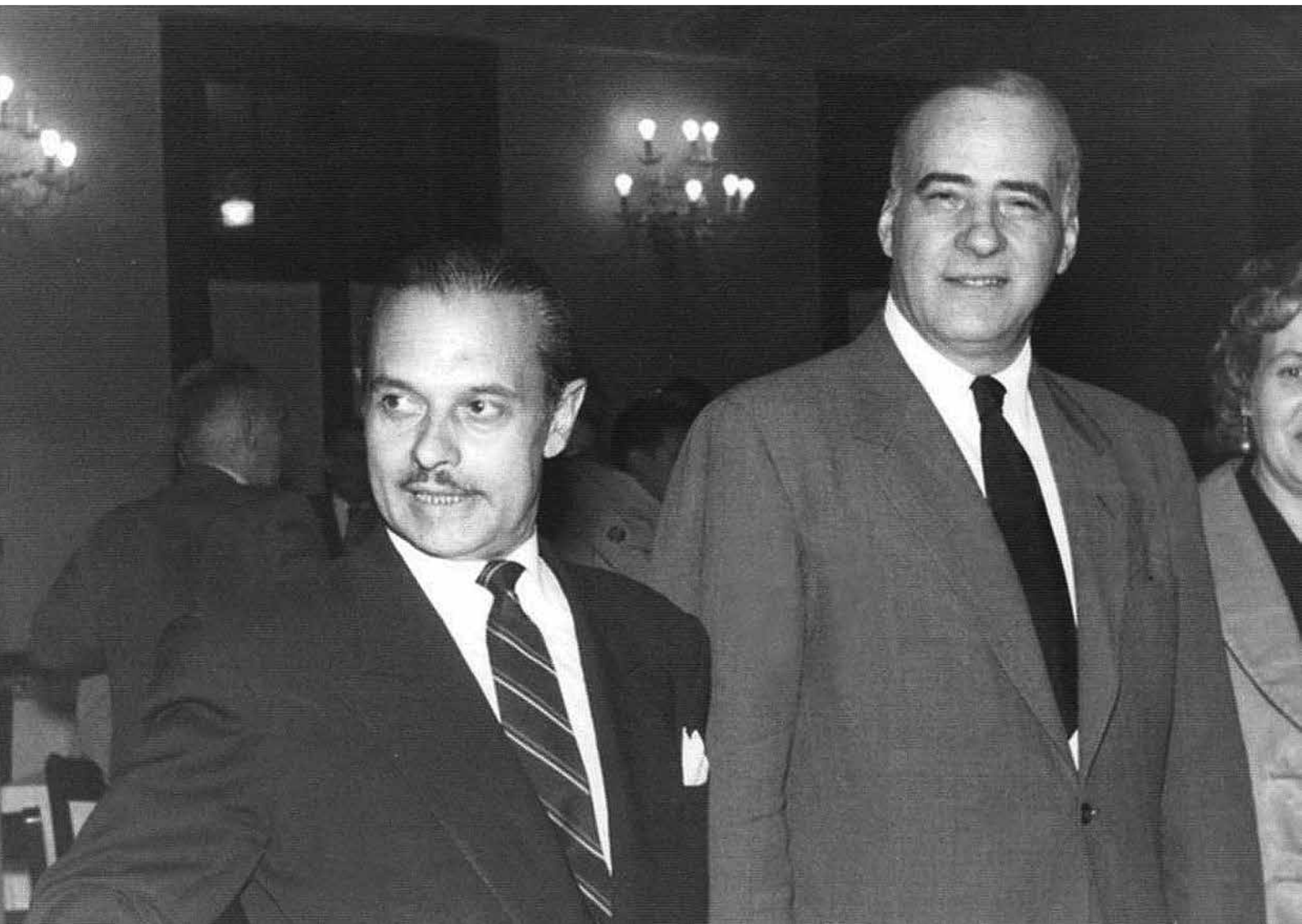
250 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Josep Tarradellas a Josep Serradell [Neuilly-sur-Seine, 4 de novembre de 1954].

251 «Dues declaracions dels diputats catalans», *La Humanitat* [Mèxic], 30 de juliol de 1959, p. 3.

Ciutat de Mèxic, 25 d'abril de 1956

Martí Rouret i Josep Tarradellas a l'Orfeó Català
durant una visita a Mèxic del president de la Generalitat a l'exili.

AMTM

nar-la. El militant d'ERC no pot romandre insensible a les responsabilitats de l'hora i, com que per a portar a terme la tasca que ha emprès el president de Catalunya urgeix la unitat i la disciplina del Partit, entèn que ambdues coses són fàcils d'aconseguir amb bona voluntat. La situació de l'interior, a ell també li consta, va canviant i evoluciona favorablement vers les Institucions, segons lletres i bones informacions rebudes. En un moment es pot presentar l'oportunitat de fer un gest i aleshores cal que sigui fet amb valentia i coratge, i per tant és convenient que el President es vegi assistit per tots. El President ja ha esbossat un camí i —conclou Rouret— demano que, com que la tasca no pot, el senyor Tarradellas, fer-la sol, puix que és de gran abast polític i patriòtic, convé preparar-nos per a no anar amb improvisacions. Es precis que tothom l'assisteixi per tal que els objectius tinguin eficàcia i encert.»²⁵²

El 14 de gener de 1960 Tarradellas, en una extensa carta, explicava a Rouret com veia la situació interna de Catalunya, políticament i econòmica:

«Per la meua part dec dir-te que malgrat els signes exteriors de la vida del franquisme, a molts els hi sembla que aquest és ben consolidat, la meua impressió és ben al contrari. Ja saps que mai m'he deixat portar per un excés d'optimisme i que sempre he dit que es fes molta atenció amb certes notícies que de tant en tant sortien, com imminent la seva mort. Avui tampoc crec que això sigui immediat, però sí que tots els símptomes que arriben principalment de casa nostra ens demostren una inquietud i en certs estaments una angoixa del que pot succeir com mai hi havia hagut. La situació econòmica-financera és més que dolenta. Catalunya que és un poble sense primeres matèries i que la seva indústria és simplement de transformació de les mateixes, es troba en una situació que pot ésser catastròfica si les condicions polítiques actuals d'Espanya continuen. Sense una indústria metal·lúrgica ni quasi siderúrgica, sense una Banca, sense el control de la seva producció elèctrica, sense que ni tant sols es permeti l'estudi d'una possible

indústria de força atòmica, quan a Madrid i a Bilbao ja funcionen dos reactors i en el País Basc s'ha començat la instal·lació de grans centres per la transformació del urànim destinant-hi el Govern la fantàstica quantitat de 3.500 milions de pessetes, la negativa almenys ara per ara de que aquest accepti el pla de transformació que li han presentat les nostres corporacions econòmiques, de tota la nostra indústria tèxtil, al fet que Andalusia produeixi ja el 70% del cotó que necessita la nostra indústria; tot junt amb la política de desintegració total de la nostra economia, és evident que estem abocats, com deia abans, a una situació que pot i deuria ésser una ferida mortal per la dictadura del General Franco. És evident, doncs, i no dubto que tot el que et dic també t'hauràs donat compte, que ens trobem davant de possibles situacions que per primera vegada sorgeixen de cercles o estaments que fins ara, encara que molts d'ells no hi estaven conforme, acceptaven confiats de solucions factibles. L'estabilització de tot el pla econòmic-financer de l'any passat en cas d'èxit per Catalunya, és fatal, i en cas de fracàs també. El nostre poble, al meu entendre, està en un tombant decisiu per al seu futur. És per això que a més de les ja acostumades iniciatives polítiques de sempre, es veu sorgir d'altres que cal bé estudiar i veure si és possible que aquestes entrin dintre un camí que les porti en direcció d'allà on es troben els nostres anhels.

És per això des de fa uns tres mesos que estic més que enfeinat i preocupat per la volada que van prenent els contactes constants i ben diversos relacionats amb aquells que dintre Catalunya cada dia que passa s'esveren més i més, no tan sols de la seva actual situació, sinó de la que pot esdevenir-se. Ja m'he permès anunciar al President del Parlament, el nostre estimat amic Farreras, que segurament els finals del mes vinent em serà possible posar-vos a la vostra consideració el resultat de totes les meves activitats per tal de que tots plegats em puguem [treure] les millors conseqüències. Per altra part, en el pla internacional, aquestes també van prenent un relleu, realment insospitat ara fa un any [...].»²⁵³

252 «Reportatges. El viatge del President», *La Humanitat* [Mèxic], 30 de juliol de 1959, p. 2.

253 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Josep Tarradellas a Martí Rouret a Josep Tarradellas [Saint-Martin-le-Beau, 14 de gener de 1960].

Ciutat de Mèxic, 26 de juliol de 1956

Intèrprets, veus en off, escenògrafs i apuntadors de l'obra teatral *Un home entre heroïs*, de Rafael Tasis.

D'esquerra a dreta: dempeus, Martí Soler i Vinyes, Martí Rouret, Xavier Massé, Ramon Palazon, Manuel Fontanals, Rafael Castelltort i Llorenç Busquets; asseguts, Josep Baviera, Emma Alonso, Àngel Garasa i Hilda Vilalta.

UAB-BH (FONS RAFAEL TASIS I MARCA)

En una altra carta, datada el 21 de gener de 1963, Tarradellas demanava a Rouret que li relatés els fets ocorreguts a Francesc Vidal i Barraquer, cardenal i arquebisbe de Tarragona, detingut el 23 de juliol de 1936 al monestir de Poblet per un escamot de la FAI de l'Hospitalet de Llobregat, on s'havia refugiat dos dies abans després d'abandonar l'Arquebisbat de Tarragona. El 30 de juliol, gràcies a les gestions fetes pel Govern de la Generalitat per tal d'alliberar-lo, embarcava al port de Barcelona rumb a Itàlia a bord d'un vaixell de la marina d'aquest país. La carta de Tarradellas a Rouret és aquesta:

«Estimat Diputat i amic:

[...]

Us dic això perquè precisament aquests dies s'ha publicat a l'interior una biografia del Cardenal Vidal i Barraquer que és evident que tota ella ha estat escrita tendenciosament. Encara que en ella es reconeix que fou la Generalitat qui el va salvar, de la manera en que està dit i pel fet incompreensible i insòlit d'oblidar que fou el President Companys qui va determinar el salvament del Cardenal, per la seva actuació i decisió prop d'aquells amics de la província de Tarragona que més podien cooperar a aquella acció, és evident que el que es tracta en aquesta biografia és precisament no mencionar el fet que acabo d'exposar-vos i que Vos coneixeu millor que jo.

Per tant, em permeto demanar-vos que tingueu la bondat, Vos que tant hi vareu intervenir i que tan bé sabeu com ocorregueren les coses, de dir-me en una nota a part el que realment va passar. No és pas per publicar el vostre testimoniatge, ni molt menys,. Solament perquè el necessito per a confirmar els meus propis informes i per veure si ambdós són coincidents. Sé molt bé quina fou la vostra intervenció i també la de l'amic Foguet, llavors em sembla molt, alcalde de Montblanc; però no sé si sabeu que aquest bon amic va morir, fa uns mesos, a Montpel·lier i encara que anys enrere en vàrem parlar, no recordo exactament la seva intervenció ni el detall dels fets. Justament aquests dies he pogut localitzar l'alcalde de Vimbodí, amic nostre, que és qui va portar a Montblanc el Cardenal Vidal i Barraquer. Aquest amic es troba a Barcelona i gràcies a una coin-

cidència amb altres amics seus he pogut posar-me en contacte directe amb ell i espero rebre una bona informació seva, doncs ja sabeu com i de quina manera va intervenir el Comitè de Vimbodí en tot el que fa referència a la llibertat del Cardenal, com també amb el que succeí més tard amb el bisbe Borràs.

Repeteix, doncs, molt us estimaria que tinguéssiu la bondat de fer-me aquestes notes que consideraré personals i confidencials, indicant-me el que Vos recordeu d'aquells fets transcendents, perquè, com us deia al començament d'aquesta lletra, és intolerable que es parli del Cardenal Vidal i Barraquer, que s'anomenin persones que gairebé no hi intervingueren o que si ho feren fou gràcies a l'actitud del President Companys i, com sempre, s'oblidi que precisament fou aquest qui va determinar en gran part la llibertat del Cardenal de qui avui dia tothom vol fer una bandera; i els que tant en parlen segurament que res haurien fet, donades llurs condicions morals, per tal de salvar-lo d'aquella convulsió que coneixeu i en la que férem tot el possible per tal d'encaminar-la de la millor manera possible.»²⁵⁴

A finals de 1964, una vegada arxivat l'expedient per la seva pertinença a la maçoneria, Rouret aconseguí l'autorització de repatriació del govern espanyol:

«El Ministerio de AA.EE. comunica a esta representación que la Comisión Interdepartamental de repatriación ha resuelto favorablemente la entrada en España del exiliado político español don Martín Rouret Callol acogido a los beneficios de la Autorización del 1 de marzo de 1947 y para que conste y a petición de parte interesada expido el presente. México 30 de diciembre de 1964.»²⁵⁵

Ràpidament organitzà el viatge. Arribà a Barcelona el 30 de gener de 1965 a bord del vaixell Virginia de Churruca. Retornà a Mèxic el 28 de març en avió, via Madrid. Una bona part d'aquest temps el passà a l'Es-

254 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Josep Tarradellas a Martí Rouret [Saint-Martin-le-Beau, 21 de gener de 1963].

255 Salomó MARQUÈS. Op. cit, p. 80.

Ciutat de Mèxic, 22 de març de 1958

Martí Rouret amb Lluís Nicolau d'Olwer.

FJI

cala. La seva germana Anna també havia viatjat a l'Escala per espai d'unes setmanes al llarg de 1959.

Tarradellas, sabedor del viatge de Rouret a Catalunya, l'escribia el 4 de setembre de 1965. És la darrera missiva entre ambdós que hem pogut consultar. Aquesta carta posa de relleu que les seves relacions s'havien refredat des de feia un temps i li demanava que li escrigués:

«Estimat amic,

Fa molt de temps que no tinc noves teves i encara que com saps, en aquest país diuen "pas de nouvelles, de bones nouvelles", em plauria molt que un dia et decidissis a escriure'm.

La nostra cordial amistat ve de massa lluny perquè de tant en tant no em facis conèixer el que en penses dels nostres problemes. Per altra banda no ignores com estimo el teu pensament i els teus consells. A veure doncs si ben aviat ho fas.

La teva curta estada a casa nostra també és un altre motiu, perquè em donis les teves impressions. És clar que amb el poc temps que vares estar-hi la cosa no és fàcil, però et conec prou per a sapiguer que tot el que em diràs serà més que interessant. Per endavant molt agraït.

Desitjaria que tant tu com els teus estéssiu bé de salut i que la teva estada aquí et permetés realitzar els teus propòsits. Nosaltres anem fent. La Montserrat més bé del que podíem pensar fa uns anys. En Josep ja és tot un home i estudia per enginyer i l'Antonieta i jo, malgrat que els anys ja ens comencen a pesar, no ens podem queixar, però cal que fem atenció amb la nostra salut.

[...]

Una cordial abraçada del teu vell amic.»²⁵⁶

Heus aquí un poema manuscrit, sense data, on Martí Rouret ironitza en to crític envers el tarannà del president Tarradellas:

*«Com us deia Tarradellas,
ho heu deixat tot molt fotut.
Vostre tarannà absolut,
farà perdre bous i esquelles.
Ja no tornarem mai més,
a remenar les cireres;
vostres actes i maneres
ens han fotut un revés.*

*Diputat i secretari
confesseu que ho tenen brut,
tot això de l'Estatut
i dels problemes agraris.*

*També veuen malament,
vostra impúdica postura,
aguantant la presidència
contra tot ésser vivent.*

*És clar, que del Parlament
tinguéreu vot solidari,
car pensant tots amb l'armari
cap no es mostra irreverent.»²⁵⁷*

L'enyorança per la pàtria

Malgrat aquesta aparent, variada i intensa activitat que duia a terme —cultural, política i social— Rouret va sentir en tot moment l'enyor de la seva terra i albirà l'esperança de tornar a Catalunya, concretament a l'Escala. A diferència del seu cunyat Josep Maria Murià, ell sempre va retenir aquest sentiment en un recó del seu cor i dels seus pensaments. Vegem-ne alguns exemples.

Els primers anys d'estada a Mèxic el seu objectiu era viatjar a França per estar més a prop dels dirigents d'ERC i recuperar l'activitat política que havia dut a terme a l'exili francès. El 10 de març de 1946 Rovira i Virgili escrivia a Rouret i li deia:

256 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Josep Tarradellas a Martí Rouret a Josep Tarradellas [Saint-Martin-le-Beau, 4 de setembre de 1965].

257 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 96.

Ciutat de Mèxic, 1959

Reunió de militants d'Esquerra a Mèxic, en ocasió d'una visita de Carles Pi i Sunyer. D'esquerra a dreta, asseguts: Salvador Armendares, Joan Ventosa i Roig, Amadeu Oliva, Manuel Galés, Carles Pi i Sunyer, Ricard Altaba, Francesc Farreras i Duran, Antoni Dot i Pere Ferrer. Dempeus: Jaume Mateu, Francesc Senyal, Llorenç Busquets, Alfons Boix, Jaume Senyal, Ramon Frontera, Joan Grau, x, x, Eduard Neira, Maria Dolors Bargalló, x, x, Antoni Eroles, Marian Font, Artur Bladé, Martí Rouret, Enric Canturri, Miquel Palet, x.

FJI

«Per diversos amics —Bladé, Met [Miravittles]— he sabut notícies vostres. Tinc entès que teniu força avançades les gestions per tornar cap a Europa. Celebraré que tingueu èxit. És de creure que en un futur pròxim hi haurà més facilitats per a tornar a França, sobretot tractant-se de refugiats de bona mena.»²⁵⁸

Pocs mesos després, l'1 d'octubre de 1946, Rouret escrivia a Tarradellas i li parlava del seu desig d'anar a França, com ho havien fet altres catalans exiliats a Mèxic, per incorporar-se al combat polític:

«Jo comptava trobar-me a hores d'ara camí de França, com hi estan els amics Santaló, Ferré i Casademunt, però no sé que és el que haurà succeït que ha fet retardar el meu visat —encara no el tinc—, a desgrat d'haver-lo demanat pel mateix temps que els altres. Creu que em feia il·lusió el retornar a França per a sumar el meu modest esforç a la dura tasca que esteu portant a cap tots plegats per a recobrar tot el que en mala hora perdérem: Catalunya i la República. Sé que aquesta tasca, afrontant grosses dificultats i a còpia de considerables esforços i sacrificis, l'aneu portant endavant a desgrat d'haver de lluitar enmig d'una situació internacional ben poc favorable. Així i tot, però, no he perdut ni un sol moment la fe en els resultats finals perquè la justícia de la nostra causa és indiscutible i si, pel moment, no té la consideració que hauria de merèixer d'aquells que podrien contribuir al seu triomf d'una manera decisiva, no és perquè sigui injusta, sinó perquè dissortadament per nosaltres, no s'acorda, circumstancialment, amb els interessos polítics, especialment els exteriors, d'aquells països que per un imperatiu de dignitat haurien de patrocinar-la i que per exigències de llurs interessos actuals la negligeixen. Això fa que la lluita sigui més difícil, que els resultats esdevinguin incerts i que en definitiva el triomf es demori fins a fer-nos desesperar, gairebé. Tot amb tot, jo, repeteixo, no he perdut la fe i per això em feia goig l'anar a França a treballar al costat vostre en aquesta noble tasca de procurar el recobrament de tot el que es va perdre. Ara no ha estat

possible i no pas per manca de voluntat meva el desplaçar-me a França, però jo segueixo insistint en les gestions i confio que, a no tardar molt, sortiré amb la meva.

[...] Fóra magnífic que aquesta missió anés des del derrocament de Franco i el seu règim fins a la total rehabilitació de la República, els Estatuts d'Autonomia i les institucions que els hi són pròpies. Què més voldriem!»²⁵⁹

Vinculat amb aquesta carta, el 18 d'octubre següent Miquel Santaló deia a Rouret:

«No us moveu per ara. [...] Per altra part sorgeixen dificultats per lo del viatge, d'ordre interior, que us diré un cop hagi pogut aclarir-ho una mica més. El president Irla vindrà un dia d'aquests i llavors informaré extensament de la situació.»²⁶⁰

Marquès apunta que aquestes dificultats d'ordre intern es basen en les tensions existents entre els partits que formaven part del govern republicà a l'exili, entre els quals figurava ERC.

Esvaïda aquesta possibilitat, prenia cos en Rouret la idea de tornar a Catalunya, malgrat que el juliol de 1953, transcorreguts tretze anys de l'arribada a Mèxic, havia obtingut la nacionalitat mexicana.

Paral·lelament, la vida a l'Escala es feia molt difícil per la mare de Rouret, Emília Callol i Tutau. Sola i marginada socialment per una bona part de la població, abandonà l'Escala per anar a viure a Barcelona, al número 31 del carrer del Pintor Fortuny, a casa de la seva jove. Al cap de poc decidí traslladar-se a Mèxic al costat dels seus fills. Arribà a Mèxic el 22 de febrer del 1949, en un vol amb escala a Cuba. No va poder gaudir gaire de la companyia dels seus. Moriria al cap de dos anys, el 1951, a conseqüència d'una caiguda. Tenia setanta-dos anys.

Sabem que el doctor Jesús Maria Isern —a qui salvà la vida el 1936— i l'alcalde de l'Escala, Jaume Sure-

259 AMTM. Fons President Josep Tarradellas i Joan (Exili) (1939-1977). Carta de Martí Rouret a Josep Tarradellas [Ciutat de Mèxic, 1 d'octubre de 1946].

260 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 76.

258 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 75.

Ciutat de Mèxic, circa 1960

Martí Rouret amb Núria Pi-Sunyer i Abel Gassol
en un àpat de celebració al Restaurant de l'Orfeó Català.

FJI

da, varen fer gestions a petició dels parents de Rouret per un possible retorn de Martí, però el seu fugaç compromís amb la maçoneria va fer del tot impossible aquest desig.

En carta enviada a la seva filla Neus el 23 de desembre de 1953, Rouret rememorava la seva trobada a França en motiu del Congrés dels Pobles per la Pau i li confessava el pessimisme que l'apoderava:

«Estimada filla:

Avui fa un any que, en aquesta mateixa hora en què t'escric —les 6 de la tarda—, et parlava per telèfon des de París. Després la vostra vinguda a Perpinyà i ara el record agradable, sempre present, d'aquells venturosos dies que passarem junts a França. Com m'agradaria reviure'ls! El temps passa, però, inexorable i les coses del món, lluny de millorar en el sentit de retornar a una normalitat que permetés el retorn a la pàtria enyorada, es compliquen cada dia més i, de nou, es torna allunyar l'il·lusió, tant de temps acariciada, del retorn. Ara la cosa s'ha posat molt negra en virtut del tractat acordat fa poc entre França i els EEUU. Això ha acabat amb totes les il·lusions, temps ha mantingudes i, per la meua part, ja començo a pensar que a Mèxic potser hi hauré de deixar els ossos com tants d'altres amics els hi han deixat per sempre. Cal resignar-se, però, a la sort de cada un i deixar que Déu disposi del nostre destí, com millor li plagui.

És per tot això que un gran pessimisme s'ha apoderat de mi i m'ha entrat la desgana per tot: per escriure, per treballar, i fins per a tornar a fer-me noves il·lusions; de totes maneres, no deixo de recordar-vos sempre i no vull que passin un dies tan senyalats com els de Nadal i d'Any Nou sense adreçar-vos uns mots d'afectuosa recordança. Us desitjo a tots que els tingueu ben feliços i que l'any que anem a començar us porti tota mena de ventures i prosperitats...»²⁶¹

El 13 de maig de 1954 tornava a escriure a la seva filla i, deprimida, li confessava:

«Estic cansat, aborrrer i fastiguejat de l'exili i no em costaria gaire prendre una decisió definitiva de iniciar el meu retorn a Catalunya, si tingués una informació clara de com estan les coses a casa nostra i de quines són les meves possibilitats d'estada allà, sense ésser molestat i de poder-me dedicar a quelcom adequat als meus coneixements i a la meua edat (52 anys complerts) sense que per part de ningú se'm posessin, com vulgarment es diu, bosses al veure.

[...] En el meu cas, però, compta més encara la situació moral. Són molts anys d'allunyament de la terra i de la família i això pesa i cansa, sobretot quan els anys ja comencen a pesar una miqueta.»²⁶²

L'enyorament per la seva terra el podem constatar vivament en la carta que remeté al seu amic gironí Jordi Vilardell, que havia retornat el juliol de 1964:

«Hem rebut la vostra postal, des de la terra sempre enyorada. Contents, molt contents, tots, de saber de vosaltres i agraits, molt agraits de l'obsequi d'aquest magnífic “plat de musclos”, en el que hi canten àngels.

Certament, les terres gironines, a la primavera, són meravelloses i també a l'estiu i encara, durant la resta de l'any també tenen molts encants per a la gent de fina sensibilitat. Et parlaria de l'hivern amb els seus dies de sol i calma en què la badia sembla un espill, temps de pescar i menjar garotes amb pa i amb el porró al costat. T'evocaria els dies de tramuntana o de gropada encesa, que diuen els mariners, amb el persistent xiular del vent i el lliscar prolongat i estrident de les cordes dels pals de les barques de pesca i hauries d'escoltar, en les nits de llevant, la gran simfonia wagneriana de les ones, dins la pregonesa de la foscor insondable, la mar enardida, batent-se follament contra el rocam. I més dintre el cor de la vila, el racó de cafè o de taverna on els tres o quatre noctàmbuls canten: “Cuba, donde yo nací, bajo tu hermoso sol” o “Yo soy negrito congo, que en el África nací, ay!” i encara “La ingrata y mal pagada” o “El Santo Cristo de Acero”, o bé aquell “vals de l'any sis en què va morir el rei Lluís” i que fa així, recordes?: “Cuando vi tu

261 AHE. Fons Rouret. Carta de Martí Rouret a la seva filla Neus [Ciutat de Mèxic, 23 de desembre de 1953].

262 Salomó MARQUÈS. Op. cit, p. 78.

Bosc de Salazar, circa 1965

Aplec d'exili. Martí Rouret amb la seva germana Anna i una amiga preparant un arròs.

AHE

linda frente, tu hermosura, belleza y candor, mi pecho ay! Mi pecho suspira de amor” etc. Res, noi, la nostra terra té sabor tot l’any!»²⁶³

També, en molts dels escrits que escrigué Rouret, especialment poemes, traspuen d’una manera molt nítida aquests sentiments de nostàlgia i enyorança cap a la seva terra i el seu poble.

L’adeu de Martí Rouret

A finals de la dècada de 1950 Rouret inicià una nova relació de parella amb Victoria Torres, d’origen cubà i resident a Mèxic, amb qui tingué dos fills, Martín Luis —nascut el 9 d’octubre de 1960— i Jorge Alber-to —nascut el 23 de febrer de 1962. La seva relació entrà en crisi i la separació, inevitable, es materialitzà el 1966. A partir d’aquest fet es plantejà de nou seriosament la possibilitat de tornar a Catalunya. Marquès, en el seu llibre sobre Rouret, explica la carta que va enviar el febrer de 1968 als seus oncles de l’Escala, on s’expressa en aquests termes:

«[...] Tot plegat vol dir que cada dia que passa em sento més envellit, més pobre i més sol i que fa que em comenci a sentir força incòmode per aquestes terres de Mèxic, al mateix temps que em torna a reviure i a torturar-me l’enyorança de la terra, com la sentia els primers anys i jo no sé si algun dia, més aviat o més tard, i potser més aviat que tard, agafaré de nou el vaixell o l’avió i em presentaré a Catalunya per no tornar-ne a sortir mai més.

[...]

Si les coses no em van com jo voldria, penso que em decidiré a creuar altra vegada l’Atlàntic i cap a Espanya de nou, amb el propòsit de quedar-m’hi per arreu, ja sia a l’Escala, a Barcelona o a un altre lloc, que el lloc no importa si un hi troba els mitjans per a defensar-s’hi treballant.

[...] Tot fa pensar que la cosa política a Espanya va

evolucionant molt depressa. Jo penso que s’apropa un canvi a base d’una solució, provisionalment monàrquica, sense estralls no violències. Ja fora un gran pas cap a la normalització que tothom desitja i que el país necessita.»²⁶⁴

El 5 d’octubre següent enviava a Guadalajara, des de la Ciutat de Mèxic, on residia de nou feia prop d’un any, la següent carta als seus familiars:

«Estimats tots: Vull demanar-vos, abans de tot, que em perdoneu per la meua escassíssima assiduitat en escriure-us i, a més a més, el ritme tan relentit de les meves contestacions a les vostres lletres. Francament i totalment incorrecte. No trobo mai el moment d’escriure, unes vegades per les ocupacions i d’altres per les preocupacions de tota mena que he tingut durant aquests primers mesos del meu nou sojorn a la capital, on m’ha calgut readaptar-me per la nova forma de vida que m’ha calgut adoptar, tan diferent de la d’abans i, també, tan distinta de la que feia a Guadalajara. Afortunadament, tot s’ha anat superant i, últimament, amb la magnífica solució econòmica i agradable que m’ha portat el nou treball, ja he entrat a una normalització gairebé total, car els dubtes que tenia referents a les meves aptituds per a desempenyar-lo correctament es van esvaïr per cada dia que passa i ja gairebé estic totalment ambientat en el nou medi i en condicions de fer front amb eficiència a les tasques i responsabilitats que el lloc comporta. Cal dir que m’hi ha ajudat molt el fet de dependre directament el meu departament de la Gerència de Producció que ocupa l’amic Pedret, el qual m’ha orientat molt, per la gran experiència que ell té de totes aquestes activitats i, a més a més, m’ha fet molt bon cartel davant de tots els jefassos de l’empresa, mentre jo, per la meua part, m’he esforçat en documentar-me de tot el més ràpidament possible, per a no fer-lo quedar malament. Ja estem, doncs, en plena activitat de producció, situats en els mateixos estudis de San Angelín, que abans havien estat cinematogràfics i ara són exclusivament de TV-Canal 8 de Mèxic, DF. De tot plegat, quan ens veurem, que

263 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 79-80.

264 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 113-114.

Guadalajara, 17 d'agost de 1965

Martí Rouret amb la seva germana Anna.

AHE

espero serà aviat, ja us en donaré més detalls. Si no hi ha res de nou, jo aniré a Guadalajara de demà o millor dit, d'avui dissabte en vuit, per arranjar totes les meves coses i enviar-les cap a Mèxic i plaçar-m'hi definitivament.

Els vestits varen arribar bé. Em feien molta falta. Poc a poc em vaig equipant de roba interior i camises, car estava gairebé despullat.

Em va apenar molt el disgust que va ocasionar-vos la vinguda d'aquella tipa a la botiga. Jo l'havia advertit que no tenia d'anar-hi per a res. Que hi anessin solament els nens amb les llistes del que necessitaven a l'escola, car en aquells dies encara jo no havia resolt res definitiu i no vaig poder-li donar més que una quantitat pels uniformes i la colegiatura. Mai m'hauria cregut que hagués tingut la gosadia de presentar-se allà, majorment havent-la advertit a temps.

M'entero, amb la darrera lletra, del feliç naixement de la petita Nídia. Us felicito a tots, pares, avis, oncles, etc. Porta un nom molt bonic. Us desitjo ben sincerament que aquesta petita sigui el goig i felicitat de les vostres llars. Espero poder-la conèixer ben aviat.

Suposo que Guifré ja deu estar restablert totalment, el que lamento és el que li està passant a Anita. Cal que es cuidi molt. Jo, afortunadament, em trobo bé. El reuma, que era la meva pesadilla, no m'ha molestat més i això que tenim una llarga temporada d'humitats intenses.

De les alteracions, diem-ne, estudiantils, no us en parlo. Per la premsa ja heu anat veient com van les coses. Tant de bo que no es compliquin més.

El Noi és a Guadalajara o a Mèxic? No he rebut mai cap Butlletí. Suposo que segueix sortint. Perquè no me l'envieu a Dolores 10, com les cartes? Allà sí ho rebo tot bé.

Confio que ens veurem prompte. Per a tots una abraçada.»²⁶⁵

Seria l'última lletra. El 31 d'octubre, Martí Rouret moria a l'hospital de l'Associació Nacional d'Artistes de la Ciutat de Mèxic, per les complicacions derivades d'una úlcera d'estomac mal cuidada i la peritonitis que se'n derivà. Fou enterrat al Panteón Jardín de

265 AHE. Fons Martí Rouret. Carta de Martí Rouret a Josep Maria Murià i Romani, [Ciutat de Mèxic, 5 d'octubre de 1968].

la capital mexicana, on reposava la seva mare. El president Josep Tarradellas, assabentat del decés, escrigué a la família:

«Benvolguts amics:

Acabo d'enterar-me de la mort del vostre germà i vell amic meu. No cal dir-vos que molt m'ha disgustat aquesta tan trista nova.

Ja sabeu l'estima que li portava a en Martí, com mai no he oblidat ni oblidaré, que en les hores més dramàtiques de Catalunya, va ésser-hi fidel i va complir amb intel·ligència i patriotisme les responsabilitats que li foren donades.

Un altre fervorós català que ens deixa, i per tant ens cal treballar més que mai per obtenir la victòria dels nostres ideals!

Us prego vulgueu acceptar el meu sincer condol i sapigueu que us acompanyo en la vostra pena.

Rebeu la meua cordial amistat i ben afectuoses salutacions del vostre amic.»²⁶⁶

Rouret es va mantenir sempre fidel al seu pensament: radicalment catalanista, d'esquerres, obrerista i federalista. Volia el màxim autogovern per Catalunya en el marc d'una República espanyola, que sempre va defensar, Salomó Marquès recull un parell d'exemples prou clars, extrets de la documentació manuscrita del polític, on Rouret exposa aquests principis:

«Hi ha tres coses a les que ni vull ni puc renunciar. Com a home de partit, al manteniment, on sigui i com sigui, d'Esquerra Republicana de Catalunya. Com a Diputat, al manteniment de les Institucions constitucionals i Autòniques. Com a català a cap de les possibilitats que, en ordre al recobriment de la seva personalitat nacional, el demà guanyi a Catalunya.»²⁶⁷

«Desitjo i treball per el ple recobriment de la República espanyola amb el conjunt de totes les institucions

266 AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Maria Murià i Romani i Anna Rouret i Callol [Saint-Martin-le-Beau, desembre de 1968].

267 Salomó MARQUÈS. *Op. cit.*, p. 85.

Guadalajara, desembre de 1965

Martí Rouret amb els seus dos fills petits: Martín Luís —de cinc anys—
i Jorge Alberto —de tres anys— amb l'uniforme escolar.

MLRT

constitucionals i autonòmiques, perquè elles constitueixen la legalitat que ens dóna força i raó. Després desitjo i treball per la revisió constitucional amb el fi d'instaurar una república Federal, en el text constitucional de la qual hom hi porti els resultats alligonadors de les experiències viscudes.»²⁶⁸

Marquès també reproduïx fragments d'un document manuscrit, datat el 1946 que, per la seva importància, reproduïm:

«* Un polític ha d'ésser un home superior en tot, elevat sempre per damunt de les passions mesquines, a les esferes dels sentiments nobles i de les concepcions intel·ligents i lògiques a les quals deu supeditar les seves conviccions personals, car els destins del país han d'estar sempre per damunt d'aquell i de tot.

* Hem donat al problema religiós més proporcions de les que realment té i sobretot hem comés l'error de voler resoldre'l de cara al carrer quan el que convenia era resoldre'l en l'íntim de cada consciència.

* De la mateixa manera que cada home té en la vida la seva missió, els pobles tenen la seva missió en la història. Cal, doncs, que els governants realitzin la seva obra de govern en el sentit de portar llur poble pel camí del compliment d'aquesta missió.

* Cal evitar els sentiments d'odi i de venjança, sense deixar de donar mai satisfacció als sentiments de justícia. [...] És obligat per dignitat i per la salut del propi país que no hi hagi tampoc perdó pels traïdors i els criminals. Les responsabilitats s'han d'exigir fins on arribin.

* Les democràcies modernes han basat la seva obra de govern en dos principis equivocats: han cregut la democràcia incompatible amb una enèrgica política d'ordre públic i incompatible, encara, amb una seriosa política de preparació militar per llur defensa contra els poders totalitaris. Precisament amb més raó moral que cap altre règim la democràcia pot i deu tenir una enèrgica política d'ordre públic i, encara, amb més raó que els altres règims deu prevenir seriosament la seva defensa.

* Únicament els règims democràtics poden donar el clima de pau que li cal a tot país per a desenvolupar-se dins del progrés. Si així no s'esdevé no deu imputar-se al règim sinó als governants que, per manca de capacitat i de tacte o de voluntat no profiten d'aquest clima de pau per encaminar el país per les vies del progrés.

* Ens hem dit liberals, demòcrates, republicans, nacionalistes i en els actes, ens hem mostrat gairebé sempre, de faïso totalment oposada a la significació d'aquests mots. És que el contingut espiritual nostre no ha respost al nom que hem ostentat: no pas conscientment, sinó per un fals concepte que hem tingut de totes aquestes doctrines i principalment de nosaltres mateixos.

* Mantenir ara les institucions constitucionals i autonòmiques de la República i de Catalunya per unitat no representa pas un renunciament definitiu a cap de les possibilitats que el demà pugui guardar per Catalunya en el camí del total recobriment de la seva personalitat nacional.

* Un greu error de la immensa majoria dels demòcrates dels nostres temps és d'haver basat la democràcia sobre bases falses. Efectivament: no és el respecte a l'opinió del poble la base fonamental de la democràcia, sinó el respecte als drets del poble, exercits i administrats per l'èlit del poble, en representació d'aquest lliurement atorgada.»²⁶⁹

Tanmateix, es manifestà contrari al separatisme, opció que sí pregonava el seu cunyat Josep Maria Murià i Romaní i que va originar més d'una discussió entre ambdós: «Si per unir els catalans cal alçar banderes d'irresponsabilitat, pobra Catalunya!»,²⁷⁰ escrigué.

Amb tot, José María Murià Rouret narra la conversa que va mantenir amb el seu oncle, al llit de mort, en la qual li confessa el seu canvi d'opinió:

«No em puc treure aquesta història del cap quan penso en l'evolució catalana dels darrers anys, ni tampoc les freqüents discussions al menjador de casa entre el

269 Salomó MARQUÈS. Op. cit, p. 110-112.

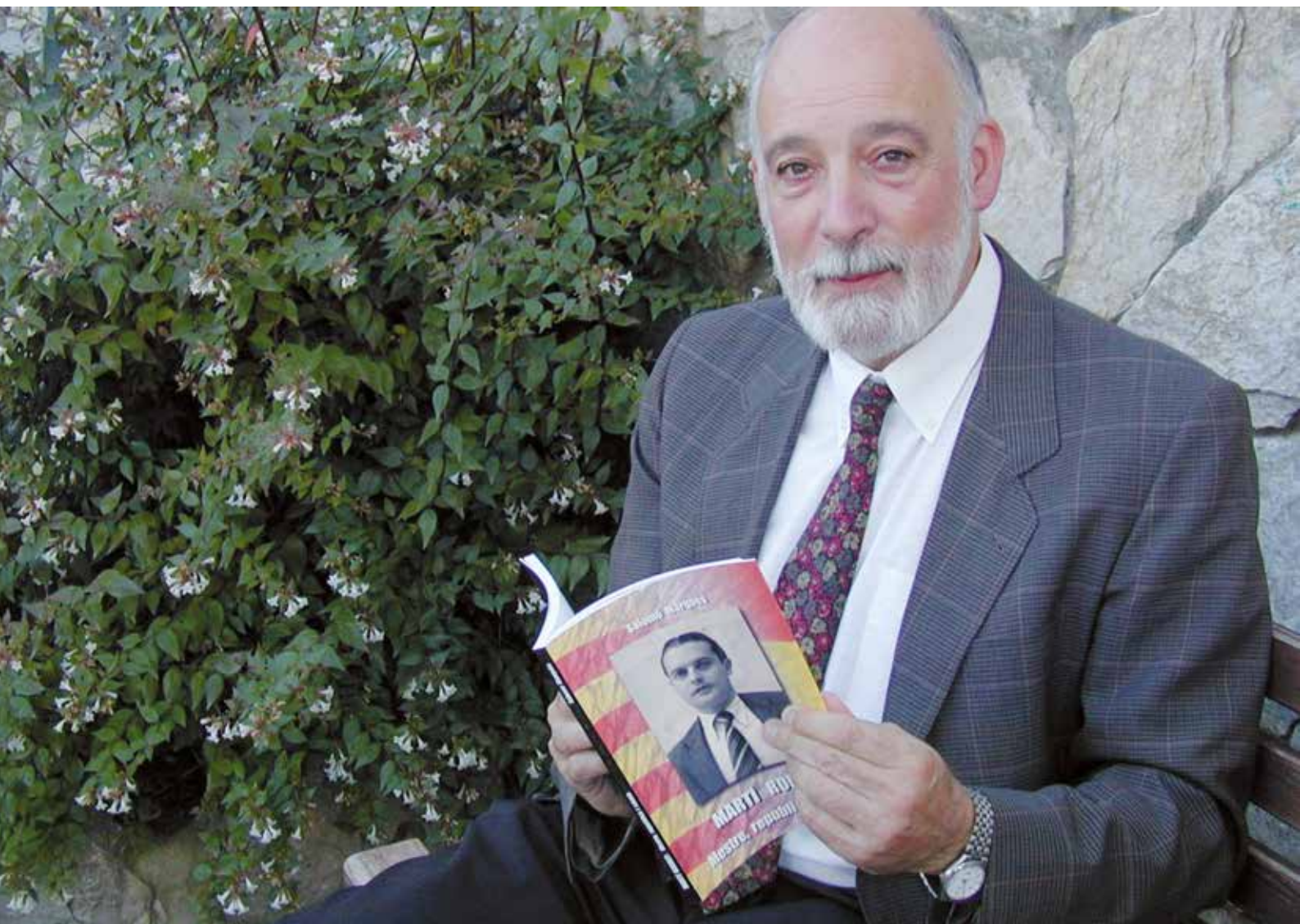
270 Salomó MARQUÈS. Op. cit, p. 86.

268 Ibidem.

Figueres, juny de 2001

Salomó Marquès, autor de la biografia *Martí Rouret. Mestre, republicà i català*, amb un exemplar del llibre a les mans.

CONXI MOLONS / DIARI DE GIRONA

meu pare, un home molt emotiu i d'escassa formació política, i el meu oncle Martí Rouret, amb més estudis i una important trajectòria republicana. Ambdós molt catalanistes, però l'un independentista complet i l'altre més tolerant a favor d'un federalisme respectuós.

La vida de Rouret va ser molt inestable a Mèxic i les seves visites a casa de la seva germana eren molt irregulars, però, això sí, sempre benvingudes. La veritat és que era un home encisador i dinàmic que representava una festa per tots quan venia.

No és rar doncs que jo hagi format com calia quan li va arribar l'hora, l'any 1968: molt de temps al costat del seu llit, conscients ambdós que ja se n'anava, vàrem parlar de moltes coses mentre esperàvem el fatal desenllaç. Una nit que dormitava ja donant mostres que aviat esdevindria el final, cap allà a les dotze, es despertà i em va fer l'efecte que es revifava.

"Noi —em digué—. No m'has preguntat mai res de les discussions que tenia amb el teu pare". No calia afegir res per saber del que es tractava.

"No", li vaig dir. Potser perquè volia coincidir amb tots dos. No era veritat, però no volia dir-li res que no li agradés.

"No t'enganyis", em va dir. "Sàpigues que ara estic convençut que ell tenia tota la raó".

Em va deixar tot parat. Molt català, com era, amb tendències socials d'esquerra bastant marcades, de les quals em vaig nodrir, al moment de la mort reconeixia el seu error de suposar que el federalisme era possible amb els espanyols.

Sense saber què dir-li, només li vaig prémer la mà i, a poc a poc, es va anar endormiscant fins que, en un moment donat, vaig sentir-li la ranera i la convulsió final.»²⁷¹

Poc després del seu decés, les revistes en les quals havia col·laborat Martí Rouret a Mèxic, el *Butlletí d'Informació Catalana* del Centre Català de Guadalajara i *Orfeo*. *Butlletí de l'Orfeo Català de Mèxic*, publicaren respectives necrològiques en memòria seva, on informaven del seu adeu i glosaven la seva figura. El primer deia:

271 José María MURIÀ. «Federalisme i sobirania», *El Punt Avui*, 10 de febrer de 2014, p. 21.

«Format en un ambient catalanista, des de la seva infància fins a l'hora de la mort va mantenir sempre el seu fervorós amor a Catalunya.»²⁷²

En el següent número es feia ressò del gran nombre de manifestacions de condol que havien rebut la seva germana Anna i el seu cunyat Josep Maria Murià, reproduïa la lletra tramesa pel president Tarradellas, publicava la poesia de Rouret, «Ja no vindrà la mort», i acabava dient:

«La pèrdua dels companys ens pot adolorir, però no mai minvar el nostre esperit combatiu.»²⁷³

La necrològica del segon, intitulada «El nostre adéu a un altre amic... M. Rouret-Callol», finalitzava d'aquesta manera:

«Tenia excel·lents dots d'escriptor i de poeta; i també era un bon orador.

En aquests darrers temps Martí Rouret sofria una tragèdia íntima, que els que l'estimàvem ens punyia al cor, i que tal vegada es deixa reflexar, més o menys, en aquest seu poema inèdit, d'un to tan trist i amarg:

Ja no vindrà, la mort:
la porto dintre meu
i poc a poc,
va segant l'herba del meu hort,
del meu hort abandonat,
sense vida, desolat...

La mort, com un somni dolç
abelleix a molta gent
si és només pressentiment.

Pels que la portem al cor,
rosegant-lo nit i dia

272 «El nostre col·laborador Martí Rouret i Callol, ha mort», *Butlletí d'Informació Catalana* [Guadalajara, Mèxic], novembre de 1968, p. 3.

273 *Butlletí d'Informació Catalana* [Guadalajara, Mèxic], desembre de 1968, p. 2.

L'Escala, 22 de juny de 2001

Inauguració del monument d'homenatge a Martí Rouret, obra de Quim Domene, a l'emplaçament de la que havia estat la casa familiar, a la placeta de Pequín, al final del carrer Maranges, amb Maria José Dubé, Josep-Lluís Carod-Rovira i José María Murià Rouret.

MIQUEL BATALLER

ens reserva l'alegria
d'arribar al darrer instant,
car, mentre i tant,
de dolor ens encadena
en fer-nos viure la pena
d'haver perdut tot amor.

La mort, que és dolenta i bona,
no en va porta el nom de dona.»²⁷⁴

La recuperació d'una figura històrica

La figura de Rouret va començar a sortir de l'oblit amb la publicació, el 2001, del llibre *Martí Rouret, mestre, republicà i català*, de Salomó Marquès, coeditat per l'Ajuntament de l'Escala i El Colegio de Jalisco; el primer de la versió catalana i el segon de la castellana.

La presentació va tenir lloc el 22 de juny, a la sala d'actes del Centre Esportiu i Recreatiu de l'Escala, amb la participació dels alcaldes de l'Escala i de Móra d'Ebre, Josep Maria Guinart i Santiago Campos, el secretari general d'ERC, Josep-Lluís Carod-Rovira, el president del Colegio de Jalisco i nebot de Rouret, José María Murià; el director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, Albert Manent, i l'autor del llibre, Salomó Marquès.

Abans, però, la filla i la neta de Rouret, Neus Rouret i Neus Negre, descobriren la placa en honor de Martí Rouret, situada al xamfrà de la casa on nasqué l'homenatjat, a la placeta de Pequín. L'artista Quim Domene explicava el simbolisme de la seva obra:

«En primer lloc, es tracta simplement d'assenyalar que més enllà d'ésser, per qüestions burocràtiques, una placa indicativa d'un espai, d'un carrer, d'una plaça, fa la funció més de memorial. Per això es posa en forma d'una estela i, a part del text que conté, hi ha dues coses molt clàssiques que s'entenen molt bé i que en resumiré una mica la paleografia: són Catalunya i Mèxic. La C és Catalunya, que està sobre el mar, on les veles

fan la M de Mèxic que, a la vegada, pot ser la M de Martí. Però després també el grafisme aquest de baix de l'escala, és un grafisme molt característic de Mèxic, recorda les piràmides de Mèxic i alhora també és l'escala un nom homònim de l'Escala.

Tot és molt simple, molt gràfic. Són d'aquelles coses que no cal explicar a ningú.»²⁷⁵

La neta de Rouret, visiblement emocionada, adreçà unes paraules al públic assistent en nom dels familiars, vinguts de Barcelona, Logronyo i Guadalajara (Mèxic):

«Moltes, moltes vegades al llarg de la meua vida m'he fet preguntes sobre Martí Rouret i Callol, el meu avi matern. Ja podeu suposar com m'hauria agradat haver-lo conegut millor, tenir-lo a prop, parlar amb ell i fer-li les totes aquelles preguntes que els néts acostumen a fer als seus avis, però l'únic record que en tinc és el d'una curta, massa curta estada que va fer a Catalunya. El meu germà Miquel i jo encara érem petits per expressar verbalment els nostres sentiments i poder copsar el que ara ens manca. Així és que de la mateixa manera que l'enyorança del seu pare ha estat una constant punyent en la vida de la mare, també nosaltres, en Miquel i jo, ens hem vist privats de l'amable, de la necessària presència de l'avi.

[...]

En aquests moments d'emoció tan gran no puc evitar de reviuire intensament els estius de la meua infantesa que, juntament amb els meus pares, l'àvia i el meu germà, havíem passat en aquesta plaça, testimoni dels meus jocs al carrer amb altres nens veïns. Penso també amb molts altres nens. Aquesta plaça va ser amb tota seguretat l'escenari dels jocs d'infantesa del nen Martí Rouret i Callol. M'agrada pensar-hi i d'imaginar-me'l jugant aquí mateix, aliè a tot allò que la vida li tenia preparat i molt lluny de preveure que algun dia la seva memòria ens faria retrobar en aquest lloc.»²⁷⁶

275 Homenatge a Martí Rouret i Callol, L'Escala, 22 de juny de 2001, p. 2.

276 Ibidem.

274 *Orfeo Català*, abril de 1969, p. 19.

L'Escala, 18 de gener de 2019

Taula rodona «L'exili d'un mestre i polític. 50è aniversari de la mort de Martí Rouret» celebrada a l'Alfolí de la Sal. A la taula, d'esquerra a dreta: Salomó Marquès, José María Murià, Víctor Puga i Rafel Bruguera.

JOSEP TORNER

El 26 d'octubre de 2015, en el marc de les jornades dedicades a «Els inicis del republicanisme a la Ribera d'Ebre», organitzades a Móra d'Ebre, Salomó Marquès hi va intervenir amb la conferència «Martí Rouret i Callo, mestre i republicà, de l'Empordà a la Ribera d'Ebre».

Finalment, el 18 de gener de 2019, l'Ajuntament escalenc organitzà una taula rodona a l'edifici de l'Alfolí de la Sal amb el títol «L'exili d'un mestre i polític. 50è aniversari de la mort de Martí Rouret». Hi participaren José María Murià, Salomó Marquès i Rafel Bruguera.

Per finalitzar, reproduïm un poema de Martí Rouret, «Balada de l'expatriat», carregat de nostàlgia i enyorament, escrit a Mèxic el març de 1966. Creiem que pot ser el resum més encertat per cloure la biografia d'un home que, malgrat no haver estat un líder carismàtic, per lleialtat a Lluís Companys i pel seu compromís personal i polític amb els ideals que defensava i creia justos, jugà un rol rellevant i preeminent en la política catalana dels anys 30 del segle passat i a l'exili.

*«La guerra em feu creuar el mar,
emigrant a terra estranya,
a sofrir, pels móns de Déu,
l'enyorança de la Pàtria.*

*La guerra em feu crear el mar,
deixant la Pàtria llunyana
i, en la Pàtria, els meus amors,
els germans, els fills, la mare...*

*La guerra em feu creuar el mar,
perquè em fou la sort contrària
i ara veig passar, abatut,
l'aspra cadena d'anyades,
com un rosari punyent
d'adversitats i de llàgrimes.*

*Cada any el dolor és més viu,
l'enyorança, més amarga.
Cada any l'esperit més somort
i més dèbil d'esperances,
i els horitzons més obscurs,
sense veure-hi veles blanques*

*de navilis retornant
els exiliats a la Pàtria.*

*Resta, encara, una il·lusió,
com un caliu dins de l'ànima,
cada any més dèbil, segur.
Tant de bo que mai s'apagui...*

*L'ull trist, malalt d'enyorança,
mira, inquiet, l'horitzó blau:
voldria veure-hi una nau,
hissant veles d'esperança.»²⁷⁷*

---

277 Martí ROURET. «Balada de l'expatriat», *Llibre de la Festa Major de l'Escala* 2001, p. 43.

1952

Martí Rouret.

AHE

EPÍLEG

Un breu epíleg més que res emotiu

JOSÉ MARÍA MURIÀ ROURET

ACADEMIES MEXICANES DE LA HISTÒRIA I DE LA LLENGUA

Martí Rouret i Callol es va embarcar a Marsella el dimarts 14 d'abril de 1942. És vàlid suposar que va anar de poc que no l' enxampés la Gestapo, ja que a França no va deixar de treballar fins al darrer dia per donar tota l'ajuda que li fou possible als republicans catalans, molt mal vistos pels alemanys.

Primer va disposar d'alguns recursos del govern català, recuperats amb molts inconvenients, de tot el que aquest va lliurar al de la República espanyola, després a base d'imaginació i enginy i aprofitant la relativa protecció que va brindar el govern mexicà a partir del 22 d'agost de 1940, mitjançant el cèlebre «Acord» amb el govern de Pétain.

De fet, pot dir-se que el paper més destacat que va jugar al servei del seu país va ser organitzant la retirada de la millor manera humanament possible. Ja és ben sabut que, a darrera hora, per exemple, és va recordar de l'historiador Antoni Rovira i Virgili i el va fer anar a buscar a casa seva, on s'estava escrivint i llegint. No cal dir que, si no l'hagués tret de Barcelona en aquell famós bibliobús curull d'intel·lectualitat, Rovira i Virgili hauria tingut la mateixa mala fi que l'il·lustre gironí Carles Rahola.

Va ser a la proa del Maréchal Lyautey, mentre aquest se les tenia amb el mar, quan a Rouret va començar a decaure-li l'esperit i a minvar aquella capacitat de lideratge i aquella energia que el caracteritzà, segons diversos testimonis, durant la guerra i els gairebé dos anys i mig que va restar a França. Va ajudar, sense dubte, haver vist i potser només endevinat a estribord la blanca filada de cases escalenques que es troben al sud del golf de Roses. Un company de viatge, del mateix poble, assegurà que fins i tot havia vist el balcó de casa seva al Passeig Marítim. En tot cas l'home aquell ho va fer per darrera vegada. Cal suposar que anava prenent consciència que tot se li havia ensorrat, del qual derivà aquell tarannà que donava la sensació que tot tant se li valia: aquell sentiment que ja res era mereixedor d'esforçar-se massa.

No era només la desfeta catalana el que li queia al damunt. Abans de sortir la seva dona havia decidit tornar a Catalunya amb tot i la filla, cercant altres horitzons. En aquest sentit no li serviria de massa haver-se mig lligat amb la seva secretària de quan treballava al Palau de la Generalitat.

Cal suposar que, durant el trasllat fins a Casablanca, junt amb la setmana que hi va esperar que arribés el famós Nyassa a buscar-los per dur-los fins al port mexicà de Veracruz, se li anà forjant també una intensa vida estrictament interior, que no tenia res a veure amb la despreocupació aparent.

Va desembarcar a terres americanes, en plena calda, el matí del divendres 22 de maig, justament el dia que Mèxic va declarar la guerra a l'Eix. No cal dir que el fet no deixà d'esverar-lo una mica. Durant un temps va pensar que corria el perill d'haver sortir del foc per caure a les brases. Però no va ser així. Llevat d'algunes poques restriccions i simulacres escadussers, aviat va poder veure que, per fi! podria fer una vida normal. Normal?

De fet, la Segona Guerra Mundial obrí a molts residents a Mèxic la possibilitat de guanyar diners amb certa facilitat.

Durant un temps va tenir una vida més o menys marítim, però no trigà massa en anar-se'n del tot en orris. Va ajudar-lo, això sí, que la seva mare aconseguís traslladar-se a Mèxic relativament aviat, impulsada pel menyspreu de molts escalencs. «*Ya no tenemos amigos Martín*» li escriví la dona obligadament en espanyol, «*todos aquellos que antes venían ahora pasan de largo*». No cal dir que tan aviat com es va poder, entre ell i el seu cunyat la van fer venir.

Pot dir-se que gairebé l'arribada de la mare va coincidir amb la separació de la parella d'aleshores i mare i fill s'instal·laren en un piset al costat d'on vivia tranquil·lament amb la seva família l'Anna Rouret, filla i mare respectivament.

Podria dir-se que, dintre de tot, van ser temps molt bons. Anava ben cuidat, la seva mare també estava atesa degudament al temps que gaudia del seu net preferit i ell mateix, encara que guanyava poc, s'ho passava la mar de bé.

Era la seva vida també una mena de fugida del feixuc record de tot el que havia passat i, sobretot, d'aquell enyorament que no es podia treure de sobre a cap hora del dia, malgrat que va aprendre a dissimular-ho molt bé amb una permanent alegria contagiosa, però si t'hi fixaves, podies adonar-te que era més falsa que un duro de plom i la processó li anava per dintre.

Era, però, relativament jove, feia goig, tenia moltes gràcies i tanmateix un gran èxit amb les dones i amb els amics que, com ell, eren fins a cert punt ocells de bosc.

La seva mare va morir relativament aviat, com a conseqüència d'una caiguda al carrer. Com que Martí estava de viatge per motius de feina pel sud-est del país, en aquella època de difícil comunicació, no se'l va poder avisar a temps. La seva arribada a casa va ser dramàtica. Vaillet i tot com era jo el vaig ajudar a desmuntar el piset i em va tocar compartir amb ell escenes d'una intensitat enorme que m'han quedat gravades per tota la vida. Encara ara em trasbalsa recordar-les.

Va ser aquells dies un home completament diferent d'aquell oncle joíós, la visita del qual rebia sempre amb gran il·lusió. Diverses vegades el vaig sentir cridar dins de la seva habitació, amb veu i desesperació ofegada pel coixí: «*i jo sense poder-me'n anar!*».

Això que eren temps, aquells primers anys cinquanta, en els quals ni remotament s'acceptava que la situació «d'allà» duraria tants anys. Suposo que si n'hagués estat conscient potser, fins i tot, hauria fet un mal pensament, com va ser el cas d'algun compatriota que es trobà a la mateixa situació.

Tot esperant, doncs, el moment de tornar li van passar els anys fent vida bohèmia i participant en totes les activitats republicanes, especialment les catalanes. Cal recordar que va ser un dels diputats que el 1954 va votar a favor que el seu amic Josep Tarradellas esdevingués president de la Generalitat de Catalunya. Ell seguia el camí institucional, a diferència dels que optaren per la creació d'un Consell Nacional Català que la substituís degut a la ineficiència, deien alguns, que en general va mostrar durant la guerra i, especialment, a l'hora d'emprendre la retirada.

Pel que fa a la seva situació personal, no li va interessar gens arreglar-la, doncs no li representava cap al·licient.

Deslligar-se de casa meva no ho va fer mai. Era la seva única família. Ara caic en el fet que la nostra llar li oferia una mena de refugi emocional. Sovint els diumenges esdevenien una gran festa perquè compareixia a dinar. Quina delícia seure al seu costat mentre esperàvem que ens cridessin a taula! Solia revisar-me els

deures i amb molta gràcia aprofitava per ensenyar-me alguna cosa. Una bona lliçó de vida quotidiana no ho era pas, però la docència i la bondat eren part essencials de la seva personalitat.

A taula la situació esdevenia més seriosa. Analitzava amb el meu pare la situació d'aquí i d'allà i irremissiblement acabaven en la discussió de sempre. Ell era molt catalanista, però concedia la possibilitat d'establir una Federació Ibèrica. El pare, en canvi, era independentista a ultrança. La discrepància, però, no duia mai la sang al riu: s'estimaven massa, però a mi, que no podia deixar d'escoltar-los ben embabiecat, em feien trontollar. Els arguments de Rouret eren més analítics que els del pare, qui es regia principalment pels sentiments.

Abans d'expirar va solucionar la meua disjuntiva. Aquella nit a l'hospital de la Ciutat de Mèxic estàvem sols. Els pares, des de Guadalajara, no s'esperaven el desenllaç. Jo sí el vaig veure venir aquella tarda, amb l'ajuda del metge, és clar, i els vaig avisar, però no pogueren arribar fins l'endemà... Li costava parlar, però em va agafar la ma i em va dir a poc a poc: *«Noi: el teu pare té tota la raó!»* Van ser les seves últimes paraules.

Quan el pare finalment va arribar i li vaig dir, es va agafar el cap amb les dues mans, com solia fer-ho quan tenia una forta impressió, i amb llàgrimes als ulls només digué: *«Carai Martí. Ho podies haver dit abans»*. Després s'acostà al cadàver i li va fer al front un dels petons més respectuosos que he vist mai.

La vida alegre se li va acabar justament quan es va llegir la notícia als diaris que el president Dwight Eisenhower d'Estats Units va fer una visita d'estat a Francisco Franco i, fins i tot, va pactar ajuda econòmica a canvi de l'establiment de bases militars, malgrat que el militar colpista i la resta dels feixistes havien declarat moltes vegades que la «integritat del territori espanyol era sagrada»... Fou la confirmació incontrovertible del que ja feia temps que rondava pel cap dels exiliats però no s'atrevien acceptar. La frase tan repetida i plena d'il·lusió que «allò s'acaba» fou substituïda per una altra que destil·lava tristesa i pessimisme a dojo: «allò va per llarg» o, encara pitjor, «va per molt llarg».

Rouret i molts d'altres que havien viscut provisionalment durant prop de dues dècades, suposant cada

dia que la tornada a «casa nostra» era un joc de poques taules, va canviar totalment la seva visió del futur i va, finalment, pensar en arreglar-se una vida a Mèxic i fer-s'hi una família i un patrimoni: va fracassar en els dos sentits.

Aquella dona que va triar i va donar-li dos fills era massa jove i tenia massa aspiracions que Rouret no li podia pas satisfer, perquè era massa gran. La situació econòmica del país ja no era la mateixa d'anys endarrerere: el que es denominà el «miracle mexicà» s'estava acabant i la vida era força més difícil. Em consta perquè va ser justament quan jo també vaig començar a obrir-me pas.

Feia ja un cert temps que els pares residien a Guadalajara quan Rouret també va venir a viure-hi amb la dona i els fills molt petits. No se'n va sortir i va acabar treballant al negociet que teníem nosaltres, que tampoc donava per massa.

Desballestada la relació de parella, se'n va entornar a la Ciutat de Mèxic i va fer l'intent d'anar-se'n a viure a Catalunya, concretament al seu poble, aollint-se amb un oncle seu que disposava de certs recursos. La mare dels seus fills li va ensorrar en part el projecte tement que ja no en sabia mai més res i que s'hauria d'escarrassar sola amb les criatures...

La relació legal amb la seva primera dona no s'havia pogut cancel·lar mai, ja que a Espanya no hi havia divorci, de manera que al tornar tot permet suposar que va generar certes expectatives de redreçament, ja que s'ignorava la seva nova situació. Una carta que li van obrir de manera indeguda va revelar-la i es veu que es va armar un rebombori que el va fer-lo tornar a la Ciutat de Mèxic amb certa precipitació.

Tot de cop la situació econòmica se li va arreglar. L'home havia fet molts amics i, un d'ells, molt destacat en el món dels mitjans audiovisuals, Albert Pedret, li va aconseguir una bona feina a una empresa de televisió. Disposaria del que calgués per viure decorosament a la capital i enviar el necessari a Guadalajara, per als seus fills. Va ser aleshores que es va rebentar l'úlcera de l'estómac, que no va ser atesa durant un llarg cap de setmana. Quan va entrar al sanatori dels artistes, malgrat que van fer tots els esforços, la peritonitis ja estava massa desenvolupada.

**Ciutat de Mèxic,
desembre de 2018**

La tomba on reposen
Martí Rouret
i la seva mare
Emília Callol,
al Panteón Jardín.
PVR

El vàrem enterrar al mateix lloc que tant desitjava
aquell «emigrant» cantat tantes i tantes vegades pel
tenor Emili Vendrell:

*«Oh, si al fossar on jau ma dolça mare
jo el llit tingués!»²⁷⁸*

Només que, en aquest cas, no era pas «allà» —a la
pàtria del seu cor— sinó en el «bell mig de la lluna»:
això vol dir Mèxic, una terra a la que hi resten tants i
tants catalans de totes menes que hi van ser ben aco-
llits.

---

278 Jacint VERDAGUER. «L'Emigrant».

EL MEU GRA DE SORRA

TRENTA-SET POEMES I SEIXANTA-SET ARTICLES

MARTÍ ROURET

FUNDAT L'ANY 1906
SEGONA EPOCA — Núm. 436
Dimarts, 6 de Setembre de 1932

form

Diari portaveu de l'Esquerra Republicana

L'Esquerra ha de governar

Ja imminent l'aprovació de l'Esquí, tothom parla de les properes eleccions al primer Parlament català i tothom coincideix en què serà la lluita renyidíssima.

Certament, la visió del poble no s'equivoca: si una lluita electoral renyida s'haurà vist a Catalunya, indubtablement serà la que es donarà els primers diputats a les primeres Corts Catalanes.

Qui triomfarà? Enemics de posicionar-se, en aquest sentit, delam de banda el costar aquesta pregunta per afirmar categòricament un criteri: Ha de triomfar, ha de governar l'Esquerra.

Ha de governar l'Esquerra perquè les circumstàncies polítiques del moment ho imposen, perquè és l'hora de les esquerres.

Ho imposen les circumstàncies polítiques del moment, perquè el

moralitat, l'Esquerra acaba de demostrar que és el partit de les màximes, o millor dit, de totes les garanties.

Catalunya lliure, en mans de l'Esquerra, té un futur ample, clar i prometedor. Catalunya, en mans de les dretes, té un perillós i dolorós.

Davant d'aquest dilema, el poble té la paraula, paraula que serà un gest, un bell gest, a l'hora dels primers comicis catalans, perquè el poble, i el poble de Catalunya majorment, és amant de la llum renovadora que condueix a la veritat, a la llibertat, a la justícia, i a la vida digna i no voldrà caure mai a les penombres marfitzadores i retardatàries, sempre provinents de governs reaccionaris, divorciats del poble per instint natural i social.

M. ROURET CALLOL.

LA CONSIGNA, ARA MÉS QUE MAI

per M. ROURET-CALLOL

El dia 27 de desembre del 1930, ja en plena lluita contra el feixisme nacional i estranger, Esquerra Republicana de Catalunya aplegada, al Palau de Belles Arts, en formidable comitè, la democràcia republicana d'esquerres de Catalunya, per tal de tributar homenatge a la memòria de Francesc Macià, restaurador de les llibertats catalanes i primer President de la Generalitat, amb motiu del tercer aniversari de la seva mort.

En aquest acte, memorable per la multitud que s'hi aplegà i per l'entusiasme i fervor patriòtic que el caracteritzava, el President de la Generalitat, senyor Lluís Companys, tot just convalescent d'una forta indisposició soferta, pronuncià un discurs de gran densitat i de tan aguda inflexió política, que, malgrat el temps transcorregut, tan prenyat de fets importants, no tan sols segueix essent d'actualitat, sinó que hi ha motius sobrats per a creure que es mantindrà fresc, encara, per molt de temps. Fins ens atrevirem a dir que, per ara i per l'esdevenidor, els catalans que malden pel reconeixement total de la personalitat nacional del nostre poble, dintre el concert de les nacions ibèriques, en alguns dels més importants aspectes de les nostres propagandes nacionalistes hauran de cercar el què en la doctrina exposada en aquell discurs. I, per altra banda, els no catalans de la Península no podran mai comprendre ni el pensament, ni la voluntat, ni el sentiment de Catalunya, mentre no s'adonin llur esperit d'aquella realitat doctrinal, tan intel·ligentment estudiada, tan profundament sentida i tan magníficament exposada en el discurs alludit.

Ara, però, en aquest segon aniversari de la lluita per la llibertat contra el feixisme interior i exterior, no volem encara que ha nescut un

MARTÍ ROURET

La data del 14 d'Abril de 1931 és prou important en l'història del nostre país per a que, a desgrat del temps i de la distància i de les vicissituds passades i presents no deixem de commemorar-la cada any amb la mateixa emoció i amb la mateixa fe en els ideals promotores dels fets que li donen jerarquia de data gloriosa en els annals del nacionalisme català i del republicanisme espanyol.

Aquest any, però, tenim el presentiment que és el darrer de commemorar la gesta gloriosa del 14 d'Abril a l'exili. Ens ho fa pressentir la marxa dels aconteixements mundials que te a casa nostra repercussions profundes, tant, que fan trontollar seriósament tot l'aparell dictatorial de Franco i Falange, prou minuat interiorment per la cruella conducta del propi règim amb els vençuts i per la desastrosa acció governamental del mateix, plena d'estrepitosos fracassos.

Mentre l'Eix fou d'acer, la Dictadura Franco-falangista mantingué la poixanca i l'orgull que, com a satèl·lit, li pervenia de les victòries de les potències totalitàries, però així que les Nacions Unides, amb un esforç titànic han posat de manifest que l'Eix era apenas de canya trencadissa i els seus exèrcits, passant de la defensiva a la ofensiva, han anat guanyant terreny fins a fer tronar els seus canons en el propi territori alemany, cada dia més prop de Berlín, Franco i el seu règim han començat a trencollar i amb el

trontoll han començat les claudicacions, i el servilisme que el portà a sotmetre's a l'Eix ahir, el porta avui a maniobrar per a guanyar el cor de les Democràcies victorioses, com si el món pogués oblidar tan fàcilment un passat ple d'ignominia i de maldat.

Tota la gama de filigranes que Franco ve dibuixant per a guanyar-se la simpatia de les Nacions Unides i sostenir-se en el poder serà inútil. Les seves mostres de sensibilitat de darrera hora trencant amb el Japó pels crims de les Filipines; la seva aparent magnanimitat cancel·lant tots els delictes polítics, el seu pretès civisme alçant la censura exterior i totes les piruetes que encara farà durant el poc temps que li queda de viure en el poder no serviran més que per corononar la seva negra història de crims, amb el més gran dels ridículs, com a governant.

La pròxima caiguda del Dictador falangista planteja a l'emigració republicana situacions difícils que caldrà afrontar amb gran tacte i energia. Serà hora de grans aconteixements i potser hora de grans gestes i de grans sacrificis, segurament. Creiem que la millor manera de commemorar aquest 14 d'Abril està en fer, tots plegats, exàmens de consciència per a treure el millor profit de les lliçons que l'experiència ha tingut per a tot. Que cada ú aprengui la propera i amb el perfeccionament que d'això en pervinguí tothom disposi a afrontar, amb seny i generositat, el compliment d'endeure llur, per la Patria i per l'ideal.

Malauradament per a tots pels d'allà i pels d'aquí, ens toca commemorar, encara, una vegada més a l'exili la gesta magnífica del 14 d'Abril de 1931. Enguany, però, aquesta commemoració traurà d'esser la darrera que celebrem lluny de la Patria emigrada. Talment ho creiem a que ens atrevim a dir, amb cor ple de fe, que si aquest 14 d'Abril de l'esperança, que s'apropa i potser no es gaire lluny, tornarà a esser el de la realitat, per Catalunya i per la República.

Aquesta és la relació completa dels trenta-nou poemes i seixanta-set articles d'opinió —alguns inèdits— escrits per Martí Rouret a la premsa de l'època, dels quals en tenim constància, ordenats cronològicament, dins de cada tipologia.

A l'edició en paper d'aquest llibre apareix una tria **—marcada en negreta—**, de quatre poemes i catorze articles, els més destacats pel seu contingut polític.

A l'edició electrònica (en pdf), accessible al web irla.cat, hi apareixen tots.

POEMES

1. «Tardoral». <i>L'Avi Muné</i> , 11 d'octubre de 1919.....	232
2. «Estiuença». <i>Costa Brava</i> , 30 de juliol de 1920	233
3. «Himne dels dansaires». <i>Llibret de la Festa Major de l'Escala 1920</i>	233
4. «So vist un infant...». <i>Costa Brava</i> , 15 d'octubre de 1921	234
5. «Tríptic. La Riuada. Nocturn. El meu cel». <i>La Riuada</i> , 1 d'agost de 1927.....	235
6. «Melangia d'octubre». <i>La Riuada</i> , 1 d'agost de 1928.....	236
7. «Pressentiment». <i>La Riuada</i> , 7 de setembre de 1928	236
8. «Sonet de primavera». <i>El Autonomista. Suplement literari</i> , 1 d'octubre de 1928.....	237
9. «L'oració del desmai». <i>L'Avi Muné</i> , 6 d'octubre de 1928.....	237
10. «Una mirada». <i>Revista d'Olot</i> , octubre-novembre de 1928	238
11. «Al Monument als herois de la independència de Tarragona». <i>La Riuada</i>, 29 de febrer de 1929.....	238
12. «La masia». <i>Revista de Tivissa</i> , 20 d'agost de 1929	239
13. «Sonet de Festa Major». <i>La Riuada</i> , 28 d'agost de 1929	239
14. «Les illes». <i>La Riuada</i> , 30 de novembre de 1929	240
15. «Vespéral». <i>La Riuada</i> , 1 de gener de 1930.....	240
16. «A Martí Vilanova». <i>La Riuada</i>, 20 de març de 1930	241
17. «Carn d'ignomínia». <i>La Riuada</i> , 24 d'abril de 1930.....	241
18. «Onomàstica». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data.....	242
19. «Balada de l'expatriat». <i>Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001</i>	242
20. «Ja no vindrà la mort». <i>Butlletí d'informació catalana</i> [Guadalajara], desembre de 1968.....	243
21. «Nit de difunts». <i>Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001</i>	243
22. «Barca vella». <i>Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001</i>	244
23. «Illot mil·lenari». <i>Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001</i>	244
24. «Tríptic en la mort del president Companys». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data.....	245
25. «Veles i gavines». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data.....	246
26. «Aquarel·la». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	246
27. «Noia marinera». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	247
28. «Llops de mar». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	247
29. «Sinfonia dels records amables». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	248
30. «La roca del frare».[inèdit, consultable a l'AHE] sense data.....	249
31. «Tardor». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	249
32. «Natura morta (oli)».[inèdit, consultable a l'AHE] sense data	250
33. «Aventura». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data.....	250
34. «Moments».[inèdit, consultable a l'AHE] sense data	251

35. «Si jo pogués trobar la soledat...». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	251
36. «Com el fum». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data.....	252
37. «Plany». [inèdit, consultable a l'AHE] sense data	252

ARTICLES DIVERSOS

38. «Els lletreros». <i>Costa Brava</i> , 31 de desembre de 1919	253
39. «Coses nostrades (La dansa catalana)». <i>Costa Brava</i> , 15 de juny de 1920.....	254
40. «Noble altruisme». <i>Costa Brava</i> , 30 d'octubre de 1920.....	255
41. «Un vestiment antic». <i>Costa Brava</i> , 30 de novembre de 1920.....	256
42. «Curiositats científiques. L'estiu de Sant Martí». <i>Costa Brava</i> , 28 de febrer de 1921.....	257
43. «D'acció social». <i>Costa Brava</i> , 30 de març de 1921.....	258
44. «Cultura. L'educació dels infants». <i>Costa Brava</i> , 30 d'abril de 1921.....	259
45. «Curiositats científiques. Dels peixos». <i>Costa Brava</i> , 30 de juny de 1921	260
46. «Nit de Sant Joan». <i>Costa Brava</i> , 15 de juliol de 1921.....	261
47. «Quelcom d'esport. El match de boxa de Nova Jersey». <i>Costa Brava</i> , 30 de juliol de 1921	263
48. «Les males lectures». <i>Diario de Gerona</i> , 18 d'agost de 1921.....	265
49. «Costums nostrades. Els lletreros». <i>Costa Brava</i> , 31 d'agost de 1921	266
50. «Enyorança». <i>El Llamp</i> , 15 de març de 1927	269
51. «Llegir i escriure en català». <i>La Riuada</i> , 15 d'agost de 1927	270
52. «Nous horitzons». <i>La Riuada</i> , 25 d'agost de 1927	271
53. «Llegim companys!». <i>La Riuada</i> , 15 d'octubre de 1927	272
54. «Prosa de tardor». <i>La Riuada</i> , 1 de novembre de 1927	273
55. «Balanç». <i>La Riuada</i> , 1 de gener de 1928	274
56. «Si us plau...». <i>La Riuada</i> , 15 de febrer de 1928	275
57. «La dona i la cultura». <i>La Dona Catalana</i> , 10 de febrer de 1928	276
58. «L'homenatge a Puig i Ferrater». <i>La Riuada</i> , 1 d'abril de 1928.....	277
59. «Honrem el nostre geni». <i>La Riuada</i> , 1 de maig de 1928	278
60. «Punt i seguit». <i>La Riuada</i> , 1 de juliol de 1928.....	279
61. «Contes de <i>La Riuada</i> . Desil·lusió». <i>La Riuada</i> , 1 d'agost de 1928.....	280
62. «Bell exemple». <i>La Riuada</i> , 18 d'octubre de 1928.....	282
63. «Oració». <i>La Riuada</i> , 31 d'octubre de 1928	283
64. «Pluja espiritual». <i>La Riuada</i> , 1 de desembre de 1928.....	284
65. «L'educador del nostre verb». <i>La Riuada</i> , 15 de desembre de 1928	285
66. «Nadal, Cap d'Any, Reis». <i>La Riuada</i> , 31 de desembre de 1928.....	286
67. «"El dia de la mare"». <i>La Riuada</i> , 30 d'abril de 1929.....	287
68. «Fomentem l'excursionisme». <i>La Riuada</i> , 15 de maig de 1929.....	288
69. «"Amics de la Cultura"». <i>La Riuada</i> , 30 de maig de 1929	289
70. «Móra d'Ebre». <i>La Riuada</i> , 1 de juliol de 1929	290
71. «L'Associació del "Teatre Selecte de Barcelona"». <i>La Riuada</i> , 30 de setembre de 1929.....	291
72. «La diada del llibre». <i>La Riuada</i> , 15 d'octubre de 1929.....	293
73. «Escolteu, si us plau...». <i>La Riuada</i> , 31 d'octubre de 1929	294
74. «Cal rehabilitar les nostres fires». <i>La Riuada</i> , 15 de desembre de 1929.....	295
75. «Tres cada quinzena». <i>L'ideal de l'Ebre</i> , 3 de maig de 1931.....	297
76. «La significació del nostre sopar d'enguany». <i>XVè Sopar de les comarques gironines</i> , 3 de setembre de 1955	298

ARTICLES POLÍTICS

77. «Concepte de les dictadures». <i>La Riuada</i>, 15 de febrer de 1930	299
78. «La veu dels màrtirs». <i>La Riuada</i> , 7 d'abril de 1930	300
79. «"L'Ideal de l'Ebre" i "La Riuada"». <i>L'Ideal de l'Ebre</i> , 1 de febrer de 1931.....	301
80. «El Banc de Reus i la seva fallida». <i>Tarragona Federal</i> , 10 de juliol de 1931.....	303
81. «L'Esquerra Unificada». <i>L'Ideal de l'Ebre</i>, 8 de novembre de 1931	304
82. «De cara a l'aprovació de l'Estatut». <i>L'Opinió</i>, 26 de gener de 1932.....	305
83. «L'hora de Catalunya». <i>Fornal</i>, 6 de febrer de 1932	306
84. «Per quan vingui el mes de juny». <i>Fornal</i> , 12 de març de 1932.....	307
85. «"Esquerra Republicana" partit del poble». <i>L'Ideal de l'Ebre</i>, 1 de juliol de 1932	308
86. «Democràcia i cabdillatge». <i>Foment</i> , 3 de juliol de 1932.....	309
87. «Catalunya farà el seu camí». <i>Foment</i> , 10 de juliol de 1932	311
88. «La República i el poble». <i>El Pueblo</i> , 11 de juliol de 1932.....	312
89. «Toc d'atenció». <i>L'Ideal de l'Ebre</i> , 15 de juliol de 1932.....	314
90. «L'Estatut aprovat». <i>L'Ideal de l'Ebre</i> , 2 de setembre de 1932.....	315
91. «L'Esquerra ha de governar». <i>Foment</i>, 6 de setembre 1932	316
92. «El Parlament de Catalunya». <i>Avançada</i>, 4 de febrer de 1933.....	317
93. «Compte amb els cacics!». <i>Avançada</i>, 25 de febrer de 1933.....	318
94. «Empatx de tolerància». <i>Avançada</i>, 1 d'abril de 1933.....	320
95. «Organització i disciplina». <i>Avançada</i> , 13 de maig de 1933.....	321
96. «Avui fa sis anys...». <i>La fundació de l'Esquerra Republicana. VIè aniversari, juny de 1937</i>.....	322
97. «Sentit de ponderació». <i>La Humanitat</i> , 21 d'agost de 1937	324
98. «La consigna, ara més que mai». <i>La Humanitat</i>, 26 de juliol de 1938	325
99. «La població civil en l'ofensiva de l'Ebre». <i>La Humanitat</i> , 2 d'agost de 1938	327
100. «La unitat antifeixista». <i>La Humanitat</i> , 9 d'agost de 1938	328
101. «Panorama internacional». [inèdit, consultable a la FJI] setembre-desembre de 1943	329
102. «La commemoració del 14 d'abril». <i>La Humanitat</i> [Mèxic], maig de 1945.....	333
103. «Por la paz y por España». <i>España y la Paz</i>, 1 de novembre de 1952	334
104. «El meu gra de sorra a l'homenatge». <i>La Humanitat</i> [Mèxic], 30 de novembre de 1959	335

1. Tardoral

L'Avi Muné, 11 d'octubre de 1919

Dedicada a l'amic Venanci Guinart, de l'Escala

D'enyorament i tristor,
jau la nina emmalaltida,
puig li sagna una ferida
que li degota del cor.

Es recorda d'un amor,
qu'en trist oblit l'ha deixada;
tristoia i desconsolada,
el neguit li arranca el plor.

Sempre està amb constant deliri,
i en ses hores de desvari
veu acabar son calvari
al camí del Cementiri.

Aquells cabells d'or trencats
que escarolaven sa testa
vestint son rostre de festa
són negreus i escabellats.

Sos llavis, com flor pansida
han perdut el dolç somriure,
¡pobra nina, no pot viure,
se li està esmunyint la vida!

I la cruel malaltia
del seu cor, va sempre avant;
son trist panteix és constant
i barboteja i somia
i en son prec hi ha l'agonia
de la mort qu'es va atansant.

Ahont van les tristes despulles
d'eixa rosa, un temps ufana,
d'aquest clavell de passió?

Allà... pel caure les fulles
ja'ns ho dirà una campana
amb els tocs de l'oració.

2. Estiuença

Costa Brava, 30 de juliol de 1920

Ja ens ha deixat la franca Primavera
plena d'amor i amarada de flors
ja el blat segat s'apila en la garbera
i els fruits rosats escampen ses olors.

El grat istiu el seu present ens mostra
portant-nos els fruits d'or en abundor
i amb franca veu ens diu –tot això és vostre
puix és el premi de vostre car suor.

I en tant que al cim dels arbres l'ocellada
al caure el jorn –amb veu desesperada
escampa arreu llur cant festiu.

Retorna el bon pagès a la masia
bo i entonant també ple d'alegria
bell cant d'agraïment al grat istiu.

3. Himne dels dansaires

Llibret de la Festa Major de l'Escala 1920

Companys!
Els de la muntanya i els del pla,
trenem les mans
i a la plaça!
Ara que a tots el sol abraça,
és l'hora santa de la dansa,
que el cant terral
els cors enllaça
i l'hora passa
d'estimar!

Oidà!
Anem entrant tots a l'anella!
Que cada braç cerqui parella
per dansar.
I així que oscil·li la rodella
on plenament viu l'Empordà.
Companys!
Que cada cor sigui germà!
Ja hi som tots a la rondalla,
gràcil el peu...; joiós el cor...
Si fos la vida una sardana,
fórem germans
i arreu hi hauria germanor.

Odis i lluites moririen;
i amb veu ferrenya, eixint del cor,
homes i dones cantarien
trenant les mans:
Visca l'amor! Visca l'amor!

4. So vist un infant...

Costa Brava, 15 d'octubre de 1921

Al eixerit minyonet En Joan Ballesta Sureda

So vist un infant
suara nascut,
que ploriquejant
al món ha vingut.

So vist un infant
suara nascut,
que és molt, molt menut,
que es gran, pro molt gran.

So vist un infant
de ros caparró,
de xiques manetes,
tot ell molt bufó.

Té els ullets com perles,
molt xic el peuet,
l'infant que jo he vist
sembla un angelet.

Mes no ho sembla, no,
que ho és de debò;
perquè els angelets
són xics minyonets
que d'aquí la terra
se'ls endú el Senyor
cap a dalt la Glòria

Més no ho sembla, no,
que ho és de debò,
car és sant com ells,
i com ells bufó.

Oh! El gentil infant
suara nascut,
que ploriquejant
al món ha vingut
ben despulladet,
sens portar riqueses,
ni tampoc grandeses,
sens un sol parrac
per apagar el fred,
sent el goig d'uns pares,
l'encís d'un vellet;
és també l'enveja
de tothom qui el veu,
car si aquí a la terra
ha vingut pobret,
te l'ànima blanca
com un angelet.

5. Tríptic. La Riuada, Nocturn, El meu cel

La Riuada, 1 d'agost de 1927

La Riuada

Amicalment als companys de Redacció

¡Un remoreig d'aigües corrents
S'ha anat sentint un i altre dia,
per les cingleres i torrents
una aigua sacra s'esmunyia.

Aigua que porta en sos fondals
L'encís dels camps de la contrada,
sentor dels pobles veïnals
que a son pas besa LA RIUADA.

Aigua mansoia sens el fang
de passions xorques i d'enveges.
Aigua prístina del barranc
de nostres penses enlairades,
que arreu on passa va deixant,
a regalims, les nostres ànimes.

Nocturn

Amb sincera amistat a N'Antoni Puig

Per l'ample cel, aquesta nit,
la blanca lluna s'enfilava,
i el mar, que d'ella s'ha prenat,
una corrandà li cantava...

La blanca lluna quan l'ha oït
fins s'ha aturat i l'escoltava...,
i enamorada l'ha mirat...
i amb mans d'argent l'acaronava...

Per l'ample cel ha anat seguint
la blanca lluna, tot glatint!
perquè el mar blau se li allunyava...
i un núvol negre, engelosit,
per aplacar el seu neguit,
amb son mantell l'embolcallava.

El meu cel

A Pepita Soler i Blay amb tot l'afecte

Donzelleta dels rulls d'or,
que tens dolça la mirada,
i els teus ulls són dos estels
perleuant en la vesprada,
tan em plau el teu mirar
ple d'amor i d'esperances,
que'n fitar-me ton esguard
tinc fretura de gaubances,
i neguit dintre mon cor,
i carmí en les meves galtes...

És tan bell el teu mirar,
com l'encís d'una nit clara
tota plena de perfums,
i parpelleig d'estelada,
amb remoreig de fullam
si l'oratjol mou la branca,
i el plany trist del fontinyol
enamorat de l'obaga,
i arpes d'or de rossinyol...
i belles clarors de l'alba...

És humil el teu esguard
con floreta bosquetana,
suau com mà angelical,
acaronador com l'onada,
encisador com la nit,
i dolç com una besada.

Tant em plau el teu mirar
de serenor immaculada,
que per mi no hi ha altre Cel
que'l cel blau de ta mirada.

6. Melangia d'octubre

La Riuada, 1 d'agost de 1928

A Víctor Català

Guaïto l'Octubre decadent,
amb flors marcides, colltorçades.
Branca que mou l'ala del vent
espolsa fulles bronzejades.

Espolsa fulles, lentament;
—llengües de bronze mig brunyides—
tèrbol, el sol es va fonent
i elles tremolen esllanguides.

Oh melangia del moment!...

L'arbre, en ple defalliment,
cruix, atuíit, entre despulles.

De bella nit l'arpa del vent
entonarà el pregon lament
de la caiguda de les fulles.

7. Pressentiment

La Riuada, 7 de setembre de 1928

Als amics de la «Teranyina d'En Batista», coralment.

El sol declina, lentament,
cap a ponent.
Les veles s'inflen, avançant,
cap a llevant...
El sol les besa tendrament
i poc a poc es va fonent...
—Posta de sang—.

Les veles blanques endavant,
van blandant...
Les ones blaves somriguent,
van vinguent...
En l'horitzó, que's va apagant,
hi ha un núvol interrogant:
Tornaran?...

8. Sonet de primavera

El Autonomista (suplement literari), 1 d'octubre de 1928

De blau mantell el cel s'abilla;
de verd fullam s'adorna el bosc;
de matinet l'aucell refila;
brillen estels en fer-se fosc.

Enceses flor gronxa la planta
al suau compàs de l'oratjol;
de nit, al bosc, canta que canta
enamorat el rossinyol.

Amor! Amor! Oh! Primavera!
com ens atrau la flor encisera
que nostre cor fa bategar!

Amor! Amor! Oh! Primavera!
pels que l'amor sols és quimera,
quan serà l'hora d'estimar?

9. L'oració del desmai

L'Avi Muné, 6 d'octubre de 1928

Cada tarda, a l'hora blava,
l'oreig prim creua l'espai;
quan es fica al cementiri
mou les branques d'un desmai.

El desmai tot s'esgarrija
quan l'oratge en té abraçat.
Cada branca vincladissa
és un braç extenuat.

Cada branca cabuçada
és una arpa delirant;
quan l'oratge l'amanyagui
serafins hi cantaran.

Cada fulla desmaiada
és un llavi esgrogueït;
quan l'oratge inquiet el besi
cantarà ple de delit.

Cada fulla una tonada.
Cada branca distint so.
És l'harmonia de l'arbre
mormol d'una oració.

Que els morts dels cementiri
el desmai resa, afligit,
cada dia a l'hora santa
de l'àngelus de la nit.

10. Una mirada

Revista d'Olot, octubre-novembre de 1928

Tornàvem de passeig.
La tarda s'esllanguia.

Com si intentessis un sondeig
en la blavor d'una badia,
ta nina clara, rutilant,
vas submergí en la mar tranqui-la
del meu ull càlid, llambregant,
com les faroles de la vila.

Com trobaries els fondals
de la meva ànima obagosa,
que a l'assolir de nou els alts
era ta nina un xic plorosa
com el cristall dels vents fanals
en nit d'hivern un xic boirosa?

Com trobaries els fondals
si un regalim d'aigua salada
féu tremolar l'horitzó blau
prometedor, de ta mirada,
i amargà amb aspre salaborr
la teva gola ennuegada?

Oh blanca ondina de ulls blaus.
Torna de nou fondre la nina
en el meu llac d'aigües suaus
i ja veurà com hi endevina
la llum ardent i flamejant
d'aquell amor, dignificada
per l'obra i gràcia del sondeig
en el llac blau de ma mirada.

11. Al Monument als herois de la independència de Tarragona

La Riuada, 29 de febrer de 1929

L'heroi retut el cap decanta,
damunt del llit las, dessangrat
i una matrona d'ulls de santa,
amb gest indòmit s'ageganta
alçant l'heroi extenuat.

Oh, la inefable meravella
d'infondre vida al bronze obscur!

Quin goig al cor i a la parpella
d'esguardar-ho sots d'aquella estrella,
tinguent al fons el mar d'atzur.

12. La masia

Revista de Tivissa, 20 d'agost de 1929

Dilectament, a Ferran Solé.

La masia té un galant,
que de sol a sol la besa.
La masia té un galant,
un xic foc, un xic diamant,
que la besa tot passant.

La masia, com somriu,
quan l'amant la té abraçada.
La masia, com somriu,
quan la daura el sol d'estiu
i és el viure més joliu.

La masia, quin plorar,
en els jorns d'hivernada.
La masia, quin plorar,
Quan el jorn no és fosc ni clar
i l'amor es fa enyorar.

La masia —rialla i plor—
de nit té l'encís d'un somni.
La masia —rialla i plor—
part de dins tanca l'amor
per quan torni l'amador.

13. Sonet de Festa major

La Riuada, 28 d'agost de 1929

Les campanes voltegen alegroies,
tot pregonant la festa als quatre vents.
Alegria impacient mostren les noies
que esperen del nou jorn els bells moments.

Dins la cambra gentil, vestits i joies,
dels secrets de la noia confidents,
guarden somnis daurats de balls i toies
i afalacs d'un estol de pretendents.

Quan llanguirà, poc a poquet, la festa,
i amb aquell «vals» que brodarà l'orquestra
s'apagarà el bullici, com l'altre any;

Potser la que assolí més requesta,
en decantar sobre el coixí la testa,
plorarà el seu primer desengany.

14. Les illes

La Riuada, 30 de novembre de 1929

A Carles Monfar, poeta i amic

Obscures, tranquil·les, solitàries,
les illes que desvien l'horitzó,
dins un bressol de roques mil·lenàries,
dormen un somni de gestes llegendàries
sobre l'atzur fet bres i cançó.

15. Vespéral

La Riuada, 1 de gener de 1930

Cordialment, al meu germà Josep

El braç del riu cenyeix la plana
amb dolça voluptuositat.

Cim del cloqué es plany la campana
dintre la vaga immensitat.

S'alça la lluna blanca i bella,
ull argentat de l'infinit.

Brilla el misteri en cada estrella
d'un suspensiu indefinit.

16. A Martí Vilanova

Germà de Pàtria, mort en l'exili
pel seu gran amor a les nostres llibertats

La Riuada, 20 de març de 1930

Pels blaus camins de la infinita via,
el teu esperit camina, alliberat.
Benaurat tu!

Aquesta llarga nit, que és el teu dia,
riu un estel, allà en la llunyania
i vibra el teu nom amb veus d'eternitat

17. Carn d'ignomínia

La Riuada, 24 d'abril de 1930

Recordar-te prou voldria
tal com fores, no com ets;
el teu rostre cada dia
es desfà en la bogeria
i el vici dels cabarets.

¿On són aquells cabells rulls
i aquelles trenes daurades ..?
¿I les promeses sagrades
del llenguatge dels teus ulls?

Eixa mirada esllanguida,
¿no serà d'enyorament?
¿O és del dolor, la ferida,
que va escurçant-te la vida
d'aquest cor que ja no sent?

Perduda l'honra, has trobat
el mal fruit en tes entranyes,
fill de carícies estranyes,
brot d'uns amors al comptat.

I eixa mirada esllanguida
ja no és d'enyorament;
és que s'aferra a la vida
la ignomínia, i vol sortida,
la carn d'un pobre innocent.

La injustícia que es revincla
dins deixa entranya, fervent,
és com el fruit d'una finca
on hi sembla molta gent.

Recordar-te jo voldria
tal com fores, no com ets;
el teu cos el goig somnia
i es podreix, en l'agonia
del vici dels cabarets.

18. Onomàstica

AHE. inèdit, 1952

A Maria José pel seu sant de 1952

Mantingui, Deu, el teu somriure.
Avui que es dia del teu sant.
Renovi en tu el goig de viure.
I l'agra-dolç, de cada instant.
Amb que la vida es va esfumant.

Jugar, cantar, estimar i riure...
Ombres, neguits, penes i afanys...
Si tots sabem que això es el viure.
Enllacem cors i... per molts anys!

19. Balada de l'expatriat

Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001

[Ciutat de Mèxic, 26 de març de 1966]

La guerra em feu creuar el mar,
emigrant a terra estranya,
a sofrir, pels móns de Déu,
l'enyorança de la Pàtria.

La guerra em feu crear el mar,
deixant la Pàtria llunyana
i, en la Pàtria, els meus amors,
els germans, els fills, la mare...

La guerra em feu creuar el mar,
perquè em fou la sort contrària,
i ara veig passar, abatut,
l'aspra cadena d'anyades,
com un rosari punyent
d'adversitats i de llàgrimes.

Cada any el dolor és més viu,
l'enyorança, més amarga.
Cada any l'esperit més somort
i més dèbil d'esperances,
i els horitzons més obscurs,
sense veure-hi veles blanques
de navilis retornant
els exiliats a la Pàtria.

Resta, encara, una il·lusió,
com un caliu dins de l'ànima,
cada any més dèbil, segur.
Tant de bo que mai s'apagui...

L'ull trist, malalt d'enyorança,
mira, inquiet, l'horitzó blau:
voldria veure-hi una nau
hissant veles d'esperança.

20. Ja no vindrà la mort

Butlletí d'informació catalana
del Centre Català de Guadalajara, desembre de 1968

Ja no vindrà, la mort:
la porto dintre meu
i, a poc a poc,
va segant l'herba del meu hort,
del meu hort abandonat,
sense vida, desolat.

La mort, com un somni dolç
abelleix a molta gent
si és només pressentiment.

Pels que la portem al cor,
rosegant-la nit i dia
ens reserva l'alegria
d'arribar al darrer instant,
car, mentre i tant,
de dolor ens encadena
en fer-nos viure la pena
d'haver perdut tot amor.

La mort, que és dolenta i bona,
no en va porta el nom de dona.

21. Nit de difunts

Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001

Sota del Cel —plom ennegrit—
la vila blanca s'ha adormit
així que el jorn moria,
i les llars totes s'han tancat
quan del cloquer ha davallat
el toc d'Ave-Maria...

I ha esdevingut fosca, la nit,
sense una estrella en l'infinit
que acarónés la vila;
la lluna blanca s'ha torbat
i dins un núvol endolat
son caminal enfila...

Dins el misteri de la nit,
la vila blanca s'ha adormit
com si morís tranqui-la.

22. Barca vella

Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001

Barca vellam costellam,
flaire de quitrà i salobre,
quatre pots, un tros de banc
i una pintura esborrada,
sense vida i sense encant.

Barca vella, neguits morts,
il·lusions arraconades,
sepulcre de vells records
on les platges oblidades.

Barca vella, monument
de mil gestes arriscades,
el mar et prengué l'encís
en una dansa d'onades
i el temps t'ha dut pel pendís
silenciós de les anyades
fins a un cementiri blau,
amb immensitats de calma.

Barca vella, dolç repòs,
solitud sense esperança.
En terra es podrà el bus...
En el mar restarà l'ànima.

23. Illot mil·lenari

Llibret de la Festa Major de l'Escala 2001

L'anomenen, "El Cargol".
La forma en don la paraula:
un rocam atalussat
i, davall, una gran bauma.

En nits de mar tempestuós
onades furients hi baten,
columnes d'escuma alçant
d'escuma blanca, argentada.

Si la Lluna li somriu,
el cargol treu banyes blanques.

24. Tríptic en la mort del president Companys

AHE. inèdit, sense data

Lema: «perquè, per els peus de l'home, la terra natal és el mateix que l'arrel profunda per a l'arbre» (Ibsen).

Martiri

A la terra el peu descalç,
enllà del cel la mirada,
lliri blanc damunt del pit,
mocador, bandera blanca.

Així rebé el President
dels seus botxins la descàrrega:
el peu clavat al terror,
en l'aire voleiant l'ànima
i el cor encès, abraçant,
d'un gran amor a la Pàtria.

Així morí Lluís Companys,
aquell matí, al florir l'alba.

Dolor i consagració

Posa el dolor de la nit
en cada estel una llàgrima.

Penja el sol parracs de foc,
en els fanals de la platja.

I el nou dia s'endola
amb mantells de nuvolada.

La humanitat s'estremí
fins a les propies entranyes.

El mar porta el seu sanglot
vora els peus de la muntanya,
que es consagra amb la sang
d'un màrtir d'alta nissaga.

D'ades ençà és Montjuic
el cor mateix de la Pàtria.

Miracle de la sang

Si han abatut el President
i han humiliat la nostra Pàtria,
seguim la ruta, catalans,
bo i mantenint fe i esperança.

No deixem viure en nostre cor
ni desconhorts, ni defallences;
la sang dels màrtirs és el foc
que abrandarà de nou les cendres...

Ja es veu venir amb aire triomfant,
l'hora d'abatre tot obstacle,
que en cada màrtir hi ha un sant
i cada sant fa el seu miracle.

25. Veles i gavines

AHE. inèdit, sense data

Veles blanques, a l'estiu,
sou com alegres gavines,
que em porteu el record viu
de les cales llevantines.

Veles blanques, triangulars,
banderins de pau en dansa,
presoneres de la mar
i lliures al grat de l'aire.

Les gavines, voleiant,
lliurament, us acompanyen.
Dalt dels pals, mig encantats,
recullen les vostres ansies.

Dels mariners somniadors,
sou banderins d'esperança.
Vibra, en cada nau, un cor
i, en cada vela hi ha una anima.

Barca, vela i mariner,
total sinfonia humana
d'inquiets ritmes, alternats,
per tempestes i bonances.

Veles blanques, en repos,
al cor i antena abraçades,
enyorant l'etern va i ve
del bressol de les onades.

26. Aquarel·la

AHE. inèdit, sense data

Finestral al mar,
ample finestral,
a l'empit clavells
i un níu d'orenetes.
Alla, a l'horitzó,
unes veles blanques,
gavines disperses
en dolç abandó
de la tarda clara,
que brilla i somriu.

Finestral al mar,
ample finestral...
Com m'hi embadalia
les tardes d'estiu.

27. Noia marinera

AHE. inèdit, sense data

Brusa blanca,
faldellí,
cama lleugera,
la pubilla marinera
és, talment, un figurí.

Endressada,
pentinada,
ull despert,
llavi carmí,
omple de gràcia el matí,
el mig-dia i la vesprada.

Afanyosa,
primmirada,
gest discret,
mirar suau,
teflexant tot el mar blau
d'una cala reposada.

sol overt,
matí d'estiu,
aire quiet,
punt d'alegria,
ens ha donat un bondia,
tebi i dolç com un caliu.

Jove ardit,
il·lusió fresca,
cor ences,
petó amagat...
Poc importa el lleu pecat,
si és més dolç que mel de bresca.

28. Llops de mar

AHE. inèdit, sense data

El vent ens revolca al mig del carrer.
La Tarda es fon en suaus caigudes.
Oassa, deixuc, un vell mariner.
Pesa, la xarxa d'anyades caigudes.

Mig aclofat al cantell d'un roquer,
el llop de mar té l'ull fit a l'onada,
com si esguardés, en l'espill de la mar,
l'atzaros film de sa vida apagada.

Quan, resignat, tornara, cançonet,
prendrà tot el mar, amb una mirada.
Si fos aquest vespre el vespre darrer,
portaria al cor un bressol d'onades.
Mort i tomba foren, pel vell mariner,
Un dolç navegar, dins l'eterna barca.

29. Sinfonia dels records amables

AHE. *inèdit*, sense data

Lema: Vora la mar eternament inquiet (Maragall)

Sinfonia matinal,
preludiada a trens d'alba,
polifonia imponent
del mar, del sol i de l'aire.

La veu pregonia del mar
porta ecos llunyans de cales,
de grutes d'altres confins,
de grutes, cales i platges.

De nit, la volta del cel
té piscicatos de plata.
De dia, els raigs d'or solars
arpegen cordes d'onades.

Violoncel meravellós,
del fons del mar ressonancies.
Dels llunyans mons siderals,
el resso d'ignots missatges.

En el bressol de la mar,
Orfeo es deixonda i canta.
En les platges d'infinit,
dansen les mediterraneas.

Als quatre punts cardinals,
s'oviren fertils paisatges.
L'amor és per tot arreu,
com una xarxa encantada.

Il'aire, que tot ho mou,
com essencia de la imatge,
te un esclat universal
de caricies i d'ultatges.

Sinfonia matinal,
sinfonia inacabada.
De nit brillara un estel
i florira l'esperança.

Si un pogués trobar, de nou,
el mar blau, el sol i l'aire
i els horitzons enyorats,
bo i recobrant les anyades,
l'escencia dels records
i les vides apagades,
com bategaria el cor
quina plenitud a l'anima.

Sinfonia matinal,
preludiada en la infancia.
Veu amable dels records.
veu llunyana de la Patria,
que ens trans portes a altres temps
i ens desvetlles noves ansies,
ressonant, eternament,
en els plecs més fonts de l'anima.

30. La roca del frare

AHE. inèdit, sense data

D'una cala en un racó
Hi ha una roca mig corvada.
Sembla, talment, un vell frare
En actitud d'oració.

Prou m'hi voldria apropar,
Però no ho faig perquè hi perdria,
Car la roca hi trobaria,
La roca, però el frare no
I adeussiau il·lusió.

31. Tardor

AHE. inèdit, sense data

De sobte, els dies han llanguit.
Les nits son llargues, reposades.
El viure te un altre sentit
i un cant plantivol les onades.

El sol és més caliu que flama.
Si plou. La pluja és transparent.
Als fils electrics -pentagrama-,
com notes, que entonara el vent,
els oronells han posats la solfa
del preludi musical de l'hivern.

32. Natura morta (oli)

AHE. inèdit, sense data

Damunt la taula el porró,
al costat el pa i la fruita...
Aire quiet d'un menjador
amb un pensament d'olor
de llangoniça i de truita.

Llum discreta, quan color...
mitja cindria i mitg meló.

33. Aventura

AHE. inèdit, sense data

Taula blanca del cafè,
la taça, el plat, la cullera,
la sucrera i el saler
i un tovalló de paper.

Cigarreta que es consum
en el cantell del cendré,
gràcil figura lleugera
darrera la vidriera
mirant el qui i qui ve.

Inquietut bellugadissa
entre el local i el carré,
i per dintre una pregunta,
amb quin galan sortiré?

34. Moments

AHE. inèdit, sense data

Canigó, muntanya blanca,
la Pau està a vol d'ocell,
la bandera no és prou alta.
Jo voldria viure als cims,
per viure d'aquesta muntanya,
per viure vora la Pau
i estar més prop de la Pàtria.

Blanca la il·lusió,
verda l'esperança,
gris el finestró
de l'enyorança.

L'ocell blanc de la il·lusió
vola que vola.
Com més simpla es l'horitzó
més es consola.

Pel camí dels pins
arribem a la platja,
l'espill de la mar
us prendrà la imatge.

35. Si jo pogués trobar la soledat...

AHE. inèdit, sense data

Si jo pogués trobar la soletat,
ja que no tinc la teva companyia,
el pas dels dies fora sossegat
i les nits sense aquesta bogeria
que em fa el viure bronc i torturat,
encès d'un foc que el vent no apagaria
i d'una sed que el cor em te abrusat
i em va matant del mal de melangia.

36. Com el fum

AHE. inèdit, sense data

Com el fum d'una pipada de tabac ets,
així que surt dels llavis com el bes,
vola, s'escampa i es dilueix per l'infinit
sense poder-lo recollir mai més.

37. Plany

AHE. inèdit, sense data

Rossinyol del bosc ombriu
no cantis més d'enyorança,
també jo he perdut el niu,
la parella i la fillada.

38. Els lletreros

Costa Brava, 31 de desembre de 1919

Al deixar campejar la boja de casa en tots indrets, sovint para esment en relleus pulcrament tornejats nascuts d'energia sens comparança, quin esment, amb encert al seguir el solc vertader, esdevé fent de coneixements que'l poeta usa en les seves genials composicions, però no sempre semblantment cuida d'esmerçar les energies, sinó que a voltes fita l'esguard en lo més prosaïc.

I precisament avui al pretenir dir quelcom referent a un interessant punt del folk-lore escalenc, com és la costum ja vella dels lletreros característica d'aquest poble, la imaginació no ha volgut voleiar pels espais imaginaris, fent comparances que un nou ser ha posat al món; totes aquestes lloables orientacions s'ha esfumat en l'oblit més infamant, s'han perdut poc a poc per entremig de la negra calitja del vici més rastrer i han esdevingut versos mal fets o copiats i amb no menys deplorable ortografia, i encara pitjor, que'ls joves han usat en ells de la parla més bova, més denigrant, més rastrera, més impúdica, més criminal. Perquè, bova és la parla que ni parlar sap, denigrant i rastrera és la que enfanga a coll a lo més elevat de l'home, impúdica és la que fa rebullir les sangs al sensual envilit i fa abaixar els blavosos ulls de tota donzella, i és criminal per ésser assassí del pudor dels joves i pertorbadora de la pau pública. I per desgràcia la immensa majoria dels que se posen fa uns quants anys són dignes de que se'ls-hi apliquin totes o algunes calificacions, que sols poden surar pel mig del rebaixament moral que plana en la societat d'avui dia.

Per això, i per res més, és que la imaginació no ha volgut esmerçar energies en va, comptant que actualment aquesta costum no és digna de lloança, sinó de vituperi, esperant fer-ho un altre dia que serà tornada a la puixança de que estava revestida en temps passats amb la cooperació de tots, fent els possibles per el desterro de semblant ignomínia i fomentar la part no punible.

39. Coses nostrades (La dansa catalana)

Costa Brava, 15 de juny de 1920

Ben cert és, oïdà. que tots els pobles al volguer escollir ses primeres danses, s'han inspirat en la musa benefactora i ennoblidora de la dignitat humana, espiritualitzant el ser humà, idealitzant els moviments del cos al ensems que'ls ordenava i harmonitzava'ls gestes, plasmant una melodia gran, sentimental i mai prou ben compresa.

Aquest ideal, doncs, sens mancar-hi tant sols un bri, ha sigut l'engendrador de la dansa ben nostra, ço és la clàssica dansa empordanesa, coneguda per el nom popular de sardana, quina evidentment no és pas un ressò de les voltaretes dels pobles guerrers, ni de pírriques danses inspirades en passions ferotges i desordenades, car tota ella reflexa un geni majestàtic, ignocentment festiu, al par que religiós.

La sardana, aquesta dansa de germanor característica de la terra empordanesa on hi fou importada per els grecs fundadors de l'antiga Roses i Empúries, ja no es solament nostra, dels empordanesos, puix encar que l'Empordà sigui son niu, ha volgut estendre ses ales, i bo i seguint les notes vibrants de la tenora, que esquinçant l'espai i l'escampen contínuament arreu de Catalunya, ha anat aplegant una per una totes les mans del nostre poble i s'ha convertit en la nacional senyera del poble català i ha format vincle d'unió entre la gent dels plans i les muntanyes de la nostra catalana terra.

Podem estar-ne ben joiosos de nostra dansa, puix malgrat son remotíssim origen, malgrat l'haver portat per molts segles, xocant a voltes contra les corrents més pestilents i desviades, jamai ha perdut aquella puresa i aquella sinceritat que la caracteritzen, al ensems que enlairen els cors fins al amor pur. Per això avantatge la sardana a casi tots els balls que plauen en l'alta i baixa societat d'avui dia car és una dansa ben indígena, que ben expressa els sentiments i ben regional, ademés que retrata el català, car el català de cor és franc, demòcrata i tot ple de sentiments de moralitat, i la sardana és del tot moral, puix que és anella d'amor nacional, no de desenfrenats amors; i la sardana és tot democràcia,

puix en ella tothom se dóna la ma, i lo mateix hi entra el pobre que el ric i tant hi cap el savi com l'ignorant, i la presumida damisel·la i el rústec menestral i encara més, la sardana traima franquesa i és font d'amorosa poesia i jamb quin goig l'han cantada nostres malaguanyats poetes, Verdaguer i Maragall, els mestres de nostra gaia poesia!

Són molts, no obstant, els balls que s'executen en els pobles, que també l'han representada antiguament la característica d'una raça, però han transcorregut els temps, s'han afemellat i malauradament han perdut tots els colors de sa bonesa primitiva.

Tots vosaltres, i d'una manera especial els empordanesos, els que habitem aquell niu on hi nasqué la dansa catalana, els que som fills d'aquell jove pastor i d'aquella bella sirena, que pel seu amor plantaren la cabanya fent l'Empordà, (com diu el poeta) tots devem privar que la dansa de pau l'amor que nostra típica sardana pugui perdre la sinceritat i puresa primitiva que encara avui conserva.

Estimem doncs, com a catalans totes aquelles coses que ens pertanyen i són ben nostres i així jamai esdevindrà que la sardana pugui confondre's en la negra calitja dels vicis i passions més denigrants i rastreres i contribuirem així a perpetuar la importància i grandesa de nostra dansa, la regina atraienta i agradable de les festes dels mils llogarets catalans.

40. Noble altruisme

Costa Brava, 30 d'octubre de 1920

Nacions no bel·ligerants, acabada la passada guerra han ant recollint temporalment criatures de les nacions centrals molt fuetejades per la fam, i el noble altruisme que amara mils cors espanyols no podia quedar amb les mans plegades. La manera com se féu interessant és ben especial, per cert, i que mereix ésser exposada per tenir un distintiu ben característic, el d'organitzar-ho tot per mitjà de l'Esperanto.

Una junta de pocs particulars formada a Gratz, ciutat austríaca de 200.000 habitants, amb el desig de què els nens i nenes més pobrissons i necessitats d'enrobustiment físic poguessin anar a formar-se allà on la caritat noble els emparés, varen publicar circulars a aquest intent en totes les revistes esperantistes de tots els pobles. Obtingueren de moment algunes comandes de particulars, però no era gaire encertat enviar-los tan solets i escampats per qui sap on, i així van relacionar-se directament amb uns particulars de Saragossa, quina població havia respost al prec, com també altres poblacions aragoneses i catalanes.

En aquesta població s'aconseguí formar una junta presidida pel senyor Gastón, que cuidà de que se'n formessin d'altres de particulars en les diferents ciutats de més importància a fi de treballar per a buscar estada i cabals pels gastos que tot reportaria. Varen lograr poguer-ne enviar a buscar més de 500 i per tot un any.

No obstant, al publicar-se per Gratz el determini aquest, varen ésser en nombre major de mil les mares que anaren a la comissió per a inscriure-hi els seus petits, lo que va fer que per part de la Junta se fes una selecció de nens i nenes, i ho feren de la manera següent: Separaren els de millor posició econòmica i els de mala conducta, exigiren certificat de bon comportament i de salut; preferiren els fills de soldats morts a la guerra, als de vida exemplar i els que tenien més nombre de germanets a casa. Amb això lograren portar uns bells exemplars de la seva raça que, enrobustits aquí seran un model d'aquella família embrancada amb el tipus més bellament acabat de la humanitat.

Va arribar el primer grupo de 25 el dia 10 del present

mes (a aniran arribant 25 més cada vuit dies fins que tots siguin aquí) i va ésser destinat a Terrassa. El davant del desembarcador, en el moll de Barcelona, estava tot atapeït de gent de les diferents juntes esperantistes, i curiosos. Entonaren juntament amb els simpàtics estrangers l'himne "La Espero" a la llengua forjada pel filòleg Zamenhof, amb la qual canviaren impressions austríacs i catalans.

Porten també per a què puguin ésser compresos un petit qüestionari, on hi consten punts els que més poden interessar ja en ells, ja a les persones que amb més freqüència tindran que relacionar-s'hi i que no saben esperanto; qüestionari que va distribuït portant al costat mateix d'una pregunta o assumpte interessat qualsevol, escrits amb esperanto, lo mateix i escrit en català.

Ens seria un plaer gran en que un altre dia, tornats a llur pàtria tant xamosa i atractiva no sols per ells que hi ha viscut, sinó també per nosaltres que ens en havem fet càrrec per mitjà de vistes com al present (que mostra una vista parcial d'una població austríaca, la de Praga, i de primer ordre com la de Gratz, que és la que mantenia aplegats als nostres petits visitants); voldríem, fem constar, no l'haguessin enyorada en tota la seva estada aquí i que al mateix temps els recordés les ciutats i viles de la nostra pàtria. I encar preveient, i desitjant-la, per més enllà una bona mútua relació tan buscada per tots els pobles i que tan poc sovint se veu a la pràctica.

41. Un vestiment antic

Costa Brava, 30 de novembre de 1920

Els gegantins turons del Pirineu català, que s'alcen fins a perdre's entre els núvols, tanquen entremig seu uns bells paratges fibladors de l'esperit de l'excursionista aimant de les solituds tètriques, que en el seu peregrinatge per aquelles altituds es para a contemplar afraus tan paoroses.

Una de les més belles és aquella en la que s'hi aixeca imponent i majestuós l'antic pont de Llerca, quina fotografia adjuntem.

En una feréstega fondalada, vorejada per alteroses muntanyes clapejades de poblets, que apar són sorgiment natural de cantelludes roques, amb cases rústegues i vellotes espargides ençà i enllà i franquejant el pas d'una magna gorja d'aigües verdoses, és on s'alça encara ben ferm, però fatídic com lo que l'enronda, aquesta bella joia del sublim museu de la Naturalesa, que jamai pot allunyar-se de la imaginació del que ha pogut fruit de la contemplació de tal paisatge.

La seva atrevida construcció d'estil romànic ens recorda aquells memorables temps de la dominació de l'Imperi, que després d'haver rentat amb sang les terres ibèriques volgué fer conèixer a les generacions futures la seva força i el seu poder, aixecant en tots indrets fermes construccions, de quines tenim encara hermosos exemples com ho són el famós aqüeducte de Segòvia, la muralla de Tarragona i d'altres, que ens mostren ben clar el caràcter monumental d'aquells feixugosos vestiments.

En altres temps el pont de Llerca dispensà incalculables serveis: unes voltes ne feia als traficants, altres en la grandiositat de la seva volta hi ressonaven les fortes petjades de la gent d'armes i en certes ocasions, era el misteriós bandoler el que amb pas decidit passava depressa aquells tètrics caminals, entaforant-se per els més amagats recons de la muntanya. Ara, malgrat no ésser el pont gens xacrós, ja se l'ha abandonat, traslladant-se cap a altres paratges el tràfic que ell es veia i el pont avui sembla sentir l'enyorament d'altres temps i resta trist, solitari i el paratge s'és tornat silenciós, reflexant arreu una sentimental, al ensems que rústega bellesa.

A voltes és vessat porugament per la clara llum del Sol o per el suau oratjol de la muntanya, mes també és batut furiosament per les tempestes que tants d'altres n'han aplanat, però ell sempre manté el cap tiés en aquella raconada on hi apar fill predilecte, aïllat entre el pelat rocam que aflora en indrets del lloc. Fins ha volgut semblar-s'hi prenguent el tó fosc d'elles i un caient del tot adequat a la vall.

Un esperit ple de sentiment artístic, que sàpiga copsar la bellesa immensa que ix d'aquelles negrures de bosc i d'aquelles simes clapejades per cases d'una color fosca, com la del mateix paisatge, creieu-me, que ho esguarda entusiasmat.

42. Curiositats científiques. L'estiuet de Sant Martí

Costa Brava, 28 de febrer de 1921

Si bé és ben cert que la diada de S. Martí s'escau sempre dintre la primera quinzena de Novembre, no ho és pas lo que diu la major part de la gent que creu que tal diada va sempre acompanyada d'una temporada de bonança, quins dies tenen una temperatura més semblant a la de l'estiu que no pas a la que requereix en els jorns del penúltim mes de l'any.

Aquesta temporada de bonança, que tothom designa amb el nom de l'Estiuet de S. Martí, constitueix la curiositat de que vull parlar, pera fer veure que tal Estiuet no és una cosa periòdica i constant, és a dir, que no apareix cada any com creu molta gent.

En primer lloc, tinc de fer notar que a mi me apar ben poc fonamentada tal creença en veient lo que passa cada any i donant el poble mateix aforismes, que no són més que la sabiduria popular posada de la pràctica, que com el següent per cert no venen pas com l'anell al dit pera confirmar to de l'estiuet: Novembre enllà, agafa ta capa i no lo deixis anar, com altres que podríem adduir, si bé que també se'n podrien presentar en contra.

Què passa, doncs, pels volts de S. Martí? Per la meua part dec anotar que alguns anys i cosa que també altres ho podran dir, he sentit fred tot anant a la festa d'Empúries i que feia de més bon estar parant el sol que no pas trescant per aquells indrets i platges.

Ademés, podem mantenir-nos sostinguent aquesta opinió, quan pacients i entesos observadors volguent comprovar si en aquesta època anyalment els termòmetres pugin de graus, constituint una anormalitat, ja que no seria fenomen propi del temps, han arribat a la convicció d'ésser una anomalia la conciliació de la creença popular amb el fenomen científic, que no se dóna, perquè la temperatura va seguint sempre una marxa regular, que solament pot ésser trencada per causes que la sort porti i a les que no se'ls hi pot senyalar data per endavant.

43. D'acció social

Costa Brava, 30 de març de 1921

Es d'una importància clarament manifesta la finalitat de tota caixa catequística dintre de les parròquies, principalment en poblets de reduït número d'habitants, car es veu ja a primera vista que no solament coopera a la formació dels homes de demà, conreant els tendres plansons, puix és de petit petitet que l'arbre puja dret, sinó que infiltra al mateix temps l'esperit d'estalvi i els estimula també a les ensenyances de la Doctrina Cristiana.

No obstant el bon catòlic que posi un xic d'atenció considerant el que en realitat és la parròquia dins l'Església i al mateix temps giri l'esguard vers la manera de ser de la societat actual, veurà el paper importantíssim que deu jugar l'esperit catòlic parroquial i particularment obrant de les mil maneres que requereixi el cap d'iniciativa damunt les tendres intel·ligències en ordre a formar-les integralment i així, guiats sempre pel mateix deure, se remoguin i contribueixin a remoure el camí dels fidels envers el centre fonamental de la vida cristiana. la parròquia.

I concretant; no us heu fixat mai en lo que representa i és la nostra parròquia escalenca, per més que pesi a alguns, pocs per cert, que d'intel·lectuals poden vantar-se, però que d'intel·ligents en això no'n tenen res?

Iniciant, fomentant i portant a cap obres socials com el Centre, Sindicat, Caixa d'estalvis, Caixa catequística, societat de S. Vicens de Paul, la nostra parròquia va esdevinquent el centre d'una multitud de cercles, que van acostant sors a qui generar o regenerar moralment i els quals efectes ja veiem repercutir en els diferents estaments socials. Ella respon, amb el compliment de la seva finalitat, a totes les exigències requerides per a la plenitud de la vida cristiana pública, és caudal de dolceses de cel principalment, però no se li pot negar que els seus membres, ja clergues, ja seglars han vessat, dins la nostra parròquia a mans plenes, a fi d'apaivagar o guarir malures, no ja sols d'esperit, sinó també materials, que han tret de tribulacions i cassos apurats. Qui no reconegui això és que desconeix centenars de fets que de tal faisó s'han anat i va succeint dins les nostres llars escalenques.

Voleu actuació més humana i més a motllada a nostra manera d'ésser?

És aquest sentit, doncs, el que avui fem ressaltar en les caixes catequístiques, creient-lo de interès general en quant reporta nous i fermes elements al esperit parroquial, que deu amarar tots els cors bons, quant més avui dia que tants són els enemics que combaten obertament aquest esperit i altres que, tot i reconeixent-ho, també, no obstant, en sos enemics a causa de l'abundància de frivolitat i manera de formació cristiana substancial.

44. Cultura. L'educació dels infants

Costa Brava, 30 d'abril de 1921

L'home quan neix, porta una ànima ben neta de tot coneixement, orfe de tota idea, no sap res, la seva intel·ligència és com una pissarra nova en la que no s'hi ha escrit mai res, més ben dit, el seu dintre és com un camp acabat de sembrar en el que no s'hi veu la sement i en el que l'acció de certs elements farà germinar aquelles i produiran el fruit, car l'ànima humana encar que sigui deserta al venir a la vida conté com el camp una mena de sement, que són les facultats de que Déu l'ha dotada, les quals deuen desenrotllar-se convenientment a fi de formar d'aquell ésser una verdadera personalitat.

El desenrotlle de les facultats anímiques, que se porta a cap mitjançant l'educació i instrucció de les mateixes, deu procurar-se en ocasió ben apropiada, la qual se troba indubtablement en els tendres anys de la infantesa, puix ben clar ens demostra l'experiència que l'orientació seguida per l'home en sa major edat, concorda casi sempre amb la que se li dóna quan de petit, per tant doncs, és del tot indispensable desenrotllar les facultats dels infants, orientant-les sempre per els bons caminal, ço és, proporcionals-hi una educació i instrucció sana i complerta, a fi de que adquireixin un grau com més elevat millor de cultura, per a poder ésser uns veraders homes de profit.

No solament per el ben estar d'ells mateixos, deu donar-se als noiets una bona educació, sinó també en mires a la acabada integritat social, per això l'obra de l'educació ha d'ésser portada a cap amb tota cura i especialment per aquelles persones que més els coneixen; com són els pares i els mestres que fins amb ells conviuen.

En la llar, sots l'escalf amorós dels pares l'infant deu aprendre tot ço que el perfecciona, veus aquí per a què els pares han de saber i procurar educar als seus fills inculcant-los-hi tota classe de normes de moralitat i de bona conducta, ja que així formaran un ser que en l'esdevenir serà un complert home. Al portar a cap aquesta obra de l'educació, els pares no han de perdonar sacrificis, car han de pensar que no solament treballen el benestar moral i material de sos fills,

sinó també el propi i el de la societat entera.

No solament la llar, sinó que també l'escola, és un manantial d'educació de quines pures i cristallines aigües deu l'infant veure abundosament i per mala sort a voltes, a causa d'estar infectada la dèu-mare corra per aquella aigua que sembla pura un verí que mata aquells pobres sers innocents que van a sadollar sa set en aquelles fonts d'aigües d'aparent transparència, però que són ben fangoses i podrides. Així com els pares com cal han de fer de la llar un temple d'amor, on s'hi visqui una vida correcta, una vida honrada, de faisó semblant els mestres han de convertir l'escola en un palau atractívol i profitós, no mirant sols de formar intel·ligències amb el cultiu de la ciència, sinó també procurar el desenrotlle de les facultats restants de l'ànima: fer tornar ferma i valenta la voluntat dels infants pera que realitzin, quan més grans, actes de vers i cabals ciutadans, que mostrin la seva part sentimental curulla dels més bons i humanitaris sentiments. Igualment els uns com els altres ja mai oblidan que els nens segueixen casi sempre l'exemple dels grans i que per lo tant l'exemple que en ells donaran influirà moltíssim en l'educació dels mateixos.

No obstant, cal fer avinent que per a portar a cap l'obra de la formació dels infants, se deu tenir en compte, principalment per part dels mestres, que al nen primer se'l deu conèixer, puix coneixent-lo se l'estima i solament estimant-lo se l'educa, car la noble i admirable obra de l'educació és una verdadera obra d'amor.

45. Curiositats científiques. Dels peixos

Costa Brava, 30 de juny de 1921

Si pregunteu amb algú com es mouen els peixos, a ben segur que vos contestarà tot seguit: Nedant, sens fer a aquesta afirmació cap aclariment, i precisament això deu fer-se perquè hi ha peixos que no solament neden sinó que tenen una espècies de caminar i fins de volar.

Que nedin les sardines, les llises, els llobarros i molts altres, conforme; però donant crèdit a la autoritat de renomats observadors no podem deixar d'estar amb ells també en que hi ha peixos que mitjançant uns certs aparells xupadors, poden, i ho fan; a dins d'aigua, pujar parets ben perpendiculars i ben llises.

Hi ha peixos, com per exemple, els anomenats barats voladors, pels mariners, que sortint de l'aigua fan trajectes fins de 160 metres i tomben ràpidament en angle recte i puguen altures suficients per a caure al topar amb veles de vaixells, per exemple, damunt la coberta dels mateixos, com així asseguruen haver-lo vist certs vells de la vila que feren viatges a l'Amèrica.

No obstant hi ha altres observadors d'autoritat no menys acreditada que asseguruen que tals peixos pròpiament no volen, sinó que sortint de l'aigua amb molta fúria, donant cops de cua damunt d'ella i mantenint-se en suspensió, gràcies a la conformació natural de les aletes, que estan col·locades prop mateix del cap i en la part inferior, poden traslladar-se a distàncies més o menys, llargues, simulant el vol dels ocells.

Cas de no admetre's lo primer, o sigui que els peixos no se sostenen al aire per el ràpid moviment de les aletes, puix no sembla pas molt possible dada l'especial musculatura del peix, tampoc es pot afirmar lo altre tota vegada que no sembla pas explicable, tants llargs trajectes, sostinguin-se a una alçada constant o variable, ni tampoc l'elevat-se fins a tramuntar els transatlàntics i fer canvis de direcció tan sobtats i en angle recte.

L'assumpte queda, doncs, per resoldre i mentre els pacients observadors cerquen a què és degut el vol aparent dels peixos, nosaltres seguint la costum continuarem dient

simplement que neden.

46. Nit de Sant Joan

Costa Brava, 15 de juliol de 1921

Cap a ponent el cel apar una fornal encesa. Cap a llevant el cel és suau i pur. Uns estels suara sortits embaumen l'espai de blanques lluïssors. La lluna que ha eixit vestida de foc s'ha anat aclarint fins a esdevenir blanca com borralló de neu i al ensems que s'enfila espai amunt amb poc delit, riu satisfeta contemplant sos raigs blanquíssims que juguen amb les petites ones tot fent un parpelleig de plata. Les últimes clarors del jorn es fonen darrera una serralada fosca unes ombres tenebroses volen omplenar l'espai i s'esfumen retudes per la potent claror de la llum i els estels que clapejant la blava volta la trasmuden en un mantell de verge d'altar.

És la vetlla de Sant Joan, vetlla d'alegria per els petits, vetlla d'amor per el jovent, vetlla de tendres records per els pobres vells que van contant penosament els últims sospirs de la seva vida casi apagada.

La plaça de la vila vessa de gent, al mig volten una pila de llenya i trastos vells, la mainada crida i xiscla freturosa eixordant la plaça amb ses veus infantils, més enrere les parelles d'enamorats parlen animosament, i cap a un revolt, asseguts a la rònega escalinata de la plaça un estol de vellets de testa platejada, el gaiato a una mà la pipa a l'altra, estan parlant calmosament tenint a flor de llavis un somris obscur que manifesta quelcom d'enyorança barrejada amb un sentiment d'alegria i tristesa al mateix temps.

És la vetlla de sant Joan i aquells infants que segueixen fil per randa les tradicions de mare pàtria esperen amb deliri el primer sospir de la grossa campana del cloquer per a calar foc en aquell munt de llenya, en el maig de Sant Joan.

Per fi arriba l'hora desitjada i un crit de joia ix estrident de les tendres gorges, un xicot més gran que els altres s'adelanta amb arrogància i treint-se de la butxaca una caps de ceretes de deu cèntims en treu una amb tota calma i rascant-la ràpidament pel cul de les calces l'encén i cala foc a tots quatre cantons del maig.

Ja sjencén, ja una espessa columna de fum negre s'aixeca cargolant-se i tot seguit una flamarada rogenca s'aixeca

rabiosa, empaitant-la espai amunt on s'esvaeix i es destria silenciosament, ferida per l'oratjol del capvespre que porta fins a la plaça la remor de la mandrosa cançó del mar embolcallada en un lleu perfum d'algues del marines.

Ja bral-la. La llenya resseca pel sol roent de Juny trepteja follament i les flamarades seguint el compàs del crepitem de la llenya pugen i baixen barroeres ballant una dansa ferotge, infernal.

La plaça s'omplena de llum, les cares de tothom són radiant de joia, les cloques tritllegen esbojarradament i un picament de mans que fa estremir la plaça s'escampa triomfant per l'espai a l'ensems que un estol de veus infantils taral·leguen la cançó:

La nit de Sant Joan
és nit d'alegria
gaudim-la la nit
que prou que ve el dia.

Més tard, quan ja les flames moren calmosament, retudes pel cansanci d'aquella dansa folla, els infants un darrere altre van saltant la foguera, que a poc a poc va morint i agafant-se de les mans la cerquen i giren a l'entorn seu desfilant altra volta:

Saltem ben amunt
saltem com el foc
pugem com el fum...

Ara sols hi ha caliu a la foguera i les notes de la cançó que'ls infants canten, té un caient melangiós. Els donzells i les donzelles que s'estimen s'han anat esmunyint carrers enllà taral·lejant corrandes amoroses essent seguits de lluny per la mirada trista i d'aquell xicot gran que havia encès la foguera. Els seus ulls plorosos diuen pla bé ço que passa en son interior, a ben segur que aquella nit formosa de Sant Joan a fet néixer en son cervell un munt d'il·lusions a l'ensems que en son cor s'ha deixondit el foc de l'amor. Tal vegada l'any vinent ja serà un galant festejador que en la nit de Sant Joan ja se'l veurà romandre per la plaça, però no per encendre la foguera com suara, no, sinó per estar al costat de

l'aimada descabdellant-li a cau d'orella un seguit de paraules dolces i amoroses que la faran somriure enamorada.

La cançó encara té vida en els llavis dels infants, els avis que apoiant-se amb sos gaïatos fan via penosament cap a llur casa, encar la senten lleument i es diuen a sí mateixos: “Be hi saltaran prou ben amunt com el fum, més també davallaran com nosaltres que igual com el foc naixerem i saltarem, que igual com el fum pujarem i que demà tal volta morirem com acaba de morir el fum i el foc de la foguera d’enguany, quedant tan sols de nosaltres ço que ha deixat la foguera, un grapat de pols, ventissa que’ls tramuntanals de tardor espargiran despietadament per la terra i que recollida per les aigües de les pluges hivernals, serà llençada al mar on dormiran el son pausat d’eternitat i un record profund entre els de la família, no tan intens entre l’altra gent, però al fi i al cap s’esfumaran un i altre com s’esfuma la boira d’hivern al ser azotada per els raigs de sol i els embats furiosos dels vendavals, com s’esfuma el perfum de la flor primaveral tot just trencada, com s’esfumen i es perden les fumaroles de les fogueres de la nit de Sant Joan.

47. Quelcom d'esport. El match de boxa de Nova Jersey

Costa Brava, 30 de juliol de 1921

El match de boxa celebrat dies passats a Nova Jersey, entre el campió d'Europa i el que era i és actualment camió del món, absorbí l'atenció del món enter. La premsa mundial per espai de dos dies semblava haver-se oblidat de tots els altres assumptes que diàriament comenta i en les columnes dels periòdics trobàvem a cada instant els noms d'En Georges Carpentier i En Jack Dempsey.

Els grans problemes polítics, socials i econòmics que estan compromentent la situació de la major part dels països i que per el mateix deurién ésser resoltos amb tota urgència, foren oblidats per espai de 48 hores, a fi de concentrar tota l'atenció en el match de boxa que a Nova Jersey es celebrava entre els dos pugilistes abans anomenats.

Mes, jo pregunto, vos haveu fixat bé què és un match de boxa? Jo crec que davant de la importància que s'ha donat i es dóna al que a Jersey City se celebrà, hom deu fixar-s'hi, car atenent-nos a l'interès amb que fou seguit i comentat el curs i el resultat d'aquell match, hem de creure que anava revestit de tal importància o bé que la gent no pensen al volguer donar-li. Per la meua part dec confirmar que no solament no la té, sinó que és molt lluny de tenir-la, no obstant haver-hi qui el consideri com una cosa extraordinària, d'interès cabdal, i fins algú s'hagi atrevit a posar-ho com a una manifestació potentíssima del gran progrés que des de fa uns quants anys es pregona arreu.

Dic que la importància que s'ha donat al match de que venim parlant, al meu entendre no la té, perquè considero que un match de boxa no passa d'ésser una cosa un xic menys denigrant que una batussa entre dos homes, car hi ha la sola diferència (que a voltes tampoc existeix) que en la boxa es donen els tantos reglamentats, cosa que es fa sense ordre ni concert en les batusses.

Una altra diferència hi trobarien alguns altra vegada i és que en les batusses s'hi veu surar l'odi que es porten els dos adversaris, mentres que els partits de boxa són amistosos, és a dir, no són portats per odís ni rancors, sinó que són purament per a medir les forces i la perícia en l'art del cop de

puny reglamentat, no obstant aqueixa diferència jo crec que si bé pot existir, casi no existeix mai, car tots tenim l'amor propi i aquest abans que veure's retut acudeix a tots els mitjans, per això encara que exteriorment no s'observi en els partits de boxa l'odi que es veu en les batusses, és de creure que amb més o menys escala sempre hi és, si bé que és una espècie d'odi que s'aguanta en l'interior dels lluitadors, encara que a voltes se'n troben que no saben aguantar-se'l i allavors se'ls hi escapa per el punys amb tanta facilitat que s'obliden que'ls tantos han d'ésser reglamentats i desenvolpen els lluitadors, en aquest cas, lo que vulgarment es diu joc brut, que si bé ho mirem, no passa d'ésser també igual a una batussa i tenim allavors que entre aquesta i una partida de boxa no existeix cap diferència.

Per lo vist, doncs, una simple batussa entre dos homes que es fan malbé a cops de puny és capaç per a retenir durant la mateixa a més de 80.000 persones encantades disfrutant vegent clavar tantos que fan cruixir els ossos da tan forts, com és capaç també per a preocupar als habitants del món enter, i com és objecte de cròniques apassionades i comentaris entusiastes que omplen les columnes dels periòdic.

Tot això manifesta quina és la classe de progrés que des d'un quan temps fins ara es veu pregonant. Arreu sentireu que progressem, i en bona fe que és així, car jo he vist uns nois que tot anant cap a l'escola discutien acaloradament del match de Nova Jersey i al preguntar-los-hi què era aquest nom que anomenaven, tot seguit s'han informat que era una espècie de barri de Nova York i que Nova York era una ciutat dels Estats Units, mes al preguntar-los-hi per la capital d'aquest estat tots han emmudit.

Diuen que progressem, i no obstant he tornat a interrogar a aquells nois preguntar-los-hi

Per En Carpentier i En Dempsey i m'han informat més bé que'l mateix periòdic, mes al preguntar-los-hi per algun personatge il·lustre o per algun home cèlebre dels que la Història mundial fa referència han emmudit de nou sense saber què respondre.

Diuen que progressem, i no obstant fins avui sols es coneixia els toros com espectacle denigrant, ara d'espectacles d'aquesta mena ja en podríem fer una grossa llista ajuntant-hi entre altres les partides de boxa.

Diuen que progressem, sí, i en bona fe tenen raó, mes malauradament progressem en el sentit contrari del que tindríem de fer-ho, és a dir, parlant amb propietat podem dir que aparentment progressem, però que en la realitat retrocedim, per això hom no ha de tenir cap empatx en afirmar que de continuar totes les coses progressant de la manera que havem vist, dintre uns quants anys, no gaires, els pugilistes es donaran compte que no és gaire còmode dar-se tantos amb els punys, per el mal que també es fa el que pica, i allavors veurem en els partits de boxa com els lluitadors es claven els pinyacs amb una estaca com l'as de bastos.

48. Les males lectures

Diario de Gerona, 18 d'agost de 1921

Es cosa verament lamentable el gran increment que en poc temps ha adquirit la venda de llibres de lectures perverses i de dibuixos indecents.

En la major part de les llibreries s'hi troben ja posats a la venda un gran nombre de llibres que fan enrogí el rostre tan sols al fullejar-los, i per carrers i places de les ciutats es troben a cada pas quioscos ambulants, abrigats amb tota classe de periòdics immorals i de revistes asqueroses.

Procedint amb bona lògica, aquesta abundància de mala premsa ens diu que es deguda a la molta venda que d'ella hi ha, i de la molta venda hom pot deduir la molta lectura de la mateixa, aixís com també ho descobreix la molta afició a admirar els gravats i fotografies que adornen tals llibres i que'ns posen cara a cara amb el vici més descarnat.

No obstant, no es aixó encara lo més lamentable, ço que es un mal mes greu encara es que aitals llibres i periòdics van tinguin cada dia mes hostatge en les mans de nostres infants i de nostres joves, que amb la lectura dels mateixos van conreant en sa pensa les mes denigrants idees i el mes vils pensaments, al ensems que es creen en sos tendres cors una pila de sentiments innobles i perversos.

Actualment les males lectures son llegides per la majoria de nostres infants i joves, i es tanta l'afició que a elles han posat, que ja no passa dia sense que al sortir de l'escola o del treball, els nens o els joves no es posin de cap an aquella novela immoral o clavín els ulls per llargues estones en aquells gravats indecents que mostren el vici amb tota amplitut.

Aquest mal, doncs, que ha esdevingut encomanadiç, es del tot indispensable gorir-lo, car del contrari dintre de poc portará la ruina moral i material de nostre poble, cosa que es deu procurar no esdevingui o del contrari en l'Història de l'Humanitat la nostra generació hi deixarà una taca fastigosa que voldrá dir que lluny de fomentar el progrés iniciat per les generacions passades l'havem interromput amb els nostres actes desordenats i nostres costums pervertides per les males lectures.

Havem, doncs, de destruir aquesta arma que emplean els vils per a enfonsar els pobles i an aquest fi des d'aquestes columnes ço demano, com a cosa justa del tot, a dibuixans i escriptors, a mestres i sacerdots, a pares i superiors, que no solsament per el be moral i material de l'infància i de la joventut, sinó també per el be de la societat entera que saturin les seves obres de moralitat, que els dibuixans i escriptors dibuixin i escriguin obres que al ensems que'ns delectin ens instrueixin, que'ls mestres i sacerdots amb les seves ensenyances ens eduquin al ensems que'ns distreguin constantment a la nostra formació dan-nos normes de bona criança i de noble civisme, i que uns i altres si volen que sos esforços siguin profitosos, que'ls acompanyin amb ço que es el principal movíl que'ns fa girar en un o altre sentit, que'ls acompanyin de bon exemple.

Solament aixís conseguirem sanear nã generació que puja, que si avança portan la pensa curulla d'idees sanes, amb el cor ple d'entusiasme i bons sentiments a amb una voluntat ben ferma ens donará un demà de glòria del que l'Història de la civilització en farà gran elogi al ensems que haurá fet pujar a l'home un gros mes de l'escala del progrés.

49. Costums nostrades. Els lletreros

Costa Brava, 31 d'agost de 1921

Al notable poeta i apreciadíssim amic Mossèn Lluís G. Pla.

—Doneu una mirada a l'entorn vostre i mireu el poble que habiteu, esplaieu-la un xic i mireu la nació de la qual formeu part, esplaieu-la un xic més i mireu la part del món a que perteneixeu, escampeu-la més encar i mireu el món enter, després contesteu-me: Haveu vist algun poble que no tingui llurs costums?

—No, —em contestareu—, car arreu del món, sigui allà on sigui, con tal que hi hagi habitants hi ha costums, i això ho demostra ben clarament l'experiència. La Escala, doncs, com a poble empordanès, que forma part de la nacionalitat catalana, que pertany a Europa, que existeix, de conseqüent en el món, també té llurs costums característiques, llurs costums especials, que per son caràcter atractívol i per sos fins ennoblidors, són admirades amb fruïció per qui no coneixent-les les observa per primera volta, a l'ensem que són seguides fil per randa pels escalencs, practicant-les com si fossin una mena de culte.

El no ser objecte del tema una narració breu i general de totes les costums escalenques, sinó la narració d'una solament, ens concretarem a tractar de la que per son caràcter exclusivament escalenc, per la manera de portar-se a cap i per sos nobles fins, considerem una de les més importants.

Aquesta costum, antiga ja, és la que es designa amb ço que és objecte de la mateixa, és la costum de fer lletreros, i aquesta és precisament la que vull narrar, més abans crec convenient donar una idea, a manera de definició, de ço que són els lletreros.

Els lletreros jo diria que són unes curtes composicions en vers, generalment de dos, quatre, sis o vuit ratlles, que per Noche buena escriuen els joves de la vila a les parets de les cases de les donzelles, i quines composicions tenen per objecte cantar diversos assumptes, però especialment de caire amorós.

Dada aquesta espècie de definició, de ço que són els lletreros, anem a dar compliment a les exigències del tema, narrant la manera de portar-se a cap aquesta costum.

—Heu's-aquí que pels volts de Nadal totes les distintes colles de joves de vila s'afanyen a fer o a cercar en llibres o periòdics, versos apropiats per ço que ells volen utilitzarlos, que és per a escriure'ls a les parets de les cases de les noies amb les quals ells més franquesa tenen, que si bé ho mireu, són aquelles amb les quals ballen més en el sarau del diumenge.

—Al arribar Noche buena els joves es procuren un bon pot de pintura i un bon pinzell, i en tombar de la mitja nit les colles comencen a córrer els carrers de la vila i a cada una de les noies escollides li pinten a la paret de llur casa el lletrero que a ella han destinat anteriorment. A fi de que dit lletrero sigui ben comprensible i el pugui llegir tothom, el fan escriure al jove de la colla que té més bona cal·ligrafia i que sap més de lletra.

Una volta fets els lletreros, els joves passen pels carrers agrupats en amical alegria cantant alegres troballes a les noies, després van a missa del gall i al eixir, quan ja comença a despuntar el jorn i comença a desvetllar-se la vila i de nou el trànsit quotidià té vida pels carrers, el jovent se'n va a dormir tot satisfet de la seva obra i al adormir-se en son cor neix un anhel, desitja ésser ja al ball de la tarda a fi de comentar amb les donzelles els lletreros que s'han fet aquella nit.

Fins aquí arriba la part que els joves prenen en tal costum, d'aquí en davant ja són les noies que prenen part activa en la mateixa, procedint a la lectura dels lletreros.

Al acabar la missa del gall les noies ixen de l'església armant un garbugi de mil diables, s'acoblen cada una a una colla de que formen part, i casi sempre al compàs d'alegres corrandes passen un per un tots els carrers de la vila, fent bracet, bo i llegint a son pas tots els lletreros que troben escrits per les parets i després tot és discutir-se unes amb altres, de que si el lletrero de fulana és més bonic que el de sotana, i de que el meu és més bonic que el teu i de que a la Paula li està bé el lletrero que li han fet per a que s'ha tornat tan pretenciosa i tot són discussions per l'estil que duren fins que ja el sol és forà alt i és hora d'anar a casa a desdejunar-se. Allavors si que

les noies ara l'una, ara l'altra van desapareixent a mida que van passant per davant de les cases llurs, fins que totes són retirades. No obstant, un anhel guarden en son cor, també, les noies al retirar-se i aquest és esbrinar l'autor de llur lletrero per saber si el tal és el donzell per qui més elles s'interessen, per això tot el sant dia esperen freturoses el sarau de la tarda a fi de veure si xiuxiuejant d'aquí i escodrintant d'allà poden satisfer aquell anhel que tant les tortura.

Heu's-aquí narrada tal com ju l'he viscut i tal com jo l'he presenciat la costum de fer lletreros i ara per a terminar deixeu que vos digui quatre paraules relatives a ço que constitueix els diversos assumptes dels lletreros, acompanyant algun exemple dels mateixos a fi de fer-se més càrrec de ço que és la costum que acabem de narrar.

A voltes el lletrero serveix per a cantar la bellesa d'una donzella eixerida; entre els molts lletreros que d'aquesta classe podríem anotar havem trobat aquest:

Al peu de ta finestra
hi canta cada vespre
un rossinyol festiu,
i amb sos cants d'alegria
pregona cada dia
que'ts bella com l'istiu.

Altres, el lletrero té per objecte mostrar els desenganys d'una donzella que ha vist fallides totes ses il·lusions, mireu l'exemple que d'aquests acopiem:

Fulles de l'arbre caigudes
solen ser joguet del vent,
i tes il·lusions perdudes
són fulles també caigudes
del cor i del pensament.

En altres ocasions el lletrero retreu algun defecte d'una persona o bé critica l'autoritat i a voltes fins s'atreveix a

parodiar al mateix govern com en el següent:

Rap, pop i aranya,
és el govern d'Espanya.

L'assumpte característic dels lletreros, no obstant, és sempre el cant amorós. Mireu d'aquests quins dos n'acopiem:

Hi ha un cor que per tu sospira
en tot temps i sens repòs,
si tu vols podrà calmar-lo
i serà sempre ditzós.
Si tu em dessis ton amor
el meu amor jo et daria
i el meu cor i el teu juntats
joh que ditzosos serien!

En certes anyades entre els lletreros escrots se'n troba algun d'humorístic, aquesta classe de lletreros solen ésser fets per joves d'edat ja força adelantada i a voltes fins hi intervenen casats. D'aquests acopiem la següent quarteta que ens posa de relleu una humorística declaració d'amor. Diu així:

Si es vardad que tu ma quieras
dímallo per compesión,
dame el si no ma anquimeras
o ma tiro pel balcón.

Hi ha un altre lletrero que sempre diu lo mateix i cada any es posa a una o altra casa, aquest ja desmereix molt la costum que havem barrat perquè hom hi veu un escampall de pintura que deixa la façana d'alguna casa completament bruta al costat d'un parellat com el següent:

Maria, de tan que t'estimem
hasta el pot t'hi avoquem.

Encara una altra classe de lletreros hi havia costum de fer

no fa molts pas anys i aquests sí que eren d'un caràcter tan descarnat, tan indecent, tan brut que fins havien fet aborrible la costum que havem ressenyat. No obstant, aquesta classe de lletreros tan denigrants ja no formen part dels repertoris actuals i així les parets de nostres casals no es veuen tacades de semblants immoralitats, que feien abaixar els ulls a la gent pudorosa i a la vista de tot foraster no feien més que enderrocar la dignitat dels escalencs.

Heu's-aquí narrada ja l'antiga costum exclusivament escalenca, la costum de fer lletreros, la costum tan curiosa i atractiva que impressiona als forasters que visiten nostra vila, la que constitueix una de les notes més característiques a l'ensem que més important de nostre abundós folk-lore.

50. Enyorança

El Llamp, 15 de març de 1927

«A unes simpàtiques donzelles de Móra d'Ebre, que tenen gran amor a la sardana i prompte la ballaran com els empordanesos de soca-rel; i als amiguíssims J. Borràs i F. Soler, ben afectuosament»

...I veus-aquí que ja fa temps que'm teniu entre vosaltres, gent de la baixa Catalunya, i malgrat la vostra agradable companyonia, el vostre bon tractament i l'encant de les belleses de la vostra contrada, el meu cor sent encara l'enyorança d'allà dalt, d'aquelles terres planes i esventades pel buf tramuntanal, pròdigues en fruit, sadolles de verdor i rublertes d'encant i d'amor i poesia; la meva ànima sent pruija encara del meu Empordà dilectíssim. Que ho farà, em pregunto jo? No estic per ventura entre germans? No rebo d'ells les mostres més sinceres de sos afectes purs? No em delecto en la contemplació d'aquest retall de Natura que forma la vostra formosa contrada, plena de belleses a vessar? No tinc el riu, el vostre Ebre galan que en dies de festeig amb la lluna, fa brollar del remoreig de ses xigues les trobes més sentides, les corrandes més dolces que ja mai cap aimant hagi resat a sa estimada i que fins em fa sent pruija d'acostar-me a la primera de les donzelles que ve a omplenar llur canti sota el pont, aquestes donzelles que amb llur canti damunt la testa tenen tot l'encant de les dones gregues que'ls artistes helens ens han llegat en la seva ceràmica inimitable, i dir-li a cau d'orella l'eterna, la dolça cançó de l'amor de tots els temps i per tothom cantada, però tothora nova, tothora fresca, tothora flairosa i suau i acaricianta?

Tot, tot això tinc i molt més encar, perquè tinc a voltes emocions tan grans, tan intenses per eixos sublims paratges que la meva ànima prou arriba a sentir-les més la meva pobre ploma és nega a explicar-vos-les malgrat el meu bon desig.

Que'm falta, doncs, direu inquiets vosaltres, que no arriba a esfumar-se el meu enyorament i el meu neguit? Tan sols uns jorns fa que vaig saber-ho, el que'm mancava; fou una tarda diumenjal en que vaig sentir-vos parlar de les sardanes

i sense saber com s'havia fet el miracle; vaig trobar-me com en somnis, dintre una anella que's movia rítmicament al compàs d'un aire de la dansa nostrada. En aquells instants vaig veure tot Catalunya enllaçada a l'Empordà i puntejant la dansa nostra, i els catalans d'arreu tenien la mirada fita en Ell per aprendre-la promptament, més no calia; és tant nostra la dansa i és tan nostre el cant, que tothom se sentia l'esperit pessigollejat i el cor espongit i arreu haguereu vist com els peus es movien rítmicament, suaument, amb destresa i gràcia a desdir i veus-aquí que l'immortal estrofa d'en Maragall era complida.

«Tota ma Pàtria cabrà en eixa anella

i els pobles diran:

—la sardana és la dansa més bella

de totes les danses que's fan i és desfan».

Més tard la música s'esfumà i vostres rialles festives van desvetllar-me del somni i vos vaig veure a totes trasmudades, teníeu alegria als ulls, rojor a la cara, satisfacció en el cor i els vostres cabells semblaven despentinats per aquell vent ferreny i sà de casa nostra, la tramuntana, el vent que segons el poeta despentina muntanyes portant vida arreu, i cants, i goig, i amor, i poesia...

L'enigma ja s'era desfet, ja sabia la causa de la meva pruija, d'aquesta pruija que poc a poc ha anat desapareixent en veure despertar en vostres cors l'entusiasme i l'amor envers la dansa nostra que prompte sabreu ballar com els empordanesos de soca-rel i llavors sí, amics meus, que podrem cantar amb el poeta:

«La sardana és l'emblema d'un poble

que estima i avança donant-se les mans».

51. Llegir i escriure en català

La Riuada, 15 d'agost de 1927

Malgrat ésser catalans són moltes les persones que no saben llegir ni escriure en català. Moltes d'elles, en senten grans desitjos, freturen per a saber-ne però no fan pas els mitjans per aconseguir-ho.

Tothom diu el mateix: “Jo voldria escriure en català, jo voldria llegir en català, m'agradaria molt saber-ne, però no hi lleigeixo i sobretot no hi escric perquè ho faig molt malament, no en sé”.

¡Quantes imperfeccions, quants perjudicis manté el temor al ridícul!

Perquè el temor de fer el ridícul (?) i res més, es ço que priva en aquestes persones de practicar-se en la lectura i molt particularment en l'escriptura de la llengua vernacular, de nostra llengua nadiua.

Haveu vist mai cap clavell que olorés a la violeta ni cap flor d'aquestes que tingués sentor de rosa? No. Com tampoc haureu sentit mai cap moixonet que retilés com un rossinyol, ni cap rossinyol que cantés com una perdiu. Veritat?

Com les flors ho fan per sa pròpia aroma i els aucells per son propi cant, els homes s'han de manifestar amb llur parla i quan circumstàncies especials han fet impossible a moltes persones aprendre-la amb la perfecció deguda durant els anys d'escola, més estímul han de sentir de fer-se'n benca passos per a manejar-la ja amb la paraula, ja amb la ploma, doncs de la mateixa manera que'l temor al ridícul no ens deixa suportar l'almoina material fins i quan no contem amb mitjans econòmics, també aquest temor no ens hauria de consentir l'emplear idiomes d'altri per a manifestar idees i sentiments, que únicament amb la llengua mamada en la infantesa poden exterioritzar-se fidelment.

I ara digueu, no és molt i molt més ridícul i vergonyós el tenir de confessar moltes voltes: “Jo no escric amb la meua llengua, jo no lleigeixo les obres de parla catalana perquè no sé escriure, perquè no sé llegir en la llengua meua”; ço és això, que vos serveix d'excusa per a no fer-ho, molt i molt més ridícul i vergonyós que l'escriure i llegir, enc que malament

(a la primària) en la llengua nostrada?

Ivon l'Escop, parlant de la llengua digué, que la mateixa naturalesa puneix als qui veneren ses lleis, trobant precisament el càstig en la mateixa vulnerització. Efectivament, quants ridículs no haurem fet al volguer expressar nostres intimitats i nostres coses en llengua d'altri? Penseu-hi, amb això, senti, i a veure si d'un cop us decidíu a perfeccionar-vos en l'escriptura i lectura del verb pairal, sens oblidar que la coneixença d'altres idiomes té molta utilitat i don un caire de rellevant cultura.

52. Nous horitzons

La Riuada, 25 d'agost de 1927

Tots aquells que, sortosament, tenim un esperit quelcom delicat per a poder gaudir dels bells encants que té la vida, ens tornem cada dia més exigents i per tant, constantment sentim pruija de que tot allò que'ns els produeix i que tant estimem, esdevinguí cada dia més gran, més superior, més excels, més sublim; tot per un noble egoisme de nostre esperit, que cada dia voldria una nova delectança. Això encarna en nostres éssers, unes foguerades d'entusiasme que's trasmuden en una activitat pasmosa, que adeleradament va darrera d'aconseguir el més encrespat cim per a ovirar i gaudir dels nous encants d'uns més amples horitzons descoberts.

Veus-aquí ço que'ns passa a nosaltres amb LA RIUADA. Fa uns dies, trencàvem la closca com el pollet perquè'ns era estreta i amb un piu-piu eixorivit, tot batent l'ala, preniem vida, més tot seguit experimentat el goig de viure, com l'infant que apenes sap caminar, ja vol anar al carrer, perquè troba la casa estreta i fosca i una volta al carrer fretura per anar a la plaça perquè és més ampla i ja a la plaça, sent pruija de sortir als afores, perquè s'hi veu més cel i d'allí voldria traspasar les muntanyes que al lluny s'oviren; nosaltres hem sentit el neguit d'enlairar-nos un xic més per ovirar nous horitzons i gaudir-ne la bellesa i veus aquí que, amb aquest fi, avui donem a llum nostre primer extraordinari amb motiu de la festa major de la vila nostrada.

Ell concreta tot un titànic esforç moral i econòmic que nosaltres hem portat a cap gustosíssim amb l'esperança d'hure'n esplèndida paga.

Efectivament, amb el primer extraordinari de LA RIUADA a les mans, aquell noble egoisme de que en començar us parlava, resta satisfet; l'esperit nostre viu en aquests moments la delectança dels nous horitzons assolits, al ensems que's fortifica, es vigoritza, per assolir-ne, constantment de més novells encara i molt més amples i serens.

53. Llegim companys!

La Riuada, 15 d'octubre de 1927

Llegim companys! Llegim força i bé!

Veus aquí les paraules que constantment haurien d'omplena la nostra boca, fent veurer la necessitat que té el poble de llegir, d'instruir-se, d'assolir nous coneixements, de proporcionar-se material per a posar en activitat les seves facultats psíquiques, per a encarnar caràcter, personalitat, i per a delectar-se amb aquella sublim delectança més associadora, mil voltes, que'ls plaers purament físics.

Llegiu companys! Llegiu força i bé!

La lectura instrueix perquè'ns porta a domicili tots els coneixements que ignorem; la lectura ens desenvolupa nostra intel·ligència, esperona nostra voluntat, mou els nostres sentiments. La lectura dona a l'home, precisament allò que'l fa ésser home: Una personalitat definida, un caràcter.

Sortosament, un vent de renovació brunzeix arreu; cada dia naixen nous periòdics i revistes que'ns mantenen en comunicació amb tota la resta del món; cada dia nous llibres venen ofrenar-nos la nova collita dels treballadors intel·lectuals de la terra; cada any la festa del llibre assoleix èxits més definitius i falaguers. Podem estar de enhorabona.

Llàstima, però, que existeixin llegidors i encara més, llegidores, tant summament incautes que no sàpiguen seleccionar les obres que han de llegir i llàstima, més llàstima encara que hi hagi autors tan degenerats que es venguin la ploma, que la facin córrer damunt la blancor immaculada de les curtel·les a mercè d'unes facultats sotmeses al perjudici, esclaves del egoisme més repugnant.

Llegiu companys! Llegiu força i bé i bo! Tingueu seny en la selecció. Llenceu del vostre davant tot allò que careixi de valor, mireu enlaire, obriu els llibres que us puguin desvetllar l'ànima en lloc d'adormir-vos-la. Fiteu l'esguard en lo elevat, lo superior, lo excels, i desprecieu amb un digne gest de repugnància, de menyspreu, a tots aquells autors que, llur ploma, al escriurer, no es mou adelerada obeint a les vibracions d'una personalitat definida i honrada. Enterreu en el sepulcre de l'oblit a tots aquells autors que escriuen amb la mà solsament, que pensen únicament amb l'estómac

i que delecten llur vista amb la brillantor de l'or i troben sublim la música del seu dring.

Llegiu companys! Llegiu força i bé i bo! Llegiu!

Hí ha intel·lectuals, tinguts per grans savis, per a quins són inassolibles les veritats més clares i els raonaments més senzills; en canvi existeixen homes de vida obscura i humil per a quins són fàcilment comprensibles. Això demostra que el sentit comú no sempre és patrimoni dels que més brillen o estudien.

54. Prosa de tardor

La Riuada, 1 de novembre de 1927

A la bona memòria d'una amistat morta en caure les primeres fulles seques

Tarda d'Octubre, amb cel de plom i núvols negres, amb moixons cridaners sots les cornises de les cases grises del poble y els carrers fangosos.

Tarda d'Octubre, amb gemecs planyívols de campana malenconiosa que cauen damunt el cor com la pluja cançonera cau sobre les teulades.

Tarda d'Octubre, tota endolada i trista...

Carretera enllà un vehicle sotragueja, damunt seu, destacant en mig de la grisor del paisatge, un bagul blanc hi reposa. Tot davant, indiferents, els clergues salmegenen. Tot darrera segueix penosament el dolor. Cada cor té una espina feridora, cada boca un sanglot, cada ull una llàgrima amargant.

En tombar una giragonsa del caminal ja s'ovira el cementiri. Té el portal mig badat. Pel cim de llurs parets blanques i humides els xipré s'alcen immòbils, seriosos. La pluja els ha abillat d'un vellut verd fosc que els fa ser tristos.

La tarda mor lànguidament. Al peu mateix d'un xipré centenari hi han deixat el fèretre. Els capellans hi han cantat la última absolta; en ressonar per el sant lloc les flors s'han estremet i els plors de la gent han devingut mes intens que suara.

Les amigues han deixat al damunt seu l'últim tribut concretat en una formosa garlanda de flors blanques. Tenien els ulls amarats, els llavis remolosos, la petja insegura i temorenca.

Els amics han passat cap-cots, seriosos, amb la gorra als dits i el front rugós.

El cementiri ara resta sol, el fèretre té per tota companyia la freda solitud del lloc, la seriositat del xipré centenari i el record amarg dels que se'n van.

Entre tant la vesprada ha avançat poc a poquet com una cortina negra que anés endolant la terra. Els llums del poble s'han encès i mullats per la pluja que ha caigut persistent

del matí al vespre, tenen un reflex boirós; diries que també ploren.

Carrer avall la comitiva passa silenciosa, com una ombra.

Breus instants i el poble resta sol, quiet, arraulit sota els negres mantells de la nit fosca.

Una campana sospira l'Àngelus de la vesprada. L'oratjol comença a brunzir amb misteri, a son impuls, allà en el cementiri, el xipré, com si complís un ritus sacratíssim, mou la seva testa altiva i seriosament desgrana la pregària del capvespre. A prop seu el bagul blanc, curul de flors amigues, s'auriola d'una resplendor... estranya.

Un arbre engroguit deixa caurer les primeres fulles seques.

En el poble, cada llar té una ombra trista, cada cor una espina dolorosa, cada llavi una oració, cada ull la llàgrima darrera.

55. Balanç

La Riuada, 1 de gener de 1928

Com el caminant que després de penosa ascensió corona el cimell cantellut d'una muntanya i s'asseu a reposar tot donant llambregada çà i enllà per a veurer el camí fet i el queda per recorre, avui un pas, demà un altre, seguint la marxa metòdica dels temps, hem anat escalonant el nou-cents vint-i-set fins a situar-nos damunt la cresta del 31 de Desembre de l'any exhaurit, i com l'esmentat caminant, donem llambregada çà i enllà i ens disposem a complir una tasca ineludible en arribar, cada anyada, al jorn de l'home dels nassos que esvera a la mainada encuriosida.

La tasca a complir es el balanç de l'any finit. Ens cal veurer si hem avensat o ens hem retrassat, ai millorem, si pitjorem o be si permaneixem estacionats a un nivell de civilització que no puja ni baixa, i a tal fi obrim el llibre de la memòria, repassem els comptes, meditem unes estones i per fi un somriure de satisfacció entreobra nostres llavis. Es que poc o molt hi ha hagut benefici.

Efectivament, amb l'esguard enrera podem veurer que Mora d'Ebre, en el transcurs del període finit, ha donat una bella gambada en el camí del progrés i la cultura: el l'ordre material hem vist millorar notablement la nostra població higienitzant l'aigua del riu i posant-la en les degudes condicions de potabilitat, fins a les mateixes portes de nostres cases, millora, aquesta, tal vegada la més importantíssima per a una població. En l'ordre cultural l'aparició d'una publicació en la llengua vernacular que veu la llum quinquenalment i s'escampa per la terra catalana i traspasa fronteres i creua oceans portant arreu, plena d'orgull, en nom de Mora d'Ebre.

Un periòdic, valgui molt o valgui poc, sempre es un botó de mostra de la cultura d'un poble, per xò diem que Mora, en posseir-ne un, ha obtingut en el balanç cultural d'enguany, un benefici.

Una altra ganància, en l'ordre cultural, ens creiem poder acoplar a les esmentades, tal era la fundació de la biblioteca en el Centre Instructiu Democràtic. Molt a pesar nostre, però, no podem esmentar aquesta notabilíssima i

ineludible millora, perquè no s'ha portat a cap encara, però ultimament, persona, per cert, ben autoritzada, ens ha donat la seguretat de que a no tardar serà un fet la fundació d'una completíssima biblioteca en nostra primera entitat, de tal manera que en el balanç de l'any vinent podrem constatar altra manifestació de la cultura i civilització cada dia més esplendorosa de nostra aimada vila.

Any nou, vida nova, diu l'adagi, nosaltres no cal que la canviem, cal no més que anem seguint la vella però vivint-la amb més intensitat cada dia, amb més estima, amb més ganes de perfeccionament sempre, perquè a cada cap d'any en fer balanç, siguin més efectius i abundosos els beneficis morals i materials obtinguts.

56. Si us plau...

La Riuada, 15 de febrer de 1928

Deixeu avui, amics de l'Art, les vostres tasques de cada dia i si us és grat encavalleu les quadrigues de vostra a imaginació i seguiu me: Trobarem un cel blau sereníssim sobre d'un riu llisquent que acarona, de passada, una vila blanca i riallera els altres dies, en mig d'una flairosa nevada primaveral que té flors d'ametller per borrallons.

...Ja hi som. No feu soroll, que avui la vi la resta abstreta per una amarga recordança; una boirina grisa endola els seus casals i cada esperit serva un pietós recolliment bo i recordant al fill il·lustre en malhora traspasat.

...Veni amics, aneu-me seguint que vull portar-vos fins al lllindar de la casa on l'infantà una bona mare, que a més a més és tot una dona gran i valerosa i en veritat, en veritat vos dic, amics, que en sent allí haig de dir-vos d'ell ço de més gran i excels que pot dir-se d'un home artista; després ja em direu si val la pena el viatge a que tan de cop i volta us he invitat.

Veieu aquella plaça despullada que com un cos prostrat estira el braç esquerra entre dos rengles de cases, vorejant una pendent que guarda presoneres unes pedres esmolades? Anem-hi- Caminem ara pel braç esquerra fins a trobar els dits; un d'ells, com si guardés una tumbaga valuosíssima, guarda una casa que és el terme de nostre Viatge. Pareu-se, amics, i ara que som arribats jo vos invito a sentar-vos al seu lllindar i a escoltar, si us plau, les dos paraules que en començar us he promès:

En aquesta casa veigé la llum primera un geni. No ho sabíeu? Juli Antoni, que era ni més ni menys que un dels pocs genis que Natura ha produït, hi va néixer i va passar-hi sa infantesa; ja grandet va anar a Barcelona i després a Madrid, sense deixar de fer una escapada, ben profitosa, al país de l'Art: Itàlia.

Juli Antoni va viure molt; quan va morir, però, sols tenia trenta anys. Era a l'any 1919, en tal diada com avui precisament, per això en arribar, una boirina grisa endolava la sortosa vila que li fou braçol i per això, també, haveu vist la gent adolorida al recordar la seva mort esdevinguda nou

anys ha.

I ara bé, amics de l'Art, a vosaltres que sabeu el que vol dir la paraula geni no caldria parlar-vos-en més de Juli Antoni, però perquè resteu més satisfets de l'excursió i que jo crec no us haurà pas decepcionat, heu de saber que Juli Antoni, dintre l'Art, posseïa a més a més de la virtuositat artística esmentada i que tant l'honora i ens honora, una qualitat sublim que junt amb ell ens dignifica i enlaira.

Juli Antoni era tot un geni, però un geni bo i digne.

Pot ésser més gran un home que, ultra posseir tan immens talent artístic, posseeix una infinita bondat i una dignitat ferma i valenta?

¡Malaguanyat que el seu exemple damunt la terra no hagi pogut ésser per més temps espill d'homes i d'artistes!

57. La dona i la cultura

La Dona Catalana, 10 de febrer de 1928

Definitivament i sortosament, podríem dir, la dona s'interessa per la cultura; i això, que inquieta bon xic a molts esperits pobres, rublerts de prejudicis, que voldrien la dona ignorant perquè la culta els espanta i la troben perillosa, és una cosa que ens ha d'alegrar i de la qual ens havem de sentir més que satisfets.

Caminar cap als cimells de la cultura és anar cap a la florida de la personalitat que, en un demà venturós, podrà granar, donant fruits assaonats i exquisits, car els mitjans que hom sol posar en pràctica per cultivar-se mantenen en constant activitat les facultats psíquiques de l'ésser, les desenrotllen i assoleixen llur plenitud.

La dona d'avui, en general, repetim, s'interessa per la cultura, però és de lamentar que sofreixi greus equivocacions en l'elecció dels mitjans per a conquerir-la.

Efectivament: referint-nos a la lectura, que és un dels mitjans més emprats, la majoria de les dones, per falta d'una orientació assenyada, es donen a llegir adeleradament un munt de llibres que en realitat no valen ben bé res. Literàriament, tals obres, són deficientíssimes, moralment contraproductes, científicament no cal dir-ho: d'educatives i instructives, per tant, no en tenen res, són pura fullaraca, i a voltes fullaraca podrida i pestil·lent, plena de fang i de cucs i de verí. Aquestes obres, doncs, s'han d'eliminar, s'han de destruir i substituir-les per les dels grans literats, pensadors i artistes de tota mena, de tot arreu i de tots els temps.

Si la dona vol assolir els enlairats cimells de la cultura veritable, tota vegada que l'ha d'assolir, principalment, pels llibres, ha de posar cura en l'elecció, per a saber prescindir de totes aquelles obres no tan sols buides de sentit, sinó contraproductes, i donar-se de ple a tota classe d'obres científiques i literàries de reconeguda vàlua moral, intel·lectual i artística.

Fent-ho així, totes les activitats que esmerçarà la dona per cultivar-se seran aprofitades, i no cal dir que assolirà una veritable personalitat (cosa que avui falta a quasi totes), amb la qual podrà independitzar-se moralment i fins diríem

econòmicament, tant més si, després de la lectura, dedica altres estones a la conversació amb persones il·lustrades i concorre a conferències i altres actes de pur caire cultural.

58. L'homenatge a Puig i Ferrater

La Riuada, 1 d'abril de 1928

Un homenatge a un artista, simplement, i més encara si aquest és un literat, no és pas cosa fàcil de portar a cap, sobretot quan hom vol fer un homenatge veritat, un d'aquests homenatges per els que tothom sent entusiasme i tothom hi posa el seu esperit i el seu òbol, desinteressadament, fent que esdevingui ço que en diem un homenatge popular.

Les causes no són pas difícils d'escatir. Homenatges d'aquesta índole han de tindre un pedestal ferm i nodrit per a esdevenir un èxit, i aquest pedestal, que és el Poble, està força distanciat dels artistes simplement i sobretot dels literats, i és que el Poble, aquest element indispensable en la realització dels grans fets humans, no té aquella preparació necessària per a poder estimar a un artista, a un simple literat o, millor dit, a la seva obra.

El poble generalment s'admira davant l'art, però no s'emociona i això passa perquè els seus ulls no poden copsar-lo, malgrat tenir-los sovint enfront les obres d'art mateixes. Un home qualsevulla s'admira per primera vegada davant un bell paisatge de la Naturalesa, però una volta familiaritzat amb ell, no en fa cas. Treballa, menja, beu, dorm, s'esbargeix, sofreix i disfruta completament indiferent al paisatge. La gent d'Olot, per exemple, no fa cas de les seves bellíssimes rodalies; els artistes d'Olot, en canvi, per paisatges que pintin, cada dia trobaran motius nous. Com així mateix, els mariners de La Escala passen per davant la Costa Brava sense ni mirar-la, existint, però, escalenc que quasi la visita a diari i àdhuc em deia un dia que mai la trobava igual i que cada dia la veia més bella i més li agradava.

Quan les subtilitats d'una obra artística no es poden copsar és impossible l'estimar-la i emocionar-se davant d'ella.

El poble, però, que no s'emociona davant l'obra d'art, perquè no pot copsar-ne la bellesa, s'emociona davant de qualsevulla acte bo, per poc que aquest polsi les cordes del sentiment, i per això quan un artista sap posar la nota emotiva, a l'abast del poble, en la seva obra, encara que no se'n pugui copsar l'essència, la significació de l'obra aquella, se'n sent l'emoció i per ella s'estima i respecta, i s'estima i

respecta a l'autor, tant més, quant aquest ha arribat al cor del Poble, no solament per la seva obra, sinó també per la bondat dels seus actes de cada dia.

Camineu per Catalunya, barregueu-se amb el poble i veureu com tothom estima a un Iglesias, a un Guimerà, a un Russinyol, a un Puig i Ferrater, cosa que altres solament són admirats si és que arriben a ésser coneguts.

Veieu el per què resulta difícil portar a cap un vertader homenatge popular? El que hom ha projectat a En PUIG I FERRETER, però, no serà pas difícil a l'èxit, perquè l'autor de "La Dama Enamorada" és tot un home de cor i de cervell, el mateix en la seva obra que en sos actes; per això el poble l'estima, encara que a voltes no el pugui capir i per això el seu homenatge tindrà una popularitat i una ressonància sorollosa que esdevindrà coronada per un èxit esclatant, car Catalunya entera en sent l'entusiasme.

59. Honrem el nostre geni

La Riuada, 1 de maig de 1928

A un esplet de vida i de joventut abundosa i valenta, prenyada d'energia i fecunda en genials sublimitats artístiques, a la mort de Juli Antoni, el nostre geni, han succeït uns anys de passivitat i d'oblit per part dels que més obligació teníem de recordar-lo, honorar-lo i enlairar-lo a la categoria de les més grans personalitats artístiques mundials. Quin contrast més vergonyós i més acusador alhora!

Però, els temps canvien i amb ells canvien els homes, evolucionen els esperits i els pobles es trasmuden i perfeccionen i tard o aviat sona l'hora triomfant de la justícia, l'hora de fer-se la llum divina que esvaeix les boires dels prejudicis, aclareix els cervells, arbora els pits i s'emporta les multituds cap al compliment de llurs deures envers aquells que per la seva virtut o son talent tenen a bastament merescut un tribut, una veneració, un homenatge sencer per la seva actuació durant son pas pels aspres caminals d'aquesta terra, que és presó infecta en lloc d'ésser palau, jardí, frondositat ubèrrima, cel realitat.

Els grans homes de tots els segles: els genis, han superat de molt a l'època llur, en talent i valentia d'esperit, per això mantes voltes han esdevingut enemics de la seva època i han estat combatuts i ultratjats. La seva personalitat subtilíssima, aspirant sempre a trescar lleugerament pels cims més alterosos, com diu Nietzsche, forçosament ha de topiar sempre amb l'època llur que es complau vegetant pels fondals on fan llot les aigües mortes.

El temps, però, que és la veu potent, harmoniosa de la justícia, s'encara al món quan el món, per via evolutiva, ha assolit prou oïdes per escoltar, prou talent per a comprendre i prou cor per a sentir i amb veu de tro, amb veu mascle i ferrenya com eco pregon del geni traspasat, parla a tots i a cada un de nosaltres i és tan captivadora la seva paraula que ens emporta arborats d'un sant entusiasme cap al compliment d'un deure de justícia, cap a la realització d'un acte de dignificació i honra d'aquell que la incomprensió de la seva època ultratjà, escarní i combaté, però no anul·là, perquè ell era més fort que la incomprensió i la ignorància,

feta força populosa.

Sortosament, en els nostres temps la ignorància i la cultura són força compartides i la qualitat d'aquesta pot combatre la quantitat d'aquella i per això els veritables genis no tarden a ésser compresos i a ésser honorats i enlairats com es mereixen.

Juli Antoni, el nostre geni, honra de nostre poble i de la nostra terra, espill del món enter, s'ha fet mereixedor pel seu talent i la seva obra del tribut de veneració i enaltiment més gran que hom pugui fer-li. Per ell ha sonat ja la veu potent del temps que sempre té raó perquè és la veu de la justícia veritable i aquesta veu mascle i ferrenya parla avui a tots i a cada un de nosaltres per a recordar-nos el compliment d'un deure justíssim, si altres deures, ben sagrats també, envers ell no tinguéssim.

Poble de Móra d'Ebre! Comarcans! Catalans d'arreu! Amics de l'Art! Ha sonat l'hora d'honorar dignament a Juli Antoni; nosaltres ens hem emprès la feixuga, però agradívola tasca d'organitzar el seu homenatge que ha de tenir diferents matisos per a ésser ben digne d'ell i de tots nosaltres, per tant vos demanem al costat nostre -tots al costat de tots- no dubtant que com a persones cultes, com a bons fills de Móra, com a bons catalans voldreu honrar-vos i dignificar-vos portant tota la vostra cooperació a l'obra d'honorar i enaltir al geni nostre.

60. Punt i seguit

La Riuada, 1 de juliol de 1928

La Riuada ha assolit ja el seu primer any de vida. Felicitem-nos-en tots: redactors, col·laboradors, llegidors i amics car això representa un bell triomf, en la consecució del qual tots hem portat el nostre granet de sorra, el nostre humil esforç i, per tant, hi tenim la nostra part.

Sembla que era ahir que començàvem arborats d'un sant entusiasme i ha passat ja tot un any.

Un any de publicació, per una revista comarcal, pot ben dir-se que és ja tota una existència i si l'aniversari de la seva aparició coincidís amb la seva mort, malgrat d'haver viscut un any, tan sols, ja seria una bella gesta realitzada.

Altrament, però, no estem pas per a pensar amb la defallença, ni molt menys amb la mort, paraules sobrerres en el lèxic de la joventut que si, per una part, els llores conquerits no es reverdeixen sovint, es mustiguen, perden l'aroma i s'extingeixen, per altra, la finalitat que ens animava al començar la nostra tasca periodística, ara fa un any, i que és la mateixa que ens anima avui, no resta pas acomplida ni amb una anyada, ni amb mil, ni mai, malgrat d'apropar-nos-hi un xic cada nou dia que passa.

Per això la nostra activitat ha d'ésser constant, car és la lluita sempiterna per a la consecució d'uns objectius que, oh paradoxa! No havem de conseguir jamai, per a evitar la monotonia del viure i conservar tothora dintre dels nostres pits el neguit del més enllà indefinible i encisador, estímul del progrés, de la civilització i de la perfectibilitat dels pobles.

Entrem ara en el segon any de la nostra peregrinació i què: Hem de creuar-nos de braços? Hem d'aturar-nos al marge del camí, a reposar de les fatigues de la jornada? No mil voltes. El nostre pas ferm i decidit no ha de tenir descans, no ha de volguer reconèixer ni primeres ni segones anyades, ha de tenir sols un començament i seguir avant sempre més, sense mai parar.

No deixem, doncs, el camí, amics meus; fem via sense aturar-nos a reposar sobre la fresca molsa verdejanta i temptadora, a la sombra dels llores guanyats. Allarguem el pas que la joventut és força impetuosa que no necessita

descans. L'inactivitat és la mort. L'energia latent i activa és vida i la joventut ha de volguer viure sempre.

Continuem la nostra marxa per a no refrenar-la mai més i avancem dretuters enllà d'enllà, avant sempre, els ulls ben oberts i fits a la prometedora llum blava dels horitzons espirituals, plens d'una captivadora lluminositat tan blava i bella i atractiva com inassolible.

61. Contes de *La Riuada*. Desil·lusió

La Riuada, 1 d'agost de 1928

A Salvador Estrem i Fa, company de lletres i bon amic

Feia un mes just que es coneixien i en feia ja més de mig que, cada nit, al trobar-se ella obria el col·loqui amb la mateixa pregunta:

-I avui, el portes?

-No, encara no. El fotògraf em fa passar de noves cada dia per més que li dic el molt que em convé i no puc esperar més. Creu-me que sento vivament el tenir de malograr diàriament la teva il·lusió. Demà amb seguretat que el tindràs, és més, t'ho prometo, car ho lograré costi el que costi.

Aquesta resposta era com una espatlla de gegant que amb una empenta enderrocava un castell d'il·lusions forjat un dia rere l'altre i un dia rere l'altre desmoronat perquè la negativa es repetia cada vesprada.

I és natural que la desil·lusió de cada dia marcís a flor de llavi el somriure clar de Maria Àngela, en rebre la negativa del seu estimat, perquè ella, que era una noia senzilla i delicada, amb un cor vessant d'amor, tot per ell, per aquell jove estudiant, fi de cara, d'aire senyorívol i distingit, esperava amb deliri la fotografia del seu amant; no per veure el seu bell físic, precisament, sinó per a llegir en el dorç de la mateixa unes paraules de dolça ofrena que caiguessin damunt son delicat esperit com degotall de rosada que saciés la set del seu cor ardent; per a tenir-la en la seva companyia en els moments més íntims; per a parlar-li amorosida a l'empit del balcó de sa bella cambra blanca, quan la lluna amorosa, de bella nit, l'acaronés amb el seu brill d'argent que li empal·lidia el seu rostre de lliri, fent-la esdevenir bellíssima, somniadora, tota plena d'un encís captivador que nuava la gorja i empresonava el cor.

Finalment la pregunta meresqué una contestació sciadora.

-I avui, el portes?

-Avui el porto. Aquí el tens. Guarda'l i no el miris fins en les hores íntimes de la nit, quan tots els meus somnis seran plens de l'encís de la teva gràcil figura i els meus braços el tin-

dran presonera damunt mon pit i el somni serà felicitat suprema. Allavors mira'l, llegeix-lo, besa'l i pensa amb el meu amor que ha d'ésser etern, inestroncable ..

Un sospir s'exhalà lleument. Dos siluetes confoses caminaven torbadament enllà, enllà... engolint-les l'ombra dels arbres del passeig que l'oratge feia estremir voluptuosament.

La nit primaveral, amb mil perfums intensos els emborratxà i en l'ample llit de la Natura el seu amor assolí la plenitud...

La campana de la Sèu va repetir dotze vegades seguides una mateixa paraula. greu, anguniosa, inquietant.

Com dues parpelles cansades es desclogueren les dos fulles d'un balcó i al bell mig s'hi endevinà la nina, la silueta esvelta, subtil, de Maria Àngela, que en eixir a l'empit fou abraçada dolçament per els braços delicats de la lluna platejada. Els seus cabells negres, sedosos, queien lassos damunt ses espatlles d'alabastre.

Els seus ulls eren dos brillants guspirejant damunt la seva faç de lliri tot just desclòs.

Les seves mans fines, delicades, eren dues roses pàl·lides lleugerament obertes.

La silueta de Maria Àngela es recolzà en el balcó i amb els ulls oberts desmesuradament, fits en la lluna, nomenaven ara amb moviment retardat, per a copsar-ne més el goig, tota la cinta d'aquell instant sublim, d'unes hores ans, sola l'ombra acollidora dels arbres del passeig, dins la nit primaveral plena de mil perfums intensos, embriagadors i en l'ample llit divinal, encisador de la Natura.

Somniava..., i en el marc ovalat de la lluna s'hi feia, per moments, més vistent la faç perfilada, pulcra, formosa del seu estimat.

Les seves mans d'ivori, reposaven ara damunt son pit i entre pit i mans s'hi albergava el retrat tants dies esperat, del que retardava la lectura de la dedicatòria anhelada per allò de que ens satisfà tan ço que sabem ens ha de plaure a bastament.

Ara la lluna s'havia amagat rere un núvol esfilagarsat, tot festonejat de plata i l'espai havia devingut negrós.

La balconada es clogué pausadament i la lluna ja no s'obirà fins més tard.

Dins la cambra petita, coquetona. Maria Àngela tirada voluptuosament damunt son llit diminut es disposava a llegir el que tan anhelava i retardava ensems.

Començà:

“Maria Àngela estimadíssima: Vet-ací ço que amb tanta insistència i amb tant afany m'has vingut demanant sempre. Que sigui aquesta la primera penyora que a tothora et digui l'infinit amor que et servirà eternament el teu estimadíssim Eduard”.

Quasi bé llegia d'esma. Tanta era la felicitat que sentia! No en tingué prou amb una vegada sinó dos i tres i deu i vint fins que poc a poc, el seu rostre sofrí una estranya transformació.

Què hi havia d'anormal en aquell escrit?

Amb un moviment brusc saltà del llit i posant a contralavor el retrat de l'Eduard, pogué llegir sense cap dificultat, sota el paper que contenia la seva dedicatòria, una altra de semblant feta a una Maria Dolors i datada d'uns dos mesos abans.

La transparent subtilitat de Maria Àngela no pogué resistir aquell cop tan punyent com inesperat i caigué sense forces, retuda per la pena, damunt les rajoles de la cambra com si un glavi li hagués partit el cor barroerament. Els ulls humits, el pit onejant al compàs d'un sanglot tristíssim que corprenia i martiritzava alhora.

Pobra Maria Àngela!

La lluna, la seva amiga fidel de cada nit, obrint-se pas a través dels cristalls de la balconada s'entaforà en la cambra trista i abraçà dolçament a Maria Àngela, acaronent-la amb sos mirífics raigs d'argent, tothora inquiets.

Ara el lliri de la seva cara tenia una pal·lidesa cadavèrica i cadavèric era el color de ses mans de rosa pàl·lida.

Pobra Maria Àngela!

Al dia següent i tots els altres esperarà a l'hora acostumada a

l'Eduard i l'Eduard no es vegé mai més.

Quin cinisme!

Dins aquest agombolament d'anomalies i absurdes que en diuen l'amor, la vida, un home tindria un títol més per a vanagloriar-se del seu poder i enorgullir-se entre els amics, i una dona, una dona tol cor, tot amor, tota sublimitat d'ànima, seria una víctima més immolada per el caprici barroer d'un cínic embrutit, d'un barbre amb cor de pedra; el pedestal sobre el que s'alçaria triomfant l'orgull abominable de la més gran maldat comesa.

62. Bell exemple

La Riuada, 18 d'octubre de 1928

La nostra modesta tasca periodística, tan plena d'amargors i desenganyys, no tindria cap encís si no fos que, de tant en tant, arriba fins a nosaltres una lletra o un periòdic portador d'alguna emoció intensa que ens delecta i encoratja alhora.

Ara mateix, en poc temps, entre les lletres arribades a la nostra Redacció, se'n destaquen tres de ben interessants i consoladores i que, a la vega, són tres exemples ben dignes de servir d'espill a aquells que, lluny d'apoiar moral i materialment les nostres contrades, sempre que amb elles es persegueixi una noble finalitat, les obstaculitzen i us farien la traveta, si poguessin, per a tirar-vos-ho tot en orris, i també pers els que, infiltrats d'un accentuat indeferentisme, van ja mig encorvats de tant fer aquell expressiu i repugnant gest d'arronçar l'espallta enfront de totes aquelles coses dignes d'estima i respecte, si menys no, per la bona voluntat que els anima i els bons propòsits que tenen per nord i guia.

La primera d'aquestes tres lletres la signa un bon amic de Mora d'Ebre, resident a Buenos-Aires, el qual, al costat de l'encoratjament i estímul que ens prodiga, posa l'ajuda material proporcionant-nos un bon estol de subscriptors, fills de la nostra vila i residents allà, amb el total import de les subscripcions llurs, convençut que una publicació com la nostra necessita, per a sostenir-se, l'òbol material i moral de tots: els d'ací i els de fora.

L'altra lletra és d'un amic no menys estimat i admirat, resident a Cuba, qui, malgrat de les seves moltes i feixugues ocupacions i la distància que de nosaltres el separa, treballa activament i dóna assenyades opinions amb el fi de que sia la nostra publicació el més reeixida possible i per ella sia el nom de nostra estimada vila cada dia més estès, conegut i admirat arreu.

Finalment, la tercera lletra, és d'una culta senyoreta – senti, amigues, de Mora d'Ebre?– bibliotecària d'una entitat obrera de Gelida que molt atentament, ens demana la nostra revista per a que puguin llegir-la un bell estol d'obers que, animats d'un noble neguit i emesos per una santa perseverància, treballen activament en la recerca de que els

envii llibres i revistes per a saciar el desig insaciable del seu perfeccionament, per mitjà de la lectura.

“Ja comptem amb 320 llegidors i hem pogut aplegar 1.950 volums”, diu la lletra.

Quina gesta tan bella i gran i ennoblidora la realitzada per aquests obrers de Gelida!

I és que al món sempre hi ha gent seleccionada i animosa per anar al front d'una croada d'enlairats fins i sempre hi ha esperits aletargats esperant l'hora del desvetllament. Quina dissort, si això no fos!

Tant els amics d'Amèrica com els de Gelida són obrers que dobleguen diàriament la testa per a guanyar-se el pa, però, sortosament, en llurs esperits s'hi ha fet la llum ja i senten els neguits de l'ànima, els divinals neguits que únicament s'alimenten d'actes per l'estil del que han portat a cap uns i altres.

Quan vindrà la imitació d'aquests bells exemples per part dels indiferents i dels obstaculitzadors sistemàtics de tota cosa seriosa i digna i de marcat caire pairal i cultural? Quan s'escaurà el seu desvetllament? Quan s'hi farà la llum es sos esperits?

Quin immens goigs si això fos prompte!

Per els companys d'Amèrica el nostre més pregon agraïment.

Per els simpàtics i digníssims obrers que concorren a la Biblioteca del Casal del Molí Vell, de Gelida, la nostra més coral enhorabona i el nostre més ferm encoratjament.

63. Oració

La Riuada, 31 d'octubre de 1928

A Ignasi Iglésies

Tot just fa uns dies que us en anàreu, oh estimat Mestre!,
i ja vos enyorem..

Vostra recordança, viva tothora, ens ablaneix el cor i ens fa
espurnejar els ulls...

Vostres llavis ja no es desclouran més per a deixar caure
sobre nostres ànimes aquell dolcíssim rajolí de mel de vostra
verba tota amor, tota bondat...

Vostra figura venerable ja no està entre nosaltres. Anàveu
un xic corbat per abraçar els infants i un altre xic per alçar
els caiguts...

Ara vostres seràfiques mans de vori vell ja no seran mai
més carícia pels uns, ni consol pels altres...

Tampoc ens enllaçarà més aquella commovedora abraçada
fraternal que per a tothom teníeu...

Tot just fa uns dies que us en anàreu, oh estimat Mestre!
j ja vos enyorem...

Si tan sols el vostre esperit volgués fer estada en nostre pit
per sempre més!

64. Pluja espiritual

La Riuada, 1 de desembre de 1928

Sortosament, suara ha caigut sobre Mora d'Ebre una ruixada saciadora que molts plançons, assedegats, temps ha esperaven.

Aquesta volta, però, la pluja no ha pas estat com aquella que, si bé es fa enyorar, intensament, durant quatre o cinc anys, donà una sàvia lliçó que aprofitaren els nostres homes, portant com a resultat la formidable i utilíssima obre del rec i, més tard, la porta d'aigües potables a la població, obres capdals del nostre poble.

La pluja d'ara ha caigut sobre un casal que és una viva representació del poble i l'aigua pura, cristal·lina, del ruixat ha caigut poc a poc, en forma de gotes radiants, plenes d'una fecunditat latent, quedant dipositades en un magnífic estoig, com perles valiosíssimes.

Cada gota radiant de fecunditat, un llibre. Tot el ruixat, una nodrida i escollida biblioteca: la BIBLIOTECA DEL "CENTRE INSTRUCTIU DEMOCRÀTIC", la primera biblioteca popular de MORA D'EBRE.

La primera sembra de cultura que demà fruitarà abundantament en tots aquells camps de terra bona i en tots aquells que, no sent-ho, s'esforçaran en tornar-li tant com puguin per a treure'n tot el profit moral i material possible que, forçosament, no ha d'ésser escàs.

La primera pluja espiritual caiguda sobre aquells altres esperits que, tal volta, no havien sentit mai aquesta set abrusadora, perquè no s'havien parat mai a la riba verdejant del riu clar, enlluernador, sempre llisquent de la cultura i que ara, en veure'l tan d'aprop, a casa mateix, voldran conèixer-lo i amb seguretat que se n'enamoraran i totjust tastada la primera gota d'aquella aigua sanitàosa voldran sadollar-se'n, a l'instant.

Sortosament i definitivament -podem dir- ha caigut suara sobre Mora d'Ebre una saciadora ruixada fecundant que molts plançons, assedegats, sempre ha esperaven.

Mora d'Ebre té ja la seva "Biblioteca": Un magnífic estatge del "Centre Instructiu Democràtic" l'alberga, convertint-lo en un temple més del saber i de la cultura, aixecat a la nostra

vila.

¡Quin relleu i quina lluminositat tan intensa ha pres el nom INSTRUCTIU després de la pluja espiritual suara caiguda!

¡Quin goig i quin pervindre més falaguer per Mora d'Ebre, si cada dia el "temple" s'omplena de fidels.

65. L'educador del nostre verb

La Riuada, 15 de desembre de 1928

Una mica tard parlem de l'homenatge que hom ha projectat a honor de Pompeu Fabra. No vol pas dir, però, aquesta tardança, que nosaltres, els de LA RIUADA, no vegéssim amb tota la simpatia aquest homenatge a l'artífex de la parla vernacular, car desseguit que n'haguérem esment per mitjà de la premsa catalana, ens hi sumàrem de tot cor i encara que tard, repetim, volem manifestar aquesta adhesió i aquesta simpatia plenes de sinceritat i d'entusiasme envers el mestre del nostre verb.

La tasca de Pompeu Fabra és prou coneguda de tots els catalans que estimem el nostre idioma. La seva obra s'excel·leix en tots els aspectes. És, ni més ni menys, que l'obra magna d'un veritable artífex, construïda pacientment, vessant-hi a bells dolls tot el saber i tot l'amor que s'agermanen en el selectíssim esperit de l'il·lustre filòleg, i en aquest sentit, Pompeu Fabra, té ja mèrits suficients per a fer-lo mereixedor d'un homenatge, mèrits que veiem créixer en grans proporcions a l'analitzar la naturalesa de l'obra empresa actualment tan reeixida, esplendent i profitosa per el català il·lustre.

Si la parla és el símbol més rellevant de la personalitat d'un poble, el símbol inenderrocable contra el que s'estellen tots els sofismes que pretenen negar-li aquesta personalitat, què no mereix aquell que, no tan sols ha emprat tot el seu talent i tot el seu amor en l'obra de no deixar empal·lidir la força de l'idioma, sinó que, a més a més, ha laborat, assíduament, en la reconstrucció, desenrotlle, perfeccionament i puixança del verb pairal?

En aquest altre sentit, Pompeu Fabra, ho mereix tot. Ell ha estat com l'educador del nostre idioma, car, si educar vol dir desenrotllar, exterioritzar, donar forma i efectivitat a les facultats, ell no ha fet altra cosa que treballar, denonadament, per el desenrotlle i exteriorització de les facultats del nostre verb, que avui, gràcies a aquesta labor constant, assenyada, plena d'amorós fervor del gran artífex, és ric, elegant, flexible, robust, viril, en una paraula, apte com el que més per a complir la pròpia finalitat, essent bona prova d'això la

quantitativa i qualitativa producció literària de Catalunya.

Pompeu Fabra, artífex educador del verb vernàcul, mereix l'homenatge més complert de tots els catalans i nosaltres creiem, amb "L'Avi Muné" que el millor homenatge que cada ú, particularment, pot fer-li és el d'estimar força el nostre parlar, i el nostre llegir i escriure, d'acord amb les seves normes, lo qual vol dir conèixer-lo bé i emprar-lo sempre, car ço que agraeix més un artífex, un mestre, és que s'estimi amb cor, espiritual i pràcticament, la seva obra.

66. Nadal, Cap d'any, Reis

La Riuada, 31 de desembre de 1928

Nadal

Nadal; diada senyalada; festivitat íntima. De nou l'adagi ha resat una i mil voltes: "Per Nadal cada ovella al seu corral", i, de fet, les portes de les cases s'han obert de bat a bat per entrar-hi adeleradament, els fills, els germans, l'espòs, en fi, els fills, els familiars residents fora del sí de la família, que esperen com candeletes aital diada per a reviure, íntimament, la vida familiar, enc que sigui sols per unes hores.

Les cares de tothom diuen pla bé la simpatia amb que són acollides aquestes diades, tant per part dels absents, com per part dels que en el poble, vila o ciutat, apuntalen la llar i la sostenen de generació en generació.

Quin encís té la vida de família, per Nadal! Que radiant de felicitat i de joia se'ns mostra! I, oh paradoxa!, qui ho diria que aquesta institució tan sagrada i venerada, que hom nomena la família, sigui en mil i un cops la més alta barrera, el més potent obstacle a les enlairades aspiracions i inquietuds dels joves que besllumen els camins de l'ideal i freturen per a volar, camí de sos daurats horitzons, sempre llunyans!

Cap d'any

Com Nadal, la diada de Cap d'Any també té el seu adagi. Resa així: "Any nou, vida nova".

Veritablement, sembla que vingui com l'anell al dit, això de canviar la vida tot justament amb el canvi d'any; i si hom té en compte que els grans actes de la vida hom els reserva per a les grans solemnitats, veurem molt encertada la elecció d'un primer d'any com a punt de partida d'una vida nova.

Ara, que nosaltres trobem ridícul l'adagi i fins dubtem molt de l'eficàcia del canvi fet, enc que per pròpia imposició, el dia primer de l'any, car, creiem, en primer lloc, que qui viu una vida noblement i a satisfacció plena, no li cal canviar i qui no li viu, cal que procuri una evolució gradual i progressiva, posant en joc tota mena d'estimulants adients a la finalitat perseguida; altrament confiar en el canvi en un dia determinat i promogut, únicament per un simple acte de

la voluntat, ens sembla cosa fora de raó.

Reis

Reis. Festa d'infants. Festa d'infants i de grans, jo diria, car a la joia del petit, tot recollint els presents que la fantasia d'Orient li porta, s'hi ajunta la satisfacció dels majors, produïda per aquell moment tan ple d'innocència que els infants viuen.

Aquest sol acte és prou per a dir-nos la sublimitat d'aquesta flor espiritual que hom anomena la innocència. Qui és que, davant d'aquesta virtut, no experimenta un goig intens, una satisfacció infinita, uns aires de purificació que embriaguen?

Per a mi, la innocència és la font de la felicitat.

I bé, no trobaríem més posat en raó i més digne d'un ésser sobrenatural, l'haver-nos llegat aquell estat d'innocència que hom reconeix en pare Adam i mare Eva, en lloc d'heretar-ne la responsabilitat d'un pecat, (?) amb l'amargor de tota una tirallonga de calamitats inestroncables?

Féu grans als petits; mes no ombregéssiu pas l'ànima llur, car perdríem aquesta espurna de felicitat que ens pervé de llur innocència.

67. «El dia de la mare»

La Riuada, 30 d'abril de 1929

Enguany, com l'any passat, el primer diumenge de Maig serà el dia de l'homenatge a la Mare, a la dona valerosa que ens portà a la vida i ens hi tingué amorosament a despit de totes les contrarietats, afrontant tots els sacrificis, assumint totes les abnegacions, auriolant-se així de totes les gràcies i encisos, plenament bells, que en sí porta la maternitat.

Enguany, com l'any passat, una flor en cada pit voldrà dir tot un homenatge, el més gran dels homenatges.

La flor blanca, símbol de subtil puresa, homenatjarà, més que a un ésser, un record, el record dolç d'aquella dona que fou la nostra mare, d'aquella dona que avui no és ja al nostre costat, que no sofreix amb les nostres penes ni gaudeix amb les nostres alegries, d'aquella dona que el temps s'endugué camí del misteri i avui no és altra cosa que una sombra i un record suauíssim, ple de puresa i de perfum com la flor blanca, feta monument a una sagrada memòria sobre el pedestal del nostre cor.

Bellíssim símbol la flor blanca!

La flor roja, emblema d'amor viu, abrandat, homenatjarà a la mare, mare encara que, prop o lluny de nosaltres, riu i plora amb nostres rialles i plors i té els ulls plens només que de la suprema visió dels fills llurs i el cor encès, abrandat del més gran amor envers ells i per ells sempre disposta a l'abnegació, al sacrifici; a la mare que, plena de vida encara, conserva totes les gràcies i el perfum de la maternitat, com la flor roja conserva, ubèrrima, tot el perfum i intensitat de color, sobre el nostre cor, feta, així mateix, monument d'homenatge a Ella.

Per tots el que sobre el pit lluiran sincerament la simbòlica flor blanca, tota la ferma expressió del nostre més sincer condol.

Per tots els que tinguem la sort d'engalanar nostre pit amb la roja flor emblemàtica, el més sincer i joiós ¡Per molts anys!

Més, en parlar d'aquest homenatge, no podem oblidar, de cap manera, aquells altres, aquells que davant les dues flors sentiran la punyida d'un dubte colpidor que emboirarà els seus ulls i oprimirà el seu cor horriblement, sense poder

decidir-se a prendre l'una a l'altra. Per aquells que, en parlar de la mare, repeteixo, no podem oblidar de cap manera, jo demano amb tot el cor, amb tota l'ànima, l'amor, tot l'amor de tots nosaltres.

68. Fomentem l'excursionisme

La Riuada, 15 de maig de 1929

Temps ha que es va notant, i sempre en augment, una extraordinària afició a l'excursionisme.

A Catalunya, i a Barcelona en primer terme, aquesta afició ha pres sàvies orientacions i ha tingut i té, cada dia més puixants, sòlides concrecions: entitats excursionistes d'enlairat prestigi moral i material, a la capdavantera de les quals figuren homes de rellevants mèrits i alta representació que, havent-se donat compte de la transcendental importància que té l'esport de l'excursió ben organitzat i assenyat, en els diferents ordres de la vida, no tan sols no han dubtat en donar el seu important concurs a l'obre de l'excursionisme, sinó que han assumit, plens de goig i d'entusiasme, les àrdues tasques d'organització, ocupant els llocs preeminents d'aquests nutridíssims grups que avui, sòlidament arrelats, apleguen sota el simbolisme de un nom una grossa part del nostre poble, àvida del perfeccionament i de l'esplaiosa emoció que proporciona el ple contacte amb la Naturalesa, i de les excursions col·lectives i ben organitzades.

I això que hom esmenta amb satisfacció del Cap i Casal de Catalunya i que cal ponderar més i més al referir-ho a l'estranger, on el noble, selecte i mai prou lloat deport de l'excursió ha assolit un enorme increment, ha començat a prendre peu a tot Catalunya i així veureu com en les viles i ciutats atentes a les evolucions del viure no hi falta, al costat d'altres institucions de diferents matisos, que les dignifiquen i enlairen, un centre excursionista organitzat i mantingut amb tot el seny i entusiasmem per digníssims i prestigiosos representants de tots els estaments socials, amb la cooperació de tothom, car sota l'estandart d'aquest esport s'hi congria uns fraternitat sana i plena, que pervé, en cada individu i en el conjunt, del freqüent contacte amb la Naturalesa i amb els homes, en mig d'ella.

Que l'excursionisme trionfa bellament a casa nostra és un fet evidentíssim i havem d'estar més que contents de que així sigui, car, per poc que hom analitzi aquesta plaent manifestació de l'esport, més a més dels molts beneficis que reporta a l'individu i a la col·lectivitat, veurà en ell, com ha

dit molt bé el cultíssim publicista senyor Nicolau d'Olwer, en un bell article que reproduïm avui, <<una veritable escola de ciutadania>>.

A Mora d'Ebre, però -i ho confessem amb un xic de vergonya- no hi ha pas encara cap centre excursionista. A nostra volguda vila on viuen prestigioses institucions que cada dia posen més de relleu el seu nom, tot enlairant. Ensem, el del poble; on l'excursió podria ésser freqüent, variada i profitosa sempre, perquè és un magnífic centre d'excursions, mantes voltes elogiat per homes competents en la matèria, no tenim encara un centre excursionista. És un consol, però, veure el viu interès per les excursions que cada dia més arrela entre nosaltres, cosa que omplena d'optimisme i que ens fa sospitar estem a prop de veure constituïda una entitat d'aquesta espècie a casa nostra, que, no cal dir, reportaria incomptables benifets per a tots i cada un de nosaltres.

Cal, únicament, la bona voluntat de tots per a que cristallitzi la idea i sigui a no tardar una realitat plena això que avui no és més que un desig, amb seguretat molt arrapat i viu en el cor i en el seny de la majoria del nostre jovent i dels nostres homes.

69. «Amics de la Cultura»

La Riuada, 30 de maig de 1929

Uns joves de la simpàtica vila de Montblanch s'han aplegat sota del nom que encapçala aquestes ratlles pera omplenar els seus esplais amb actes culturals de tota mena: conferències, audicions de música, teatre, lectures, exposicions d'art, etc.; així, tot proporcionant-se un bells gaudis espirituals, faran una obra social i humana de les més ennoblidores i dignes, orgull d'ells mateixos i del seu poble.

Ha estat no-res menys que Puig i Ferrer, la colossal figura de Puig i Ferrer, el que ha obert la porta de la nova entitat, disertant, en una bella conferència, sobre el lema "Els pobles i els llibres". Nosaltres hi hem assistit, hem sacrificat la tarda i la vetlla diumenjal portant a cap una excursió a Poblet, en companyia del mestre admirat i amic dilecte, en hora baixa de la posta, quan les meravelloses pedres del monestir s'afinen copsant tots els matisos de la llum vesperal, engendradora d'un davassall d'harmonies suaus que ameren l'esperit, el desemboiren i el subtilitzen.

A la vetlla, la verba càlida, vibrant de sinceritat i profundament docta de Puig i Ferrer ha perllongat el gaudi suprem iniciat a l'hora fina de la tarda. Dintre els claustres de Poblet, en companyia del mestre.

Ens ha parlat del llibre i de la lectura; dels llegidors i de les llars sense llibres; dels pobles que llegeixen i dels que són hostils com el nostre, en general, a la lectura i de tot plegat ens ha fet una pila de consideracions d'una agudesia de percepció tan minuciosa i real, tan pregonament real i justa, que havem restat enbadalits davant l'afinada concepció que de tots aquells conceptes té l'admirat autor de "Els tres al·lucinats".

Quina exactitud, quina densitat, quina realitat més plena tota la dissertació de Puig i Ferrer!

L'esguardavem i l'ecoltavem afinant els sentits, tan com podíem, amb tot el cor i amb tot el seny, i si per un costat ens captivava la fecunditat del seu verb, per l'altre ens seduïa la sinceritat, la plena sinceritat de la seva expressió i del seu gest.

De quan en quan, si ell s'apausava, ni que únicament fos

per a respirar, detantavem els ulls cap a Mora, cap a la nostra vila estimada i pensavem: "Quina sembla el vostre verb, per a casa nostra i per a moltes cases, per a moltes viles i pobles que senten una apatia, una indigència suïcida per a totes les manifestacions de pur caire cultural".

I així ens anavem lamentant pel poc neguit que, en general, desvetllen a casa nostra les coses de la cultura, com és ara, per exemple, les conferències. A casa nostra, on no falten llocs espaiosos i còmodes per a deixar satisfet el públic; on existeix un contingent de poble que pot omplenar-los per a afalagar al més egent orador, a casa nostra ens veiem privats de la veu d'homes de la talla i qualitat d'un Puig i Ferrer i altres i altres que, si no hi ha contratemps, passaran per la tribuna montblanquina del "Amics de la Cultura", d'aquella població.

Avant!, companys de Montblanch. Sou uns herois de la cultura i com a tals us admirem, però no volem pas acontentar-nos esguardant les vostres belles i nobles gestes; us volem imitar i desitgem que altres vulguin també seguir-vos i seguir-nos. Treballarem intensament i triomfarem per a contribuir tots plegats a desterrar del nostre poble aquella fredor pels llibres, aquell ensopiment suïcida, aquella indiferència o qui sap si aquella hostilitat als llibres i als llegidors, de que Puig i Ferrer tant es condolia, mentre ens feia sentir la seva docta parla, senzilla, colpadora i inquietant, que quasi va fer néixer una responsabilitat moral a dintre nostre en tot ço que a la cultura fa referència.

70. Móra d'Ebre

La Riuada, 1 de juliol de 1929

Vista General

Un amuntegament de cases arrapades en el pendís d'un turonet, com un vell ramat d'ovelles; les unes pasturant l'herba fresca del faldar, les altres, les més blanques, bevent mansoies, de peus al riu, l'aigua joganera que s'esmuny llisquenta entre dos ribes de verdor maragdinada. A l'esquerra, el pont, braç de ferro nervut amb el qual el poble s'arrapa follament al cor de la terra-mare, com si volgués indicar que no vol ser-ne separat. Entre el caseriu, color de pell d'ovella jove i vella, el campanar i la carcassa del temple, un i altra cada dia més arronçats i més confosos entre els casalots que cada dia creixen més i més; i pel cim de tot, coronant-ho tot, les xemeneies de les fàbriques, dits simbòlics senyalant la puixança del poble; màstils arrogants on voleia als quatre vents en no menys simbòlic gallaret del fum, senyera misteriosa, emblema dels neguits de tots els pobles.

El riu

L'etern galantejador, enamorat del viure i de l'amor. Fou engendrat en una bacanal dels elements i el pariren les muntanyes. Ha nascut de l'amor, es fa gran estimant, i estimant vol viure sempre, fins que en un suprem paroxisme de voluptuositat s'abraça felló amb la mar, la seva darrera amor, i en ella mor.

Les estimades del riu són les terres que a son pas troba; per a totes té una dolça complanta encisadora que les enamora; ell les besa, les abraça, s'hi abandonen dolçament i les estima; a voltes els hi fa una picardia, i com el galant fugisser que deixa un amor apenes l'ha fustat, per a cercar-ne un altre, ell les abandona també en cerca de nous amors, i elles, les terres ultratjades, el miren allunyar-se incommovible, i tot plorant la seva traïdoria l'enyoren i el recorden voluptuosament, com una il·lusió llunyana que deixà un rajolí de mel en llurs entranyes virginals, devenint-ne ubèrrimament fecundades.

El riu és etern galantejador, enamorat del viure i de l'amor, ¿Quina enveja em fa el riu!...

El mercat

El ventre del poble; el jardí dels suplicis; el temple dels sacrificis on cada dia la víctima immolada és la naturalesa.

En ell hi ha l'escola de l'egoïsme i de la hipocresia on la gent -compradors i venedors- apart les altres coses que mercadegen, hi adquireixen cada dia un trocet d'ànima.

El mercat, malgrat tot, és una bella nota de color, plena de vida i d'encís.

La Plaça de Dalt

La Plaça de Dalt, és la Plaça de Joan Caballé, el diputat del pont. La Plaça de Caballé el dijous da cada setmana deixa fer vagues a la Plaça de Baix, i es converteix en el ventre del poble. A les migdiades d'hivern i a les nits d'estiu, és, a més a més, la llengua del poble, car és el lloc de reunió i de comentaris per la majoria dels homes de la vila que, agrupats en ella, s'ocupen de lo d'ací i de lo d'allà.

La Plaça de Caballé, però, serà, a no tardar, l'estoix polític on el poble guardarà la seva joia artística més estimada: el Monument al seu il·lustre fill, el geni immortal de l'art escultòric, Juli-Antoni.

El Castell

Apar la carcassa d'una nau abandonada. Els seus murs ruïnosos, cent anys ha que compten el pas dels dies deixant caure les pedres una a una, dins del clos solitari, desolat, que tanquen les parets desmoronades de color de bresca.

Cada finestral i cada espitllera són ulls esborronats de la visió d'uns temps pretèrits, bruts de sang i d'ignomínia, el sol record dels quals colpeix els cors i els encén d'indignació.

Poc a poc les ruïnes del castell devindran presoner de l'herbei i tornarà de nou la gran consagració de la natura.

71. L'Associació del «Teatre Selecte de Barcelona»

La Riuada, 30 de setembre de 1929

Tenim a la vista el programa de la darrera sessió donada a Barcelona per l'ASSOCIACIÓ DEL TEATRE SELECTE, i ell ve a recordar-nos el propòsit que ens férem de parlar-ne extensament, des d'aquestes planes, el dia que coneguérem aquesta benemèrita associació i les nobles i encertades finalitats que la mouen i per les quals ha estat constituïda.

Naturalment, que no podíem pas posar-nos a parlar d'aquesta agrupació sense abans conèixer-la degudament, i per això procuràrem entrevistar-nos amb els seus directors, Srs. Lluelles i Fernández, amb els quals sostinguérem una bella i interessant conversa sobre el particular, i quasi podríem dir que d'aquella conversa són filles aquestes ratlles que voldríem, amb tot l'interès, trobessin ressò en tots els cenacles de Catalunya, on la elit de cada població malda constantment per a la divulgació de la cultura i la superació dels esperits.

Voldríem, així mateix, que d'una manera molt especial tota la premsa nostra, sense distinció de matisos, volgués fer-se càrrec de la importància que per el nostre teatre i pel nostre poble té aquesta «Associació del Teatre Selecte», i una volta en fóssim ben capacitats tots, cooperar-hi fermament, per a que no quedés reduïda a Barcelona; sinó que s'escampés també per els pobles d'arreu de Catalunya, com s'han escampat i arrelat, arreu de la nostra terra, les meritíssimes i cada dia més florents associacions de música, que amb la seva brillant actuació tant s'honoren i ens honoren a tots plegats.

Tant i fins més senzill que una associació de música, fóra constituir i organitzar una associació del teatre selecte, car, avui per avui, encara, compta el teatre amb més adeptes que la música. Es més: creiem que hi ha una gran majoria de persones, pertanyents a alguna d'aquelles associacions, que, si bé assisteixen a totes les sessions, no gaudeixen amb la intensitat i plenitud que gaudirien davant una selecta representació teatral: volem dir amb això, que el teatre és més abastable que la música, particularment per la majoria, i per això en deduïm que fóra més factible la

constituïció i organització d'una associació de teatre selecte, que no una de música; mes, com sigui que aquestes han estat ja organitzades i fa temps que actuen brillantment, cal convenir que qui ha fet el molt, pot molt bé fer el poc, i per tant, que la constituïció d'associacions de teatre selecte per tot Catalunya, fóra una cosa plenament factible i àdhuc, fàcil de portar a cap, amb una mica de bona voluntat per part de tots aquells que estimem el nostre pairalisme i ens havem imposat la croada de conrear els nostres esperits, de divulgar la cultura i l'art, i d'empènyer el progrés a despit de les moltes indiferències i prejudicis que arreu campegen, per dissort de tots.

Tal volta, en les poblacions on existissin, foren les associacions de música les més indicades per a començar i donar l'exemple a les demés associacions recreatives o culturals d'altres indrets, privats de posseir associacions d'aquella índole, per el seu reduït nombre d'habitants o per altres circumstàncies que desconeixem. I quan no així, què no és capaç de fer, si vol, -i en aquest cas s'hauria de voler amb fermesa- sota aquesta floració ubèrrima de premsa que apareix arreu de Catalunya, al redós de la qual es congrien bon nombre de persones que amb la seva cultura i la seva moralitat i prestigi foren suficients per a fer entusiasmar i adherir tot un poble a una cosa tan important i digna com és una associació de teatre? Cal pensar que, per molt que hom faci, mai es fa prou per a servir l'ideal, i molt menys quan aquest compta amb enemics que a tothora el combaten i que voldrien anorrear-lo i destruir-lo; per tant, al costat de l'imprès que donen periòdicament al públic les redaccions totes de la nostra terra, és indispensable fer quelcom més de pràctic i profitós per el poble, car aquest sempre té necessitats i deficiències per a satisfer i esmenar, respectivament, i en aquesta obra cal que hi col·laborem tots a mida de les nostres forces i amb els mitjans que ens sia dat fer-ho.

I veus ací que, fos qui fos el qui cuidés, o els qui cuidessin, de l'organització, en tots els pobles que hi hagués possibilitats de fer-ho, hi hauria una associació del teatre

selecte que cada mes, per exemple, podria comptar amb una sessió de bon teatre, de veritable teatre, per la qual els que vivim desplaçats de Barcelona i ho estimem, podríem gaudir de les produccions dels nostres homes de lletres i dels estrangers que fossin traduïts a nostra parla, així com de l'art d'un bell estol d'artistes que trobarien motius i estímul, com els mateixos autors, en el teatre selecte, per aprofundir l'estudi de la seva missió i anar enriquint de nous matisos la seva personalitat artística, a voltes estacionada o atrofiada per falta d'un incentiu prou poderós.

Les obres, una volta estrenades a Barcelona, passarien per tots els escenaris de les associacions de Catalunya, com passen per les associacions de música els grans artistes d'aquest ram de l'art que verem contractats a la capital catalana, en la qual, no caldria que hi actuessin com enguany, sis companyies de teatre català, car creiem que aquesta abundància és perillosa. Amb quatre que n'hi actuessin ens sembla que foren prous, ara com ara, i les altres dues podrien fusionar-se per a fer una nodrida i selecta companyia que estès a l'altura de les obres que donarien. Amb tot això, creiem es faria fàcilment la llum entorn dels veritables valors del nostre teatre, i aquest sortiria de l'estat deplorable en que avui es troba i viuria al marge d'influències molt indecoroses a voltes que no han fet més que portar-lo a l'estat de crisi -no decadència- que actualment viu, i de nou l'espectacle de Talia seria el que més entusiasmes despertaria i més adeptes tindria arreu de la nostra terra. I no dic jo quantes foren els avantatges i els profits que de tot això es traurien.

Caldria, doncs, preocupar-se un bon xic de tot això referent a les associacions de teatre selecte, portant a cap el desenrotlle d'aquestes institucions, fomentant-ho primer per tots els mitjans adequats, i obrant després, i qui sap si aquest camí fóra, com abans dèiem, el de la regeneració i floreixement del teatre nostrat, en tots els seus aspectes i matisos més diversos i múltiples.

72. La diada del llibre

La Riuada, 15 d'octubre de 1929

Segons ens conta la premsa d'arreu, la "Diada del Llibre" ha assolit enguany un èxit superior al d'anys anteriors, no solament per el nombre d'exemplars venuts i per l'extensió que suara ha tingut, sinó també pel caràcter que hom ha sapigut donar a aquesta simpàtica festa, que tan alt posa el nom dels pobles i ciutats que s'honoren i dignifiquen celebrant-la.

Hom parla d'extraordinàries xifres de venda, de llibres exhaurits, tot just apareguts, de nodridíssimes aglomeracions de compradors en els mostradors de les llibreries, de conferències i demés actes culturals relacionats amb la diada; en fi, tot un munt de detalls i comentaris interessants de debò i sembradors del més sòlid optimisme, respecte a l'avenir cultural de la nostra terra, que venen a corroborar el que abans dèiem; ço és: que la Diada del Llibre d'enguany, ha estat esplèndida en tots conceptes i s'ha vist coronada pel més extraordinari dels èxits.

A casa nostra, però, aquesta simpàtica diada ens ha posat enfront d'una realitat colpidora. No s'ha celebrat ni el més petit acte relatiu a la mateixa. Ni l'Ajuntament, ni les escoles, ni les entitats, ni ningú, ha fet cap acte al·lusiu a la diada, al menys que nosaltres en tinguem esment, i això, veritablement, produeix una certa tristesa, perquè posa abastament de relleu la poca estima en què és tingut el llibre a casa nostra.

Se'ns podrà enfrontar que, apart els organismes esmentats, malament podia, ací, celebrar-se tal diada, sense existir llibreries a la població; però això, precisament, ve a palesar el que abans dèiem, car, si nosaltres estiméssim el llibre, el cercaríem per adquirir-lo i fer-li un altar en cada una de les nostres llars i allavors, no cal dubtar-ne, no faltaria un llibreter que ens el portaria amb profusió, a casa nostra, per a que l'examinéssim i ens quedéssim tots aquells que fossin del nostre gust i de les nostres possibilitats econòmiques.

Hom sol dir que unes coses porten les altres, per tant, si creiem que manca a casa nostra un llibreter com cal per atendre les necessitats de llibres que pugui tenir el

poble, és precís que existeixin llegidors, veritables llegidors, apassionats per la lectura i amants del llibre, i a casa nostra, per ara, dissortadament, d'aquest gènere n'hi ha molta falta, ens cou el tenir de constatar-ho, però és així i no ho podem eludir. La lectura, aquest hàbit tan plaent i dignificador, productor d'incomptables benifets, no ha pres carta de naturalesa, encara, entre la majoria dels nostres conveïns d'un i altre sexe i estament. Circumstàncies diverses, i que alguna oportunitat, tard o d'hora, trobarem per a poder-les escatir i combatre, són els obstacles que dificulten l'assimilació d'aquest hàbit que hauria d'ésser innat en cada persona.

Creiem que el no llegir és un delictes de la cultura i ciutadania, i aquest delictes es comet en proporcions desmesurades a casa nostra, on pren caïres més pejoratius que en altres llocs, car a casa nostra, per bé que jove encara, existeix una selecte i nodrida Biblioteca dins l'estatge social del Centre Instructiu Democràtic. Per això no podem admetre cap explicació de disculpar de tots aquells que pretenen eludir la responsabilitat moral de negligir la lectura, i per tant la cultura llur, amb raons tan enginyoses com vulguez, però ben poc convincents i justes.

Cal reaccionar, doncs, contra aquesta aversió al llibre i a la lectura i fomentar amb tots els mitjans adients l'afició i l'apassionament noble per els llibres. Solament així la festa del llibre podrà tenir un bell ressò a casa nostra, col·locant nostra vila al nivell a què han arribat ja moltes altres similars, i àdhuc més inferiors, des del punt de mira geogràfic, evitant així el nostre rerassament en el camí de la civilització i el progrés dels pobles.

73. Escolteu, si us plau...

La Riuada, 31 d'octubre de 1929

Tots els qui estimeu la nostra salut i la del pròxim, tots els qui us atrau la meravella de la Naturalesa, l'encís del camp i el cel i l'aire pur i la franca alegria que neix del contacte amb ella, tots els que fretureu per a obtindre una pròpia superació física i moral; tots els qui reconeixeu els benifets que poden pervindre de les excursions ben orientades i assenyades, ha arribat el moment en que la llei sobre el descans dominical ha foragitat la principal causa que impedia l'organització d'una agrupació excursionista local, qual era el tenir els establiments oberts els diumenges. Ha esdevingut –com l'anell al dit- l'ocasió més oportuna per a portar-ho a cap. Restarem, doncs, parats, demostrant que entre nosaltres la força de l'entusiasme és definitivament extingida, i som incapassos de portar a cap una organització sèria i com cal que es dediqui a l'excursionisme? Jo crec que no, , car som molts els que en aqueta vila sentim el goig de l'esport veritat, i per tant, esperem que aquests breus mots siguin com una crida feta a tots plegats, perquè tots i cada ú fem els possibles per a retrobar-nos i aplegar-nos tot seguit amb el fi de portar a cap la constitució d'una novella i ferma Agrupació Excursionista de Mora d'Ebre.

74. Cal rehabilitar les nostres fires

La Riuada, 15 de desembre de 1929

Hi ha, en el desenvolupament de l'activitat comercial de la nostra vila, un punt obscur que constitueix una anormalitat molt lamentable. Ens referim a la migradesa de les nostres fires i mercats; de les primeres, particularment. En dir que aquestes es redueixen a quatre parades de joguets i quinqualleria, uns caballitos, un Pim, Pam, Pum i unes barquetes aèries, per a distracció de xics i grans, queda feta la descripció del contingut i alcanç de les nostres fires. Els mercats, si bé no tan migrats i descolorits, podrien i deurien tenir molta més importància de la que actualment tenen.

Aquesta anèmia de les nostres fires i mercats, fa temps que perdura i sembla disposada a continuar i accentuar-se cada dia, fins acabar amb aquestes dues importants manifestacions de la vida econòmica d'un poble, cosa que succeirà a no tardar, si una forta reacció del nostre comerç, principalment, amb la cooperació del Municipi i particulars, no es decideixen a rehabilitar corn cal les nostres fires, gairebé extingides, i els nostres mercats sense vida i animació suficient, per a ostentar pomposament el títol de tals.

Sabem que antigament les fires de Móra d'Ebre, si bé tenien una especialització, (les eines de la sega) eren de les més importants de les rodalies. A elles acudien tots els pobles comarcans, alguns d'ells força apartats, per a fer les seves compres; els firaires i traginers hi feien cap amb les seves mercaderies; el poble rebia uns i altres amb la seva tradicional cordialitat i les diades de fires, amb l'activitat de tots plegats, devenien jorns plens de color i de vida, deixant, de pas, dintre la població, incomputables benifets materials i morals, car, apart els negocis, es rejoyenien amistats, es refermaven llaços familiars que l'allunyament havia relaxat, s'ajuntaven parelles, naixien amors, es tenien noves de la comarca, hom sabia com marxaven els negocis a cada contrada, s'alternava, en fi; i d'aquesta relació comercial en venien les altres i una més ampla coneixença de les persones i de les coses, tot plegat amb notables benifets i millores per a tothom.

D'allavors ençà, a mida que el comerç ha devingut més complexe i més intens, les fires, lluny de seguir aquest mateix

desenvolupament, s'han anat migrant i perden importància, fins al punt que actualment no tenen ja res d'extraordinari: cap distinció remarcable pot fer-se entre les diades de fires i altres diades, més o menys festives, de l'any.

I bé, no és un contrasentit força vergonyós per a tots nosaltres, que deuríem fer desaparèixer immediatament, aquesta desproporció manifesta entre les activitats industrials, comercials i agrícoles de la vila i la pobresa de les seves fires i mercats? Per ventura no són unes i altres factors de riquesa ben estimable, i per tant molt dignes de tenir en compte, en una població?

No crec que ningú pugui dubtar-ne, majorment quan es palesa l'experiència d'incomputables poblacions, si fa o no fa de la mateixa categoria i circumstàncies que la nostra, que tenen en alta estima els seus mercats i fires, essent una de les seves principals preocupacions, el que ambdues coses devinguin cada dia més puixants, car saben prou bé el que representen en la vida econòmica llur.

Per altra part, les fires i mercats, ultra enriquir-les, contribueixen poderosament a l'engrandiment de les poblacions en tots els aspectes, car per elles és que el comerç prospera fent-se més intens i actiu; són més factibles i sòlides les altes empreses industrials i urbanes, i àdhuc, en l'ordre cultural, les poblacions guanyen notablement. Un estol de petites indústries i comerços, generalment derivades de l'agricultura, prenen peu de seguida amb l'acreixement de les fires i mercats, i tot plegat, ço gran i ço petit, adquireix una mobilitat extraordinària, posant en totes les coses una bella nota de color i de vida i de festa, engendrada dels més somrients optimismes. No cal més que mirar Lleida, la simpàtica ciutat del Segre, si hom vol tenir una clara visió del que glossem.

Es precis, doncs, que Móra d'Ebre refaci el passat de les seves fires i mercats, fent que tinguin la importància que els hi requereix; que siguin el fidel reflex de les nostres activitats econòmiques; tenint present que, en l'obra d'aquesta rehabilitació, devem treballar-hi tots intensament, car, per un deure de ciutadania, per patriotisme, per pròpia dignitat, inclús,

tots devem estar interessats en l'engrandiment i millorament,
en tots els ordres, del poble que ens allotja, i que ens dóna vi-
da i ens fa grans, fent-lo gran.

75. Tres cada quinzena

L'ideal de l'Ebre, 3 de maig de 1931

I

He observat quatre maneres d'enlairar-se:

La primera, rastrejar-se. És pròpia de l'home indigne.

La segona, rebaixant els altres. L'usa l'home mancat de noblesa.

La tercera, enlairant desinteressadament i sencera a tot aquell que ho mereix. Observeu-la en l'home que d'esperit senzill i equànim.

I la quarta, enlairant-se inconscientment pels mèrits propis. És la dels genis.

II

Això que en diuen l'ànima o l'esperit, en la majoria de la gent d'avui no és més que un petit armari-biblioteca, integrat per un voluminós tractat de moral a l'ús, un llibre, no tan voluminós d'urbanitat, cortesia i bons costums i una enciclopèdia elemental de primera ensenyança i de vulgaritats populars, cobert, tot plegat, amb la corrupta cortina de la hipocresia més asquerosa.

III

Avui, el mèrit d'una persona o d'un acte, crec que quasi podria valuar-se per la quantitat d'enveja que desperta.

76. La significació del sopar d'enguany

XVè Sopar de les comarques gironines, [Ciutat de Mèxic] 3 de setembre de 1955

Aquest tradicional sopar de la gent de les comarques gironines, enguany pren un to i una volada excepcionals. Segur que serà el més solemne, el més concorregut i el més divertit que haurem celebrat a Mèxic.

Això és per diverses raons importants. D'una banda perquè el fet de celebrar-lo en època de les Festes Majors de casa nostra, farà que tots el considerem com la festa major del nostre poble; i per l'altra perquè aquest sopar té un motiu bàsic *poderosíssim*: la proclamació de la nostra pubilla per a l'elecció a *Pubilla Majora* de l'Orfeó Català, contesa que aquest any va per comarques. I, com és d'esperar, els de Girona no hi farem cap mal paper, perquè som gent de brega i perquè la nostra pubilla s'ho val. Tona Pi-Sunyer és una gentil i bella empordanesa, filla de Roses, i per tant s'abilla amb totes les gràcies de l'Empordà, que no són poques.

I, encara, hi ha la raó que aquest sopar enguany esdevindrà un sopar de comiat per a tots aquells que voldrem retornar al clos nadiu, car aquest any serà el de l'alliberament definitiu de la Pàtria.

En aquestes tres raons no us càpiga pas cap dubte que hi ha una poderosa coincidència simbòlica: la festa, que vol dir alegria col·lectiva i goig de viure; la bellesa, que pels gironins i sobretot pels empordanesos és tan important o més que la veritat mateixa; i el retorn a casa nostra que vol dir el triomf de la llibertat.

Digue-me si per la gent de les comarques gironines i per tots els catalans, en general, la vida i la bellesa i la llibertat no han estat sempre els ideals i els sentiments més enaltits i més volguts.

Enguany, doncs, en aquest sopar ens hi trobarem tots com el peix a l'aigua. Serà una festa major de vre de vre, com diria aquell català de París; i, com que a les Festes Majors, segons els costums casolans, s'hi reben i s'hi obsequien els forasters, no cal dir que hi hem invitat i hi rebrem a tots els de les altres comarques catalanes que vulguin tenir la gentilesa d'acompanyar-nos.

I, naturalment, amb la companyia de tots, aquesta festa

major dels gironins, esdevindrà la Festa Major de la Pàtria Catalana a Mèxic; i també en això hi veig una coincidència simbòlica que no hauríem d'oblidar mai, i molt menys quan siguem ja a casa nostra, i és que, amb una bona unió entre tots els catalans, sien de les comarques que sien, és possible i fàcil la realització d'aquests grans ideals que abans esmentàvem i que caracteritzen la nostra personalitat catalana: viure i coniar amb goig i alegria en el gaudi de la bellesa i de la llibertat.

77. Concepte de les dictadures

La Riuada, 15 de febrer de 1930

Un conscient anàlisi de les diverses actuacions dictatorials, registrades en la Història dels pobles, és suficient per a cerciorar-nos del flagell que les Dictadures representen per les nacionalitats on gallegen.

Les Dictadures, excepcionalment, poden emergir en països de sòlida preparació cultural i política.

Els pobles incultes, fanàtics, rublerts de prejudicis, són els generadors i mantenedors de les Dictadures, i en ells causen estralls horribles, principalment en les joves generacions, que viuen sota el jou dictatorial.

Les Dictadures, refusant la força de la raó i recolzant-se excessivament en la raó de la força, absorveixen els màxims poders de les nacions i, enlairant dictadors persones que, pel sol fet d'acceptar aquell càrrec, generalment ja es qualifiquen, ultratgen els drets i llibertats dels ciutadans que es dignifiquen protestant del règim dictatorial i lluitant en pro dels ideals llibertaris, i cometen amb ells tota classe d'arbitrarietats i àdhuc monstrositats.

Forçosament apartats de la cosa pública, els homes d'alts principis liberals i honrats, no poden prestar a les nacionalitats llur assenyada i pura actuació, el seny i esforç de la qual portaria endavant els pobles, en una mancomunada i enlairada exaltació dels ideals més diversos, però sempre tolerants, posats, abans de tot, al servei dels més apremiants i transcendents problemes nacionals i humans.

Amordassant la premsa, es tanquen els ulls i les oïdes al poble. Amb l'amenaça i el càstig, sempre injust, els dictadors es posen més o menys al marge de justes i digníssimes conspiracions. Tot això els hi permet una més folgada realització dels seus plans dubtosos... o qui sap si massa clars.

Entretant, els temps passen i el poble mancat d'una sòlida preparació, allunyat per tantes muralles de la cosa pública, s'habitua al jou i esplaia les seves naturals activitats i entusiasmes en manifestacions buides d'enlairat sentit ideològic, en estridències poca-soltes i ridícules i a voltes fins i tot perniciosos.

Emboirats els ideals per falta d'estimulants, els esperits

s'embruteixen, reneixen, amb més empenta que mai, llores passions que esclaten en mil modalitats diverses i inútils, i l'esperit col·lectiu es deforma, s'atrofia, quasi mor.

Les joves generacions que viuen sota l'absolutisme dictatorial, senten apuntar l'alba de la seva llibertat, comencen a tenir consciència de la llibertat pròpia; però la vida política i social és per a tothom engrillonada amb múltiples i dures restriccions i ni tan sols deixa alborar, en ells, aquest fenomen propi de la joventut i, naturalment, s'atrofia, es degenera: Seran generacions sense caràcter, sense personalitat, sense ideals enlairats ni fortitud d'esperit per a mantenir-los i superar-los, posat que els tinguessin.

Així com un fill esguerrat, anormal, és afront d'uns pares degenerats, les joves generacions atrofiades són el més gran afront de les Dictadures.

Elles, doncs, tan solament per aquest estrall, no sols representen modalitats governamentals que barren hermèticament el pas a la llei de la humanitat, que és la sagrada llei del progrés dels pobles, sinó que són formes retrògrades que transporten els pobles a situacions més defectuoses i insòlides, que no estaven abans de la seva implantació i actuació funesta.

Solament per aquest aspecte, repetim, ja deurien les Dictadures desaparèixer d'un cop, per a no reviure mai més.

La divulgació de l'educació i la cultura serà el vertader crepuscle de les Dictadures. El retrobament de la dignitat de la pròpia llibertat, en els individus i en els pobles, el seu enfonament complet.

El dia que els homes i els pobles sentin plenament la dignitat de la llibertat llur, assolida per l'educació i la cultura, úniques armes de les veritables revolucions, no solament s'enderrocaran eternament les Dictadures, sinó que, amb elles, baixaran al fossar de l'oblit totes les tiranies i absolutismes, per a no gallejar mai més, enlloc.

Sols llavors la llibertat serà la flor que perfumarà tots els ambients de la humanitat i presidirà tots els actes de la vida individual i col·lectiva dels homes.

78. La veu dels màrtirs

La Riuada, 7 d'abril de 1930

Amb la caiguda de l'absolutisme elevat a raó, s'ha esberlat la fosca tenebra que endolava nostra vida i per l'esvoranc perillós hem vist espurnejar a la llunyania, la llum de la justícia, el sol de la llibertat. Per l'esvoranc, ha traspassat ensems, furienta, una paorosa alenada de dolor i de ràbia engrillonada, desbordant-se en un clam gegant, que ressona, a hores d'ara, estruendosament, per cels i terra, colpint els cors i enervant les sangs. Escolteu... És el clam dels oprimits, la veu dels màrtirs.

Els ignominiosos reixats de presons i calabossos, són les cordes sonores d'un cel-lo monstuós, vibrant impetuosament polsades per la dolor i l'odi que germina i es fa immens en la foscor de ses entranyes obagoses i corruptes. Les muntanyes frontereres que copsen aquestes llòbregues resonàncies, tornen l'eco, i en ell s'hi endevinen clars els clams dels expatriats. Es el ressò punyent de la veu de tots els màrtirs, que clama justícia des dels fons cavernosos de les cel·les opressores, des de les grises i crues llunyanies de l'exili.

La veu dels màrtirs té dues tonalitats que horroritzen: l'una és de plany, el plany colpidor que exterioritza la viva dolor dels màrtirs llagats del cos i de l'esperit; l'altra és de despit, de ràbia, d'odi paorós, que exterioritza l'amarga indignació continguda fins ara, a viva força, en el seu pit esgotat.

La veu dels màrtirs, ressonant arreu, agombola els cors dels ciutadans, i els ciutadans es senten pregonament entristits i indignats per tanta dolor, per tanta injustícia, per tanta depravació consumada durant l'imperi de la força feta govern absolut i despòtic, i els ciutadans no poden per menys que sentir-la vivament i gustar-ne l'amargor, d'aquesta humana veu que enterneix i exaspera, alhora.

Els ciutadans que no són bords, els que tenen nobles sentiments i dignitat, responen amatents a la veu dels màrtirs i imploren individualment i col·lectiva, amb tots els respectes i atencions, la seva total rehabilitació. No perdó, sinó justícia, que mai mereix perdó qui no ha faltat. Ho demanen, ho demanen de la manera més innocent, de la manera menys adi-

ent i lògica; caldria aconseguir-ho... no ho podem dir, però fora la més justa, la més equitativa, la més proporcionada i equànime, la forma que callem.

La veu dels màrtirs, lluny d'esvair-se, es farà cada dia més profundament planyívola i anguniosa, i, tant i tant ressonarà, que tal vegada qui deu sentir-la i entendre-la la sentirà i entendre, i voldrà calmar-la dignament. Per a que això vingui de seguida, sense més dilacions, cal que tothom faci el que calgui, portant el seu concurs a l'obra pro amnistia total, i revisió dels processos indignes i repugnants, organitzada i gestionada per digníssimes personalitats, que s'han emprès aquesta humanitària i noble tasca.

Sia com sia, però, la veu dels màrtirs no morirà mai més, doncs, quan no ressoni en to de plany ni de despit, serà una veu acusadora demanant responsabilitats per les injustícies comeses, i quan les injustícies siguin punides lleialment i la llum de la veritat resplandeixi exuberant, i el sol de la llibertat brilli radiant i tebi per a tothom, agombolant la terra, encara no s'haurà apagat la veu dels màrtirs, encara vibrarà intensament, més fort que mai: Llavors serà un himne de glòria triomfal; la lloa més gran que enaltirà i dignificarà, per si sola i per sempre, els ideals més sublims.

79. «L'Ideal de l'Ebre» i «La Riuada»

L'Ideal de l'Ebre, 1 de febrer de 1931

En aquest primer número de *L'Ideal de l'Ebre*, creiem un deure ineludible el donar una franca i ampla explicació als llegidors, col·laboradors, subscriptors, anunciants i amics en general, de *La Riuada*, suara extingida, a l'engendrar el present periòdic.

Cal dir-los a tots, en primer lloc, que, si bé *La Riuada* ha desaparegut, *L'Ideal de l'Ebre* manté viu l'ideari esquerrà d'aquell periòdic, car *L'Ideal de l'Ebre* és, com *La Riuada*, un periòdic d'esquerra, per ideari i per sentiment, i és, així mateix, un periòdic català, amb les dues úniques diferències següents: primera, que admet col·laboració en castellà, cosa que tenia per norma no acceptar *La Riuada*, i segona, que no integren la redacció alguns dels companys que la integraven, els quals han estat substituïts (per dimissió) per d'altres que han entrat a formar-ne part, sota la denominació actual.

Ara bé, ¿per què, encara que tan lleus, aquests canvis, aquestes variacions?

—Això o plegar—; aquesta és la contestació, aquest és el dilema; i, abans de plegar, preferible, cent voltes, això; aquesta lleu variació, de pura forma, únicament.

I és que cal dir ben clarament, amics, que *La Riuada*, des de que es titulava periòdic català d'esquerra estava assetjada per enemics diversos que minaven l'existència del nostre portaveu, emprant tots els mitjans, lícits i no lícits, que estaven a llur alçanc, uns suprimint l'anunci i instigant l'amic més afí a què fes el mateix, d'altres negant-se rodonament a pagar-lo, els demés retirant-nos llur subscripció i, àdhuc els que tenien l'obligació quasi de portar-li, si menys no, caliu moral, per respondre a la ideologia que diuen tenir, l'abandonaven en els moments més difícils i feien causa comú amb l'enemic, amb enemics de tan poca delicadesa moral, que han fet transcendir el despit que envers el periòdic esquerrà sentien, fins al terreny purament particular i personal, sense la més minsa espurna de raó, ni de dret. Esperem, però, que es faci la llum i ja veurem la confusió de les consciències tenebroses. El nostre major goig és posseir una ànima sense fel, on no hi cap la més pàl·lida ombra de rancúnia ni d'odi per a ningú,

àdhuc per aquells que mereixerien ésser els nostres enemics, malgrat que nosaltres no vulguem considerar-los-hi.

Apart això, el text de *La Riuada*, tot en català, no gaudia pas, dissortadament, de la simpatia majoritària, ans al contrari, la majoria, l'absoluta majoria local i de la comarca, prefereix el periòdic castellà o, si menys no, bilingüe (fenomen molt propi d'unes comarques frontereres en l'aspecte idiomàtic). Per altra banda, el retrobament espiritual que hom pot observar en molt altres indrets de Catalunya, més catalans per estar més prop del cor de la nostra terra, ací, la majoria, no el sent ni molt ni poc, tal com vertaderament deu sentir-se i, davant d'una major facilitat de lectura i comprensió del castellà, per un hàbit adquirit ja en l'escola, i per la quasi absoluta desconexió del català modern, hom sent la preferència per aquella parla que, malgrat l'abstenció i tot, a honor a la veritat, hem de dir que merescué sempre el més alt respecte i consideració de tots els companys redactors de *La Riuada*.

És fàcil de comprendre, doncs, per les dues raons anteriorment exposades, que un periòdic estrictament català, i amb major motiu si és d'esquerra, no tingui vida en aquestes comarques, si no hi ha un mantenedor perpetu, com el que gaudeixen d'altres periòdics comarcals, veïns del nostre.

L'Ideal de l'Ebre, periòdic d'esquerra, periòdic francament republicà, periòdic català amb col·laboració castellana, tindrà ara més amples horitzons, car tindrà obertes les portes de l'Aragó i més franquejables les de la Catalunya Nova, pel seu bilingüisme, assolint així, segurament, una sòlida vida econòmica. ¿Què més voldríem nosaltres, sinó que el plet català, que el nostre vernacle, sobretot, gaudís ací, com en altres llocs de Catalunya, de l'absoluta simpatia i adhesió de la totalitat del poble? Més, ja ho hem dit abans, el caràcter fronterer de la nostra comarca, en l'aspecte idiomàtic, no pot donar, per ara i tant, res més del que dona i encara bastant-li molt.

Resumint, doncs, sàpiga tothom, des d'aquest moment, que *L'Ideal de l'Ebre* és un periòdic esquerrà, al qual s'ha

imposat la missió de batallar, en els actuals moments, per allò que avui constitueix als països ibèrics la causa preferent, suprema: LA REPÚBLICA, al servei de la qual estan, des d'ara, el periòdic, els seus homes i tots aquells que amb nosaltres els uneix una comunitat d'ideari i de sentiments.

No podem donar per acabat aquest primer editorial, sense despedir-nos d'aquells que fins el darrer moment han estat els nostres vertaders amics, tot dient-los-hi que el nostre major goig serà, que no vulguin trencar ara aquesta relació sostinguda des de tant temps, per mitjà de les planes de La Riuada, sinó, per contrari, que vulguin continuar-la i estrènyer-la més i més, per mitjà de les planes de L'Ideal de l'Ebre, periòdic republicà, portaveu dels grups republicans de les riberes del nostre riu, que avui fa la seva aparició, acompanyant-lo a dolls l'entusiasme i les millors i més nobles intencions del grup editor i de tots els companys, que per ideari i per sentiments, ens ajuden i al costat nostre militen.

80. El Banc de Reus i la seva fallida

Tarragona Federal, 10 de juliol de 1931

El matí del dia 7 del corrent apareixia a les portes de la central del Banc de Reus un avís al públic indicant que aquesta entitat bancària es declarava en suspensió de pagaments.

Tot seguit s'estengué la nova per la ciutat de Reus i a les comarques, en les quals les agències i sucursals avisaren també al públic, confirmant definitivament el rumor primer.

Amb l'expressió de la nova, nasqué arreu la inquietud i el mal humor, molt particularment a les nostres comarques de La Ribera, Terra Alta i Priorat, on el Banc de Reus, per raó de la seva major antiguitat, havia obtingut la confiança de comerciants, industrials i molt especialment dels treballadors del camp que havien dipositat en les arques del Banc els pocs estalvis guanyats a força de treball i privacions de tota mena, amb el fi de comptar amb un passament per a la vellesa o quan circumstàncies adverses ho fessin necessari, sobretot en un país com el nostre, on els treballadors malalts, vells o desvalguts, no compten ni amb l'apoi de l'estat ni de ningú sols poden valdre's d'allò que en les seves èpoques de salut i de treball hagin pogut arraconar.

Ignorem les causes productores de l'anormalitat bancària a que ens referim i per tant, no volem aventurar un judici crític en contra de ningú, el que si ens interessa fer públic —i voldríem que aquells a qui correspon tramitar i gestionar la solució d'aquesta anormalitat se n'interessin bé i ho recordessin en tot moment els responsables dels capitals que al Banc es confien— que, de no venir prompte, tal com nosaltres desitjaríem, en bé de tothom, una total reposició del Banc, la sotragada econòmica que produeix aquesta suspensió a les nostres comarques és d'aquelles que es fan sentir més pregonament, doncs els clients del Banc de Reus, més que potents i gent de grans fortunes eren, com ja abans hem dit, a més de petits comerciants i industrials, els treballadors, els pagesos, l'element que els pocs interessos que estalvia, són producte del seu treball honrat, amarat de sacrifici i heroïques abnegacions, massa dures a voltes,

en perjudici de la pròpia salut i de la dels seus, sempre, però, en mires a desvirtuar l'espantall de les malalties i de la vellesa, que, durant tota la seva vida de laborar i sofrir, són la preocupació martiritzadora dels desheretats i dels desvalguts de la fortuna.

Per a evitar el desmembrament de la nostra indústria i del nostre comerç i molt particularment de l'economia rural de les nostres contrades, cal que l'afer del Banc de Reus es solucioni depressa i bé, sense el més lleu perjudici per a cap dels seus clients. Cal que recordin sobretot els seus dirigents, que encara és viu el record amarg de l'enfonsament del Banc de Barcelona i que el poble no vol ni pensar en una segona edició d'aquella terrible sotragada; convé doncs una ràpida i bona solució, totalment justa, fins i tot per a evitar un públic desordre general en els diferents pobles de les nostres comarques que resultessin greument perjudicats, que, ja no cal dir-ho. serien els més.

81. L'Esquerra Unificada

L'Ideal de l'Ebre, 8 de novembre de 1931

Amb la pujada d'Azaña a la presidència del Govern de la República, les Constituents espanyoles han accentuat francament el seu matís d'esquerra.

Aquesta orientació esquerrana del Parlament, ha tingut la virtut d'inflar més i més la reacció, i fins les dretes republicanes han devingut receloses i comencen a blasmar de la República, i parlen d'una revisió de la Constitució, abans d'estar totalment i definitivament aprovada.

Per assolir aquesta revisió, i qui sap si per a quelcom pitjor per a la República i favorable al règim caigut, les dretes, de bracet amb la reacció, treballen activament per a la formació d'un front únic, el qual, en moment oportú, donaria el cop de gràcia, no ja a la Constitució que s'està aprovant, sinó a la mateixa República.

Contra aquest front únic integrat per tota la fauna reaccionària: monàrquics, jesuïtes, burgesos, capellans, *frigios*, *upetistes*, troglodites, etc., etc., cal que els homes sincerament esquerrans hi oposin el front únic i indivisible de l'Esquerra.

Cal que els prohoms dels partits esquerrans, ben unificats fins ara, no oblidin que una fragmentació de l'Esquerra seria la ruïna i la mort de la República, perquè una Esquerra desunida no podria resistir l'empenta de tota la carcassa reaccionària, constituïda en bloc i en peu de guerra.

Per tal que la unió de l'Esquerra es mantingui entre llurs militants, convé no desorientar-nos des de dalt amb manifestacions més o menys precises de constitució de nous partits esquerrans, sinó que, des de dalt, han de rebre en tot moment la sensació d'aquesta unió estreta i sòlida, per a plantar cara eficientment a les dretes reaccionàries, si el cas arribava.

Cal que dels capdavanters dels partits unificats a l'Esquerra en surtin freqüentment manifestacions ben clares i explícites d'unificació i confiança mútua, com les que suara ha fet molt oportunament Marcel·lí Domingo a propòsit de la seva visita a Macià.

S'ha expressat així el Ministre d'Instrucció Pública: «El senyor Macià i jo estem sempre en contacte, encara que no

ens veiem gaire. Sigui per mitjà del senyor Gassol, o per telèfon, o per carta, el que tenim que dir-nos ens ho direm. La visita del senyor Macià no té cap transcendència. És natural que membres d'un mateix Partit i amb una ideologia política comuna, i tenint per norma l'aprovació de l'Estatut, jo parli al senyor Macià del que és la tasca ministerial i la parlamentària. Hem parlat, doncs, de política. Però no és una novetat. Serà millor dir que hem continuat parlant de política.» etcètera, etc.

Aquelles manifestacions tan clares i terminants, en ço que a la unificació de l'Esquerra es refereix, convé que el poble no les passi per alt i s'uneixi estretament, perquè la vida i l'eficàcia de la República està, en aquests instants, en la força de les esquerres i la força d'aquestes està únicament en la seva absoluta i total unificació, dintre d'un sol partit que no deixi d'escoltar en tot moment la veu revolucionària del poble que el dia 14 d'Abril es llançà al carrer, per a proclamar la República que avui tenim.

82. De cara a l'aprovació de l'Estatut

L'Opinió, 26 de gener de 1932

Quan la darrera anada del President Macià a Madrid, la qüestió «Estatut de Catalunya» tornà a prendre tota la vitalitat que en un principi havia tingut i que convindria que no minvés gens fins a l'aprovació definitiva.

No sembla sinó que en la persona del President hi hagi una poderosa força oculta que mou, arreu on ell va, totes les coses, dotant-les d'una major vitalitat i dinamisme.

Amb l'Estatut de Catalunya aprovat caldrà l'organització comarcal de les nostres terres, a base d'una àmplia autonomia municipal i, per tant, no estarà de menys prevenir, una vegada més, els homes d'esquerra d'arreu de Catalunya del perill que aquesta autonomia representa, si no els troba degudament organitzats i capacitats per a encarregar-se dels organismes municipals i assumir la responsabilitat de llur govern, que no serà poca, precisament per raó d'aquesta mateix estructuració autonòmica.

El perill està en què les dretes reaccionàries a ultrança, o les falses esquerres, s'apoderin dels Ajuntaments i continuïn repetint els actes de caciquisme vandàlic que aquestes mateixes dretes havien comès quan manaven, en temps de la Monarquia, del Sometent i de la U.P.

Catalunya, amb l'Estatut aprovat, cal que estigui a mans de les esquerres, de les esquerres autèntiques, si volem que no es malogrin les actuacions revolucionàries del nostre Partit d'Esquerra Republicana de Catalunya —Partit del poble— iniciades força abans del 14 d'abril.

Catalunya, a mans de les esquerres, enlairarà l'esguard per damunt del Pirineu i mirarà de cara a Europa. Catalunya, sota l'urpa negra de les dretes, s'enfonsaria tant i tant, que no tindria altre horitzó que l'Àfrica.

Catalunya, a mans de les esquerres, caminarà per la via del progrés, de la llibertat, de la civilització i de la justícia social. Catalunya, engrillonada per les dretes, aniria de cap a l'abisme de la reacció, del clericalisme, de la inhumana burgesia catalana, insensible a tots els dolors del proletariat, al qual, precisament, cal donar tot seguit la sensació real que, amb la República estabilitzada i tenint-ne el comanament les es-

querres, ha de començar ineludiblement l'imperi de totes les llibertats i la reivindicació de tots els drets socials i polítics.

Catalans d'esquerra, catalans sincerament liberals i demòcrates i humanitaris, organitzem-nos i capacitem-nos per a rebre dignament l'Estatut de les nostres llibertats. No fos cas que aquesta àmplia autonomia municipal i totes aquestes llibertats que anem a conquerir, fossin l'instrument del nostre esclavatge, del nostre paradoxal captiveri, si per manca d'organització i capacitat nostra, l'administració d'aquestes llibertats caigués a les mans brutes de sang de les dretes de Catalunya.

83. L'hora de Catalunya

Fornal, 6 de febrer de 1932

Com més s'apropa l'hora de discutir l'Estatut de Catalunya, al Parlament espanyol, més precís és que vibri intensament l'esperit catalanista del nostre poble.

I diem això, perquè amb l'apropament de la discussió de l'Estatut de les nostres llibertats, certs polítics espanyols intensifiquen més i més, cada dia, les campanyes en contra de les nostres reivindicacions nacionals.

Royo Villanova, Unamuno i d'altres alçaren llur veu en contra, des d'un principi. Més tard, Maura, tot i essent un dels que està compromès en el Pacte de Sant Sebastià, ha desbarrat contra Catalunya, oblidant per complet aquell compromís. Suara, Melquíades ha fet el mateix a València, en un discurs polític i, per si això no fos prou, hem llegit darrerament, en la premsa madrilenya, un avenç del dictamen de la Comissió d'Estatuts i veiem com ens el mutilen descaradament, amb l'excusa de què cal acomodar-lo a la Constitució.

Davant d'aquesta perspectiva, els catalans que estímem la nostra dignitat de poble, cal que vigilem, car hi ha el perill de què les nostres aspiracions siguin befades.

Cal que tot Catalunya no descuidi un sol moment que tingué, per unes hores, totes, absolutament totes, les seves llibertats, quan la proclamació de la República Catalana i que férem una donació, plenament voluntària, d'aquelles llibertats, per a mantenir la paraula donada quan el Pacte de Sant Sebastià.

Cal que Catalunya no obliidi tampoc, que, més tard, els representants de tot Catalunya elaboraren l'Estatut i que el poble català el votà unànimement i aquesta unanimitat vol dir plena voluntat catalana.

No serem, doncs, un poble digne i donarem la sensació de què no som el que sempre han manifestat que érem, com a poble i com a ciutadans, si consentim una sola estisorada a l'Estatut, en les coses essencials.

Cal que mentre duri la discussió de l'Estatut, estiguem ben atents al que faci el Parlament espanyol, i abans de què unes tisores atrevides intentin retallar despòticament la nos-

tra voluntat nacional, apleguem tots els nostres entusiasmes, agabellem totes les nostres inquietuds i anhels de llibertat, en una sola vibració intensa i estrident que ressoni en el si de les Corts d'Espanya, per a què les mans que vulguin atrevir-se a profanar el nostre Estatut, tinguin ben present que hi ha tot un poble despert, tota una nacionalitat en peu vetllant per ell, per a respondre, si calgués, amb una gesta que ens dignifiqués, tot alliberant-nos.

Cal que Catalunya pensi que implantarem la República per a tenir un règim de democràcia, de llibertat, de dret i de justícia social, i en nom d'aquesta democràcia, d'aquesta llibertat, d'aquest dret i d'aquesta justícia social, havem de mantenir, costi el que costi, la nostra dignitat de poble que s'ha retrobat espiritualment, que vol ésser lliure amb una cordial convivència amb els altres pobles, que pot i vol administrar-se i que vol caminar endavant, pel camí de la civilització, amb l'esperit plenament saturat d'un patriotisme humà i internacionalista.

84. Per quan vingui el mes de juny

Fornal, 12 de març de 1932

Anem a entrar a la Primavera, a la Primavera d'aquest primer any republicà. Amb la vinguda d'aquesta Primavera coincidirà, sembla, la discussió de l'Estatut de les nostres llibertats, al Parlament de la República.

Catalunya, que des de dues centúries ençà no ha vist sinó hiverns tristos i endolats. Catalunya, que fa dues centúries desitja viure plenament una Primavera espiritual, tota il·luminada pel sol de les nostres llibertats nacionals, espera impacient i amb deliri la Primavera d'aquest any, perquè en ells han de florir totes aquelles llibertats que portaran un estiu ubèrrim de fruits cobejats temps ha.

El que floreixi aquesta Primavera enyorada, depèn de la determinació que prenguin les Corts d'Espanya sobre la Carta de la nostra alliberació, sobre l'Estatut de Catalunya.

La Pàtria, però, ja no té més espera i confia en la Primavera d'enguany, perquè, si en la de l'any anterior florí, amb el conreu i el sacrifici de tots, l'arbre no menys sagrat de la República, just és que en la Primavera que s'acosta floreixi, per a donar fruits de llibertat eterna, l'arbre de la Pàtria catalana.

El pagès català, a la Primavera, esmola la falç tot esperant la seva sega del juny. Enguany, podria ésser que la sega fos molt dura, perquè hom vol recollir el fruit de les nostres llibertats nacionals.

Convé, doncs, pel que pugui ésser, que tots els germans de Catalunya compleixin el dictat de la cançó, tants anys cantada amb els ulls humits i amb el cor endolat. I el dictat de la cançó nostra és aquest:

Per quan vingui el mes de juny,
Esmolem ben bé les eines.

85. «Esquerra Republicana» partit del poble

L'Ideal de l'Ebre, 1 de juliol de 1932

Cada dia més s'afiança el nostre criteri de que «Esquerra Republicana de Catalunya» és el vertader partit del poble.

En els nostres raids de propaganda per les terres tarragonines, ens ho diu clarament la total compenetració que tot seguit s'estableix entre l'esperit dels auditoris que ens escolten i l'essència de les nostres peroracions, que encarna tota la doctrina política-social de renovació i avenç, del nostre programa de partit, que és, a la vegada, la concreció del nostre ideari.

Ens ho diu, també d'una manera determinant, l'acolliment tan ple d'entusiasme que arreu on va troba el President de Catalunya, En Francesc Macià, cap del nostre partit.

Aquesta esperançadora popularitat del nostre partit, que tant i tant tracten d'escatimar els partits que no la tenen, ni poden tenir-la perquè no saben ni volen interpretar les ànsies renovadores del poble, no és pas cosa d'atzar, ni de res que pugui semblar-s'hi, ans al contrari, és quelcom ben lògic i conseqüent, si hom té en compte que el nostre partit, l'«Esquerra Republicana de Catalunya», és un partit jove, ple de l'entusiasme característic de la joventut i, com ella, amb l'esperit net de vicis i prejudicis i curull de virtuts i d'ànsies renovadores, amb un seny justicier, constructiu i ordenador que és el contingut del seu programa, amb uns braços executors enèrgics i decidits per a executar-lo, que són els seus homes representatius Macià, Companys i d'altres i amb una força de dret, sobirana, que la constitueixen els 57.000 militants que té el partit escampats per tota la nostra terra i que, en tot moment controlen i ajuden l'obra del partit, perquè la República i l'Estatut, a Catalunya, siguin en tot moment garantia segura de liberalisme, de democràcia i de justícia social.

«Esquerra Republicana de Catalunya», partit nascut del poble i estructurat per al poble, no ha volgut caure, perquè és jove i fort i sà, a les mans del caciquisme, ans al contrari, va a destruir el caciquisme perquè és la tuberculosi-

tats polítics i socials com monstrositats similars infantaran tots aquells partits republicans que tracten d'aprofitar-se d'aquell mateix caciquisme, disfressant-lo de republicà.

Estem en república, dintre poc estarem en una Catalunya amb llibertats i, sobretot, vivim una època de renovació, l'esperit de la qual ha vibrat fins en els més apartats recons del món i en els més íntims plecs de l'ànima del poble. Voler encarrilar totes aquestes coses pels mateixos barrancs perillosos d'antany, és anar al suïcidi.

Davant dels nous horitzons, oberts a la humanitat d'avui, cal emprar nous procediments en les lluites per la consecució dels ideals, procediments que han de comptar sempre amb un primer personatge, que és el poble conscient i disciplinat.

«Esquerra Republicana de Catalunya» ha sapigut trobar la forma que les actuals circumstàncies aconsellen i ha esdevingut el partit del poble, característica que s'accentuarà encara més i més, cada dia, perquè l'Esquerra amb la seva obra, sabrà fer triomfar Catalunya, tot empenyent cap al seu triomf definitiu a la República, mentre anirà fent de cada home un ciutadà capacitat, honrat i digne i de tot el poble, d'aquest mateix poble que els polítics, monàrquics o republicans, estil vell règim, havien burlat i escarnit sempre, una massa conscient i disciplinada que es farà mestressa dels destins del país i sabrà sostenir-lo i portar-lo endavant sempre.

86. Democràcia i cabdillatge

Foment, 3 de juliol de 1932

En el camp polític, hi ha molts homes que han tingut l'habilitat de saber entabanar el poble, al so del mot "democràcia", i, fent servir d'escala a les masses, s'han encimbellat als alts llocs de govern, tot donant, en deixar el darrer graó, una cossa a l'escala, amb el fi de què d'altres homes, amb més noblesa i lleialtat, no puguin enfilarse al seu darrera i entenebrir-los, amb una honrada actuació, la situació assolida.

Aquests homes que han pregonat arreu la Democràcia, no sentien altra cosa que un afany de cabdillatge, i disfressats de demòcrates, tot fent-se passar per amics del poble i companys de lluita i sacrifici, del treballador, han embaucat al poble, enganyant-lo a consciència, quan tot això que en diuen "fuerzas vivas", "gent d'ordre", "elements de seny", etc., etc., no els feien cap cas, ans al contrari, els combatien amb totes les armes.

Ha succeït, però, que apenes assolit el lloc cobejat, aquests polítics hipòcrites han abandonat el poble als gossos fells atiat pels cacics i ells han emparentat, tot seguit, satisfets i esvanits, amb tota la jerarquia caciquil organitzada a base de tots aquells elements que abans esmentàvem i que avui, en la terminologia política, són designats, molt encertadament, amb els mots: cavernícoles, troglodites, curànganos i d'altres per l'estil, i no menys expressius.

El poble, davant de tals desenganys, s'ha desil·lusionat de tal forma que gairebé s'ha fet invisible per a tota obra política esquerrana. La gent, fastiguejada i recelosa pel procedir innoble d'aquells polítics, es retreu i no s'interessa per la cosa pública, deixant campar a pleret, amb la seva abstenció, les forces caciquils que van minant i destruint, impunement, la vida ciutadana, tot anquilosant les energies cíviques i matant el progrés dels pobles.

Davant d'aquesta depressió política del poble, cal cercar un reactiu que animi novament la gent per a que, no tan sols s'interessí, sinó que s'entusiasmi per la cosa pública; aquest reactiu no pot ésser d'altre que la sinceritat de l'home públic, qui, per a garantir al poble les seves nobles intencions,

començarà per a definir-se públicament i d'una manera diàfana, que no deixi lloc a dubtes, arreu on faci sentir la seva veu o la seva ploma.

I la seva clara i terminant definició no ha de consistir tan sols en dir rodonament que pertany i acata la disciplina de tal o qual partit, sinó que deu exposar, amb tota mena de detalls, per a capacitar-ne a la gent, tot el programa i l'ideari bàsic del partit al qual pertany, a fi i efecte que el poble conegui bé l'home i el partit que representa.

A més a més, però, l'home públic que vagi animat de bons propòsits, no donarà la sensació de la noblesa d'intenció que porta, ni podrà fer efectiva mai la democràcia que pregoni si no té una especial cura en fer una intensa obra d'organització, salvant totes les activitats, esforços i sacrificis que l'organització política comporta, quan ha de descansar sobre bases plenament democràtiques.

Que es malfi, el poble, d'aquells polítics i d'aquells partits que fomenten i mantenen situacions ambigües, que creen el confusionisme polític, que fan acatament a tots els partits, tinguin o no alguna afinitat, i que somriuen amablement a tothom, i d'una manera especial i graduada als cacics, segons puguin arramalar més o menys nombre de vots. Polítics d'aquesta condició no tenen altre afany més que trobar la forma més segura i menys costosa d'enganyar, una volta més, el cos electoral, que és en definitiva el que els interessa, i, una volta assolida l'acta, deixen totalment abandonat el poble i els seus interessos més sagrats.

Aquests homes i aquests partits són falsos, i, com a tals, cal fer amb ells com es fa amb les monedes de cinc pessetes que tenen també aquella deficiència: rebutjar-los, car, en els seus actes de propaganda, que únicament es donen quan es senten flaire d'eleccions, pregonen democràcia a so de bombo i platets, però no persegueixen altra cosa que la creació de cabdillatges i cacicats indecents i monstruosos i fan una política de maquinacions burdes, llancen la calúmnia, difamen, esgrimeixen la insídia, apelen a l'atropell individual i col·lectiu i, una volta els ha somrigut

la victòria, el cabdill esdevé un joguet de luxe dels cacics i un tirà del poble que l'ha encimbellat amb la major bona fe i creient, una vegada més, que els ideals de llibertat, de democràcia i de justícia es farien efectius, il·lusió que tot seguit s'esvaeix deixant aquella agró de cor que solen deixar totes aquelles il·lusions més cobejades en veure que es marceixen fatalment sense poder copçar-ne ni una espurna.

Cal malfiar-se, però, sobretot, d'aquells homes i d'aquells partits que no s'ocupen de possibilitar l'exercici i l'efectivitat de la democràcia, donant a les col·lectivitats que els segueixen una estructuració ferma, una organització acurada i activa i amb ella una cultura política suficient i una igualtat absoluta de drets i deures polítics entre els militants o afiliats d'un partit, drets i deures que tenen una efectivitat ben palesa en la celebració de congressos, assemblees i d'altres actes similars i que entrenen el poble en l'exercici de la democràcia i fan que aquesta paraula sublim esdevingui una realització pràctica que repercuteixi, igualment, en les funcions de govern en els diversos organismes oficials.

A Catalunya, sortosament, existeix avui un partit jove i sa, genuïnament català i d'esquerra, que vol menar i mena les coses de la política pel camí recte, desfent tota la corrupció de la vella política i servint els legítims interessos del poble. Cal, doncs, que la gent se'n dongui compte i no perdi temps en enrolar-se a l'esquerra Republicana de Catalunya, el primer partit que aixecant bandera de lluita aferrissada contra el caciquisme i altres poders facciosos en endogalen la voluntat del poble, no el defraudarà, perquè està integrat per la majoria del poble de Catalunya i el poble mai no voldrà defraudar-se ni enganyar-se a sí mateix, si no és per equivocació o per incapacitat i el poble català, ho sap pla bé tothom, és un dels pobles més capacitats i de més virtuts cíviques, intel·lectuals, morals i físiques i apenes obtingudes les nostres llibertats, amb l'Estatut, totes aquestes virtuts assoliran encara un major relleu i una major eficiència.

87. Catalunya farà el seu camí

Foment, 10 de juliol de 1932

Si el nostre optimisme de catalanistes i republicans d'esquerra provingués d'una confiança en el Parlament espanyol, a hores d'ara ja tindríem motius més que suficients d'estar malhumorats per un pessimisme aclaparador, en el que el plet de l'Estatut fa referència.

Amb tot, el nostre optimisme no s'esfuma, ans al contrari, es manté viu i puixant perquè té les arrels, precisament, dintre de Catalunya mateix.

Un home: Macià. La màxima puresa d'esperit, la més alta elevació de cor. Voluntat d'heroi perquè té sang de màrtir, cap tempesta podrà abatre'l.

Un poble: Catalunya. La màxima consciència de la pròpia personalitat feta ideal col·lectiu, tot abrandat i decidit.

Una voluntat: Tot un poble sencer que ha parlat i ha dit: "Volem ésser lliures!". Per caminar endavant cal estar deslligat. Deslligueu-nos o trencarem les cadenes. Feu que els lligams siguin abraçades de germanor o els segarem com si fossin cadenes odioses d'esclavatge. La força està en les nostres conviccions i la voluntat vibra a l'impuls d'elles. Via fora! Catalunya vol seguir el seu camí i com que no és egoista ofereix les mans a totes les terres germanes per a fer-lo juntes, però Catalunya no vol rèmores.

Visca la llibertat i visca la germanor! Mori l'esclavatge i mori la guerra!.

Us plau el lema? Digueu, doncs, l'última paraula al nostre plet i acabem, car Catalunya, obeint a un imperatiu biològic del seu poble, no pot estar parada per més temps i amb el consentiment o sense dels Fanjul, els Royos i tota aquella tropa de piltrafes monàrquiques, farà el seu camí, seguirà avant la seva via i si no s'aparten els aplastarà, perquè contra un poble que s'ha posat en marxa pel camí de la llibertat, tot enarborant l'estandart de la República del poble, no hi ha de poder res els diputats monàrquics per més generals que siguin.

88. La República i el poble

El Pueblo, 11 de juliol de 1932

Gairebé arreu on es parla de política observareu que el poble està més o menys queixós o decebut de la República. Són ben comptades les persones que saben donar-vos un concepte equitatiu de l'obra republicana i que tot i reconeixent, si voleu, que devia haver-se fet més, ponderen justament l'obra realitzada.

Nosaltres, que seguim pas a pas, amb el major afany, l'obra del nou règim, o millor dit, l'actuació de llurs homes representatius, també som dels que creiem que devia, en certs aspectes, haver fet quelcom que era precis i s'ha deixat en segon lloc; però, així i tot, trobem improcedent la queixa de les masses i la hi trobem perquè som dels que opinen que el poble té l'obligació de preocupar-se, un xic més seriosament, de la cosa pública; preocupar-se'n d'una manera activa i eficient i no d'una manera negativa i banal com és, per exemple, el limitar l'actuació política a anar als mitjans, votar, llegir el diari (qualsevol diari) i criticar, sense més ni més, a uns i altres, al voltant de la taula del cafè, tot prenent l'exquisit moka (?) després de l'àpat.

Quan en un país el poder civil, que és el poder sobirà del poble, aplasta els altres poders facciosos i fent ús d'uns drets que li són inherents, per naturals, imposa la seva voluntat col·lectiva com a única i legal font de sobirania, per a menar els destins d'un poble, amb la consegüent responsabilitat de la funció de govern, que aquesta gesta comporta, la responsabilitat és del règim, dels homes representatius dels representants, la responsabilitat és de tots i si és de tots, els drets són de tots també i tots poden fer-ne ús, i no tan sols poden, sinó que deuen fer-ne, a fi de que el poble pugui imprimir al règim governant les directrius que cregui més adients a l'hora històrica que viu.

Quan un posseeix una finca, procura, per tots els mitjans, fer-li rendir el màxim en quantitat, qualitat i utilitat; el poble, que és l'amo i senyor de la República, deu fer amb ella el mateix.

És improcedent, doncs, que el poble continuï queixós i planyívol respecte l'obra del nou règim, quan a la seva mà

està, el donar-li les característiques que millor li acomodin, sempre de cara a un màxim rendiment de benestar per el major número de ciutadana.

Si un rellotge s'avança o es retrassa, va malament i en aquest cas el rellotger pot corregir-lo arreglant-lo amb els procediments i cines adients al cas, però mai l'arreglarà fent el ploricó tot dient per tot arreu que el rellotge està espatllat, que no marca bé les hores i d'altres frases per l'estil.

De la mateixa manera, doncs, el poble és qui deu corregir la República, si té la convicció de que la República no marxa com deuria, però no fent de Jeremies de taula en taula de cafè i discutint banalment, sense solta ni volta mantes vegades, d'un lloc a l'altre, sinó actuant decididament i amb la màxima disciplina dintre d'algun dels partits polítics existents, el que millor encarni, en el propi programa, l'ideari que l'individu senti.

La República, règim del poble, deu ésser portada pel poble, qui compta amb els partits polítics com a organismes col·lectius que, no tan sols deuen guardar-la i aguntar-la bé, sinó que han de procurar donar-li, cada un d'ells, les característiques que llurs programes senyalin.

Altrament, si el poble, tot planyent-se, es desenten de la política, no té dret a queixar-se, perquè és evident que la cosa pública, com els negocis i com tot, si hom no hi té la cura deguda, va de mal en pitjor i, si tant i tant s'abandona, se'n va tot en orri el dia menys pensat.

Cal, doncs, que el poble es dongui ben bé compte de tot això i per tant es decideixi a intervenir activament i eficientment en la política, enrolant-se a un determinat partit, el que millor li sembli o més li plagui, laborant, dintre d'ell, i a fora, en nom d'ell, de cares a l'ideal que el partit tingui i fent efectiva, d'aquesta manera, la democràcia en tots els actes polítics; altrament tot tornarà, a marxar el mateix o pitjor que abans perquè els homes representatius, sense el control de llurs partits, poden prostituir-se i governar d'acord amb els interessos oligàrquics del país i en perjudici del poble i, en aquest cas, si el poble es lamenta i es plany, podrà molt bé

aplicar-se-li aquella frase històrica (?) que pronuncià, com a un retret afrentós la mare de Boabdil el Chico, últim rei moro de Granada, a l'abandonar la ciutat -després d'haver-la rendit a la cristiana- en el seu peregrinatge desolador, a través de Serra Nevada i de retorn a l'Àfrica, d'on procedia: “Lloras como un niño lo que no supiste defender como un hombre”.

89. Toc d'atenció

L'Ideal de l'Ebre, 15 de juliol de 1932

La proclamació de la República, el dia 14 d'abril de 1931, constituí una admirable gesta del poble espanyol, tan plena de civisme que no deixà fer al poble la justícia deguda, una mínima part, tant sols, de la justícia que calia fer efectiva en aquella ocasió.

De la debilitat massa romàntica d'aquells moments, n'anem pagant ara les conseqüències, ens donem compte de que el civisme és una cosa molt bona, però que de vegades empatxa.

Capellans, militars, cavernícoles, monàrquics, carlins i tota la fauna borbonesca, com els cargols després de ploure, al veure que la República no gastava bromes pesades, sinó als obrers, han tornat a treure la banya i ficar-la per tot arreu per si poden tombar la república que el poble implantà sense aplastar-los-hi la closca.

Tant com el govern, cal que els republicans vigilin bé l'actitud de tota aquesta ramada de llops que clavarien la dentallada apenes passés una ocasió a propòsit.

I tant o més que a tota la llopada al·ludida, cal que el poble, vertaderament republicà, vigili molt i molt bé l'actitud d'una altra mena de llops que van amb pell de xai i porten les dents i les urpes amagades per a clavar-les traïdorament.

Aquesta altra mena de llopada és tota la fauna caciquil que, per desgràcia de tots, té la seva estada i el camp de la seva actuació funesta, en els pobles rurals i, apenes pot agafar-se, deixa senyal fonda sobre la presa.

Jo crec que els cacics, els vells cacics, monàrquics i reaccionaris a ultrança, han d'ésser més vigilats que ningú, perquè aquesta gent, amb la camisa flamant de nous republicans, si s'apoderessin de la república, com s'apoderaren de la Monarquia, o bé la restaurarien o tindríem una república monàrquica amb totes les asquerositats i monstrositats del vell règim.

Cal, dons, que el poble vertaderament republicà, que amb el seu esforç i sacrificis portà la República i està disposat a jugar-se la vida per a defensar-la, no perdi de vista, ni un sol moment, als cacics, per a vigilar els enemics declarats

del nou règim. Aquests, si volen derrocar-lo, es llançaran al carrer i nosaltres els ho agraïrem perquè així ens donaran ocasió de fer amb ells el que no sabérem fer el dia 14 d'Abril.

Els altres, els cacics, amb la capa de republicans i fent-nos l'amic, farien la labor del corc, rosegarien calmosament, un dia darrera l'altre, fins a corcar-nos la república i ja sabem que una cosa corcada cau fàcilment, com va caure la Monarquia.

Per la nostra estimació a la república i per dignitat republicana, cal vigilar els cacics i amordaçar-los-hi les mans, si s'atreïssin una mica massa i intentessin prostituir el nou règim de democràcia i de Justícia que es donà el poble en la data memorable del 14 d'Abril de 1931.

90. L'Estatut aprovat

L'ideal de l'Ebre, 2 de setembre de 1932

Entre la decepció i el disgust dels mals catalans que no volien l'Estatut, i l'entusiasme vibrant de la immensa majoria del poble de Catalunya que l'esperava, farà la seva entrada triomfal a la nostra pàtria l'Estatut minimalista de les nostres llibertats seculars.

Per Catalunya serà aquesta una de les seves hores històriques més grans i a la vegada més compromesa. Més gran perquè és el començament de les reivindicacions de totes les llibertats pairals i el principi de partida cap al federalisme ibèric. Més compromesa perquè cau, amb l'Estatut, sobre Catalunya, la responsabilitat del propi govern.

¿Sabrà Catalunya encaminar la seva vida pels viarany del progrés i de la civilització, superant, cada dia més el poble i elevant-lo al més alt lloc polític, social i econòmic?

Tenim la ferma convicció que sí, perquè el poble català té la fe en el seu esdevenidor, energia en la seva acció i seny i capacitat creadora per a estructurar la nova Catalunya autònoma.

Hi ha, a més a més, a casa nostra, un importantíssim nucli polític, nascut del poble, que gairebé en diríem el poble mateix, amb un programa polític-social propi de l'hora present i representat per homes purs i amb ànsies renovadores. L'existència d'aquest nucli polític, que és el partit d'Esquerra Republicana, és una gran sort per Catalunya, al rebre les seves llibertats, perquè el poble que és esquerrà i té fretura d'anar avant, sabrà posar Catalunya en mans dels homes de l'Esquerra i el nostre poble, en mans catalanes, republicanes i esquerranes, farà àgil i rialler, satisfet de la vida, el seu camí renovador, camí que començà el 12 d'abril de 1931 i que, anant de cara avant, no ha d'acabar-se mai i retrocedir, mentre hi hagi una Esquerra Republicana de Catalunya que, amb el poble al costat, governi els destins del nostre país, temps ha vexat i suara redimit, per si del poble i portant en l'esperit tota la força dels seus ideals redemptors.

91. L'Esquerra ha de governar

Foment, 6 de setembre de 1932

Ja imminent l'aprovació de l'Estatut, tothom parla de les properes eleccions al primer Parlament català i tothom coincideix en què serà la lluita renyidíssima.

Certament, la visió del poble no és equivocada: si una lluita electoral renyida s'haurà vist a Catalunya, indubtablement serà la que ha de donar els primers diputats a les primeres Corts Catalanes.

Qui triomfarà? Enemics de pronosticar res, en aquest sentit, deixem de banda el contestar aquesta pregunta per afirmar categòricament un criteri: Ha de triomfar, ha de governar l'Esquerra.

Ha de governar l'Esquerra perquè les circumstàncies polítiques del moment ho imposen, perquè és l'hora de les esquerres.

Ho imposen les circumstàncies polítiques del moment, perquè el poble, conscient del seu deure de reivindicar drets civils, econòmics i socials, que les dretes li usurparen, impulsa les esquerres a proclamar la República i a conquerir les llibertats catalanes, amb el fi de trobar dintre aquesta República i dins d'aquest Estatut, la justa reivindicació d'aquells drets i, com que el poble sap que aquests drets s'han de fer efectius en l'estructuració d'aquesta República i d'aquest Estatut, està encara en període revolucionari, està on estava els dies 12 i 14 d'abril per a impulsar l'Esquerra al poder de Catalunya, des del qual podrà fer tangibles llurs drets sobirans, mai reconeguts mentre les dretes d'un o altre caire, han detentat els poders constituïts.

Catalunya, en mans de les dretes, seria un perill greu per la República. La reacció, mestressa de l'Estatut, fóra el fracàs de Catalunya i l'anorreament dels ideals del poble, que tanta sang i tant dolor costen.

I no sols per això l'Esquerra ha de governar, sinó perquè, interpretant en tot moment les inquietuds populars, ha sabut ésser tan enèrgica per destruir tot el facciós que al nostre país existia, com capacitat per a construir i edificar, malgrat la seva juvenesa, en tant que partit, i les limitadíssimes atribucions de govern.

A més a més, en el terreny de la moralitat, l'Esquerra acaba de demostrar que és el partit de les màximes, o millor dit, de totes les garanties.

Catalunya lliure, en mans de l'Esquerra, té un futur ample, clar i prometedor. Catalunya, en mans de les dretes, té un pervindre fosc i dolorós.

Davant d'aquest dilema, el poble té la paraula, paraula que serà un gest, un bell gest, a l'hora dels primers comicis catalans, perquè el poble, i el poble de Catalunya majorment, és amant de la llum renovadora que condueix a la veritat, a la llibertat, a la justícia, i a la vida digna i no voldrà caure mai a les penombres martiritzadores i retardatàries, sempre provinents de governs reaccionaris, divorciats del poble per instint natural i social.

92. El Parlament de Catalunya

Avançada, 4 de febrer de 1933

Càndid pot publicar les seves impressions sobre la Cambra sense temor a incórrer en cinismes que semblen manca de respecte. Càndid ho pot fer perquè és un ingenu.

Aquell qui està privat de manifestar-se ingènuament ha de fer passar les impressions publicades per un sedàs de responsabilitat. Mai ha d'arribar, però, a canviar la color dels pensaments.

Altrament, el coneixement íntim del Parlament de Catalunya causa una impressió excel·lent. La majoria està formada per una col·lecció d'homes joves de clara significació revolucionària i d'una neta actuació esquerrana. La majoria és fruit legítim de la voluntat renovadora de les comarques catalanes.

És a remarcar la diferència, àdhuc aparent, entre els Diputats de la Lliga i els de l'Esquerra. Els Srs. de la Lliga són totes les velles patums d'ara fa trenta anys. Hi han portat els tabernacles més ancians i els misteris més atrotinats. Casabò i el parell de l'Unió Democràtica, són una excepció, i estan araconats per les velles carcanes dels Ventosa Calvell i Vallès Pujals, ben avinguts amb els cacics inveterats de les comarques que s'han pogut salvar del naufragi provocat pel diluvi esquerrà. En resum, els diputats de la Lliga són vells sense remei. La seva preocupació màxima són les corrents d'aire. Tot això ho aprecia l'observador al primer cop d'ull.

El que ja costa una mica més al contingut ideològic del partit que governa Catalunya, representat per una aplastant majoria en el nostre Parlament. Cal que sigui una llei revolucionària en el sentit de que trenqui, d'una vegada per a sempre més, aquelles organitzacions monàrquico-caciquils, nombrant, governativament, comissions gestores integrades pels republicans de cada localitat, quals conviccions siguin ben provades i no deixin lloc a dubtes de cap mena.

Hem dit infinitat de vegades que l'Esquerra és un partit revolucionari. Possessionat, doncs, del poder; cal que faci la revolució pels camins jurídics, dictant lleis renovadores que vinguin a satisfer les ànsies de llibertat i de justícia que el poble sent i que confia veure ateses per Esquerra Republicana

de Catalunya.

Nosaltres tenim una gran fe en els principis del partit i en els homes que el dirigeixen i el representen. Tenim la convicció que va a fer-se feina positiva i tenim, així mateix, la seguretat que la llei per la qual propugnem serà un fet tangible dintre breus dies.

És així com l'Esquerra complirà amb els seus deures envers els seus principis ideològics i envers el poble, i és així també com la República tindrà a Catalunya els més sòlids puntals i com Catalunya es farà digna de les llibertats reivindicades i apta per a que li siguin reconegudes les moltes que encara li manquen reivindicar.

93. Compte amb els cacics!

Avançada, 25 de febrer de 1933

L'astorament, la desmoralització i el pànic que la proclamació de la República produí en les organitzacions caciquils, es transformà, tot seguit, en gosadia i barra, al veure que el poble, sempre excessivament bondadós, superava l'odi que amb raó sentia envers els seus botxins, amb la satisfacció i alegria de l'adveniment del nou règim, i no batejava amb sang la República naixent.

Aquesta gosadia, aquesta pocavergonya de tota la fauna caciquil, es multiplica ràpidament al veure com governadors de la confiança del Govern de la República, o d'algun dels seus ministres, tenien la debilitat, no ja de respectar-los, sinó d'atendre amplament les seves malintencionades pretensions, en contra dels interessos del règim tot just instaurat i dels seus portadors i més fidels defensors, els bons republicans de sempre, pels qui la implantació de la República representava l'adveniment d'un sens fi de realitzacions justes i nobles, temps ha desitjades, per les quals s'havien sacrificat, durant anys i anys, lluitant aferrissadament contra els poders monàrquics, corromputs i desprestigiats.

Partits que havien gallejat sempre de programes radicalíssims, s'ajupien davant dels cacics amb el fi de captar-se la simpatia de llurs organitzacions. Homes quina vida pública havia estat sempre un verb vibrant d'indignació i una acció revolucionària constant, amb tendències avançades, es deixaven estimar pels cacics i, en *justa* reciprocitat, corresponien embadalits als falsos afalacs, en mires a captar-se una confiança que permetés aquell intercanvi tradicional d'influència i favor per vots, intercanvi que ve a ésser, en definitiva, un repugnant mercadeig de la voluntat popular, amb la consegüent adulteració de la democràcia, de la justícia, de la llibertat i de tots els interessos espirituals i materials de la col·lectivitat.

Heus ací perquè les primeres eleccions a Corts donaren aquell resultat tan brillant i esponderós (en número). Però els cacics que, en aquella ocasió, varen aflluïr aparentment, tot donant els vots a la candidatura republicana d'Esquerra, i llençant l'ham al mateix temps, per a veure si pescaven algun

lluç de talla (algun se'n va enganyar), i es feien seva a continuació, la República, tot just nascuda, a penes han vist que la República, tot i no prenent encara el tò que el poble vol i necessita, comptava amb homes de Govern prou decidits per a donar-li una franca orientació esquerrana, sense deixar de fer la mitja rialla als representants dels poders constituïts, per no estar-hi malament; esperaren l'ocasió propícia per a fer-los-hi la clau i tirar-ho tot en orri, si possible els era.

Mireu, sinó, el cas de les darreres eleccions a Tarragona. La candidatura que més confiança tenia en el triomf, fou la que sofrí la derrota gairebé més forta. És que basaven llurs càlculs pre-electorals en el triomf brillantíssim i esponderós de l'elecció anterior (Corts Constituents), no comptant que, havent parlat sempre com esquerrans i actuat com a reaccionaris de comú acord amb els cacics, per a captar-se llur confiança, i obtenir la col·laboració de tot el poble, la realitat dels escrutinis els vingués a donar la merescuda lliçó, demostrant-los-hi que els cacics no poden estar amb ningú més que amb la Lliga, partit reaccionari i caciquil, i que el poble esquerrà no té confiança amb altre partit que no sigui l'Esquerra Republicana de Catalunya i molt especialment amb el seu President en Francesc Macià, sempre i quan portin endavant els principis de llur programa.

Sortosament, l'esperit d'esquerra és cada dia més viu a les ciutats i a les comarques i això ens dona una gran esperança en el resultat de les pròximes eleccions municipals, en les que el poble cal que coroni brillantment les batalles que d'ençà de la proclamació de la República ve donant al caciquisme, lliurant, amb ell, la darrera i definitiva batalla, ensorrant-lo totalment per a que no s'en canti mai més ni gall ni gallina.

Per altra part, no cal dir com celebraríem que aquells republicans que es diuen d'esquerra i volen ser-ho lleialment, tinguessin ben en compte la dura lliçó rebuda suara i no es deixessin entabanar mai més, ja que els cacics tenen males bromes i a demés comprometen. En canvi, posant-s'hi decididament enfront, com ha fet sempre l'Esquerra Republi-

cana de Catalunya, contribuirien a afonar-los per a sempre, redimint-se, així, de passades actuacions poc netes i restant amb l'esperit més pur i, per tant, més fort i amb l'acció més lliure per abordar la gran tasca fonamental d'organitzar, sòlidament, la democràcia catalana a base de partits polítics republicans ben definits i estructurats, amb plena consciència de la pròpia responsabilitat i no amb organitzacions caciquils, incapaces de renovar-se i que, si se'ls deixava prosperar, farien altra feina que devorar barroerament la República i els seus homes per a defensar, tot seguit, una nova monarquia, amb la corresponent dictadura, més sanguinària i brutal, i amb més corrupcions i vicis que la desapareguda el 14 d'Abril del trenta-u.

Compte, doncs, amb els cacics i més compte, encara, amb els que s'han disfressat de republicans i tracten de convertir la República en una mena de Carnaval de la monarquia.

En les properes eleccions, i sempre, que vibri fort la veu i l'acció del vertader poble esquerrà i, amb aquesta veu i aquesta acció, endavant sempre cap a la total consecució dels nobles ideals esquerrans, enderrocant tots els obstacles.

94. Empatx de tolerància

Avançada, 1 d'abril de 1933

Cada dia ens havem de convencer, amb indignació, que el major defecte que han tingut els governs republicans ha estat la seva excessiva tolerància.

Proclamada la república el 14 d'Abril, amb el poble al carer disposat a fer feina, els dirigents del moviment revolucionari, amb el *tabú* de que Europa els mirava, donaren a entendre al poble que calia tornar-se'n a casa i confiar que el Govern ja faria el que calgués. El poble, massa creient sempre, malgastà totes les possibilitats de l'hora aquella en moxigangles de bombo i platets, de segadors i marseleses, de banderes i llacets a la solapa, sense preocupar-se d'arrancar la mala herba i cremar-la per a evitar que rebrotés de nou i vingués, com així ha succeït, a dificultar el creixement i enrobustiment del nou règim.

Conseqüència d'aquesta tolerància, resultat d'aquesta benignitat, han estat la Sanjurjada del 10 d'Agost i d'altres intents sediciosos que, amb l'esperança d'orígens diversos, han vingut a crear dificultats al règim republicà, intentant desprestigiari-lo, juntament amb els seus homes més significats, i creant un ambient d'intranquil·litat i d'inseguretat que posa en un estat veritablement enervant als homes que estimem la República i voldríem que uns procediments quelcom més revolucionaris i contundents la caracteritzessin en tot moment, en bé de la mateixa República.

I no és pas que siguem nosaltres d'aquells que en podríem dir els eters descontents, que mai troben les coses ben fetes, no; tot al contrari, admirem i aplaudim tota l'obra legislativa que han fet les Constituents i la que actualment realitzen. El que no podem acceptar, i molt menys aplaudir, és la poca eficàcia que aquestes lleis han tingut i tenen, per la falta d'energia del Govern o dels seus representants en executar-les i fer-les complir.

Aquesta debilitat dels Governos amb els sabotejadors de la República (quan aquests no són obrers, sinó totes les desferres del règim caigut, en estat de putrefacció), ha donat a tota aquesta gentussa unes agalles tals que, avui, no sembla sinó que ells són més amos que mai, de tal manera que, si hi

discutiu, us parlen amb un aire de perdonavides que sembla que us vulguin significar que tenen la paella pel mànec i que el dia que els passi pel cap donaran una empenta a la República i l'arraconaran com feren amb la del 73, per a tornat a torturar el país amb una monarquia corrompuda, emparada pel sabre d'un dictador sanguinari i cruel.

Davant d'aquest panorama tan poc agradable, en que el Govern s'entesta a tractar-los amb una excessiva tolerància, quan es mereixen un tracte enèrgic, rigorós i violent, si és precis, mentre ells no paren d'organitzar-se per a sabotejar la República i aplastar-la a la primera oportunitat que passés, cal que el poble reaccioni i, prescindint dels consells paternals i carregats de massa bona intenció de la gran majoria dels polítics que s'esforcen en voler-nos convèncer de que la República està assegurada i que no ha de passar res de nou, s'organitzi i es mantingui en peu de guerra, i a la que s'intenti un altre 10 d'Agost, sia feixista, militar, clerical o reaccionari, que tot ve a ésser el mateix, sàpiga el poble contestar amb un altre 14 d'Abril que, en lloc de semblar-se amb el de l'any 31, sigui una reproducció de les jornades gloriuses que feren eficaç la Revolució Francesa, perquè el poble sabé rentar amb sang i foc tota la reacció de la nació veïna, reacció que és com una ronya que està escampada també pel nostre país i no ens deixarà el pas lliure pel camí de la llibertat i de les reivindicacions humanes, si no sabem extirpar-la totalment amb el procediment que calgui, sia quin sia, mentre tingui una eficàcia immediata i plena.

95. Organització i disciplina

Avançada, 13 de maig de 1933

No n'hi prou en predicar ideals i divulgar doctrines, cal, al mateix temps, organització i disciplina, si hom vol que aquells ideals i aquelles doctrines tinguin un suport ferm, i un rendiment positiu.

Organització i disciplina, doncs, és el que cal, en el si de les masses que s'aglutinen entorn dels ideals d'Esquerra Republicana de Catalunya, si volem que el nostre partit realitzi una obra sòlida, eficient i pràctica en el moment de portar a cap la comanda que li ha fet el nostre poble d'estructurar la Catalunya autònoma, amb un esperit de llibertat, de democràcia, de justícia i de catalanisme.

Llibertat, democràcia, justícia i catalanisme, són ideals que s'han predicat gairebé sempre en la nostra terra, però poc devien ésser sentits aquests ideals quan els que els predicaven no es lliuraven amb el mateix entusiasme a organitzar i disciplinar les masses que els compartien i volien veure'ls implantats i estabilitzats per a que rendissin els fruits que d'ells poden esperar-se.

El poble de Catalunya té una llarga experiència d'oradors abrandats que sabien endur-se'n les multituds darrera seu, després d'un discurs brillant de forma i de vegades, dens de doctrina. Amb tot, quan l'entusiasme produït per l'oratoría s'esfumava, no restava res positiu i sòlid que possibilités la realització total o parcial dels ideals predicats al poble i aplaudits i vitorejats per aquest. És que els homes, grans en l'oratoría, fallaven a l'hora de convertir l'entusiasme de les masses en organitzacions polítiques, conscients i disciplinades, que afirmessin i estabilitzessin l'opinió pública en favor d'aquells ideals. Per això la República va tardar tant a venir, car, al no existir fortes organitzacions republicanes que, en un moment donat, poguessin portar-la, era precis esperar que vingués per desgrat de la monarquia, com, en realitat així succeí.

Ara, la República està ja, sortosament, implantada i a Catalunya el poder republicà i autònom està en mans d'un partit que ha sabut ésser sensible a les inquietuds i necessitats de les masses del país. Esquerra Republicana de Catalunya,

efectivament, compta amb l'opinió pública perquè ha sapigut estructurar un programa amb un contingut ideològic identificat amb el pensar i el sentir de l'esperit popular de la nostra terra, cal, ara, doncs si vol el nostre partit mantenir-se apuntalat per l'opinió pública, per a poder realitzar eficientment l'obra que li ha estat encomanada, continuar divulgant la ideologia del seu programa, però fent, sobretot, una intensa obra d'organització de les masses que el comparteixen, educar-les en un esperit de responsabilitat i disciplina, i, des del Govern de la Generalitat, escoltant la veu del Parlament, que és la veu del poble, realitzar tota aquella part de doctrina del nostre programa que possibilita la Constitució i l'Estatut i fer-la, sobretot, d'una manera ràpida i audaciosa, sense cap mena de temença, que res a de témer un partit governant quan sap positivament que descansa sobre un suport tan sòlid i tan viu com és l'opinió pública, puntal infinitament més sòlid i més digne, mil vegades, que les baionetes i els canons d'un exèrcit, comandats per la petulància i la xuleria d'un general, com succeïa quan la Dictadura i com succeeix, encara, en els països que pateixen, dissortadament una calamitat pública semblant.

Barcelona, 19 de març de 1937

Alguns dels oradors de les transmissions de Ràdio Esquerra en commemoració del 6è aniversari de la fundació del partit.

De dalt a baix, i d'esquerra a dreta: Alexandre Forcades,

Joan Tauler, Jaume Serra i Hünter, Miquel Santaló;

Vicenç Bernades, Amadeu Aragay,

Rosa Segarra, Marià Rubió i Tudurí;

Manuel Galés, Josep Andreu i Abelló i Martí Rouret.

AHCB (ÚLTIMA HORA)

96. Avui fa sis anys...

La fundació de l'Esquerra Republicana. VIè aniversari, juny de 1937

Avui fa sis anys que els homes més representatius del nacionalisme democràtic i republicà d'esquerra es reuniren en el local del gloriós Foment Republicà de Sants, i després d'àmplies i profundes deliberacions acordaren la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya.

No mancaren en aquella ocasió vells polítics, que es debaten ja dintre d'un ambient de desprestigi i que havien fet de la política una carrera per a millor servir els interessos particulars, que es dedicaren a profetitzar —costum molt arrelat en els polítics de la vella escola— sobre l'eficàcia del nou instrument polític que acabava de constituir-se: deien que Esquerra Republicana de Catalunya seria un Partit més que per a res havia de modificar el panorama polític i social de Catalunya.

Ben aviat, però, la realitat dels fets vingué a demostrar-los quan errats anaven: Esquerra Republicana de Catalunya, tot just constituïda, es presentava davant del poble català amb motiu de la propaganda electoral de les històriques eleccions del 12 d'abril i, en posar de manifest els seus principis bàsics i el contingut del seu programa, assolí la confiança de la immensa majoria del poble, guanyava les eleccions i als dos dies de la victòria, amb un gest magnífic i arriscat, un dels seus homes més representatius, Lluís Companys, proclamà la República, aspiració fonamental d'aquell Partit que només podia portar endavant el seu programa enderrocant el vell règim monàrquic reaccionari i corromput i establint i consolidant un règim republicà que incorporés Espanya als grans corrents moderns que els altres Estats d'Europa més progressius havien establert.

Ni la victòria del 12 d'abril, ni la gloriosa gesta del 14, acloraren els homes d'Esquerra Republicana de Catalunya sobre els llores del triomf, sinó que aquests els serviren d'estímul per a portar endavant la realització del que constituïa la carta fonamental del novell instrument polític de les democràcies catalanes d'Esquerra.

Esquerra Republicana de Catalunya havia sabut recollir en la seva carta fonamental, amb tota la seva amplitud i profunditat, el que constituïen, en aquella hora, els anhels po-

pulars de Catalunya i davant del poble havia recabat la confiança per a donar-los-hi realització. És per això que, fidel sempre als compromisos contrets amb l'opinió pública, seguia el seu camí, a desgrat dels obstacles que la reacció intentava posar-li al pas, a cada moment, i a desgrat de les baixes campanyes, tan plenes de verí com d'irresponsabilitat, que contra els seus homes més destacats feien els vells polítics de Catalunya, que durant molts anys havien explotat el sentiment nacionalista del nostre poble per a servir, única i exclusivament, els interessos particulars de les classes potentes, que de la mateixa manera que sabien afalagar els polítics monàrquics espanyols, explotaven vilment el treballador català, o el metrallaven quan aquest intentava alçar la seva veu de protesta en un noble gest de rebel·lia contra els opressors.

Fóra interessant, en aquest sisè aniversari de la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya, fer un balanç detallat de l'actuació d'Esquerra Republicana de Catalunya. En ell podríem apreciar, naturalment, els molts encerts assolits, com també, per què no dir-ho?, algun dels errors soferts, però el que trobaríem, en realitat, destacant-se notablement, tant en els encerts com en els errors, l'austeritat i la dignitat amb què, en tot moment, han sabut comportar-se el Partit i els seus homes.

Els moments d'acarnissada lluita i de profunda revolució que vivim ens aconsellen, més que cantar les glòries de les gestes passades i posar de relleu la brillant història acomplerta, aprofitar aquesta oportunitat per a fer reviuire en la consciència de tots els militants d'Esquerra Republicana de Catalunya la missió que Catalunya té encomanada al nostre Partit, i desvetllar en el cor de tots el sentiment de deure a complir per a sortir triomfants en la lluita que tenim entaulada contra el feixisme internacional i en l'obra d'endegament de la profunda revolució que vivim en aquestes hores tan plenes de dolors i d'esperances.

Esquerra Republicana de Catalunya té plena consciència, en aquesta hora tràgica i alentadora de guerra i de revolució, de la gran responsabilitat que damunt d'ella pesa,

tant de cara a l'opinió pública de Catalunya i d'Espanya com dels països estrangers. Sabem bé que les terres d'Ibèria són, en aquests moments, l'escenari d'una lluita que atrau tota l'atenció internacional. Sabem bé que el proletariat de tot el món té tota l'atenció posada en la tragèdia que Espanya viu, sabem bé el nostre parer de protagonistes destacats d'aquesta tragèdia i, per tant, en aquest sisè aniversari de la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya, fem promesa solemne, davant del món, que nosaltres sabrem ésser dignes de la missió que fatalment ens toca portar a cap.

Esquerra Republicana de Catalunya, amb tots els seus homes més representatius i amb totes les masses que aglutina, deixa de banda en aquesta hora formidable tot el que puguin ésser interessos de Partit, per a dedicar tot el seu esforç, tota la seva voluntat, a guanyar la guerra i a fer triomfar la Revolució. Per això hem de fer constar que per a nosaltres constituïria una ofensa i per a totes les Organitzacions i Partits Antifeixistes una vergonya, el que en aquests moments transcendents de la història del nostre poble i de la història de la Humanitat, s'hagués de continuar encara apel·lant a la disciplina, a la lleialtat i a la unitat sincera i efectiva de tots els sectors antifeixistes, quan aquestes tres condicions són absolutament indispensables per a assolir el triomf que tots ambicionem i que els homes lliures de tot el món esperen.

Per la memòria del que fou el nostre gran símbol Francesc Macià; per a correspondre dignament a la vida de lluita i sacrificis que per Catalunya ve realitzant aquest home que, afortunadament, ens guia en aquestes hores, que és Lluís Companys; per a fer honor a la memòria de tots els antifeixistes caiguts en la lluita i per a què no resulti estèril el sacrifici de la seva sang, la nostra commemoració d'aquest sisè aniversari de la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya no pot ésser altra, companys, que fer promesa solemne i sincera de guanyar la guerra i endegar la Revolució, encara que això ens hagués de portar a fer el sacrifici que ells ja han fet de donar la vida per la Llibertat.

Companys, visca Catalunya!

97. Sentit de ponderació

La Humanitat, 21 d'agost de 1937

No és necessari posseir dots d'observació molt agudes per a notar en el panorama polític de Catalunya una tendència gairebé irreprimible per les exageracions de llenguatge i els tons hiperbòlics, encaminats a presentar cada Partit o cada Organització com el més potent, el més reeixit i, sobretot, el majoritari, usant aquesta paraula esdevinguda de moda en els llavis dels oradors i conferencistes de tota mena.

-Som el Partir majoritari, oíreu en els mitjans.

-La nostra Organització, que compta amb tants milions d'afiliats i que és per tant la massa majoritària del país..., llegireu cada dia en els periòdics.

Aquesta tendència tan meridional, tan llatina de posar pels núvols tot allò que ens interessa, produeix aplicada a la política una manca greu de sentit de ponderació i ens fa semblar, observant desapassionadament, un poble abocat a tots els extremismes, començant pel del llenguatge.

Comprenem, és clar, a to el que obliga la necessitat d'una propaganda ben portada per tal de no quedar enrere en aquesta cursa desenfrenada per assolir el major nombre possible de militants o per a valorar el Partit o Organització a la qual hom pertany. Fins a cert punt ho trobem natural, però el que ja no ho és tant és que imbuïts del mite numèric, cada Partit o cada Organització arribi a semblar pel florilegi de la propaganda un trust americà amb cartells a tres tintes anunciant amb xifres astronòmiques el nombre de milions completament desembossats.

Els afanys del proselitisme justifiquen moltes coses, però quan es posen en desacord amb les més elementals funcions aritmètiques, no solament no justifiquen res, sinó que palesen una absència total de sentit responsable d'efectes desmoralitzadors àdhuc i encara que no ho sembli per a les mateixes organitzacions que empren la propaganda com un sistema comercial. Perquè si sumem els cents mils afiliats que diu tenir cada Partit o Sindicat de Catalunya, ens adonàrem compte que sobrepassen de molt el nombre real de treballadors amb què compta el territori català. I aleshores caldrà convenir que la fantasia exerceix un gran

paper en els comptes de la militància o que el prosèlit no té inconvenient a jugar a carnets, coses totes dues que no serveixen en definitiva ni per guanyar la guerra ni per a adquirir patent de majoritarista.

És evident que algun dia el misteri s'aclarirà. I mentrestant ens preparem a sentir un miler de vegades com es proclama la majoria amb càrrec de totes les lletres de l'abecedari, no farem ap mal per la nostra banda a lloar i practicar el sentit de la ponderació, bo i treballant cada dia amb més fermesa i més entusiasme que mai per la causa de Catalunya i de l'antifeixisme.

98. La consigna, ara més que mai

La Humanitat, 26 de juliol de 1938

El dia 27 de desembre del 1936, ja en plena lluita contra el feixisme nacional i estranger, Esquerra Republicana de Catalunya aplegava, al Palau de Belles Arts, en formidable comici, la democràcia republicana d'esquerres de Catalunya, per tal de tributar homenatge a la memòria de Francesc Macià, restaurador de les llibertats catalanes i primer President de la Generalitat, amb motiu del tercer aniversari de la seva mort.

En aquest acte, memorable per la multitud que s'hi aplegà i per l'entusiasme i fervor patriòtic que el caracteritzava, el President de la Generalitat, senyor Lluís Companys, tot just convallescent d'una forta indisposició soferta, pronuncià un discurs de gran densitat i de tan aguda intenció política, que, malgrat el temps transcorregut, tan prenyat de fets importantíssims, no tan sols segueix essent d'actualitat, sinó que hi ha motius sobers per a creure que es mantindrà fresc, encara, per molt de temps. Fins ens atreviríem a dir que, per ara i per l'esdevenidor, els catalans que malden pel reconeixement total de la personalitat nacional del nostre poble, dintre el concert de les nacionalitats ibèriques, en alguns dels més importants aspectes de les nostres propagandes nacionalistes haurem de cercar el guió en la doctrina exposada en aquell discurs. I, per altra banda, els no catalans de la Península no podran mai comprendre ni el pensament, ni la voluntat, ni el sentiment de Catalunya, mentre no sadollin llur esperit d'aquella realitat doctrinal, tan intel·ligentment estudiada, tan profundament sentida i tan magníficament exposada en el discurs al·ludit.

Ara, però, en aquest segon aniversari de la lluita per la llibertat contra el feixisme interior i exterior, no volem, encara que bé prou vindria a tomb glossar els punts fonamentals d'aquell discurs —ho farem en algun article successiu—, sinó recordar-ne únicament la consigna que, com a síntesi del discurs mateix i pensant en el futur, llançava el President de Catalunya en aquella jornada memorable. Deia així el President: «I ARA, AMICS MEUS, ACABARÉ REPE-
TINT UN NOM COM NO N'HI HA D'ALTRE. ELL ENS

PORTARÀ A LA VICTÒRIA EXTERIOR I A LA RESPONSABILITAT INTERIOR. ÉS UN NOM GLORIÓS, PLE-
TÒRIC D'ENERGIES, QUE TÉ LES PORTES OBERTES
A TOTES LES ÀNSIES DEL FUTUR. ELL HO SALVARÀ
TOT I ENS DONARÀ FORÇA I HO RESTABLIRÀ TOT I
ENS DONARÀ LA PAU. AQUEST NOM ÉS UNA REALI-
TAT, UN SÍMBOL I UNA GLÒRIA. L'HEU D'ESCRIURE
A TOT ARREU COM UNA BANDERA I UNA CONSIG-
NA. ÉS AQUEST: CATALUNYA».

En efecte, CATALUNYA ha d'ésser la bandera que cal mantenir enlairada i permanentment desplegada i acollido-
ra a tots els aires sans d'ací o de fora. Bandera que ha d'ésser, així mateix, consigna cisellada, ara més que mai, al cor i al pensament de tots els fills de la pàtria catalana, per tal de no oblidar-la un sol instant en la nostra vida de ciutadans que estimen la llibertat individual i col·lectiva com la condició prèvia d'una existència digna.

Ara més que mai, perquè mentre el nostre poble posa tota la seva capacitat creadora, tota la seva força de producció, compromet tot el seu patrimoni material i espiritual, vessa la sang dels seus fills que, amb braó i entusiasme, lluiten heroicament a tots els fronts i lliga la seva sort a la de l'Espanya republicana, en aquesta guerra de defensa contra l'urpa amenaçadora, rabiosament crispada d'odi del feixisme criminal, importants sectors antifeixistes, oblidant inconscientment la cabdal aportació de Catalunya a la lluita comuna, ens feixen, amb suïcida inconsciència, amb l'arma punyent de la incomprensió més aclaparadora.

Contra l'odi dels enemics seculars del nostre poble, que són, ensems, enemics mortals de la República, bandera i consigna, presents sempre, han d'ésser estímul de lluita a mort per a aixafar-los: braç enlaire i puny clos per a colpir brutalment la testa de l'enemic. Contra la incomprensió d'aquells que haurien de comportar-se amb Catalunya com a veritables germans de lluita, perquè són, també, germans de causa, la lleialtat tradicional i el profund sentit de responsabilitat del nostre poble no sabia pas, en aquestes hores greus, res-

pondre-hi violentament. Quan en fos hora, Catalunya faria sentir la seva veu en el terreny de la lluita cívica.

Bé cal, però, que no es refiïn pas d'això els incomprensius, perquè així com la manca de respecte als drets del proletariat pot produir, fàcilment, la indisciplina en el compliment dels seus deures, també les trepitjades als furs de Catalunya, ni que es vulguin donar amb hipòcrita elegància, produirien, a no tardar, a part una profunda indignació, un refredament tal de les masses catalanes que les deixaria immòbils, amb l'esperit amargat i el braç caigut, esperant una rectificació dels incomprensius que, possiblement, arribaria a deshora, quan ja el foc enemic portés llum d'agonia als darrers reductes de la pàtria i ja no quedés temps de redreçar-la, per desesperats que fossin els esforços i per altes que estiguessin les virtuts heroiques de la raça. I és tan dura l'experiència de les rectificacions a deshora que hem hagut de fer tot aquest temps!

Ara més que mai, doncs, la consigna, catalans; que si ella ens ha donat sempre prou coratge per a aixafar els enemics que ens odien i no podran ni voldran mai estimar-nos, si no l'abandonem també irradiarà, a temps, la llum que aclareixi el pensament i el cor dels que haurien d'estimar-nos i no ens comprenen.

99. La població civil en l'ofensiva de l'Ebre

La Humanitat, 2 d'agost de 1938

Heu vist quina cosa tan admirable s'ha produït en la brillant ofensiva de l'Ebre que acaben d'iniciar amb extraordinari èxit, les tropes republicanes? La població civil hi ha tingut una col·laboració importantíssima. Gairebé ens atreviríem a dir que la seva cooperació ha estat la clau per a poder-la realitzar.

Als facciosos, aquesta participació, tan oportuna i eficient, els ha tret de polleguera. Àdhuc no s'han pogut estar de dir-ho; amb indignació, naturalment; indignació, però, que els ha traït perquè, davant del món, aquesta confessió, en boca d'ells significa que la nostra guerra no és civil sinó guerra d'invasió, i que contra els invasors s'alcen tots els fills de la pàtria, perquè no volen ésser envaïts i perquè no admeten els sistemes totalitaris del feixisme.

No cal dir com ens plau aquesta noble i notable actitud de la població civil de les terres de la Ribera de l'Ebre. Ella demostra com han estat eficients les nostres campanyes catalanistes i republicanes d'esquerra que hem vingut fent des del temps en què maldàvem per abatre la Dictadura fins el moment en què la facció les envaï semblant el crim i l'ultratge.

Ara ens vénen a la memòria aquells comicis formidables, històrics, que amb el President Macià, primer, i amb el President Companys, més tard, havíem celebrat en aquelles contrades.

La sembra feta pels homes d'ERC en aquelles terres que malgrat anomenar-les massa sovint, en sentit pejoratiu, de «més enllà de l'Ebre», com si no fossin de Catalunya, ha donat els seus fruits sempre. Ah!, però, ara en els moments difícils, és quan han donat els millors. I és que, si bona era la llavor, magnífica era la terra i l'ambient. No endebades era terra catalana i catalaníssima.

Amb aquest fenomen produït o l'ofensiva de l'Ebre — sense que això vulgui significar el rebaixament de mèrits de ningú, ans al contrari, sabem l'enorme esforç que representa i els sacrificis que comporta i, a més a més, tenim Madrid ben gravat a la memòria, tributant-li homenatge perenne—

Catalunya demostra la qualitat del seu antifeixisme. Catalunya palesa als ulls del món una vegada més, com en aquesta contesa s'hi ha lliurat plenament, en cos i ànima, car no hi ha aspecte de la lluita antifeixista en què els seus homes dirigents o el poble, espontàniament o bé tots alhora, no hi juguin un rol principalíssim o definitiu, perquè en ella hi va la vida de la República, les llibertats catalanes i, en definitiva, la nostra dignitat de ciutadans d'una pàtria que vol viure lliurement la seva vida.

Mentre trametem el càlid homenatge als militars herois de tal proesa i la nostra efusiva enhorabona als ciutadans de la Ribera de l'Ebre i de Terra Alta, companys i amics de Móra d'Ebre, Flix, Ascó, Riba-roja, Tortosa, Benissanet i d'altres poblacions d'aquelles comarques estimades, que ens honorem de representar al Parlament de Catalunya per llur exemplar actitud, voldríem no haver de tenir l'amargor de pensar que encara pugui sortir de qualsevulla recó i en qualsevulla moment la veu faceciosa d'algun polític de secà o del periodista estepari al·ludit per l'amic Tarradellas en el seu darrer article, preguntant, sorneguerament, què ha fet Catalunya per la guerra contra el feixisme.

100. La unitat antifeixista

La Humanitat, 9 d'agost de 1938

Hem observat, fa una colla de dies, que no es parla, ni en la premsa ni en els mítings, de la unitat antifeixista. Això, de moment, ens ha sorprès, i fins ens ha posat en un dubte: ¿és que la unitat antifeixista ja ha esdevingut un fet? [text censurat]

L'acabament de la campanya pro-unitat antifeixista pot ésser deguda a una o altra d'aquestes dues coses; allò natural fóra que la causa de l'acabament de tal propaganda fos la consecució d'aquesta unitat. Fóra allò natural i allò convenient; [text censurat] Solament la durada que la campanya ha tingut demostra que la unitat mai no s'havia aconseguit, malgrat, repetim-ho, reconèixer tothom els mateixos propagandistes els primers, que la unitat era element fonamental del triomf.

Nosaltres, que tenim una gran fe en la victòria definitiva i total del nostre poble, també creiem que la unitat antifeixista n'és un factor essencial, i per això hem fet tot el que ha convingut per tal de possibilitar aquesta unitat. Creiem que si els partits classistes i les organitzacions sindicals haguessin estat des del primer moment tan ben disposats com els partits republicans, la unitat s'hauria fet tot seguit i sense parlar-ne gaire. És clar que aquesta unitat, si vol ésser autèntica, comporta sacrificis i transigències, però tot això és poc quan es tracta de guanyar la guerra.

Fóra hora ja, doncs, que la unitat fos una realitat indestructible; que s'acabés aquesta labor proselitista insana que ve realitzant algun partit, apel·lant a qualsevol procediment, per dubtós que sigui. per a nodrir les seves fileres i desmembrar les dels altres; [text censurat]

L'exèrcit, que en aquests moments ha d'ésser el puntal més ferm de la República, no pot ésser altra cosa que un exèrcit republicà, en el qual, tant et comandant militar com el civil, com els soldats, han d'actuar i lluitar sota l'única consigna de l'antifeixisme, que és la consigna de la República que vol abans de forjar la seva fesomia Independitzar-se, desfer-se de la Invasió estrangera I assolir la seva llibertat. condició bàsica de la seva vida

Que acabi, doncs, d'una vegada, aquest afany de predomini d'un partit sobre els altres, d'una organització sindical sobre l'altra, car aquest camí no és pas el camí de la victòria. I que comenci d'una vegada la compenetració de tots els partits i sindicals i governs. La compenetració vol dir unitat i la unitat vol dir força. Força d'unió que porta sempre, a més a més, un entusiasme fervorós contra el qual s'estavellaran tothora les envestides de l'enemic, per molt que sigui el material i la tècnica i l'ajut espectacular del feixisme internacional.

101. Panorama internacional

[F]I-Fons Rouret], setembre-desembre de 1943

La capitulació d'Itàlia.- La capitulació d'Itàlia és ben segur un dels esdeveniments més transcendents que s'han registrat en l'actual guerra i que dona la raó a les paraules del president Roosevelt en considerar la batalla de Sicília com el començament de la fi. La rendició d'Itàlia, en efecte, escurça considerablement el camí de la victòria; les Nacions Unides i els seus partidaris han de veure en el fet els símptomes evidents de la descomposició total de l'Eix —per bé que seria perillós i ingenu creure que Alemanya ha perdut el seu enorme poder de resistència i que tota la maquinària nazi pot desfer-se tan fàcilment com s'ha desfet la feixista-, mentre que els totalitarismes germànic i nipó han de contemplar-lo com el senyal de llur futur o derrota.

Aquells que no veien en l'ocupació de Sicília, ni tan sols en el desembarcament a la península italiana, el desitjat segon front, la realitat s'ha cuidat de fer-los obrir els ulls, encara que hi hagi avui qui persisteix en voler-ho negar.

El dia 3 de setembre, el 8è Exèrcit Britànic, constituït per forces angleses i canadenques a les ordres del popularíssim general Montgomery, desembarcaren a Itàlia i el dia 8 el govern Badoglio capitulà i signà la rendició incondicional; pocs dies després, el 5è Exèrcit Nord-americà a les ordres del general Mark Clark, també desembarcà a Itàlia per a combatre les forces alemanyes. Una batalla cruenta i caòtica encengué tot seguit el sòl italià i molts dels països ocupats per tropes italianes.

Els alemanys no es conformaren a perdre Itàlia i la convertiren en front de defensa d'Alemanya; al mateix temps, els feixistes preferiren la guerra civil a sotmetre's a la decisió del Mariscal Pietro Badoglio, aprovada pel rei Victor Emmanuel. Badoglio donà ordre a les seves tropes que resistissin els alemanys, esdevinguts invasors; el general Eisenhower s'adreçà a la marina italiana perquè es lliurés a les Nacions Unides. Es produí un estat de guerra de fet entre Itàlia i Alemanya, els dos aliats d'ahir. Moltes forces regulars italianes giraren les seves armes contra les forces alemanyes, tant a Itàlia coma a Albània, Grècia, Iugoslàvia, illes del

Dodecanès i àdhuc a l'orient de França; d'altres es deixaren desarmar pels nazis; d'altres, finalment, es passaren amb llurs equips als guerrillers serbis, eslovens, croates, albanesos o grecs del continent i de les illes o als grups insurgents de francesos o de corsos. L'esquadra italiana es lliurà, pot dir-se íntegrament, als nord-americans. Alemanya ocupà Roma i la major part d'Itàlia, amb ajut dels militants feixistes. El sud de la península, Sardenya i altres illes, foren controlades per les Nacions Unides; a Nàpols i a Còrsega es lluità durament, podent-se preveure que aquestes batalles seran molt aviat desfavorables per als alemanys.

Mentrestant, a tots els territoris que ocupaven els italians, s'ha reproduït la lluita, ara entre alemanys i italians, ajudats aquests darrers pels patriotes aixecats dels respectius països. I, conseqüència de la capitulació italiana, les guerrilles iugoslaves del general i ministre Draza Mihailovitch i les del general comunista Josip Broz (Tito) han pres una inaudita i admirable activitat —desbrossament del camí per a una propera invasió aliada a Iugoslàvia i als Balcans- fins al punt d'arribar a ésser una seriosa preocupació per als alemanys i d'aconseguir dominar una tercera part del regne i controlar la costa dàlmata i àdhuc els entorns de Belgrad.

Els països aliats de l'Eix han estat sotraguejats per un augment d'inquietud i els veritables sentiments del poble han sortit a la superfície, registrant-se el cas que tropes hongareses i croates i patriotes austríacs s'han passat al costat dels guerrillers iugoslaus o els han ajudat obertament.

Aquests són els fets. A les Nacions Unides, doncs, se'ls ha obert enmig de la lluita un horitzó esbargit i límpid. Però, també, la capitulació d'Itàlia ha posat de manifest un cop més la indecisió que tantes vegades ha caracteritzat la conducta de Gran Bretanya i dels Estats Units d'ençà que es desencadenà la guerra.

L'armistici signat el dia 8, va ésser en realitat pactat i clos el dia 3, el mateix dia que les primeres forces aliades desembarcaren a Itàlia. Per què havia d'ésser secret durant cinc dies, sinó per a aprofitar-los a fi d'ocupar tot Itàlia i

evitar així que l'extraordinària mobilitat de l'exèrcit alemany pogués fer-ho pel seu compte? Això era la lògica. Els cinc dies, però, foren incomprensiblement desaprofitats i Alemanya pogué envair gairebé tota la península abans que les tropes anglo-americanes es trobessin en condicions d'evitar-ho. Dubtem que mai pugui aclarir-se aquesta estranya conducta, portada d'acord per Gran Bretanya, Estats Units i la U.R.S.S. I és menys incomprensible encara que s'hagi deixat que Benito Mussolini pogués ésser raptat per forces secessionistes alemanyes, alliberat del seu empresonament i elegit cap d'un govern feixista republicà al servei del nacional-socialisme.

Aquesta manca d'audàcia té sempre conseqüències greus; hi ha molta diferència de disposar d'Itàlia o haver-se'n d'apoderar amb dura lluita i pam a pam i d'haver eliminat un dels factors de la guerra a trobar-se'l enfront animant els feixistes. Una altra prova d'aquesta indecisió és el fet de mantenir el rei d'Itàlia que sostingué el feixisme, disposà la invasió d'Abisínia, aprovà el pacte tripartit i declarà la guerra, en 1940, a Gran Bretanya i a França i també de mantenir en el cap del govern el mariscal que, sense ésser feixista, col·laborà amb el feixisme; això, altrament, sembla arreu el temor que els causants del desastre actual puguin restar impunits i que als totalitaris, dictadors i traïdors els basti fer mitja volta perquè puguin ésser entronitzats en els llocs que ocupen i, així, la justícia que s'espera per a després de la pau esdevingui una farsa tràgica.

Les victòries soviètiques.- La guerra no és favorable a l'Eix en cap dels fronts oberts, ni a la U.R.S.S., ni a Itàlia, ni a les illes del Pacífic, ni a Iugoslàvia. A l'extens front soviètic, sobretot, la retirada alemanya té el caràcter de la catàstrofe més desastrosa. En pocs mesos, els soldats de la U.R.S.S. han recuperat enormes extensions de territoris, han deslliurat poblacions i centres tan importants com Orel, Belgrad, Khàrkov, Tararoz, Marínpol, Stalino, Novrossish, Krasnograd, Smolensk i Xerikoo i han arribat al riu Dniéper i a la Rússia Blanca. La U.R.S.S., que continua portant el principal pes de la guerra, ha emmenat una campanya d'estiu,

auguri del què pot fer a l'hivern, magnífica i molt superior a totes les previsions. Les seves victòries, no pot dubtar-se'n, passaran a la història con un exemple. Caldria, tan sols, per a major eficiència de la guerra, que en la propera entrevista Eden-Hull-Molotov pogués arribar-se a un complet i sincer acord, per a mentre durí la contesa i per a la post-guerra, entre les grans puixances.

Setembre-desembre de 1943

Resulta una tasca difícilíssima resumir en poques línies tots els esdeveniments que s'han registrat des del mes de setembre ençà. La guerra pren cada dia més, tant en el camp de batalla com en el camp diplomàtic, una marxa accelerada que fa que la situació canviï constantment. Després de la capitulació d'Itàlia, diria's que els esdeveniments juguen a fer la cursa més ràpida i a estalonar-se precipitadament; és el signe evident de la descomposició de les forces de l'Eix totalitari i alhora de l'augment de solidesa de la futura victòria de les Nacions Unides.

Després del desembarcament a la península itàlica per les forces britànico-americanes a les ordres dels generals Montgomery i Eisenhower, el 3 de setembre, la revolta antifeixista s'encengué a tots els reconcs d'Itàlia i dels territoris ocupats pels italians. El govern del general Pietro Badoglio capitulà el mateix dia 3, d'acord amb Gran Bretanya, Estats Units i la U.R.S.S. i el dia 8 es féu pública. Hom diria que s'havien esperat cinc dies a fer-ho públic per tal que les tropes aliades tinguessin temps de guanyar per mà la decisió alemanya, però simplement es tractà de cinc dies que es deixaren perdre i que Alemanya aprofità per a ocupar Roma i la major part d'Itàlia, cosa que donà lloc al començament d'una lluita lenta i dura que a hores d'ara continua.

El 13 d'octubre, el govern Badoglio va fer un giravolt a declarà la guerra a Alemanya, la seva ex-aliada. El rei Víctor Manuel, rebutjat per tot el poble italià, i el Mariscal Badoglio foren respectats per les Nacions Unides, almenys

interinament; una onada de decepció envaï tot el món lliure i omplí d'angoixa el cor dels homes que veuen les seves terres esclaves i ho esperen tot del triomf de les democràcies.

L'altre esdeveniment transcendental ha estat la sèrie d'entrevistes, al Caire i a Teheran, dels representants polítics del món democràtic, Presidents Roosevelt i Xiang-Kaixek i Primers Ministres Churchill i Stalin. Tots els plans actuals de la guerra i l'esbós de la política de postguerra han estat estudiats i determinats i s'ha arribat a un complet acord; els recels entre els quatre estadistes s'han esvaït. Tots podem estar segurs de la fermesa de l'actuació a seguir per les Nacions Unides i que no ens cal tenir temors sobre el desenvolupament de la guerra i sobre la victòria. La coordinació dels punts de vista dels quatre grans polítics, però, ha estat un cop per al Japó i sobretot per a Alemanya molt més fort que res més. Les mostres de desmoralització, de veritable descomposició per millor dir-ho, són múltiples. Als Estats satèl·lits de l'Eix: Hongria, Romania i Bulgària, la repercussió ha estat encara molt més forta i tot és maldar per a sortir-se de la contesa, amb l'esperança —ben segur fonamentada— que l'arrepentiment ho perdonarà tot i farà inamovibles els homes.

A Grècia, a Albània, a Creta i especialment a Iugoslàvia, les guerrilles van creixent fins al punt d'haver-se convertit en un fort maldecap per a Alemanya, que ha vist néixer als països iugoslaus un veritable front d'importància. Si els caps guerrillers Draja Mihailovitch i Josip Broz (Tito) no haguessin caigut en la trampa nazi de barallar-se entre ells, lluc acció, ja efecíssima, ho seria encara més.

Mentrestant, les tropes soviètiques mantenen la mateixa meravellosa força, que és l'açot pitjor per als alemanys. Tot fa creure que abans de gaire, aquesta magnífica combativitat urssiana es coordinarà a tot Europa amb la de les tropes britànico-americanes i dels guerrillers balcànics, potser amb la intervenció de Turquia, per a fer del vell continent una corona de fronts que precipitarà l'aixafament del totalitarisme arreu del món.

Ciutat de Mèxic, 14 d'abril de 1952

Àpat commemoratiu de la República amb l'assistència, entre d'altres, de Martí Rouret, Marcel·lí Porta, Francesc Farreras i Duran, Pere Ferrer, Miquel Ferrer, Salvador Armendares, Antoni Maria Sbert, Maria Dolors Bargalló, Dalmau Costa, Ramon Frontera, Agustí Cabruja, Rosa Castillo...

UB-BPR (FONS MIQUEL FERRER I SANXIS)

102. La commemoració del 14 d'abril

La Humanitat [Mèxic], maig de 1945

La data del 14 d'Abril de 1931 és prou important en la història del nostre país per a que, a desgrat del temps i de la distància i de les vicissituds passades i presents no deixem de commemorar-la cada any amb la mateixa emoció i amb la mateixa fe en els ideals promotors dels fets que li donen jerarquia de data gloriosa en els annals del nacionalisme català i del republicanisme espanyol.

Aquest any, però, tenim el pressentiment que és el darrer de commemorar la gesta gloriosa del 14 d'Abril a l'exili. Ens ho fa pressentir la marxa dels aconteixements mundials que té a casa nostra repercussions profundes, tant, que fan trontollar seriosament l'aparell dictatorial de Franco i Falange, prou minat interiorment per la cruel conducta del propi règim amb els vençuts i per la desastrosa acció governamental del mateix, plena d'estrepitosos fracassos.

Mentre l'Eix fou d'acer, la Dictadura de Franco - falangista mantingué la puixança i l'orgull que, com a satèl·lit, li pervenia de les victòries de les potències totalitàries, però així que les Nacions Unides, amb un esforç titànic, han posat de manifest que l'Eix era a penes de canya trencadissa i els seus exèrcits, passant de la defensiva a l'ofensiva, han anat guanyant terreny fins a fer tronar els seus canons en el propi territori alemany, cada dia més prop de Berlín, Franco i el seu règim han començat a trontollar i amb el trontoll han començat les claudicacions, i el servilisme que el portà a sotmetre's a l'Eix ahir, el porta avui a maniobrar per a guanyar el cor de les Democràcies victorioses, com si el món pogués oblidar tan fàcilment un passat ple d'ignomínia i de maldat.

Tota la gama de filigranes que Franco ve dibuixant per a guanyar-se la simpatia de les Nacions Unides i sostenir-se en el poder serà inútil. Les seves mostres de sensibilitat de darrera hora trencant amb el Japó pels crims de les Filipines; la seva aparent magnanimitat cancel·lant tots els delictes polítics, el seu pretès civisme alçant la censura exterior i totes les piruetes que encara farà durant el poc temps que li queda de viure en el poder no serviran més que per a coronar la seva negra història de crims, amb el més gran dels ridículs, com

a governant.

La pròxima caiguda del Dictador falangista planteja a l'emigració republicana situacions difícils que caldrà afrontar amb gran tacte i energia. Serà hora de grans aconteixements i per tant hora de grans gestes i de grans sacrificis, segurament. Creiem que la millor manera de commemorar el 14 d'Abril està en fer, tots plegats, examen de consciència per a treure el millor profit de les lliçons que l'experiència ha tingut per a tots. Que cada u aprengui la pròpia i amb el perfeccionament que d'això en pervinguí tothom es disposi a afrontar, amb seny i generositat, el compliment del deure llur, per la Pàtria i per l'ideal.

Malauradament per a tots, pels d'allà i pels d'ací, ens toca commemorar, encara, una vegada més a l'exili la gesta magnífica del 14 d'Abril de 1931. Enguany, però, aquesta commemoració té traces d'ésser la darrera que celebrem lluny de la Pàtria enyorada. Talment ho creiem així que ens atrevim a dir, amb el cor ple de fe, que si aquest és el 14 d'Abril de l'esperança, el que s'apropa i potser no està gaire lluny, tornarà a ésser el de la realitat, per Catalunya i per la República.

103. Por la paz y por España

España y la Paz, 1 de novembre de 1952

El solo anuncio del Gran Congreso de los Pueblos por la Paz que debe celebrarse en Viena los días 12, 13 y 15 del próximo diciembre ha llenado de entusiasmo y de fe los corazones de todos los hombres que han hecho de la Paz el ideal supremo. Todas las organizaciones adictas a ese gran movimiento universal, que son innumerables, han redoblado sus actividades para hacer de aquel comicio uno de los más grandes acontecimientos históricos de nuestros días, esperanzados en obtener de él óptimos y positivos resultados para la causa de la Paz, la más noble de todas las causas, el más sublime de todos los ideales.

En Viena, corazón de Europa, que es tanto como decir el corazón de la civilización contemporánea, la voz de todos los pueblos del mundo, por mediación de sus representantes, elevándose potente por encima del retumbar de los cañones, hará sentir en todos los ámbitos del planeta un unánime clamor de paz al que no podrán sustraerse los instigadores de la guerra que en algunos países aún detentan el poder, contra la auténtica voluntad de sus pueblos.

Todas las patrañas inventadas por los incendiarios de la guerra para desvirtuar y desprestigiar ese gran movimiento del mundo por la paz, van a quedar desvanecidas por malintencionadas y ridículas, puesto que aquel Congreso no va a ser como las clásicas asambleas de diplomáticos, siempre frías y llenas de segundas intenciones y en las que los delegados se ven obligados a defender, en la mayoría de los casos, intereses inconfesables. En el Gran Congreso de los Pueblos por la Paz, en Viena, será la auténtica voz de los pueblos la que dirá al mundo la necesidad inmediata de ganar la paz definitiva para la humanidad.

En el magno y significativo comicio de Viena hombres de todas las partes del globo, gentes de todas las razas, de diferentes ideas políticas, de distintos credos religiosos, de condiciones sociales diversas, intelectuales, clérigos, comerciantes, industriales, obreros, hablando el lenguaje de la sinceridad, aportarán sus ideas y sus trabajos para hacer efectiva y real la idea de la paz en el mundo, porque únicamente

con la paz renacerá la tranquilidad en los espíritus y bajo la sombra de la paz los pueblos podrán rehacer su vida por el camino de sus característicos destinos históricos, según sus posibilidades, aptitudes y voluntades, libremente expresadas y en un ambiente de amistad y de mútua y desinteresada ayuda.

En el gran comicio de Viena no faltarán tampoco los delegados españoles para colaborar en las importantes actividades del Congreso y para plantear con toda su crudeza y dramatismo, la injusticia de España que ya únicamente subsiste y se mantiene por las especulaciones bélicas de los invasores yanquis. Cuanto más representativa y más respaldada esté la delegación española, más importancia ha de adquirir ante la asamblea y más efectiva será su intervención. Por eso, no nos cansaremos de insistir en la necesidad de que todos los españoles, refugiados o no, que no sean insensibles a la injusticia de España, se acoplen al Movimiento Mundial de la Paz y aporten su cooperación al buen éxito del Congreso de Viena, porque, al trabajar por la causa de la paz, laboran igualmente por la liberación del pueblo español.

Afortunadamente son muchos ya los españoles que comprenden y ven claro en el problema de España, pero no son aún todos, y es preciso llevarlo a la conciencia de todos, porque todos, además de la razón, somos la fuerza, y esa fuerza, colaborando en la cruzada pacifista del mundo, realiza el más positivo trabajo para la recuperación de España y para hacer triunfar en ella, con la paz, la libertad, la democracia y el progreso nacional.

104. El meu gra de sorra a l'homenatge

La Humanitat [Mèxic], 30 de novembre de 1959

«On hi hagi un català,
allà s'ha de sentir la presència de Catalunya»
Lluís Companys

El 15 d'Octubre darrer es va escaure el XIXè aniversari de l'afusellament del President Companys, dut a terme als glacis de Montjuïc, a mans del feixisme espanyol i amb la col·laboració del feixisme internacional.

En tornar del meu viatge per l'interior de la República mexicana, he vist que el nostre periòdic, *La Humanitat*, evoca aquesta inoblidable data, bo i dedicant un homenatge al Màrtir, que volgué morir descalç «perquè, per als peus de l'home, la terra natal és el mateix que l'arrel profunda per a l'arbre», com digué un dia Ibsen.

Hauria volgut contribuir-hi, jo, a aquest testimoniatge de sentiment i de fidelitat; però, no havent pogut fer-ho al seu dia, ho faré avui encara que només sigui amb uns mots.

Amb la mort del President Companys, Catalunya perdé un dels seus polítics esquerrans més preclars, un governant intel·ligent i hàbil, un home digne, honest, ben intencionat i de profunda arrel popular.

Però Catalunya guanyà, amb la seva mort, un màrtir de la més alta nissaga, i la Humanitat progressista pogué fixar, a la seva bandera de Llibertat, un nou estel d'irradiació universal.

El President Companys, en actiu, fou el polític d'esquerra més representatiu dels ideals i les lluites d'una època que encara no s'ha superat; una època, malauradament, massa confusa i turbulenta, per a poder enfrontar, amb èxit total, les altes i espinoses responsabilitats que, amb la Presidència de la Generalitat, li tocà assumir.

Com tots sabem, en la seva condició de polític, d'home d'acció, líder d'un partit popular, va lliurar-se apassionadament a la lluita per uns bells ideals. I la seva conducta fou reiteradament aprovada pel nostre poble, del qual obtingué la confiança tantes vegades com la sol·licità; avui, però, com a símbol de Catalunya i de la Humanitat —els màrtirs de l'Ideal volen sempre per damunt de pàtries i fronteres—, el

President Companys s'ha convertit en el pedestal més ferm, més sòlid i més esperançador de les llibertats dels homes i dels pobles.

Ara que el règim d'oprobri, al qual està sotmesa la nostra terra, comença a trontollar, la figura del President Companys, el President Màrtir, s'ageganta cada dia més. I així que, a casa nostra, hom pugui divulgar, amb més o menys facilitats, l'autèntica història de la seva vida dramàtica i de la seva tràgica mort, al conjur del seu nom es remouran les pedres i el poble català esdevindrà una onada purificadora que sabrà fer justícia al seu President Màrtir, i a tots els altres màrtirs que la Pàtria ha tingut i té en aquesta llarga, interminable i negra nit del seu afront.

Llavors serà l'hora també de posar els fonaments sòlids, definitius de la nova Catalunya, fermament arrelada a les seves naturals essències i tradicionals virtuts i oberta a les grans inquietuds de la Humanitat actual, per a fer de la nostra terra, Catalunya, una terra de Llibertat, de Democràcia autèntica, de Justícia, de Progrés social i humà, terra de seguretat, de benestar material i de vida espiritual plena en realitats i somnis, consubstancial amb l'ànima del nostre poble; la Catalunya que volem els catalans que estimem la terra com estimem la mare i que estimem la Humanitat com estimem el propi germà; la Catalunya que volia i per a la qual lluità i morí Lluís Companys, el President Màrtir, que tots estimem, recordem i enyorem.

Fons documentals i gràfics

ACRE	Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre
AFB	Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AGA	Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AGMAV	Archivo General Militar de Ávila
AGN	Archivo General de la Nación, Ciutat de Mèxic
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHE	Arxiu Històric de l'Escala
AHG	Arxiu Històric de Girona
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas Macià
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
ARF	Albert Roqué i Fíguls, Barcelona
BC	Biblioteca de Catalunya
BPT	Biblioteca Pública de Tarragona
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
CEDRHE	Centre de Documentació i Recerca Històrica de l'Escala
FCPS	Fundació Carles Pi i Sunyer
FB	Família Ballesta, L'Escala
FGC	Família Guinart-Costals, L'Escala
FJI	Fundació Josep Irla, Barcelona
JMMR	José María Murià Rouret, Guadalajara, Mèxic
FPI	Fundación Pablo Iglesias
FUE	Fundación Universitaria Española
IEFC	Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya
MLRT	Martín Luis Rouret Torres, Guadalajara
MUME	Museu Memorial de l'Exili, La Jonquera
NNR	Neus Negre i Rouret, Barcelona
OCM	Orfeó Català de Mèxic
PC	Parlament de Catalunya
PVR	Pau Vinyes i Roig, Barcelona
RBB	Rafel Bruguera Batalla, L'Escala
UAB-BH	Universitat Autònoma de Barcelona - Biblioteca d'Humanitats
UB-BPR	Universitat de Barcelona - Biblioteca del Pavelló de la República
USAM	Archivio Ufficio Storico Stato Maggiore dell'Aeronautica Militare, Roma

Josep maria murià

VIVÈNCIES D'UN SEPARATISTA

EL LLAMP

L'EXILIADA

(Dietari de l'exili 1939-1940)

.Bladé i Desumvila

uera
eda
sta

Salomó Marqués

MARTÍ ROURET

Mestre, republicà i català

Francesc Foguet i Boreu

EL TEATRO CATALÁN EN EL EXILIO REPUBLICANO DE 1939

BIBLIOTECA DEL EXILIO

JOSEP SÁNCHEZ CERVELLÓ

RAMON NOGUÉS I BISET

DE LA PRESIDENCIA DE LA DIPUTACIÓ
REPUBLICANA A LA DE LES CORTS A L'EXILI

PROJECTE D'ESTUDI Lluís CAROD BOVIRA

II
PREMI D'HISTÒRIA
GRAMUNT I RUBIÀ
PREMI LITERARI
CIUTAT DE TARRAGONA
2003

Josep Sánchez
Cervelló

CONFLICTE I VIOLÈNCIA A L'EBRE

De Napoleó a Franco

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

- BERNADES I VIUSÀ. *Estampes de l'«Uruguay»*. Barcelona: Catalònia, 1935.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur. *L'exiliada. (Dietari de l'exili, 1939-1940)*. Barcelona: Pòrtic, 1976.
- BRUGUERA BATALLA, Rafel. *Escalencs assassinats durant la Guerra Civil*. Girona: CCG Edicions, 2009.
- Antoni Puig «Tonet»; barber, àcrata i savi. *L'anarquisme i la Guerra Civil a l'Escala*. Girona: CCG Edicions, 2010.
- Jaume Pellicer Lleonart «Quicus». *El tràgic exili d'un republicà*. Lleida: Pagès Editors, 2017, [Col·lecció La maleta de l'exili].
- BRUGUERA BATALLA, Rafel et al. *Joan Ballesta "Calafat", un escalenc alcalde de la Girona republicana*. Girona: CCG Edicions, 2008.
- CLARA I RESPLANDIS, Josep. *Els fills de la llum. Els francmaçons de les comarques gironines (1811-1987)*. Figueres: Carles Vallès Editor, 1988.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977.
- FÉRRIZ ROURE, Teresa. *La edición catalana en México*. Guadalajara: El Colegio de Jalisco, 1998.
- FOGUET I BOREU, Francesc. *El teatro catalán en el exilio republicano de 1939*. Sevilla: Renacimiento, 2016.
- FOIX I CASES, Pere. *Serra i Moret*. Ciutat de Mèxic: Editores Mexicanos Unidos, 1967.
- JOSEPH I MAYOL, Miquel. Ed. A cura de Quim Torra i Jaume Ciurana. *El bibliobús de la llibertat. La caiguda de Catalunya i l'èxode dels intel·lectuals catalans*. Barcelona: Símbol Editors, 2008.
- GAITX I MOLTÓ, Jordi. *Josep Irla Bosch. Memòries d'un president a l'exili*. Barcelona: Viena Edicions, 2010.
- Homenatge a Martí Rouret i Callol, L'Escala, 22 de juny de 2001*. L'Escala: Ajuntament, 2001.
- MARQUÈS I SUREDA, Salomó. *Martí Rouret. Mestre, republicà i català*. Guadalajara-L'Escala: El Colegio de Jalisco - Ajuntament de l'Escala, 2001.

- MORALES I MONTOYA, Mercè. *El Parlament de Catalunya. República, Guerra Civil i Exili*. Barcelona: Editorial Base, 2012.
- MUÑOZ I PAIRET, Irene. *Epistolari de Víctor Català (volum II)*. Girona: CCG Edicions, 2009.
- MURIÀ I ROMANÍ, Josep Maria. *Vivències d'un separatista*. Barcelona: El Llamp, 1985.
- *L'amargor de l'exili*. Valls: Cossetània, 2012.
- MURIÀ ROURET, José María (coord.). *Diccionario de los catalanes de México*. Guadalajara: El Colegio de Jalisco, 1996.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Els darrers dies de la Catalunya republicana*. Buenos Aires: Edicions de la Revista Catalunya, 1940.
- SÀNCHEZ I CERVELLÓ, Josep. *Conflicte i violència a l'Ebre, De Napoleó a Franco*. Barcelona: Flor de Vents edicions, 2001.
- *Ramon Nogués i Biset. De la presidència de la Diputació republicana a la de les Corts de l'exili*. Tarragona: Arola, 2004.
- SÀNCHEZ I CERVELLÓ, Josep; MARGALEF I FANCA, Cinta. *La premsa i les publicacions periòdiques a la Ribera d'Ebre*. Tarragona: Hemeroteca Caixa Tarragona, 1992.
- SÀNCHEZ I CERVELLÓ, Josep; SOLÉ I ARNAL, Josep. *Móra d'Ebre 1875-1936. Economia, societat i política*. Móra d'Ebre: Ajuntament, 1997.
- SÀNCHEZ I FERRÉ, Pere. *La Lògia Lealtad. Un exemple de maçoneria catalana (1869- 1939)*. Barcelona: Editorial Alta Fulla, 1985.
- *La maçoneria a Catalunya (1868-1947) Volum II*. Premià de Mar: Clavell Cultura, 2008.
- SANCHO I SANCHO, Josep. *El marcel·linisme a les terres de l'Ebre*. [Tesi doctoral dirigida per la Dra. Maria Gemma Rubí, UAB, 2014].

B. ARTICLES

- BLADÉ I DESUMVILA, Artur. «Morts a l'exili (35). Martí Rouret i Callol», *Avui*, 8 de juliol de 1977, p. 4.
- «La humanitat de Lluís Companys», *La Humanitat*, novembre de 1981, p. 2.
- «Un gran amic de la nostra comarca. Martí Rouret i Callol», *La Veu de Flix*, gener de 1989, p. 5.
- CABRUJA I AUGUET, Agustí. «Francesc Cambó i un gest que els catalans ignoren», *La Humanitat*, [Mèxic], gener de 1951, p. 6.
- FARNÓS I PIÑOL, Josep. «La premsa local i comarcal a la Ribera (1)». *Miscel·lània del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre*, 1987, p. 33-51.
- LLANDRICH, Maite. «L'Escala ret homenatge al mestre i polític Martí Rouret», *Diari de Girona*, 23 de juny de 2001, p. 41.
- LÓPEZ ESTEVE, Manuel. «Els Fets d'Octubre de 1934: més enllà de l'acció governamental», *Segle XX, revista catalana d'història*, núm. 3, 2010, p. 31-55.
- MARTÍ I ARTIGUES, Joan. «L'Estatut i la Diputació provisional de la Generalitat», *Avui*, 10 de setembre de 1976, p. 7.
- MENGUAL I CATALÀ, Josep. «Una aproximació al teatre català a Mèxic», *Els Marges*, desembre de 1997, p. 101-110.
- MURIÀ I ROMANÍ, Josep Maria. «L'Escala al cor. Memòries de Josep Maria Murià», *Fulls d'Història Local*, juliol-agost de 1997.
- PAGÈS I BLANCH, Pelai. «La Fatarella: una insurrecció pagesa a la rereguarda catalana durant la Guerra Civil», *Estudis d'Història Agrària*, 2004, p. 659-673.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume. «Els documents de l'elecció a Mèxic de Josep Tarradellas com a president de la Generalitat», *Estudis d'Història de Catalunya, Volum II. Edat Contemporània - La Transició*. Barcelona: Editorial Base, 2010, p. 241-260.
- TORMO I BENAVENT, David. «Federalistes contra nacionalistes: les eleccions a la Diputació Provisional de la Generalitat a la Terra Alta (1931)», a: <http://blogscat.com/historiesta/2015/10/09/federalistes-contra-nacionalistes-les-eleccions-a-la-diputacio-provisional-de-la-generalitat-a-la-terra-alta-1931/>

C. PREMSA

Barcelona

Avui / Punt Avui, El
Be Negre, El
Ciutat, La
Diari de Sessions del Parlament de Catalunya
Dona catalana
Fornal
Humanitat, La
Mirador
Opinió, L'
Rambla, La / Rambla de Catalunya, La
Solidaridad Obrera
Suport
Última Hora
Vanguardia, La

Cadaqués

Sol Ixent

Ciutat de Mèxic

España y la Paz
Humanitat, La
Orfeo. Butlletí de l'Orfeo Català de Mèxic
Poble Català, El
Pont Blau

Escala, L'

Costa Brava
Llibrets de la Festa Major de l'Escala

Figueres

Empordà Federal
Veu de l'Empordà, La

Gandesa

Llamp, El

Girona

Acció Ciutadana
Autonomista, El. / Autonomista, L'
Diario de Gerona / Diari de Girona
Front

Gerona-CNT

Guadalajara (Mèxic)

Butlletí del Centre Català de Guadalajara

Madrid

Fundación Pablo Iglesias

Móra d'Ebre

Ideal de l'Ebre, L'
Riuada, La

Olot

Revista d'Olot

Reus

Foment

Sant Feliu de Guíxols

Arjau, L'
Avi Muné, L'

Sant Ferriol

Butlletí del Santuari de Santa Maria del Collell

Tarragona

Avançada
Diari de Tarragona
Llibertat
Tarragona Federal
Veu de Tarragona, La

Tàrrrega

Crònica Targarina

Tivissa

Revista de Tivissa

Tortosa

Correo de Tortosa
Pueblo, El / Poble, El

Valls

Lluita

Índex onomàstic

Adell i Ferrer, Francesc	182	Aranda, Vicente	163
Adroher Gironella		Ardèvol, Agustí	48
(veure Adroher i Pascual, Enric)		Ardiaca, Lluís	91
Adroher i Pascual, Enric	127	Arechalde, José de	15
Aguirre y Lecube, José Antonio	121, 136, 145	Ariño, Joan	79
Aiguader i Miró, Artemi	74, 109, 113, 115, 117, 122, 124, 126, 160, 162	Armendares i Torrent, Salvador	145, 160, 192, 194, 196, 199, 206, 248
Aiguader i Miró, Jaume	54, 56, 60, 74, 109, 114, 120, 122, 132, 160, 162	Arnau i Cortina, Francesc	72, 92, 145
Alatorre	161	Arquer i Saltor, Jordi	127
Alavedra i Segurañas, Joan	70	Ávila Camacho, Manuel	157
Albert i Paradís, Caterina	31, 53	Azaña Díaz, Manuel	52, 81, 95, 96, 189
Albert, Ernest	23	Aznar i Seseras, Pere	102
Alberti Merello, Rafael	164	Aznar Sarachaga, Santiago	162
Albornoz Liminiana, Álvaro de	191	Badia i Capell, Josep	74, 101
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto	95, 96	Badia i Capell, Miquel	101
Alcàntara i Gusart, Manuel	150, 151	Balagué, Ramon	23
Alcoberro, Tomàs	46	Balart i Armengol, Joan	92
Algueró, Joaquim	47	Ballesta i Molinas, Joan	25, 26, 31, 69
Algueró, Júlia	36	Ballesta, Fèlix	26
Almendrós, Hermini	163	Ballester	168
Alonso i Fernàndez, Emma	185, 186, 187, 188, 190, 202	Ballester i Suñé, Darwin	23, 31
Altaba i Planuch, Ricard	206	Ballester, Francesc	153
Amade, Joan	154	Ballvé i Pallisé, Faustí	159
Ametlla i Coll, Claudi	69	Barceló, Bartomeu	187
Ametlla i Peris, Josep Maria	159	Bargalló i Anglès, Celestí	66
Andrade Rodríguez, Juan	127	Bargalló i Serra, Maria Dolors	72, 102, 160, 169, 198, 206, 248
Andreu i Abelló, Josep	50, 54, 55, 62, 63, 117, 124, 126, 129, 137, 145, 165, 244	Barrera i Maresma, Martí	69, 72, 81, 97, 98, 117, 154
Aparici, Emili	48	Bastardas i Sampere, Albert	50
Aragay i Daví, Amadeu	72, 103, 104, 159, 244	Batalla i Poch, Martí	130
Aragón	179	Battestini i Galup, Nicolau	56, 63, 92, 98
		Baviera i Navarro, Josep	187, 202
		Benet i Pinyana, Joan	59
		Bernades i Viusà, Vicenç	244

Bertran i Tàpies, Ramon	102	Camps i Arboix, Joaquim de	23		126, 138, 145
Bilbao Eguía, Esteban	21	Camps i Ribera, J.	169	Companys i Jover, Josep	61
Bilbao Hospitalet, Tomàs	173, 179	Cano i Coloma, Josep	122	Companys i Jover, Lluís	11, 45, 50, 54,
Bilbeny i Bosch, Joaquim	56, 92, 140	Cánovas, general	139		56, 61, 63, 64,
Bladé i Desumvila, Artur	11, 19, 31, 37,	Cantos, Matilde	175		72, 73, 74, 76,
	39, 43, 46,	Canturri i Ramonet, Enric	159, 175, 192,		77, 79, 81, 97,
	47, 48, 55,		193, 194, 196,		98, 106, 108,
	66, 109, 110,		199, 206		111, 112, 113,
	111, 149, 151,	Cañades, Francesc	66		116, 117, 121,
	206, 207	Capdevila i Vilallonga, Lluís	103		123, 131, 132,
Bladé, V.	168	Cárdenas del Rio, Lázaro	121, 132, 157		133, 134, 135,
Blasi i Maranges, Pere	92	Carles i Torruella, Esteve	23		139, 140, 145,
Blavi, Joan	66	Carner i Romeu, Jaume	50, 54		149, 153, 161,
Bofill i Mates, Jaume	54	Carner i Puig-Oriol, Josep	31		167, 187, 189,
Bofill, Dolors	31	Carod-Rovira, Josep-Lluís	218, 219		191, 197, 203,
Boiget, J.	102	Carrasco i Formiguera, Manuel	50		221
Boix i Vallicrosa, Alfons	206	Carreras, Josep	26	Condom Simon, Enric	131
Bolívar Pieltain, Cándido	143	Carreté i Margarit, Maria	103	Corachan i Garcia, Manuel	111
Bonet i Cuito, Pere	127	Casabò i Torras, Josep Maria	64	Coromines i Muntanya, Pere	50, 54, 81,
Bordas de la Cuesta, Josep	159	Casademunt i Arimany, Xavier	63, 151,		83, 92, 129,
Boronat, Baptista	48		159, 165, 166,		167
Boronat i Font, Roc	159, 160		167, 207	Corredor, Sebastià	23
Borràs i Messeguer, Josep	72, 82, 159	Casals i Defilló, Pau	196	Costa i Puig, Enric	23
Borràs, bisbe	203	Casanelles i Ibarz, Joan	63, 69, 194,	Costa i Vilanova, Dalmau	64, 190, 191,
Borràs, Josep	47		195		194, 248
Bosch i Gimpera, Pere	140, 162, 165	Casanovas i Maristany, Joan	50, 56, 63,	Costa i Jou, Ramon	163
Bosques, Gilberto	157		72, 92, 95, 97,	Costa, Santiago	35
Botey i Puig, Enric	161, 169		98, 102, 103,	Cros, Salvador	26
Brandi, Rosa	36		104, 106, 108,	Culumé, Pere	31
Bru i Jardí, Lluís	74, 92		115, 116, 133,	Cunillera i Rius, Miquel	62, 71, 72, 73,
Bruguera i Batalla, Rafel	11, 220, 221		167		82, 96, 114,
Bruguera, Pere	26	Casona, Alejandro			140
Buñuel Portolés, Luis	164	(veure Rodríguez Álvarez, Alejandro)		Dalmau i Pla, Laureà	50, 54, 98,
Busquets i Ventura, Llorenç	188, 202, 206	Castellà, Agustí	67, 91		195
Cabré, Rossend	169	Castelltort, Rafael	186, 188, 202	Dardalló i Altés, Joaquim	99
Cabruja i Auguet, Agustí	117, 164, 187,	Castillo, Àngel	102	De Gasperi, Alcide	179
	197, 198, 248	Castillo, Rosa	198, 248	De la Cruz	109
Cabús, Adolf	45, 47, 48,	Castro de Aranda, Graciela	163	Dencàs i Puigdollers, Josep	54, 99
	49, 52	Víctor Català		Díaz Sandino, Felipe	106, 108
Callol i Juli, Martí	13, 137	(veure Albert i Paradís, Caterina)		Domene, Quim	219
Callol i Serrats, Josep	127	Cerezo i Hernàez, Pere	95	Domingo i Sanjuan, Marcel·lí	11, 13, 39, 43,
Callol i Tutau, Emília	13, 15, 155,	Cillesa, Ramon	79		45, 46, 51, 55,
	157, 207, 226	Clarà, Josep	23		58, 59, 60, 61,
Calm i Clota, Ramon	159	Clara i Sardó, Sebastià	66		75, 127
Calvet de Arce, Màrius	169, 175, 190,	Coderc, Josep	102	Domingo i Recio, Rafael	159, 161
	193	Coll i Turbau, Francesc	23	Donjó, Josep	26
Calvet i Mora, Josep	106, 108, 140	Coll, Manuel	47	Dot i Arxer, Antoni	64, 92, 98,
Cambó i Batlle, Francesc	117	Colldeforns i Margalló, Amadeu	74, 85,		135, 151, 154,
Camino Galicia de la Rosa, Felipe	164		133, 135		161, 162, 165,
Campalans i Puig, Rafael	54	Comas i Ayxelà, Maria	154		166, 167, 192,
Campos i Inglés, Francesc	45, 47	Comas i Calvet, Pere	50, 64, 69		193, 194, 196,
Campos, Santiago	219	Comorera i Soler, Joan	81, 97, 98,		199, 206
Camps	168		102, 106, 117,	Dubé, María José	218

Duran d'Ocon, Ot 162, 194
Duran i Bach, Joaquim 160
Duran, Ferran 102
Eisenhower, Dwight 225
Eroles i Serra, Antoni 206
Eroles i Batlle, Dionís 123
Escofet i Alsina, Frederic 145
Escofet i Andreu, Josep 68, 72, 94, 99, 102
Escofet i Pascual, Antoni 161
Escuder, Josep 127
Escuder, Timoteu 169
Espanya i Sirat, Josep Maria 50, 92, 96, 97, 98, 99, 106, 108
Esquirol i Pérez, Josep 27
Estela i Caballé, Francesc 23, 31
Esteve i Guau, Martí 54, 63, 81, 98, 106, 108
Fabra i Poch, Pompeu 154
Fàbrega i Pou, Josep 92, 167
Falcó i Pinyol, Joan 168
Falcó, Joaquim 79
Falcó i Pinyol, Lluís 168
Farreras i Borrull, Josep
Farreras i Duran, Francesc 50, 54, 62, 74, 92, 140, 145, 154, 161, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 199, 206, 248
Farreras, Josep 163
Fernández Sánchez, Aurelio 123, 124, 126
Fernández, Esteban 131
Ferrando, David 59
Ferrer i Batlle, Pere 160, 194, 195, 206, 248
Ferrer i Guàrdia, Francesc 57
Ferrer i Sanxis, Miquel 248
Ferrer, Natàlia 100
Ferret i Navarro, Joan 161
Ferretjans i Sanjuan, Ignasi 173, 179
Figueres 168
Figueres, J. 169
Flores, Enrique 173, 179
Foix i Cases, Pere 66, 103, 193
Folch i Capdevila, Rafael 185
Folch i Folch, Josep 62, 63, 66, 135, 145, 161, 192, 193, 194, 195, 196, 199
Font 168
Font i Orobítg, Marian 206

Fontanals i Mateu, Manuel 202
Fontbernàt i Verdaguer, Josep 92, 154
Forcades, Alexandre 244
Fort i Gibert, Joaquim 82
Fradera i Badall, Gabriel 188
Fradera i Tàpies, Griselda 188
Francès i Lladron de Cegama, Josep Maria 164
Franco Bahamonde, Francisco 171, 207, 225
Fronjosà i Salomó, Joan 133, 145
Frontera i Bosch, Ramon 72, 122, 162, 206, 248
Galán 57
Galés i Martínez, Manuel 56, 62, 67, 74, 98, 101, 102, 117, 128, 129, 133, 140, 161, 190, 192, 194, 206, 244
Garasa Bergés, Ángel 202
García Hernández 57
Garcia i Birlan, Antoni 111
Garcia Oliver, Joan 15
García, Claudina 175
Garganta i Fàbrega, Joan de 50
Gassol i Galofré, Abel 208
Gassol i Rovira, Ventura 54, 61, 62, 63, 68, 70, 72, 73, 81, 94, 97, 98, 102, 104, 106, 108, 116, 196
Gay, Frederic 79
Gerhard i Ottenwälder, Carles 62, 133, 135, 145, 192, 196, 199
Gibert i Perotti, Maria Teresa 56, 68
Gilabert, Antoni 159
Gilabert, Joan 169
Giral Pereira, José 164, 169, 173, 175, 179, 183
Gispert i Vila, Josep 109
Gómez Maganda, Alejandro 132
Gómez i Garcia-Ribera, Julià 127
Julià Gorkin (veure Gómez i Garcia-Ribera, Julià)
Gou, Joan 26
Granell, Joan Josep 79
Grau i Jassans, Josep 161
Grau i Costa, Joan 206
Gual i Queralt, Adrià 185
Guarner i Vivanco, Vicenç 190

Guarner, Josep 125, 161
Guasch, Anselm 59
Guimèra i Jorge, Àngel 31, 35, 185
Guinart i Castellà, Miquel 63, 85
Guinart i Solà, Josep Maria 219
Hospital, Francesc Xavier 27
Hurtado i Martí, Odó 187
Iglésias i Pujadas, Ignasi 31
Irla i Bosch, Josep 50, 54, 61, 92, 135, 143, 145, 153, 154, 175, 191, 193, 196
Irujo Ollo, Manuel de 15, 120, 125
Isern i Galceran, Jesús Maria 129, 207
Jáuregui Lasanta, Julio de 162
Jiménez i López, Antoni 46, 52
Joliot-Curie, Frédéric 169, 179
Jordà, mossèn 23
Jordi i Frigola, Martí 129
Jové i Surroca, Josep 68
Jover 175
Julio Antonio (veure Rodríguez i Hernández, Antoni)
Kuo Mo-Jo 179
Largo Caballero, Francisco 113, 120, 125
Laviaga, doctor 175
León Felipe (veure Camino Galicia de la Rosa, Felipe)
Llanes, Joan 59
Llardent i Comas, Ferran 159, 169
Llorens i Abelló, Joaquim 67, 72, 128
Lloret i Ordeix, Pere 50, 82, 135, 151, 154
Lluhí i Vallescà, Joan 45, 60, 69, 81, 97, 98
Lobo, Antoni 79
Loperena i Roma, Joan 160, 162
López-Picó, Josep Maria 31
Macià i Llussà, Francesc 45, 46, 51, 53, 54, 55, 56, 61, 62, 63, 64, 69, 70, 120, 189
Mallart, Francesc 188
Manent i Segimon, Albert 219
Marca i Miró, Joan 82
Marquès i Sureda, Salomó 11, 213, 216, 219, 220, 221
Márquez del Castillo, Miguel 142
Márquez, Manuel 173, 179
Martí i Feced, Carles 132, 150
Martí, Jaume 188

Martí, Manuel	48	Prat i Esteve, Joan	145		108
Martínez Anido, Severiano	54	Armand Obiols		Puig i Gil, Joan	75
Martínez Barrio, Diego	131, 165	(veure Prat i Esteve, Joan)		Puig i Solés, Genís	23, 31
Martínez Carrasco	17	Oliva i Ayats, Amadeu	130, 160, 161,	Puig Pujades, Josep	50, 54, 72
Martínez, Sebastià	131		206	Puig, Carme	188
Masdefiol	168	Oliva i Oliva, Antoni	72	Puigdomènech i Bosoms, Valentí	
Massé, Xavier	202	Oliver i Sallarès, Joan	145		188
Massip i Izàbal, Josep Maria	85	Oliveres de Picó, Elisabet	187	Pujol i Font, Joan Lluís	50
Mateu i Botines, Jaume	206	Ollé, Miquel	67	Pujol, Anna	36
Mercader, Ernest	26	Ortega i Garriga, Ramir	82	Pujolà i Vidal, Marià	81
Messeguer i Villoro, Antoni	168	Pagès i Costart, Josep	141	Quero i Molares, Josep	106, 108, 150
Messeguer i Villoro, Francesc	168, 188	Palacín i Soldevila, Ricard	56	Rahola d'Espona, Frederic	150
Mestres i Albet, Pere	72, 81, 97, 98,	Palazon i Bertran, Ramon	202	Rahola i Llorens, Carles	223
	106, 108, 116	Palet i Barba, Domènec	83	Rallo i Tomàs, Antoni	109
Mias i Codina, Pere	50, 54, 151,	Palet i Martí, Miquel	206	Ramon, Domènec	66
	167	Papell, Antoni	187	Rebull i Torroja, Joan	50
Millàs-Raurell, Josep Maria	185	Pareta, Francesc	23	Rebull, Daniel	127
Minguillon i Iusa, Víctor	36, 47	Paulova, Olga Tareeva	159	Regné, Francesc	31
Miravittles i Navarra, Jaume	103, 161, 207	Pedret, Albert	225	Revertés, Andreu	113, 115, 133
Miró i Mossegui, Francesc	75	Pedrola, Emili	46	Ribas i Soberano, Francesc	92, 98
Moles i Ormella, Joan	95	Peiró i Belis, Joan	139	Ribera, Antoni	185
Montlleó, Ramon	29	Pellicer Lleonart, Jaume	151, 157	Riera i Claramunt, Francesc	98, 161, 165,
Montseny i Mañé, Frederica	125	Pereda, jutge	139		194, 196
Monzón y Ortiz de Urruela, Telesforo de		Pérez i Farràs, Enric	81, 161	Riera i Puntí, Josep	68
	15, 162	Pérez Rubio, Timoteo	143	Ríos Urruti, Fernando de los	45
Mora i Adserà, Joan	92	Perramon	109	Ripollès, Josep Maria	31
Morera i Ribas, Samuel	72, 104, 161	Perramon i Playà, Llorenç	66	Roca i Roca	37
Mori i Ballester, Benet	68	Perramon, Roser	188	Roca, Llorenç	26
Murià i Romaní, Anna	31	Pétain, Philippe	157	Roca, Salvador	31
Murià i Romaní, Josep Maria	21, 31, 157,	Peypoch i Pich, Ramon	86, 90, 91	Roces Suárez, Wenceslao	164, 173, 175,
	159, 176, 205,	Pi i Sunyer, Carles	68, 72, 81, 85,		179
	217		93, 98, 103,	Roch, Josep	23
Murià i Rouret, Guifré	21, 156, 157,		104, 116, 120,	Rodon, Jaume	66
	159, 213		138, 140, 143,	Rodríguez Álvarez, Alejandro	164
Murià Rouret, José María	215, 218, 219,		145, 164, 165,	Rodríguez i Hernández, Antoni	35
	220, 221		206	Rodríguez i Salas, Eusebi	117, 125, 126
Murià, Nídia	213	Pi-Sunyer i Cuberta, Núria	208	Rojo Lluch, Vicente	169
Nadal, Josep Maria	117	Piera i Pagès, Simó	67, 104	Romeva i Ferrer, Pau	135, 145
Navarro i Costabella, Josep	91	Pinyana i Homedes, Domènec	50, 54	Ros i Dalfau, Anna	13
Negre i Rouret, Neus	175, 177, 219	Piñol, Josep	31	Ros i Poch, Jaume	
Negre, Miquel	175, 177	Piquet, Jaume	111	Ros, Jaume	198
Negrín López, Juan	121, 141, 143,	Pla i Armengol, Ramon	161	Rouret i Callol, Anna	13, 21, 35, 155,
	147, 189	Poblet i Guarro, Josep Maria	160		156, 157, 158,
Neira i Laporte, Eduard	206	Porcioles, Josep Maria de	141		159, 176, 205,
Nicolau d'Olwer, Lluís	45, 204	Porta i Ferranda, Marcel·lí	248		210, 212, 217
Nin i Pérez, Andreu	15, 89, 91, 117,	Pou, doctor	23	Rouret i Callol, Anna (1905)	13
	125	Prat de la Riba i Sarrà, Enric	35	Rouret i Callol, Josep	13, 14, 15, 17,
Nitti	179	Prunés i Sató, Lluís	79, 82, 101,		21, 117, 155
Noguer i Comet, Ramon	46, 49, 51, 57,		106, 108	Rouret i Manegat, Antoni	13
	58	Puga, Víctor	220	Rouret i Manegat, Miquel	13
Nogués i Biset, Ramon	46, 48, 49,	Puig Artigas, Antoni	130, 187	Rouret i Ros, Josep	13, 15, 19
	50, 51, 59, 75,	Puig i Ferrater, Joan	35, 37, 81, 83,	Rouret i Soler, Neus	33, 84, 144,
	195		91, 92, 106,		159, 175, 177,

	209, 219		145, 160, 161,		161, 162
Rouret Torres, Jorge Alberto	211, 214		165, 166, 244	Torrent i Crous, Pere	19, 21
Rouret Torres, Martín Luis	211, 214	Serra i Moret, Manuel	54, 133, 135,	Torres i Barberà, Humbert	81, 83, 92, 154
Rovira i Comas, Antoni	154		145, 191, 193,	Torres i Bofill, Rafel	
Rovira i Virgili, Antoni	31, 62, 92, 98,		195	Torres i Picart, Joan	115
	103, 133, 135,	Serraclara i Costa, Josep Maria	50, 54	Torres, Enric	67
	143, 145, 154,	Serradell i Boada, Josep	196, 197	Torres i Bofill, Rafel	14, 177
	191, 195, 205,	Sherman, Forrest	171	Torres y Moreno, Victoria	211
	223	Simó i Bofarull, Jaume	51, 62, 145,	Tost, Miquel	31
Ruaix, Josep	31		165	Trabal i Sans, Josep Antoni	54, 74, 85,
Rubió i Tudurí, Marià	85, 103, 244	Simon, Joaquim	26		94, 102
Ruiz i Ponsetí, Estanislau	106, 133, 145,	Soldevila i Zubiburu, Carles	64	Trabal i Benessat, Francesc	145, 147
	165, 166, 167,	Soldevila i Zubiburu, Ferran	185	Triadú i Font, Joan	187
	192, 193, 196,	Solé	168	Trueta i Raspall, Josep	164
	199	Solé i Pla, Joan	98, 145	Trueta i Raspall, Rafael	160
Ruiz Lecina, Amós	82	Solé, Ferran	31	Tutau i Sarret, Gràcia	13
Ruiz Rebollo	175	Solé, Teresa	36	Umbert i Santos, Lluís	102, 161
Ruiz-Funes García, Mariano	120	Soler i Blay, Josefa	33, 144, 159	Valdés i Valdés, Miquel	102
Rusiñol i Prats, Santiago	185	Soler i Bru, Joan Baptista	68, 74, 98	Vázquez Humasque, Adolfo	173, 179
Sagarra de Castellarnau, Josep Maria de	185	Soler i Torner, Antoni	160, 162	Vendrell i Ibars, Emili	227
	109	Soler i Vinyes, Martí	202	Ventós i Casadevall, Ernest	56
Sala	109	Soler, Josep	85, 102	Ventosa i Roig, Joan	167, 198, 206
Salmeron, Josep	128	Sucre de Grau, Josep Maria de	66	Viadiu i Vendrell, Francesc	63, 127
Saltor i Soler, Octavi	31	Sunyol i Garriga, Josep	91	Vidal i Barraquer, Francesc	203
Salvadó i Castell, Hilari	68, 72, 81, 93,	Sureda i Paradís, Lluís	31	Vidal i Rosell, Salvador	50
	126	Sureda i Paradís, Rafel	31	Vidiella i Franch, Rafael	106, 124
Salvat, Francesc	169	Sureda, Jaume	207, 209	Vigo, Agustí	23
Samblancat Salanova, Àngel	37	Tallada i Paulí, Josep Maria	63	Vilà i Bisa, Joaquim	132
Sanahuja i Gabarró, Francesc	143	Tàpies, Francesca	188	Vila i Dinarès, Pau	147
Sanahuja, Salomó	48	Tarradellas i Joan, Josep	63, 64, 69,	Vila, Joan	87
Sánchez i Pedrero, Francesc	46, 55		106, 108, 111,	Vila, Josep	23
Sans i Anfruns, Pau	82		115, 120, 124,	Viladomat i Massanas, Josep	121, 132, 136
Santaló i Parvorell, Miquel	81, 87, 103,		135, 140, 145,	Vilalta, Hilda	202
	162, 165, 207,		150, 154, 175,	Vilardell, Jordi	209
	244		189, 190, 191,	Viñas, Frederic	13
Sartre, Jean-Paul	179		192, 193, 194,	Vives i Estover, Antoni	72
Sauret i Garcia, Joan	63, 74, 92,		196, 197, 198,	Xammar i Puigventós, Eugeni	154
	99, 102		200, 201,	Xammar i Sala, Josep Maria	115
Sbert i Massanet, Antoni Maria	60, 103,		203, 205,	Ximinis i Guri, Josep	21
	117, 136, 138,		207, 213, 224	Xirau i Palau, Antoni	54, 61, 69, 99,
	140, 150, 162,	Tarrats, Antolí	23		161, 165, 166
	165, 194, 198,	Tarrida, Melcior	67	Yarza i Planas, Nativitat	72
	248	Tasis i Marca, Rafael	202	Yvars i Messeguer, Gonçal	62, 63
Segalà, Josep	79	Tasis i Parnau, Lluís	23, 27, 31	Zulueta i Giberga, Ferran	160, 161, 162
Segarra i Bosch, Rosa	91, 244	Tasis, Adolf	27		
Sellés i Figueres, Jaume	92	Tauler i Palomerias, Joan	68, 74, 90,		
Senyal i Ferrer, Francesc	120, 190, 194,		97, 98, 99,		
	206		102, 103, 104,		
Senyal i Ferrer, Jaume	206		124, 132, 140,		
Serna, Josep	85		145, 244		
Serra i Badell, Marià	160, 161	Tolosa, Joan Baptista			
Serra i Hünter, Jaume	92, 102, 103,	Tolosa, Manuel	23		
	105, 116, 133,	Tomàs i Piera, Josep	74, 117, 120,		

Martí Rouret i Callol (L'Escala, 1902 - Ciutat de Mèxic, 1968) destacà des de ben jove a la seva l'Escala natal pel seu compromís cívic i cultural, practicant el futbol, creant i col·laborant en publicacions locals, esdevenint actor de teatre aficionat...

El seu ofici de mestre el portà a Móra d'Ebre, on inicià una fructífera trajectòria política que el portaria a exercir destacades responsabilitats en la Catalunya republicana: diputat del Parlament de Catalunya, secretari general d'Esquerra Republicana, conseller de Sanitat i finalment sots-secretari de la Presidència de la Generalitat, com a home de màxima confiança del president Lluís Companys.

La derrota a la Guerra Civil el dugué a l'exili, primer a França i finalment a Mèxic, on malda per refer la seva vida tot mantenint-se fidel al seu compromís catalanista i republicà fins la mort.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Rafel Bruguera i Batalla (L'Escala, 1956)

Mestre. Màster en Gestió i Dret Local i diplomat de postgrau en Comunicació i Estratègia Política per la UAB. Ha estat alcalde de l'Escala (1983-1995), senador i des del 2015 diputat al Parlament de Catalunya pel PSC. Ha publicat diversos treballs d'història local entre els quals destaquen: *Joan Ballesta «Calafat», un escalenc alcalde de la Girona republicana; Escalencs assassinats durant la Guerra Civil; Antoni Puig «Tonet», barber, àcrata i savi; i Jaume Pellicer Lleonart «Quicus». El tràgic exili d'un republicà. Actualment és coordinador de la revista Camí de Ronda. L'Escala: història, vida i patrimoni.*